

Arhiepiscopia Aradului

Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad

ANUL

FACULTĂȚII DE TEOLOGIE
ORTODOXĂ DIN ARAD

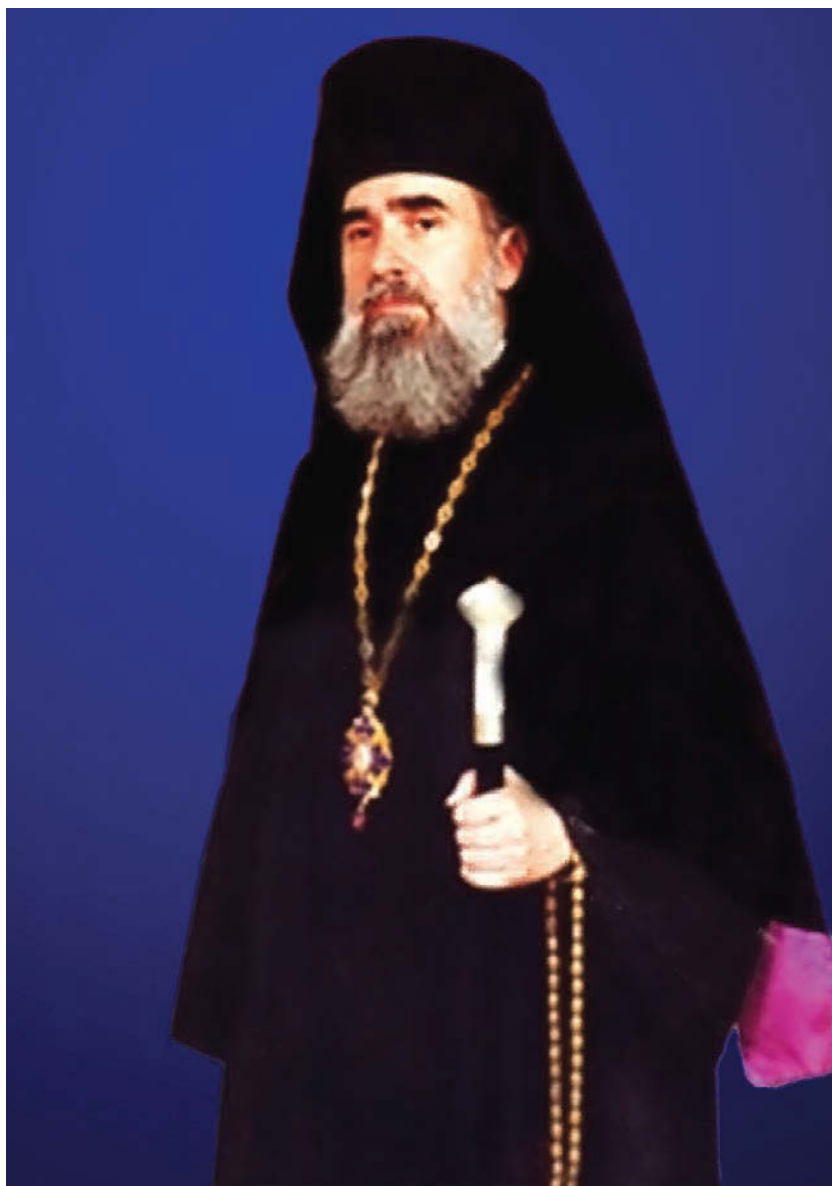
ANUL UNIVERSITAR
2017-2018

Apare cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului

Dr. Timotei Seviciu
Arhiepiscopul Aradului

ARAD
2019

Înaltpreasfințitul Părinte
Dr. TIMOTEI SEVICIU
Arhiepiscopul Aradului

Președinte de onoare:

ÎPS DR. TIMOTEI SEVICIU
Arhiepiscopul Aradului

Coordonatori:

Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja
Pr. Conf. Univ. Dr. Caius Cuțaru

DTP: Toma S. Muntean

Editura Universității „Aurel Vlaicu” Arad

ISSN 2558 - 8605
ISSN-L 2558 -8605

CUPRINS

Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja Cuvânt Înainte _____	10
STUDII _____	13
†P.S. Emilian Crișanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Aradului Creștinul astăzi între criza socială și cea spirituală _____	15
Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja Olivier Clement – Repere ale discursului pedagogic-terapeutic al Ortodoxiei într-o lume secularizată _____	26
Pr. Conf. Univ. Dr. Caius Cuțaru Împăratul Bizantin Leon al III-lea Isaurul și Califul Omeiad ‘Umar al II-lea sau despre începuturile dialogului interreligios creștin-islamic _____	40
Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin Rus Rugăciunea după Comentariile la Psalmi ale Fericitului Augustin ____	56
Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Tulcan O conștiință preoțească curajoasă, mărturisitoare și pătimitoare: Preotul Demian Tudor _____	94
Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Vlad Despre rațiunile dumnezeiești ale creației – perspectivă patristică ____	107

Arhim. Conf. Univ. Dr. Teofan Mada Teologia „Grației” (Harului) la Fericitul Augustin _____	124
Pr. Conf. Univ. Dr. Lucian Farcașiu Contribuția Părintelui Profesor Dr. Nicolae D. Necula la dezvoltarea Teologiei Liturgice, Pastoralei Și Artei Creștine. Medalion comemorativ la împlinirea unui an de la trecerea la cele veșnice _____	139
Conf. Univ. Dr. Mircea Remus Buta Noutatea interdisciplinarității muzicale surpinse pe parcursul tezei Părintelui Tiberiu Ardelean, susținută în 2018 _____	183
Pr. Lect. Univ. Dr. Adrian Murg Exorcismul, între triumf și eșec. Note la Faptele Apostolilor 19, 8-20__	192
Pr. Lect. Univ. Dr. Ștefan-Barbu Negreanu Unirea Românilor sub Mihai Viteazul. Icoana conștiinței Unității de Neam _____	209
Pr. Lect. Univ. Dr. Gabriel Valeriu Basa Oameni și instituții care au activat în străvechea Eparhie a Aradului – îngemănați în misiunea de realizare a Unității Naționale _____	217
Protos. Lect. Univ. Dr. Nicolae M. Tang Proiectul-Program privind editarea foii periodice Lumina. Prezentare și evaluare istorică _____	229
Pr. Lect. Univ. Dr. Ioan Lazăr Everghetinosul – îndrumătorul celor ce se mântuiesc _____	239
Arhid. Asist. Univ. Dr. Tiberiu Ardelean Repertoriului coral bisericesc – alegere și alternanță în cursul unui an eclezial _____	253
CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ	
Activitatea de cercetare a profesorilor Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad. An universitar 2017-2018 _____	263

STUDENȚII FACULTĂȚII _____	290
CRONICA _____	299

CUVÂNT ÎNAINTE

În Anul Centenar, proclamat de Patriarhia Română „Anul omagial al unității de credință și neam” și „Anul comemorativ al făuritorilor Marii Uniri din 1918”, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din cadrul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, cu binecuvântarea și purtarea de grijă a Înaltpresfințitului Părinte Dr. Timotei Sevcicu, Arhiepiscopul Aradului, a răspuns exigențelor academice-formative actuale, desfășurând, prin profesorii și studenții de la cele trei nivele de studii – licență, master, doctorat – o bogată activitate științifică și misionară.

Anul 2018 a însemnat un binecuvântat prilej de reflecție retrospectivă și prospectivă cu privire la rolul pe care Biserica Ortodoxă l-a avut și îl are, în noul context al lumii, în devenirea și unitatea neamului românesc. În acest sens, profesorii și studenții Facultății au fost angajați în desfășurarea la nivel academic a mai multor evenimente științifice și bisericești-culturale. Primele evenimente organizate de către Facultatea de Teologie au privit formarea științifică și spirituală a studenților și masteranzilor. Astfel, în perioada 14-16 mai 2018 s-au desfășurat la Arad lucrările Simpozionului Național Studențesc și Masteral cu titlul *Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la făurirea unității de neam și de credință*. La acest Simpozion au participat studenți și masteranzi din cadrul tuturor Facultăților de Teologie Ortodoxă din Patriarhia Română. În aceeași perioadă s-a desfășurat în Facultatea de Teologie și Simpozionul Național al Doctoranzilor cu titlul *Unitatea de credință în Biserica Ortodoxă. Aspecte dogmatice, religios-morale și canonice*. La acest Simpozion au participat doctoranzi din cadrul Școlilor Doctorale din Patriarhia Română. Grijă pentru organizarea acestor evenimente academice care privesc formarea studenților, masteranzilor și doctoranzilor reprezintă una dintre condițiile unui învățământ teologic de calitate deschis

dialogic spre alte domenii ale cunoașterii și implicat în misiunea și apologia Bisericii. În perioada 29-31 octombrie 2018, Facultatea de Teologie a organizat un Simpozion Național dedicat Centenarului Marii Uniri de la 1918 sub genericul *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1918. Contribuția teologiei arădene*. Acest eveniment academic a reunit la Arad, decani, profesori de teologie, cercetători și istorici din cadrul Facultăților de Teologie Ortodoxă și a altor instituții de învățământ și cultură din România.

Pe lângă evenimentele academice, organizate în spațiul istoric al clădirii Facultății, au fost organizate și alte evenimente cultural-bisericești în cetatea Aradului. Acestea putem spune că fac parte – alături de zecile de misiuni ale profesorilor și studenților în parohiile Arhiepiscopiei Aradului – din dimensiunea misionară a Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad. Astfel, în 13 noiembrie 2018 la Palatul Cultural din Arad, în prezența celor doi ierarhi ai Arhiepiscopiei Aradului, a autorităților centrale, județene și locale, a reprezentanților armatei și a instituțiilor de cultură din Arad, a consilierilor eparhiali, protopopilor, preoților, monahilor și a unui impresionant public, Corurile Facultății au susținut un Concert extraordinar de muzică corală patriotică și folclorică, cu ocazia Centenarului Marii Uniri, sub genericul *Nu uita că ești român!*. De asemenea, în 11 decembrie 2018, Corurile Facultății de Teologie Ortodoxă au susținut, în Sala Palatului Cultural, tradiționalul *Concert de colinde* în prezența unui public numeros.

În plan științific, profesorii Facultății au participat la numeroase Simpozioane naționale și internaționale, au publicat cărți, articole și studii, au conferențiat în alte centre universitare din țară și străinătate, au fost răsplătiți cu ordine, distincții și medalii. În prezent, Facultatea derulează o bună cooperare academică cu toate Facultățile și Departamentele de Teologie Ortodoxă din România, dezvoltând parteneriate și cu cinci centre teologice din străinătate: Opole (Polonia), Sofia (Bulgaria), Leuven (Belgia), Prešov (Cehia), Tesalonic (Grecia). În ceea ce privesc publicațiile, acestea reprezintă o oglindă a activităților științifice pe care profesorii și studenții Facultății le desfășoară în vederea unui învățământ teologic racordat la exigențele învățământului superior românesc și european.

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad editează în anul 2018 revista *Teologia* (1997), recunoscută la nivel național și internațional, *Studia Doctoralia* (2016) și *Anuarul* (2016), publicația pastoral-misionară săptămânală *Calea Mântuirii* (2000), precum și volumele Simpozioanelor Naționale și Internaționale organizate. Tot în acest an a fost reeditată într-o ediție bilin-

gvă lucrarea *Învățământul teologic ortodox din Arad. Itinerar. Forme. Perspective*, o carte de vizită, în care, în texte și imagini, este redat parcursul învățământului teologic arădean de la începutul secolului al XIX-lea până astăzi.

În ceea ce privește formarea studenților, aceștia sunt integrați într-un proces educativ-intelectual și formativ-duhovnicesc prin cursuri, seminarii, activități științifice, simpozioane și lectură, precum și prin programul duhovnicesc, liturgic și omiletic-catehetic desfășurat zilnic la Capela Facultății.

În planul spațiilor de învățământ, în anul 2018, au continuat lucrările de înnoire și amenajare a salilor de curs (anul III și IV), precum și amenajarea unui nou spațiu de bibliotecă care va înmagazina aproximativ 25.000 de reviste și volume de specialitate. De asemenea, se fac eforturi pentru pictura Capelei Facultății și finalizarea amenajării curții interioare a Facultății. Toate aceste aspecte invocate și enunțate reprezintă o succintă prezentare a parcursului pe care Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad l-a avut în anul 2018. Anuarul, așa cum am mai afirmat, reprezintă oglinda Facultății, iar în această oglindă se poate vedea dorința profesorilor și studenților arădeni de a rememora trecutul istoric al învățământului teologic ortodox din Arad, ca devenire întru Tradiție și de a onora prezentul și a pregăti continuu această instituție pentru viitor.

Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja

STUDII

CREȘTINUL ASTĂZI ÎNTRE CRIZA SOCIALĂ ȘI CEA SPIRITUALĂ

†P.S. Conf. Univ. Dr. Emilian Crișanul,
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Aradului

Abstract

The crisis that appears in this study means suffering, grief, poverty, whether material or spiritual, but any crisis is defeated by people with the help of God. The spiritual crisis is caused by the secularization of man, which means that he wants to live without God, only by his own forces and as his reason dictates him. The spiritual crisis influences the social crisis and vice versa. The fall of the first men into sin, the “wandering” of the chosen people, the religious formalism, the persecutions, the heresies, the iconoclasm, the crusades, the enlightenment, the religious fanaticism, satanism, the sexual revolution, the spiritual relativism are just some of the causes that have determined the social spiritual crises.

Keywords

Christianity, social crisis, spiritual crisis, postmodernism, secularization

Se vorbește și se scrie astăzi în mass-media, mai mult ca altădată despre *criză*, și despre diferitele ei forme de manifestare în societatea umană. Desigur că lumea și oamenii au trecut și vor mai trece prin multe crize datorită contextului istoric până la urmă cauzat tot de ei.

Criza înseamnă suferință, lipsuri, sărăcie fie materială, fie spirituală, încât ne gândim la ceea ce Mântuitorul Iisus Hristos a spus: „În lume necazuri veți avea, dar îndrăzniți, Eu am biruit lumea” (Ioan 16, 33). Așadar, orice criză este învinsă de oameni cu ajutorul lui Dumnezeu, cu credință dacă fac voia Lui și nădejde că vor depăși momentele dificile din viața pământească. Criza socială este determinată de alte crize: economică, financiară, militară, politică, de criza familiei etc.

Criza spirituală (creștină) este cauzată de secularizarea omului, ceea ce înseamnă că el dorește să trăiască fără Dumnezeu, doar prin forțele proprii și după cum îi dictează rațiunea. Criza spirituală influențează desigur criza socială și invers. Ele se pot desfășura într-o influențare și determinare reciprocă. Totuși criza socială îl poate apropia mai mult pe om de Dumnezeu, mai ales atunci când realizează că viața pământească este trecătoare, că împlinirile sale profesionale și materiale sunt efemere. Înțelegem așadar că o societate materialist-științifică fără Dumnezeu, sau care îl exclude pe Dumnezeu, se află în criză spirituală.

Desigur că suntem tentați în această eră informațională să vedem mai degrabă consecințele crizei sociale și spirituale decât cauzele lor, nu fiindcă am fi străini de ele, sau că generația noastră nu ar conștientiza motivele pentru care se declanșează crizele.

Destrămarea imperiilor, calamitățile naturale, revoltele, războaiele, asupririle altor popoare, embargoul, căderea guvernelor, atentatele, războiul informațional, adâncirea prăpastiei dintre bogați și săraci, lipsa locurilor de muncă și remunerația insuficientă, ideologiile totalitariste, acestea și altele au provocat de-a lungul istoriei crize sociale.

Căderea primilor oameni în păcat, „rătăcirea” poporului ales, formalismul religios, persecuțiile, ereziile, iconoclasmul, cruciadele, renașterea, iluminismul, fanatismul religios, satanismul, revoluția sexuală, relativismul spiritual sunt câteva dintre cauzele care au determinat crizele spirituale la nivel de societate, grup sau persoană umană. Toate aceste crize au fost depășite sau unele au revenit pe eșichierul religios, însă observăm că ele au lăsat *răni în trupul tainic al lui Hristos* care este Biserica. Astfel, de-a lungul istoriei au apărut, pe lângă Biserica cea *Una, Sfântă, Sobornicească și Apostolească*, o mulțime de confesiuni creștine și „bisericuțe”.

Însă la baza acestor crize, uneori personale, se află criza familiei¹, concluzie cu care sunt de acord și slujitorii Bisericii, dar și laicii creștini, indiferent de funcțiile pe care le ocupă și afilierea politică.

În secolul al XX-lea s-au produs la scară internațională mutații și schimbări extraordinare, datorită celor două Războaie Mondiale și apoi a creării sferelor de influență politică: Europa Occidentală democratică, iar Europa Central - Răsăriteană plasată sub regimuri socialist - comuniste.

„Relația dintre religie și alte componente ale vieții religioase a avut o traiectorie diferită în România și în celelalte țări ex-comuniste, în comparație cu Europa de Vest (...). Secularizarea în această regiune nu se datorează doar modernizării, ci și politicii desfășurate de către regimul comunist. Rezultatul a fost eliminarea Bisericii din viața publică și din cea politică, statul socialist construind «cea mai birocratizată, centralizată și secularizată societate care a existat vreodată (Inglehart, 1997, p. 97) »”².

Prin comparație cu alte țări din Europa Centrală și de Est, România este țara cea mai puțin secularizată³.

După anii '90 situația s-a schimbat, la criza de ordin spiritual din Europa Occidentală adăugându-se în Europa Centrală și Orientală, în fostele țări cu regim comunist și „alți factori negativi care lovesc în familie: sărăcia, șomajul, secte prozelitiste, violența, nesiguranța zilei de mâine, emigrația spre țări mai bogate”⁴.

Intrarea României și a altor state fost comuniste în Uniunea Europeană nu a rezolvat criza socială și cu atât mai puțin influența crizei spirituale. Din contră, dacă e să comparăm perioadele istorice, în țara noastră, nu putem să vorbim despre o criză spirituală de amploare, ci de o accentuare a secularizării vieții religioase a românilor. Această acțiune social-politică de intrarea în uniune a cauzat riscuri și șanse. Riscurile globalizării, deteriorării tradiției, scăderii productivității și creșterii consumului și al secularizării creștine.

¹ †Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, *Dăruire și dăinuire – Raze și chipuri de lumină din istoria și spiritualitatea românilor*, Edit. Trinitas a Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 2005, p. 366.

² Mălina Voicu, *România religioasă*, Edit. Institutul European, Iași, 2007, p. 100.

³ M. Voicu, *România religioasă*, p. 115.

⁴ M. Voicu, *România religioasă*, p. 367.

Dar și șansele dezvoltării economice, a promovării valorilor creștin-ortodoxe și a transmiterii tradițiilor culturale.

Creșterea crizei familiei creștine în țara noastră se datorează abandonului părinților sau copiilor, înmulțirii numărului divorțurilor, avorturilor, sporirii violenței, a delincvenței juvenile, a publicității consumiste, a migrației și altor factori. Criza spirituală duce la desacralizare, la nelucrarea darurilor Duhului Sfânt, la depersonalizare și chiar la intoleranță religioasă.

De asemenea, societatea consumistă, egoismul, bombardarea simțurilor umane cu tot ceea ce este nociv și distrugerea relațiilor interpersonale afectează prietenia dintre oameni și apoi posibilitatea întemeierii unei familii creștine autentice. Aceasta pentru că „*Lumea de azi trăiește într-o epocă ce stă sub zodia individualismului*”. Pentru spiritul individualist „celălalt” nu are nimic de spus, ci doar de dat. „Eu”-l devine o entitate sălbatică și solitară, animată de focul unui dinamism care are o unică finalitate: libertatea discreționară. Individualistul nu vrea nici să gândească, nici să se schimbe. Îi este suficient să supraviețuiască în cotidian, să „vegeteze” în efemer; preferă izolarea, ignorarea propriei identități, moartea entuziasmului, indiferețismul, eclipsa sensului vieții, banalizarea existenței etc.”⁵ Scăderea credinței creștinilor în Dumnezeu și a încrederii dintre oameni au dus la împuținarea comuniunii și accentuarea vieții individuale și a egoismului. Singurătatea oamenilor le aduce acestora multă suferință și deznădejde, de aceea a și crescut numărul sinuciderilor. Preasfințitul Episcop Gurie a abordat problema comuniunii oamenilor, spunând că lipsa acesteia reprezintă „una din marile crize ale lumii de azi”⁶.

În aceste situații, creștinii sunt îndemnați să fie deschiși spre Biserică, spre ajutorul lui Hristos, să se roage și să înțeleagă că nu sunt singuri. Sunt împreună cu sfinții, cu oamenii sfinți, cu Hristos prietenul nostru, Care a zis: „Voi sunteți prietenii Mei, dacă faceți ceea ce vă poruncesc (...). Aceasta este porunca Mea: să vă iubiți unul pe altul, precum v-am iubit Eu” (Ioan 15, 14;12).

În momentele grele ale vieții, „prietenul este mărturie, un reper, o nădejde, o sursă de încredere sau o puternică motivație pentru a continua lupta

⁵ †Gurie Georgiu și Teofil Tia, *Articularea credinței în cultura timid-postmodernă românească -perspective aplicate de consolidare rațional-mistică a demersului pastoral*, Ediția a II-a, revizuită și adăugită, Edit. Felicitas Publishing House Stockolm și a Episcopiei Devei și Hunedoarei, Deva, 2014, p. 79.

⁶ †Gurie Georgiu și Teofil Tia, *Articularea credinței...*, pp. 81-82.

până la jertfă. Când oameni nu sunt singuri suportă mult mai ușor orice suferință, durere sau încercare”⁷. Cu atât mai mult în familie trebuie să fie dragoste, echilibru, înțelegere, sprijin reciproc, comuniune și completare în lucrări.

Manipularea omului și a familiei adâncește prăpastia dintre oameni, duce la scăderea încrederii dintre ei și la atitudini antisociale.

Lumea oferă ce este al ei: materialitate, patimi, ispite, plăcere și frumusețe trecătoare, însă Biserica vrea să apere creștinii de moarte, păcat, dezbinare, întuneric și cădere, pentru că Îl împărtășește pe Dumnezeu, Izvorul existenței noastre și Creatorul celor nevăzute și văzute.

Rugăciunea lui Iisus din Grădina Ghetsimani reflectă starea lumii, precum și lupta dintre har și păcat, bine și rău, dumnezeire și demoni:

„Și Eu nu mai sunt în lume, iar ei în lume sunt și Eu vin la Tine. Părinte Sfinte, păzește-i în numele Tău, în care Mi i-ai dat, ca să fie una precum suntem și Noi (...). Nu Mă rog ca să-i iei din lume, ci ca să-i păzești pe ei de cel viclean” (Ioan 17, 11; 15).

Lumea de atunci și *lumea* de astăzi înseamnă ceea ce se opune lui Dumnezeu, ceea ce se împotrivește lucrării Lui și nu ascultă de Fiul lui Dumnezeu.

„În acest sens, cuvântul *lume* este echivalent cu termenul de secularism. Secularismul este desfigurarea omului de către duhul cărnii și de patimi. Când viața noastră este pătrunsă de patimi, de lumea nedreptății și când ducem o asemenea viață în interiorul Bisericii și credem și încercăm să fim teologi în felul acesta, atunci acesta se numește secularism. Secularismul înseamnă înstrăinarea vieții de Dumnezeu, ieșirea noastră din comuniunea cu El, atașarea noastră de lucruri materiale și vederea tuturor lucrurilor și problemelor din viața noastră în afară voinței lui Dumnezeu”⁸.

În situația descrisă mai sus se află mulți creștini români, dacă ar fi să analizăm doar ceea ce se prezintă și observăm în mass-media.

Exploatarea omului de către om, consumul de droguri și alcool, violența verbală și domestică, dorința exacerbată de îmbogățire și putere sunt câteva

⁷ Virgiliu Gheorghe, *Știința și războiul sfârșitului lumii, Fața nevăzută a televiziunii, Despre armele mediatice care ne pun în pericol viața*, Edit. Prodomos, București, 2008, p. 84.

⁸ †Mitropolit Hierotheos Vlachos, *Secularismul. Un cal troian în Biserică*, trad. Tatiana Petrace, Edit. Egumenița, Galați, 2004, p. 9.

dintre practicile care provoacă crize și periclitează depășirea crizelor, fie socială sau spirituală. Noile tendințe, nonvalori și practici din societatea modernă aten-
tează la tradiția creștină, la identitatea creștină și românească. Tradiția creștină
este considerată de către unele persoane învechită și depășită.

Am trecut în țara noastră de la un regim dictatorial la o societate liberă.
Avem libertate dar și responsabilitate. Libertatea iresponsabilă și nerespectarea
legilor sociale au dus la corupție, hoție, distrugere, dezordine, viclenie, min-
ciună, neîncredere etc. Putem spune fără să exagerăm prea mult că am ajuns
ca societate, într-o *vale a plângerii*, și după cum spune Jean-Pierre Denis:

„Libertatea noastră este plătită în consecință, cu un sentiment
din ce în ce mai pronunțat de irealitate; niciodată nu am avut atât
grijă de propria persoană și niciodată identitatea nu a părut așa
de fragilă; dacă e studiată, dezvoltarea în sine s-ar putea arăta chiar
la fel de irațională și chiar mai deznădăjduită decât credința în
Dumnezeu; totul merge spre ficțiune, chiar și înlăuntrul nostru”⁹.

Confuzia, stresul, lipsa rugăciunii, superficialitatea, superstițiile, relativis-
mul, sincretismul religios, satanismul, indiferența și altele provoacă crize per-
sonale care se reflectă în familie și în societate.

Rugăciunea Sfântului Efrem Sirul, „Doamne și Stăpânul vieții mele, duhul
trândăviei, al grijii de multe, al iubirii de stăpânire și al grăirii în deșert nu mi-l
da mie; iar duhul curăției, al gândului smerit, al răbdării și al dragostei, dăru-
iește-l mie, slugii Tale”¹⁰, dacă ar fi rostită mai des și înțeleasă cum se cuvine
de mai mulți creștini, ar diminua provocările crizei umane. Biserica creștină
mărturisește importanța credinței în Dumnezeu pentru a ne feri de idolii lumii
acesteia: iubirea de putere, mândria, îmbogățirea cu orice preț, succesul rapid
și lenevirea.

Sondajele de opinie arată că trăim într-o lume consumistă, cu grijă mai mare
față de trup și consumul material. Dacă la nivelul anului 2005 crescuse numărul
creștinilor practicanți¹¹, după intrarea României în Uniunea Europeană, numă-
rul acestora a scăzut semnificativ. Au apărut schimbări de comportament la
nivelul vieții personale, modificându-se ierarhia valorilor sociale și a orientări-
lor religioase. Modernizarea societății românești, criza locurilor de muncă,

⁹ Jean-Pierre Denis, *De ce scandalizează creștinismul*, trad. Eduard Florin Tudor, Edit. Ne-
mira, București, 2012, pp. 205-206.

¹⁰ *Ceaslov*, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București,
2014, p. 34.

¹¹ M. Voicu, *România religioasă*, p. 141.

migrația românilor și secularizarea vieții religioase au dus la scăderea practicării credinței. Cu toate că sunt mai multe biserici decât în anul 1990 și că acestea sunt pline de credincioși în duminici și sărbători, constatăm că bisericile parohiale din mediul rural sunt aproape goale. Cauzele principale ale acestei situații sunt plecarea tinerilor în străinătate și dezinteresul multora dintre cei rămași față de cultul Bisericii. Pe de altă parte, se observă că bisericile parohiilor românești din străinătate sunt pline de copii și tineri. Acolo sunt săvârșite cele mai multe căsătorii și botezuri.

Din Occidentul catolic, protestant și anglican, criza spirituală se întinde și spre Răsărit deoarece unii creștini nu doresc să se mai întâlnească cu Dumnezeu în Biserică și rugăciune.

„Aceasta pentru că nu-L caută cu adevărat pe Dumnezeu; omul modern se mulțumește cu o credință precară, care se reduce mai mult la o presupunere a existenței lui Dumnezeu, iar nu cu o experimentare perpetuă, reală și conștientă a prezenței Lui”¹².

Oamenii s-au schimbat în gândire și atitudini. „Societatea contemporană a dobândit un ethos foarte diferit de cel al societăților în interiorul cărora au luat naștere religiile tradiționale statornice”¹³.

Eliminarea postului, neparticiparea la slujbele Bisericii, tehnologizarea societății, noile mișcări religioase și libertatea imorală au schimbat regulile tradiționale, normale și folosite ale familiei și societății.

„Omul modern nu s-a vrut a fi nici anti-păgân, nici creștin, a refuzat deci atât natura, cât și harul, atât ordinea cosmică, cât și legea lui Dumnezeu și planul divin. Străină atât de cetatea naturală antică, cât și de Cetatea creștină supranaturală a lui Dumnezeu, cetatea modernă vrea să fie doar o „cetate a omului”, un corp politic nou, creat de voința autonomă a omului care ia locul autorității binelui natural sau supranatural”¹⁴.

Această constatare ne duce cu gândul la statele care promulgă legi împotriva adevărului, a moralei creștine, a protecției familiei ș.a.

¹² †Gurie Georgiu și Teofil Tia, *Articularea credinței...*, p. 81.

¹³ Bryan Wilson, *Religia din perspectiva sociologică*, trad. Dora Maria Străinu, Edit. Trei, București, 2000, p. 147.

¹⁴ Ioan I. Ică jr, *Biserică, societate, gândire în Răsărit, în Occident și în Europa de azi*, în vol. „Gândirea socială a Bisericii”, realizat și prezentat de Ioan I. Ică jr și Germano Marani, Edit. Deisis, Sibiu, 2002, p. 34, Cf. P. Manent, *La Cité de l'Homme*, Fayard, 1993; trad. rom. I. Popa și C. Preda, *Cetatea omului*, Ed. Babel, București, 1998.

Libertatea omului de a face ceea ce vrea, chiar și legi imorale, provoacă consecințe negative pe termen lung.

„Sentimentul debordant al libertății în sfera morală are consecințe sociale profunde, iar noile mișcări religioase par a se concentra în principal asupra responsabilității individuale și a încercării de a descoperii noi căi către ordinea socială. Căci există un straniu hiat între aparenta eliberare de sub mecanismele de control moral de odinioară, în special în sfera muncii, și constrângerile impuse chiar de noua ordine tehnologică. În vreme ce tehnologia i-a eliberat pe oameni de arbitrariul obiceiurilor locale străvechi și nu o dată aberante, tot ea le-a impus în mod imperativ un set noi de obligații și cerințe, foarte riguroase. Aceste noi constrângeri se vădesc a fi adesea mult mai puțin umane decât cele din trecut, și aceasta datorită faptului că, în vreme ce veche moralitate era mediată de persoane cunoscute, cărora le stătea în putere să îndulcească rigorile tradiției prin simpatie și căldură omenească, în situația nou creată legea acționează cu o răceală impersonală, având adesea o forță nouă și chiar arbitrară, condiționată de proceduri statistice, de computere, și de alte mașinării inanimate și adesea inumane. Societatea devine tot mai nesimțitoare iar sensibilitatea, atenția față de semenii și grija interpersonală ocupă mai puțin loc în viețile noastre”¹⁵.

Este adevărat că după anul 1990 poporul român a cunoscut o îmbogățire a vieții religioase prin programele și proiectele implementate de Biserica noastră. Cultul a fost practicat liber, fără nici-o restricție, clerul a avut acces în instituțiile publice, setea de viață creștină a fost alimentată de înmulțirea parohiilor și mănăstirilor, de construirea de biserici și dezvoltarea activităților misionare, cultural-educative și social-filantropice.

Cu toate acestea în ultimul timp, lipsa raportării românilor la Evanghelie și la învățăturile ei, a dus la înrobire lumească și tinde să transforme societatea românească într-un mecanism lipsit de viață. În fața crizei spirituale, creștinii sunt chemați să ia atitudine.

De aceea, după căderea regimului comunist, Biserica Ortodoxă Română a întreprins o mulțime de acțiuni menite să revitalizeze spiritual societatea

¹⁵ Bryan Wilson, *Religia din perspectiva sociologică*, p. 148.

românească și continuă să săvârșească această lucrare sfântitoare. Problemele spirituale nu pot fi rezolvate cu ajutorul psihologiei sau al altor discipline umane, ci cu ajutorul harului lui Dumnezeu.

Introducerea religiei în școli, organizarea de școli de cateheză, construirea de biserici, asistența religioasă în armată, spitale, penitenciare, înființarea cotidianului creștin „Lumina”, a Radio - Televiziunii „Trinitas”, înmulțirea seminariilor și facultăților de teologie, a dublelor specializări în teologie-socială, artă sacră, didactică și istorie, desfășurarea de activități culturale, educaționale, social-filantropice, toate acestea au fost gândite și dorite pentru a sprijini românii creștini în desfășurarea vieții pământești, ca pregătire pentru viața cerească.

La finele secolului al XX-lea, ierarhii Bisericii noastre aveau conștiința misiunii în stare de libertate:

„În interiorul Bisericii noastre, pentru ca speranța să devină un dar cultivat și roditor, *sunt necesare la nivel de parohie și eparhie, programe de cateheză și asistență pastorală a copiilor și familiilor în criză*, cicluri de cateheze pentru pregătirea tinerilor pentru căsătorie, cateheze pastorale pentru tinerii căsătoriți și pentru părinții lor, astfel încât pregătirea pentru căsătorie să nu se reducă doar la frumosul ceremonial al cununiei. Este necesar un program de cateheze pentru nași spre a-i implica în susținerea continuă a familiilor pe care le cunună. Prin toate aceste programe trebuie afirmată și cultivată sfințenia căsătoriei, organizată solidaritatea în familie și între familii, afirmată demnitatea maternității, a paternității, a filiației și a fraternității, ca daruri ale iubirii lui Dumnezeu ce trebuie cultivate”¹⁶.

Toate acestea trebuiesc întărite cu rugăciune multă, prin care dobândim puterea de a iubi, de a ierta, de a ne împăca, de a dărui, de a răbda și de a ne jertfi. Rugăciunea înseamnă și cerere: „Orice veți cere de la Tatăl în numele Meu El vă va da. Până acum n-ați cerut nimic în numele Meu; cereți și veți primi, ca bucuria voastră să fie deplină” (Ioan 16, 24-25). Dialogul cu Dumnezeu (prin rugăciune) și oamenii, schimbul de daruri și reconcilierea consolidează comuniunea, solidaritatea și identitatea personală a filiației hristice.

¹⁶ † Daniel Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, *Dăruire și dăinuire...*, p. 370.

Prin lucrarea Bisericii (Sfânta Liturghie, Sfintele Taine și ierurgii), Fiul lui Dumnezeu ne arată rostul venirii Sale în lume: „Eu am venit ca viață să aibă, și din belșug să aibă” (Ioan 10, 10). Astfel,

„mesajul fundamental al „gestului” sfânt al lui Dumnezeu, de coborâre în istorie sub chip de om, este acela că omul este în ochii lui Dumnezeu o ființă de neprețuit (...). Este un „Dumnezeu pentru oameni”, iar nu unul opus aspirațiilor interioare profunde ale omului, este un Dumnezeu care face din viața și fericirea omului expresia cea mai evidentă a gloriei sale. Este un Dumnezeu care-și găsește suprema desfătare în fericirea omului și într-o existență cât mai plină de împliniri a acestuia”¹⁷.

Dumnezeu coboară, se smerește, îl vindecă pe om de moarte și îi construiește scară spre cer. De fapt, Dumnezeu coboară în continuu la fapta Sa, este într-o permanentă chenoză.

Raportarea creștinilor la valorile netrecătoare ale vieții din Biserică, protejează omul de ispitele și provocările lumii.

„Este binecunoscută constatarea că două sunt cărțile mari ale omenirii: Natura și Scriptura. Ambele îl duc pe cel care se nevoiește să le „citească”, adică să le „știe”, să le „înțeleagă” și să le „cunoască”, spre cult, cultură și știință, activități care înalță spiritul și ridică calitatea vieții prin adevărul, binele și frumosul pe care le transmit (...). Iubirea lui Dumnezeu, a semenilor și a întregii Creații, păstrarea și trăirea credinței strămoșești, păstrarea și valorificarea tradițiilor ne feresc de ispitele veacului în care trăim: necredința, nepăsarea și uitarea, ne pregătesc spre spovedanie și cuminecare cu Sfintele Taine spre viața adevărată, folositoare semenilor și plăcută lui Dumnezeu”¹⁸.

Este interesantă constatarea părintelui profesor Ică jr. că „paradoxul omului modern și postmodern e acela al autoafirmării unei voințe lipsite de conținut ontologic, al luptei libertății împotriva adevărului”¹⁹. Oare omul care cunoaște adevărul luptă împotriva lui, sau doar cel ignorant? Se întâmplă uneori să lupte amândoi împotriva evidenței, încât cuvintele Domnului,

¹⁷ †Gurie Georgiu și Teofil Tia, *Articularea credinței...*, p. 84.

¹⁸ †Vasile Someșanul, Episcop vicar, *Cuvânt înainte*, în vol. „Sfintele Evanghelii și rugăciuni alese”, după versiunea diortosită de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, Ediția a IV-a, Edit. Renașterea, Cluj-Napoca, 2010, pp. 5-6.

¹⁹ Ioan I. Ică jr, *Biserică, societate, gândire în Răsărit...*, p. 35.

„și veți cunoaște adevărul, iar adevărul vă va face liberi” (Ioan 8, 32), rămân doar un îndemn pentru filosofi.

Experiența creștină ne arată că orice criză spirituală provoacă suferință și sufletului și trupului (cf. Matei 9, 2-8; Marcu 2, 1-12). Suferința creștinului poate fi considerată ca o măsură pedagogică a lui Dumnezeu, sau poate determina în el o revoltă față de lume și Creator. Mucenicii Bisericii creștine din cele două milenii, sunt modele de urmat în modul în care au reacționat în momentele deosebit de grele ale vieții pământești.

În zilele noastre, când creștinul (în general) din societatea românească se confruntă cu diferite angoase, își pune întrebări referitoare la destinul său, este preocupat de zodiac, de viitor, de locul de muncă, de dreptatea socială, de împlinirea cererilor, cred că este potrivit ca el să nu uite de dragostea creștină, de credința în Dumnezeu, de rugăciune și să fie preocupat mai degrabă de stabilirea unei ierarhii a obiectivelor prioritare pe termen lung, după cuvintele Mântuitorului Hristos: „Căutați mai întâi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate acestea se vor adăuga vouă” (Matei 6, 33).

OLIVIER CLEMENT – REPERE ALE DISCURSULUI PEDAGOGIC-TERA- PEUTIC AL ORTODOXIEI ÎNTR-O LUME SECULARIZATĂ

Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja

ABSTRACT

Through his writings Olivier Clement remains one of the most authoritative voices of Orthodoxy in the West in the twentieth century and the beginning of the 21st century. He expresses the Eastern spirituality and the dogmas of the Church in a theological, subtle, poetic, contextual and dynamic way. Olivier Clement reveals himself as a profound mystagogue of the ecclesial Tradition in the context of a secularized and autonomous world. He develops not only a dogmatic-moral and philosophical vision of the world, but also a historical and cultural vision of human relationships with God. Beyond some aspects he was influenced by the Russian theologians in the Diaspora led by Lossky and Evdokimov regarding the two economies and the Eucharist centralism, Clement's theology has significant pedagogical-therapeutic elements that we need to valorize and deepen in the current world context. The principles of the pedagogical-therapeutic discourse of the Church reside in the Person of Christ and are realized through faith and love, understood in a dialogue and ecclesial sense.

Keywords

Dogmatic Theology, Orthodoxy, secularization, Olivier Clement

1. O voce inconfundabilă a Ortodoxiei în Apus

Fără echivoc, Olivier Clement (1921-2009) este unul dintre teologii secolului al XX-lea care a mărturisit frumusețea și ethosului Ortodoxiei în Apus, având un impact semnificativ în înnoirea teologiei ortodoxe. Contribuțiile sale teologice îl integrează în ceea ce este cunoscut sub numele de *sinteza neopatristică* a secolului al XX-lea. Preocuparea de căpătâi a teologului francez a fost aceea de a face adâncurile teologice ale Ortodoxiei accesibile oamenilor, în contextul religios, social și cultural al modernității și postmodernității.

Cu o solidă cultură laică și cu o impresionantă capacitate de exprimare a esențelor, Olivier Clement devine una dintre vocile dinamice al Tradiției Răsăritene în Apus. Fascinat de teologia patristică, pe care o aprofundează și o exprimă într-un mod original și actual, decriptează și oferă răspunsuri teologice la uriașele mutații și provocări ale modernității și postmodernității. În gândirea sa teologică, influențată de Lossky și Evdokimov, dar și de alți teologi din emigrația rusă, întâlnim aspecte ale Tradiției dogmatice și duhovnicești răsăritene, exprimate într-o notă optimistă și poetică, percutantă și vibrantă. El prezintă viziunea creștinismului răsăritean asupra rostului și destinului comun al lumii și omului în Hristos. În acest demers dă dovadă de deschidere dialogică și de o terapie metodologică a discursului, având ca borne caracterul personal și iubitor al lui Dumnezeu și discernământul legat de libertate și responsabilitate al omului. El sesizează drama omului secolului al XX-lea în toată profunzimea ei și oferă soluția terapeutică a Bisericii lui Hristos, a Tainelor și Liturghiei, a rugăciunii și ascezei, a contemplației și filantropiei, înțeleasă ca *taină a fratelui*.

În acest sens, el asumă, adesea, pe lângă exigențele unui limbaj teologic, filocalic și liturgic și exigențele unui limbaj filosofic-literar și poetic, prin care exprimă fundamentele credinței și experienței Bisericii în contextul modernității. De pe aceste poziții eclesiale și duhovnicești construiește punți cu cultura modernă secularizată, cu cultura postmodernă marcată de nihilism, fiind totodată deschis dialogului ecumenic și inter-religios.

Multiplele aspecte ale societății secularizate, precum și provocările spirituale la care este expus omul în viața cotidiană a unei lumi globalizate, își găsesc răspunsul în teologia lui Clement, un răspuns fundamentat pe spiritualitatea și dogma răsăriteană, pe practica rugăciunii și exigențele duhovnicești ale Filocaliei. Evidențiază non-sensul lumii și al omului fără Hristos,

pericolul dezumanizării și depersonalizării, însingurării și fragmentării. Stresul, tortura, durerea, sexul, frica, moartea sunt teme care primesc răspunsuri în lumina dogmei și spiritualității Bisericii. De asemenea, marile teme ale teologiei și spiritualității răsăritene nu sunt ocolite în scrisul lui Olivier Clement: Treimea, Hristos, Biserica, Tainele, Maica Domnului, Sfânta Scriptură, Tradiția, Liturghia, Rugăciunea, Asceza și Mistica. Aceste teme ca și altele primesc o relevanță socială, el vorbind în același timp și de evidența mistică și inspirația spirituală a cotidianului, de acordarea unei deschideri sociale Evangheliei, de descoperirea sensului erosului în lumina Evangheliilor, de căutarea luminii Evangheliei în sensul cosmosului. Toate acestea țin de modul în care creștinii trebuie să se situeze în societatea secularizată, într-un permanent dialog terapeutic cu lumea și limitările ei, izvorâte din egoism și patimi.¹ Principiile discursului pedagogic-terapeutic al Bisericii rezidă în Persoana lui Hristos și se realizează prin credință și iubire, înțelese într-un sens dialogic și eclesial.

2. O abordare terapeutică privind științele și culturile modernității

În contextul societății secularizate a secolului al XX-lea, prezintă raportul autentic dintre creștinism și știință, precum și rolul Ortodoxiei în cadrul acestui raport. El își propune o scurtă schiță istorică privind relația creștinismului cu știința, precum și demonstrarea măreției Ortodoxiei printr-o abordare din a cărei perspectivă aceasta depășește limitele științei. Olivier Clement specifică și rolul creștinilor ortodocși în cercetarea științifică.

De asemenea, precizează influențele negative pe care le primește știința începând cu secolul al XVI-lea, devenind treptat scientism, asumându-și prerogativele unei „filosofii de contrabandă”, mecaniciste și apoi materialiste: a) divinizarea omului prin manipularea forțelor cosmice; b) platonismul depășit al creștinismului occidental din care a apărut și noțiunea de Dumnezeu ca geometru al lumii și lumea ca un mecanism gigantesc, care părea că își este suficientă sieși și că funcționează prin ea însăși; c) dintr-o reacție față de un monofizism medieval al celestului, apare un monofizism modern al umanului, al terestruului; d) o alunecare a creștinismului spre pietism și moralism². Olivier Clement vorbește despre purificarea științei în secolul al XX-

¹ Olivier Clement, *Puterea credinței*, trad. Alexandrina Andronescu, Daniela Ciascai, Editura Pandora, Târgoviște, 1999, pp. 143 ș.u.

² O. Clement, *Creștinism și știință. Rolul Ortodoxiei*, în vol. „Bioetica și taina persoanei. Perspective ortodoxe”, trad. Nicoleta Petuhov, Editura Bizantină, București, 2006, pp. 252-253.

lea prin fizica cuantică și teoria relativității, propunând teologia apofatică ca metodă de depășire a reducționismelor științifice. Misterul nu se situează pe același plan cu știința și pentru sesizarea lui este nevoie de o transformare existențială prin unirea minții cu inima. El atrage însă atenția că demersul apofatic nu se confundă cu tehnicile de asceză ale Orientului necreștin, adică „nu se înlocuiește un scientism al vizibilului cu un scientism al invizibilului. Demersul apofatic este o întâlnire și culminează în taina persoanei”³. Clement, sub influența lui Vladimir Lossky și Paul Evdokimov propune, pentru depășirea reducționismelor științifice, antropologia negativă.

În condițiile reducățiilor științifice privind omul sau ale unor importuri de spiritualitate orientală, care implică factorul impersonal, Olivier Clement afirmă că pentru creștinism nu există altă cale decât concepția ortodoxă asupra persoanei și astfel teologiei negative îi corespunde în mod necesar o antropologie negativă⁴. Totuși, Ortodoxia are nevoie de știință, creștinul are nevoie de știință: a) pentru a înțelege tradiția liturgică, pentru a dezvălui originea și sensul profund al slujbelor, pentru a fortifica o credință creatoare; b) pentru a pune în valoare patrimoniul nostru spiritual, teologic, artistic; c) pentru a reînnoi hagiografia, pentru a o elibera de stereotipuri; d) pentru a trăi reîntâlnirea religiilor, inevitabilă în elaborarea unei civilizații planetare⁵.

Subliniază un întreg rol pozitiv al creștinilor în cercetarea științifică de azi: a) trebuie să veghem ca știința să rămână deschisă, adică fidelă adevăratei ei vocații; b) să dăm elementele de profunzime ale unui răspuns privind responsabilitatea cosmică a omului; c) prezența în cercetarea științifică având în minte și inimă rugăciunea și forța trasfigurativă a Numelui lui Iisus⁶. Observăm un fel de pedagogie a asumării științei și a decantării ideologiilor acumulate în decursul istoriei în arealul ei. Mai mult, Clement caută să sublinieze că nu religiile orientale, asumate parțial în cercetarea științifică ajută în chip decisiv demersul științific, ci spiritualitatea răsăriteană prin exprimarea corectă a raportului Dumnezeu-om-lume și credință-știință-cunoaștere. Prin urmare, diagnoza lui Clement asupra raportului teologie-știință

³ O. Clement, *Creștinism și știință. Rolul Ortodoxiei*, p. 258.

⁴ O. Clement, *Creștinism și știință. Rolul Ortodoxiei*, p. 260.

⁵ O. Clement, *Creștinism și știință. Rolul Ortodoxiei*, p. 264.

⁶ O. Clement, *Creștinism și știință. Rolul Ortodoxiei*, p. 265. Responsabilitatea creștinilor este să cheme pe savanți de la știința închisă și periculoasă pentru umanitate, spre o știință deschisă, vie. Pentru Clement „știința autentică e un fel de epectază care se deschide asupra abisului” (p. 266). Avem de asemenea misiunea de a deschide medicina spre omul integral, punând în slujba persoanei științele vieții și ale psyche-ului. (p. 269).

evită atât capcana ideologiilor științifice, cât și influențele spiritualităților orientale. Demascând originile conflictului dintre teologie și știință în Apus, trasează principiile raportului teologie-știință în Răsărit și exprimă importanța și vocația Ortodoxiei în noua paradigmă științifică a secolului al XX-lea și începutul secolului XXI.

3. Unitatea în distincție a celor trei taine și terapeutica discursului Bisericii

Pentru Clement există trei mari taine: Dumnezeu-Treime, omul și cosmosul, toate trei descoperite în Hristos. Viziunea Bisericii asupra unității în distincție a celor trei taine amintite generează o autentică înțelegere a sensului omului și cosmosului. Clement a fost preocupat de problematica antropologică a teologiei, văzută într-o perspectivă hristologică și triadologică. Taina Treimii l-a fascinat atunci când s-a convertit și din perspectiva acesteia a abordat și exprimat taina omului și a cosmosului.

O asemenea metodologie asumată a dus la o adevărată restaurare și exprimare a vocației și destinului omului într-un secol brăzdat de antropocentrism, individualism, autonomie, secularizare și dezumanizare. Barbarizat, în jocul sinistru al ideologiilor modernității și postmodernității, omul a uitat cine este el și ce vocație are în Dumnezeu, în Biserică și în cosmos. Clement sintetizează în opera sa tragedia omului fără Dumnezeu - un fiu risipitor refugiat într-o lume imaginară, artificială, plină de moarte - și măreția iubirii lui Dumnezeu față de om în Hristos.

Problema omului, supus diferitelor reducții și experiențe teribile în secolul al XX-lea, materializate în gulag-uri, în războaie, în diferitele forme de exterminare, în închisorile comuniste, l-a marcat pe Clement, așa încât ajunge la concluzia că problema omului nu poate fi soluționată prin el însuși, ci numai prin Iisus Hristos, Cel ce descoperă iubirea Treimii față de om.

„Pentru Părinții Bisericii, taina omului și a destinului său se situează în perspectiva dragostei trinitare. Victoria, mântuirea și îndumnezeirea omului sunt opera Treimii: dorința iubitoare a Tatălui Ceresc, întruparea Fiului, forța care sfințește a Duhului (...) În această dublă și unică perspectivă a Uni-Trinității și a tainei lui Hristos în Biserică a fost zămislit omul și menirea sa”⁷.

⁷ O. Clement, *Puterea credinței*, p. 13.

Antropologia lui Clement nu este încadrată în concepte statice și rigide, specifice manualelor de Dogmatică medievală, ci este dinamică, deschisă spre celelalte capitole ale Dogmaticii, privită în unitate funcțională cu acestea, dar deschisă și experienței ascetice și cultice a Bisericii. Totodată, antropologia lui Clement este integrată dintr-o perspectivă teologică în contextul mai larg al antropologiilor culturale, secularizate ale secolului al XX-lea, într-un dialog constructiv cu acestea. El subliniază enigma persoanei din perspectiva iubirii trinitare precum și transcendența persoanei și realitatea biologică a trupului. Între trup și persoană există o relație complexă pe care Clement o explică astfel:

„La om, chip al lui Dumnezeu, dar căzut, măreț și în același timp muritor, trupul exprimă și maschează, în mod simultan, persoana, astfel încât între mască și trupul ei există o relație de identitate și de diferență, tragic-ambiguă. Trupul exprimă persoana. El nu este numai un obiect al acestei lumi, ci fundamental cineva, manifestarea, limbajul unei persoane. Distincția biblică dintre „carne” și „duh” nu are nimic de-a face cu dualismul elenic al „sufletului” și al „trupului”, în ciuda nenumăratelor confuzii istorice care adesea au făcut din creștinism un „platonism pentru popor”.⁸

Pentru Clement, creștinismul nu este și nu poate fi o ideologie. El subliniază în acest sens apofatismul persoanei, împotriva reducățiilor moderne de raportare la misterul acesteia.

„Persoana nu trebuie definită. A încerca să definești o persoană, să o prinzi în concepte și cuvinte este o modalitate de a o distruge. A cunoaște o persoană înseamnă a o descoperi. Nu am putea stăpâni, chiar intelectual vorbind, o persoană fără să o distrugem. Ea nu se arată decât în dragoste smerită și pașnică, și așa spune că lucrul fundamental din zilele noastre este că omul se definește prin ceea ce nu este de definit. Prin aceasta, ne opunem acelei reducății intelectuale care a făcut posibile ideologiile, și care a dus la distrugerea și torturarea a milioane de oameni”⁹

⁸ O. Clement, *Puterea credinței*, p. 115.

⁹ O. Clement, *Puterea credinței*, p. 33. Pentru o critică cu privire la unele aspecte ale teologiei persoanei la Olivier Clement, care este influențat de Yannaras, a se vedea Andrew Sopko, *Pentru o cultură a iubirii jertfelnice. Teo-antropologia Arhiepiscopului Lazar Puhalo*, trad. Virgil Baidoc, Editura Eikon, Cluj Napoca, 2004, p. 37. „Chiar Olivier Clement, influențat

Este afirmată importanța existenței lui Dumnezeu pentru viața omului, împotriva teoriilor evoluționiste autonome ale modernității.

„Singură asemănarea între persoană și Dumnezeu cel viu fundamentează libertatea omului. Dacă Dumnezeu nu ar exista omul nu ar fi decât un fragment derizoriu al vieții cosmice, un atom lipsit de importanță în fluxul istoriei. Dacă Dumnezeu există și ne iubește, dacă ne unește unii cu alții în fericirea, în angoasa ruperii noastre de neant, atunci un anumit spațiu al libertății ni se deschide. Omul locuiește strâmtorat lumea aceasta, fiindcă el stă în iubirea unui model infinit”¹⁰.

Clement afirmă, în duhul teologiei palamite, chemarea omului de a participa la Dumnezeu în energiile necreate.¹¹ Este afirmată cu tărie legătura dintre om și cosmos, omul este preot și împărat al creației, așa încât „tot ceea ce se petrece în om are o semnificație universală și se răsfrânge asupra universului. Destinul omului determină destinul cosmic”¹² Este afirmată tragedia căderii, restaurarea cosmosului în Hristos și în Biserică, transfigurarea tainică a lui. Afirmarea valorii persoanei umane în comuniune cu Dumnezeu, în contextul unei lumi secularizate și depersonalizate este foarte importantă. O mai nuanțată exprimare a relației interioare dintre persoană și ontologie credem că ar fi confirmat și mai mult discursul teologic al lui Clement în contextul înnoirii teologiei ortodoxe din secolul al XX-lea și, mai ales, a teologiei părintelui Dumitru Stăniloae față de care a avut o profundă admirație.

Trupul omului este plasat în perspectiva spiritualității și Liturghiei răsăritene, în care Trupul lui Hristos ocupă un loc central. „În Sfânta Liturghie, omul învață să devină ființă liturghisitoare. Aici, întregul său trup și, mai ales, tot sufletul său sunt chemate să participe la doxologie”¹³. Din această perspectivă, în viziunea lui Clement, în Sfânta Liturghie, „trupul devine lim-

de Yannaras, a fost atât de captivat încât a vorbit despre persoană ca despre „ontologia tainei” și „realitatea meta-ontologică a ipostasului”. Deși nu contestăm anumite influențe ale lui Olivier Clement pe filiera greacă, totuși credem că această viziune o preia de la Berdiaev și, mai ales Lossky și în general de la teologii ruși care au această tendință de a opune ipostasul, naturii, sau de a supraevalua ipostasul în detrimentul naturii.

¹⁰ O. Clement, *Puterea credinței*, p. 108.

¹¹ O. Clement, *Puterea credinței*, p. 108.

¹² O. Clement, *Întrebări asupra omului*, trad. Iosif Pop, Ciprian Șpan, Alba-Iulia, 1997, p. 140.

¹³ O. Clement, *Trupul morții și al slavei. Scurtă introducere la o teopoetică a trupului*, trad. Sora Eugenia Vlad, Editura Christiana, București, 1996, p. 27.

baj”, adică „trupul ascultă Cuvântul în desfășurarea Sa imnografică și Îi răspunde prin întreaga lui capacitate de a se exprima prin gesturi”¹⁴. Sfânta Liturghie ne așează pe fiecare în locul lui, în trupul lui Hristos, deci prin Sfânta Liturghie omul se statornicește în Trupul lui Hristos cel de viață făcător și își face ucenicia trupului ca trup liturgic, ca trup ce înviază prin participarea euharistică la Trupul Celui înviat.¹⁵ În linia teologiei palamite și a Părinților filocalici, Clement afirmă importanța reunificării dintre minte și inimă în har, realitate care se comunică întregului trup și în această stare, omul devine preotul lumii în altarul inimii sale, el devine preotul liturghiei cosmice.¹⁶ Tot în acest context analizează și relația dintre asceză și dorință afirmând că „asceza nu poate fi înțeleasă decât în perspectiva trupului ce va învia, a trupului liturgic”, de aceea este nevoie „să trecem, puțin câte puțin, de la trupul posesiv, care tratează lumea ca pe o pradă, la trupul de slujire care se unește cu Liturghia Bisericii și, prin ea, cu liturghia cosmică”¹⁷. Aici observăm elemente importante pe care le exprimă sfântul Maxim Mărturisitorul și sunt reluate și analizate de părintele Dumitru Stăniloae și Hans Urs von Balthasar. Dar ce este și mai important, Clement caută să conștientizeze pe omul secolului al XX-lea de vocația pe care o are în Liturghie, în Biserică, în cosmos.

Într-un Occident al abuzului de toleranță, omul trebuie să-și recucească libertatea interioară, libertate interioară care poate fi câștigată printr-o participare la Taina Euharistiei, care reglează relațiile interumane.¹⁸ Observăm că profesorul Clement este influențat de teologii ruși din diaspora în ceea ce privește Taina Euharistiei ca și criteriu central al multiplelor evaluări și relaționări teologice. Poate o nuanțare asupra importanței și celorlalte Taine ale Bisericii prin care lucrează Hristos în Duhul Sfânt ar fi adus o și mai mare clarificare asupra rostului omului în Biserică și lume. De asemenea, o nuanțare asupra unității dintre apofatic și catafatic în cunoașterea lui Dumnezeu și a persoanei umane, a rolului rațiunii în unitate cu iubirea și contemplația ar fi deschis o perspectivă și mai larg asupra importanței discursului terapeutic al Bisericii într-o lume secularizată.

¹⁴ O. Clement, *Trupul morții și al slavei. Scurtă introducere la o teopoetică a trupului*, p. 25.

¹⁵ O. Clement, *Trupul morții și al slavei. Scurtă introducere la o teopoetică a trupului*, pp. 22-23.

¹⁶ O. Clement, *Trupul morții și al slavei. Scurtă introducere la o teopoetică a trupului*, p. 38.

¹⁷ O. Clement, *Trupul morții și al slavei. Scurtă introducere la o teopoetică a trupului*, p. 44. Este accentuată și dimensiunea euharistică a creației. În Rai, Adam prin porunca postului trebuia nu numai să conștientizeze legătura cu Ziditorul, ci și faptul că lumea nu este o pradă, ci o euharistie universală. (p. 50).

¹⁸ O. Clement, *Puterea credinței*, pp. 35-36.

4. Mărturisirea credinței într-o societate secularizată

În demersul său teologic, Olivier Clement creionează cuprinzător modalitățile și provocările unei mărturisiri creștine în cadrul unei societăți secularizate. El analizează fenomenul complex al secularizării, originile acestui fenomen și efectele lui, ca și reacție față de un creștinism occidental degenerat.¹⁹ Dacă secularizarea elimină un anumit tip de prezență creștină, această prezență se poate manifesta într-o lume secularizată, prin trei aspecte: a) promovând gratuitul, inasimilabilul; b) situându-se la nivelul legitimărilor ultime; c) printr-o anumită vizibilitate.²⁰ În reușita unei asemenea mărturii și teologia are anumite sarcini din care nu lipsește *apropierea mesajului*, adică efortul de a face mesajul creștin inteligibil lumii contemporane și conceptul de transfigurare dintr-o perspectivă divino-umană, care se referă și la cultura modernă și la întâlnirea cu celelalte religii.

„Într-o societate modernă, secularizată, Biserica sau mai degrabă Bisericile, sunt nevoite să-și găsească locul. Nu un loc dominant. Nu un loc marginal, un ghetou al fricii și al orgoliului departe de cultură și de viața comunitară. Biserica, bisericile trebuie să se situeze, fără frică sau orgoliu, într-un anume față către față cu această societate, cu certitudinea că aceasta are nevoie de credincioși pentru a exista. (...) Este exact situația pe care o revendicau apologeții secolelor II și III față de statul roman. Acest parteneriat polemic va fi când conflictual, cu riscul martiriului, când plin de inspirație. El reprezintă în el însuși un aspect de explorat al divino-umanității”²¹

Remarcăm o adecvare la realitate, o înțelegere a contextului, a formelor culturale, sociale și politice în care credința creștină trebuie mărturisită astăzi.

De asemenea, nu numai secularizarea este denunțată, ci și nihilismul societății postmoderne cu multiplele lui implicații.²² Misiunea creștinilor este să readucă aminte lumii că

„infrastructura istoriei nu este nimic altceva decât relația umanității cu Dumnezeu cel Viu. Istoria e desfășoară într-un

¹⁹ O. Clement, *Puterea credinței*, pp. 33-38.

²⁰ O. Clement, *Puterea credinței*, p. 39.

²¹ O. Clement, *Puterea credinței*, p. 52.

²² O. Clement *Adevăr și libertate. Convorbiri cu Patriarhul ecumenic Bartolomeu I*, trad. Mihai Maci, Editura Deisis, Sibiu, 1997, pp. 136-137.

divino-umanism în care uneori accentul se pune pe Dumnezeu, până la a-l nega pe om, iar alteori pe om, până la a-l nega pe Dumnezeu. Sensul istoriei, centrul ei, se află în Hristos, Dumnezeu adevărat și om adevărat, și prin aceasta „om deplin”, iar mișcarea ei creatoare, în Duh și în libertățile noastre”.²³

Observăm că Clement este frământat permanent de această relație complexă dintre Împărăția lui Dumnezeu și Împărăția Cezarului pe de o parte, dintre om-cosmos-societate, pe de altă parte. Pentru a rezolva diversele sciiziuni prezente într-o societate secularizată, asumă și exprimă principiul personal, viu al Ortodoxiei și taina Persoanei lui Hristos, în care cele diferite se armonizează în unitate. Putem afirma că la baza discursului pedagogic și terapeutic al Bisericii, în lumea secularizată a secolului al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea, Clement – ca mulți alți teologi ortodocși – așează Persoana lui Hristos și distincțiile metodologice ale dogmei de la Calcedon.

Mesajul său se adresează tuturor categoriilor de vârstă și mizează nu pe o negație a lumii secularizate, pe demonizarea ei, ci pe oferirea unei alternative superioare unei lumi secularizate, alternativă pe care omul asumându-o să transforme lumea, cu puterea lui Hristos, din interiorul ei. De pildă, el vorbește tinerilor – transmițând mesajul Patriarhului ecumenic Bartolomeu I - despre sensul iubirii²⁴, despre iubire și Biserică, dar și despre pericolul

²³ O. Clement, *Întrebări asupra omului*, p. 117.

²⁴ Despre problematica erosului așa cum o expune profesorul Clement în lucrarea *Trupul morții și al slavei* a se vedea criticile deosebit de incisive ale părintelui profesor Dumitru Popescu. Întreaga lucrare a lui Clement se bazează pe opoziția dintre trupul pământesc, care este trup al morții și trupul duhovnicesc, care este trupul slavei. Dialectica dintre trupul morții și trupul slavei se rezumă în cele din urmă la „persoană” care prin absența ei duce la închiderea egoistă a trupului, iar prin prezența ei deschide trupul prin comuniune. Acesta este de altfel motivul principal pentru care Clement vorbește în dialectica trupului și a duhului despre un dualism existențial și nicidecum ontologic. Astfel, Clement ajunge la concluzia că senzualitatea și erotismul nu sunt rezultatul căderii în păcat, ci fac parte din constituția primordială a omului. Dar trupurile în starea primordială nu cunoșteau erosul ca patimă, ci erau trupuri țesute din lumină. Dualismul la care se referă Clement nu este ontologic, păcatul nu a afectat ființa omului, ci este de natură existențială, iar noțiunea de persoană joacă un rol decisiv, diferența dintre trupul morții și trupul slavei fiind dependentă de relația trupului cu persoana. Acest demers al lui Clement este, în viziunea părintelui Popescu, o tendință de a transforma erosul în erotism și de a sacraliza erotismul, castitatea ne mai fiind castitate, adică abstenență, ci o adevărată invitație la sexualitate, care este fundamental bună. Scopul ultim al spiritualității răsăritene rămâne castitatea, nu sexualitatea. Aceste reflecții ale teologului parizian duc în opinia părintelui Popescu la secularizarea spiritualității răsăritene, el transformând ontologia omului, afectată de păcat, de erosul trupesc, în ontologia firească și face abstracție de procesul purificării de patimi

bolilor cum ar fi sida, a drogurilor și despre descoperirea responsabilității²⁵. Discursul său nu este marginal, nici autosuficient, ci dialogic, el iese în agora lumii și mărturisește principiile Evangheliei, experiate în întreaga Tradiție a Bisericii, ca principii ale vieții.

5. Eclesiologia comuniunii – dialogul și accentuarea convergențelor

Paleta abordărilor lui Olivier Clement este multiplă incluzând și probleme ecumenice și inter-religioase. Împreună cu Patriarhul ecumenic, subliniază diferența dintre ecumenism și fanatism, subliniind posibilitățile unei slujiri comune, dintre iudaism și creștinism subliniind convergențele, dintre islam și creștinism, subliniind prezența lui Iisus în Coran și în mistica musulmană. Islamismul radical este catalogat ca un *fals* răspuns la modernitate. Nu lipsesc din cuprinderea analitică a lui Clement referințe cu privire la budism și la pericolul New Age.²⁶ Despre reîncarnare, sinucidere și avort sunt teme presante pe care le întâlnim în abordările teologice ale lui Olivier Clement.²⁷ Prin toate acestea caută să deschidă Ortodoxia spre dialogul cu culturile și religiile lumii, cu confesiunile și civilizațiile planetei, cu frământările cotidianului. În acest demers identificăm efortul lui Clement nu doar de a arăta forța Ortodoxiei, soluțiile ei vindecătoare, ci și vocea și deschiderea ei spre universalitate, intuind provocările globalizării lumii.

În ceea ce privește eclesiologia dintr-o perspectivă ecumenică, Clement vede Biserica ca o comunitate euharistică analizând aspectul de *comuniune* al eclesiologiei ortodoxe.²⁸ Subscriind la teoria lui Lossky după care Hristos a restabilit unitatea naturii umane, iar Duhul Sfânt, diversitatea persoanelor, pentru că Trupul lui Hristos este un trup pnevmatic²⁹, Olivier Clement vorbește despre reciprocitatea dintre unitate și diversitate, „ecle-

în Hristos, proces care constituie conținutul Filocaliei. (vezi pe larg, *Hristos, Biserica, Societate*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998, pp. 125-143 și Olivier Clement, *Întrebări asupra omului*, pp. 88-115; Pentru un răspuns la critica părintelui Dumitru Popescu a se vedea Vasile Manea, *Câteva învinuiri nedrepte aduse lui Olivier Clement* în Olivier Clement, *Cântecul lacrimilor*, trad. Ileana Brie, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 1999, pp. 171-175).

²⁵ O. Clement, *Adevăr și libertate. Convorbiri cu Patriarhul ecumenic Bartolomeu I*, pp. 109-117.

²⁶ O. Clement, *Adevăr și libertate. Convorbiri cu Patriarhul ecumenic Bartolomeu I*, pp. 147-192.

²⁷ O. Clement, *Trupul morții și al slavei. Scurtă introducere la o teopoetică a trupului*, pp. 82-122.

²⁸ O. Clement, *L'Ecclésiologie orthodoxe comme ecclesiologie de communion*, „Contacts” XX (1968), nr. 61, pp. 10-36.

²⁹ O. Clement, *L'Ecclésiologie orthodoxe comme ecclesiologie de communion*, p. 18.

siologia comuniunii” întemeindu-se pe aspectul de comunitate euharistică a Bisericii. Plecând de aici, Clement vorbește despre structura epiclectică a Bisericii și despre conciliaritatea episcopatului. Părintele Ion Bria reține drept pozitivă „întemeierea antropologică și trinitară a ideii de comuniune”, dogma Sfintei Treimi fiind de mare importanță pentru înțelegerea unor capitole ale Dogmaticii ortodoxe, însă nu este de acord cu așa-zisa „succesiune petrină” a tuturor episcopilor. Părintele Bria atrage atenția că acceptând această idee, s-ar putea naște confuzia unei coexistențe între ideea de primat și ideea de comuniune. „Or, după cum se va arăta, în comunitatea în care stăpânește principiul comuniunii, primatul de putere este contrar structurii ei spirituale”³⁰. Aceste considerații, deși au fost exprimate cu zeci de ani în urmă, astăzi sunt foarte actuale, mai ales în contextul religios de după Sinodul din Creta (2016) și evenimentele din jurul acestuia.

Într-un studiu intitulat *Privire asupra prezenței euharistice*, Olivier Clement își descoperă prin afirmațiile pe care le face, influența eclesiologiei euharistice. Pentru el Euharistia este Taina Tainelor, iar teologia trebuie să fie mai întâi „euharistică” un act de adorare și mulțumire³¹. Pe această linie merge și Boris Bobrinskoy, mai puțin însă dogmatistii români Dumitru Stăniloae, Ioan Ică sr. și Dumitru Popescu³² care vorbesc despre dimensiunea sacramentală a Bisericii și despre Hristos ca centru al teologiei, Bisericii și Tainelor. Deși există diferențe de accent și de viziune în ceea ce privește eclesiologia euharistică, trebuie să afirmăm că Olivier Clement a adus contribuții semnificative la înțelegerea teologiei ortodoxe în Occident și în întreaga lume. Ecclesiologia comuniunii are aspecte deosebit de valoroase care pot constitui o bază a noilor aprofundări ecumenice de astăzi.

³⁰ Diac. Asist Ion Bria, *Ecclesiologia comuniunii*, în „Studii Teologice”, an XX, (1968), nr. 9-10, p. 674.

³¹ Vezi „Contacts”, an XXXIV, nr. 119, pp. 216-234, în special p. 216. El își împarte studiul astfel: a) Scriptura interpretată în lumina Tradiției; b) Taina Tainelor; c) Tema comuniunii. El descoperă în prima parte caracterul sacrificial, cosmologic și eshatologic al Euharistiei. Euharistia este *anticiparea* prezența ascunsă dar reală a sfârșitului. În partea a doua a studiului, profesorul Clement insistă asupra anamnezei și epiclezii euharistice, sensul adânc al Liturghiei fiind actualizarea în Duhul a mântuirii prin îndoita mișcare de anamneză și epicleză. Pune problema modului prezenței euharistice, subliniind totodată că credința poate deveni cunoaștere, iubire a inimii înțelegătoare. În ultima parte subliniază tema Euharistiei ca și comuniune cu Dumnezeu și cu semenii. Pentru Olivier Clement, ca și pentru Athenagora, Patriarhul Ecumenic, Euharistia sprijină lumea și o luminează în mod tainic.

³² A se vedea Cristinel Ioja, *Raportul dintre Euharistie și celelalte Taine ale Bisericii în Dogmatica actuală*, în vol. simpozionului internațional „Taină și Mărturisire”, Editura Presa Universitară Clujeană, 2014, pp. 117-133.

Concluzii

Olivier Clement rămâne, prin scrierile sale, una dintre vocile cele mai autorizate ale Ortodoxiei în Occident în secolul al XX-lea și începutul secolului al XXI-lea. El exprimă într-un mod teologic, subtil, poetic, contextual și dinamic spiritualitatea răsăriteană și dogmele Bisericii. Olivier Clement se descoperă ca un profund mistagog al Tradiției eclesiale în contextul unei lumi secularizate și autonome. Dezvoltă nu numai o viziune dogmatic-morală și filosofică asupra lumii, ci și o viziune istorică și culturală a relațiilor omului cu Dumnezeu. Dogmatică, morală, istorie, filozofie, toate aceste aspecte ale cunoașterii sunt prezente într-o împletire interogativă și poetică în abordările teologice ale lui Olivier Clement. Plecând de la stilul în care își expune teologia, îl putem asemăna cu Paul Evdokimov deși acesta este mai sistematic în expunere. Dincolo de unele aspecte în care este influențat de teologii ruși din diaspora în frunte cu Lossky și Evdokimov cu privire la cele două iconomii și la centralismul euharistic, teologia exprimată de Clement are semnificative elemente pedagogice-terapeutice pe care este necesar să le valorificăm și adâncim în contextul actual al lumii.

Dacă ar fi să facem o sinteză a problematicilor abordate de Olivier Clement putem aminti: a) o viziune plenară a credinței creștine care nu permite nici uniformitate, nici exclusivitate sau triumfalism, viziune care face din Ortodoxie o realitate deschisă și primitoare a tot ceea ce este autentic, fără a ține seama de frontierele dogmetice și canonice ale creștinismului răsăritean; b) centralitatea Treimii și a lui Hristos, începutul, mijlocul și sfârșitul istoriei; c) antropologia din perspectivă hristologică și triadologică și taina persoanei umane descoperită printr-o antropologie negativă; d) taina creației unită cu taina omului, transfigurarea creației prin omul sfânt în Hristos și Biserică; e) dimensiunea pascală a teologiei care plasează Învierea în centrul lumii, realitate care dă viață și speranță lumii; e) deschiderea spre dialogul ecumenic și interreligios, eclesiologia comuniunii și unele accente ale eclesiologiei euharistice.

Peste toate semnalăm capacitatea profetică a teologului ortodox Olivier Clement de a sesiza marile teme ale credinței într-un sens viu și dinamic, de a răspunde și oferi soluții la marile drame ale umanității și de a accesibiliza pe Hristos omului în ritmurile vieții cotidiene ale modernității și

postmodernității. El a exprimat o teologie vie, fidelă Tradiției patristice și eclesiale în ritmul diverselor provocări ale lumii și omului secolului al XX-lea, căutător de sens și de răspunsuri la întrebările fundamentale ale vieții. Deși laic, a fost un martor al Tradiției Bisericii în contextul secularizat ale lumii și vieții creștine de la începutul mileniului al III-lea creștin.

ÎMPĂRATUL BIZANTIN LEON AL III- LEA ISAURUL ȘI CALIFUL OMEIAD ‘UMAR AL II-LEA SAU DESPRE ÎNCE- PUTURILE DIALOGULUI INTERRELI- GIOS CREȘTINO-ISLAMIC

Pr. Conf. Univ. Dr. Caius Cuțaru

Abstract

The present study presents briefly the first phase of the dispute over the worship of the holy icons, the period of the reign of the Byzantine Emperor Leon III Isaurus, who responds to a letter sent by the Omeiad Caliph ‘Umar II. The Emperor’s response to the Caliph’s accusations proves to be a well-argued theologically one and without the later iconoclastic considerations. The interreligious dialogue, presented here, has a peculiarity: it does not take place between theologians, between the representatives of the two monotheisms, but between the rulers of the two empires, the omeiad and the Byzantine. The discussions of specialists focus on the authenticity of the dialogue, the epistolary exchange between the two leaders.

Keywords

Inter-religious Dialogue, Christian-Islamic Dialogue, Emperor Leon III Isaurus, Caliph ‘Umar II

1. Introducere

Dialogul interreligios dintre creștinim și islam s-a derulat încă de la începutul conviețuirii celor două religii, în arealul lor inițial de răspândire. Cei care participau la dialog erau în special teologii musulmani și creștin-ortodocși (preoți și episcopi), însă de multe ori acest lucru se întâmpla la curtea unui calif doritor de confruntare doctrinară, dar și de lămuriri în privința diferențelor dintre cele două monoteisme.¹ Nevoia islamului de a-și legitima existența și propriul specific doctrinar erau evidente și firești în perioada începuturilor.

În acest context mai larg se pare că au existat și excepții, în sensul în care, cel puțin în studiul de caz pe care îl vom realiza în prezentul articol, ar fi vorba despre un dialog inițiat nu între teologi, ci între conducătorii celor două imperii, cel bizantin și califatul arab, dacă ar fi să dăm crezare documentelor istorice luate în discuție. Dialogul de față ni se prezintă sub forma unui schimb epistolar între califul 'Umar al II-lea și împăratul bizantin Leon al III-lea Isaurul.

Este vorba despre perioada inițială de expansiune a islamului și de naștere în sânul creștinismului răsăritean a ultimei mari erezii, iconoclasmul. Dincolo de cauzele interne care au dus la apariția și manifestarea cu atâta virulență a iconoclasmului, au existat și cauze externe, influențe venite dinspre lumea islamică, care au determinat conflictul religios ce a dus chiar și la martiriu, străzile Constantinopolului devenind spațiu de înfruntare dintre iconoclaști și iconoduli.

2. Iconoclasmul bizantin

Încă din anul 723 se poate observa influența monofiziților, care favorizau o poziție iconoclastă, de respingere a cultului sfintelor icoane, iar iconoclasmul era „legat genetic de ereziile Asiei Mici. Aici dăinuiau rămășițe considerabile de monofizitism și s-a dezvoltat secta pavlicienilor, dușmanii oricărui cult bisericesc”.² Sub influența acestora, împăratul bizantin Leon al III-lea Isaurul va intra în dialog cu califul omeiad. Nu putem să nu amintim că di-

¹ A se vedea în acest sens Pr. Conf. Univ. Dr. Caius Cuțaru, *Majlis-ul - Cadrul al dialogului interreligios creștin-islamic medieval*, în „Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad. Anul universitar 2016-2017”, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2018, pp. 49-73.

² Pr. Prof. Dr. Vasile Munteanu, *Istoria creștină generală * (ab initio - 1054)*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008, p. 197.

nastia isauriană era influențată de islam, împărații iconoclaști fiind toți de origine anatoliană. În locul lor de origine se cultiva arta cu figurații „consubstanțiale”, una cu aspirație magică. De asemenea, împăratul a putut fi influențat în mod direct de ereziarhi precum Constantin de Nacoleea, Toma din Claudiopolis, dar și de vizita la Constantinopol a lui Genesios, conducătorul pavlicienilor, în anul 726.

Au existat, trebuie să o recunoaștem, și excese manifestate în cinstirea Sfințelor Icoane, o cinstire uneori cu caracter fetișist, însă în loc să se înlăture excesele s-a ajuns la o negare totală a cinstirii lor.³ Motivația teologică invocată era porunca a doua a Decalogului:

„Să nu-ți faci chip cioplit și nici un fel de asemănare a nici unui lucru din câte sunt în cer, sus, și din câte sunt pe pământ, jos, și din câte sunt în apele de sub pământ! Să nu te închini lor, nici să le slujești...” (Ieșire 20, 4-5).

În același an al vizitei lui Genesios (726 d.Hr.) s-a întâmplat un cutremur și o erupție vulcanică la nord-est de Insula Creta, iar Leon al-III Isaurul sau Sirianul, după alți istorici, va interpreta această calamitate ca o pedeapsă divină cauzată de idolatrie. Ca urmare, împăratul va distruge icoana-mosaic de deasupra Porții de Bronz din Constantinopol, care-L reprezenta pe Mântuitorul Hristos, fapt ce precede cu patru ani edictul imperial antiiconoclast.⁴ Act public cu valoare de simbol, împăratul înlocuiește icoana cu o cruce, ceea ce trăda deja convingerile sale iconoclaste. În acest moment se va isca la Constantinopol o împotrivire aprigă a populației, în special a credincioșilor, femeile fiind mai legate, s-ar putea spune, de cinstirea Sfințelor Icoane. Un grup de călugărițe conduse de Sfânta Teodosia, în încercarea lor de a apăra icoana Mântuitorului, vor deveni primele mucenițe ale luptei pentru apărarea Sfințelor Icoane.

„Ceva mai târziu (alt exemplu): Sf. Antuza de Mantineea - și ea călugăriță - a fost torturată, risipindu-se pe capul ei jarul icoanelor arse. Peste 2 ani (728) același Leon a dat poruncă ca icoanele din unele biserici să fie vărute (il. 25)”⁵

Din cauza reacției puternice a populației, împăratul va încerca să caute o justificare oficială a iconoclasmului, care să primească acordul Bisericii.

³ V. Munteanu, *Istoria creștină generală...*, pp. 197-198.

⁴ Anul 726 marchează începutul luptei împotriva Sfințelor Icoane, manifestarea iconoclasului imperial bizantin. Cf. V. Munteanu, *Istoria creștină generală...*, p. 198.

⁵ V. Munteanu, *Istoria creștină generală...*, p. 198.

Nereușind să câștige de partea sa nici pe papa Grigorie al II-lea,⁶ nici pe patriarhul Gherman I al Constantinopolului, „un mare și sfânt patriarh”⁷ care i-a cerut convocarea unui sinod ecumenic, și având ca sprijin o parte a episcopatului oriental, în anul 730, Leon al III-lea Isaurul va emite unicul edict iconoclast.⁸ Concomitent va fi demis patriarhul iconodul Gherman al Constantinopolului, fapt care nu a rămas fără răspuns la Roma, Papa Grigorie al III-lea, anatematizându-i pe iconoclaști în anul următor.⁹ Ca răspuns, în 732 câteva episcopii din Iliricul occidental, Sicilia și Italia meridională sunt trecute de sub jurisdicția Romei sub cea a Constantinopolului, fapt ce determină scaunul papal să se orienteze de acum încolo spre Franța. Se poate vedea cum ruperea relațiilor dintre Roma și Constantinopol a fost determinată și de acțiunea în forță a împăratului, care îi va întemnița pe legații papali din capitală și va lua măsurile amintite în legătură cu episcopiile din Iliric, care nu erau puține (vechiul și noul Epir, Iliricul, Macedonia, Tesalia, Ahaia, Dacia Ripensis și Mediteranee, Moesia, Dardania și Prevalis cu metropola Scobra), din Sicilia și din Italia meridională.¹⁰

Datele istorice ne arată că în timpul domniei lui Leon al III-lea criza iconoclastă nu s-a generalizat, neputându-se vorbi despre o distrugere sistematică a Sfintelor Icoane, așa cum s-a întâmplat în anul 768, în timpul lui

⁶ Cu papa Grigorie al II-lea, împăratul Leon al III-lea are un schimb epistolar, din care reiese poziția sa iconoclastă în privința cultului sfintelor icoane, în contradicție cu poziția pe deplin ortodoxă a papei. Iată ce afirma împăratul bizantin: „cine se împotrivesc rânduielilor Sfinților Părinți să fie anatema. Icoanele stau în locul idolilor și cei care le cinstesc sunt închinători la idoli. Nu este permis, după cum Dumnezeu a poruncit (Ieșire 20, 4) să cinstesci ceea ce este făcut de mâna omului, orice fel de asemănări ale celor din cer și a celor de pe pământ; demonstreză-mi mie, cine ne-a învățat să cinstim lucrurile făcute de mâini omenești și eu voi accepta că este voia lui Dumnezeu. Ei (iconodulii) cinstesc pietrele, pereții și scândurile... Eu sunt împărat și preot. Cum se face că la cele șase Sinoade nu s-a spus nimic despre icoane?” A se vedea Papa Grigorie II, *Scrisoarea a II-a către împăratul Leon al III-lea*, Ediția Gouillard, rr. 294 și 198, cf. Pr. Dr. Ștefan Negreanu, *Biserica Răsăritului și Apusului în secolul al IX-lea. Interferențe, conlucrări și controverse*, Editura Universității Arel Vlaicu, Arad, 2012, pp. 25-26.

⁷ Wladimir Guettee, *Papalitatea schismatică sau Roma în raporturile sale cu Biserica Răsăriteană*, Trad. de Iosif Gheorghian, Editura Biserica Ortodoxă, Alexandria, 2001, p. 181.

⁸ În felul acesta, iconoclasmul devenea învățătură aprobată de împărat și de Biserică și propagată ca atare. A se vedea în acest sens Nicolae Chifăr, *Istoria creștinismului. I*, Editura Universității „Lucian Blaga”, Sibiu, 2007, p. 243.

⁹ Papa Grigorie al II-lea a răspuns patriarhului Gherman că-i împărtășea convingerile în ce privește cinstirea acordată sfintelor icoane. Astfel, sprijinul Apusului era deplin pentru răsăriteni. Cf. Șt. Negreanu, *Biserica Răsăritului și Apusului în secolul al IX-lea...*, p. 23.

¹⁰ N. Chifăr, *Istoria creștinismului. I*, p. 244.

Niceta, patriarhul Constantinopolului. Acum se mai puteau vedea încă icoane în multe biserici din Constantinopol, în palatul patriarhal de acolo, chiar dacă se considera că acestea au mai mult un rol decorativ decât liturgic. Această stare de fapt s-a păstrat până la moartea împăratului Leon al III-lea Isaurul.

3. Date despre lucrarea lui Vardabed Ghevond publicată de G. Chah-nazarian

3.1. Generalități

În anul 1856 G. Chahnazarian avea să publice sub titlul de *Istoria războaielor și a cuceririlor arabilor în Armenia extrasă din manuscrisul lui Vardabed Ghevond*¹¹ prima traducere în limba franceză a „Istoriei lui Ghevond”.

V. Ghevond relatează cucerirea țării sale de către arabi, începând odată cu moartea lui Muhammad, profetul islamului, întâmplată în anul 632 d. Hr. și încheindu-se odată cu întronizarea Catolicosului Stepan Dvnetsi în anul 788. Aceasta reprezintă singurul izvor istoric armean din acest secol care relatează despre incursiunile arabilor, însă cuceritorii nu se mărginesc doar la atacarea Armeniei, până și Imperiul bizantin, cu puterea sa militară, era amenințat.

Încă din anul 673, flota califului din Bagdad a asediat Constantinopolul, chiar dacă aceasta a trebuit să renunțe la cucerirea capitalei bizantine. Este vorba despre primul asediu arab al Constantinopolului din 674 - 678, care a fost un conflict major în timpul războaielor bizantino-arabe, și a fost unul dintre numeroasele asedii în care apărarea Constantinopolului a fost testată. Lupta a fost dată între Imperiul bizantin și Califatul arab al omeiazilor. Muawiyah I (602 - 680), care a ajuns conducător al imperiului arab în urma unui război civil, a trimis pe fiul său Yazid I (645 - 683) pentru a asedia Constantinopolul. Imperiul Bizantin era condus în acel moment de Constantin al IV-lea. În această bătălie, arabii, în imposibilitatea de a sparge zidurile teodosiene, au ridicat o blocadă de-a lungul Bosforului. Aproximativ iernii i-a forțat pe asediatori să se retragă pe o insulă la 130 km distanță.¹²

¹¹ Ghevond sau Lewond este un „vardalet”, titlul care corespunde aproximativ cu cel de „doctor în teologie” în Biserica Armeniei din secolul al VII-lea, acesta lăsând o povestire despre invaziile arabe în Armenia.

¹² A se vedea în acest sens Harris Jonathan, *Constantinople: Capital of Byzantium*, Hamble-

În anul 717 trupele lui Suleiman au asediat din nou Constantinopolul, în cea ce se cunoaște a fi al doilea asediu arab al Constantinopolului (717 - 718), care a fost un atac combinat pe mare și pe uscat realizat de arabi în scopul ocupării capitalei Imperiului bizantin. Forțele terestre arabe, conduse de Maslamah ibn Abdal Malik, s-au adunat în afara zidurilor masive ale cetății, dar nu le-au putut penetra. Pe de altă parte trupele au fost decimate de o epidemie de ciumă și în cele din urmă distruse de armata aliată bulgară, care a ajuns la timp. Flota arabă a fost distrusă cu focul grecesc¹³ și rămășițele sale au fost scufundate ulterior, datorită unei furtuni care i-a surprins pe arabi în timpul retragerii.¹⁴

În același an, 717 succesorul său 'Umar al II-lea, ajunge pe tronul califatului arab, iar Leon al III Isaurul pe tronul Imperiului bizantin. În timpul domniilor împăratului Leon al III Isaurul și a califului umayyazilor 'Umar ibn Abd al-Aziz ('Umar al II-lea) conflictul inițial s-a stins, în special după al doilea asediu arab al Constantinopolului din 717-718.

În istoria sa, Ghevond face referire¹⁵ la o corespondență dintre 'Umar al II-lea, al VIII-lea calif omeiad și Leon al III-lea numit „Isaurul” împăratul Bizanțului, despre credința creștină.

3.2. Autenticitatea textului

Autenticitatea acestei corespondențe a fost foarte ușor și foarte repede pusă la îndoială. Întrebarea care s-a pus a fost următoarea: cum se explică faptul că un asemenea schimb epistolar nu a lăsat urme nici în limba greacă, nici în arabă, presupuse a fi limbile originale în care s-au scris scrisorile, ci doar la un obscur istoric armean? Este dificil de dat un răspuns satisfăcător la această întrebare.

Pe de altă parte, lungimea acestei corespondențe¹⁶ „pune o incontestabilă problemă privind echilibrul în construcția unei povestiri care are ca obiect

don/Continuum Publisher, London, 2007, și Stephen Turnbull, *The Walls of Constantinople AD 413–1453*, Osprey Publishing, 2004.

¹³ Tehnica focului grecesc a fost inventată de Kallinikos din Heliopolis, devenită o armă devastatoare pentru acele timpuri, armă ce a salvat Constantinopolul de asaltul flotei musulmane.

¹⁴ Michael McCormick, *Origins of the European Economy: Communications and Commerce, A.D. 300-900*, Cambridge University Press, New York, 2001, p. 412.

¹⁵ Este vorba despre capitolul 7 din ediția Chahnazarian, secțiunile 13 și 14 din alte ediții.

¹⁶ Corespondența numără 58 de pagini din cele 164 cât numără întreaga lucrare intitulată:

invazia cuceritorului musulman în Armenia, și nu relațiile epistolare dintre islam și Bizanț. De asemenea, anumite traduceri recente, considerând această corespondență ca o interpolare posterioară, o exclud ele însele din textul lui Ghevond”.¹⁷ Este vorba despre Robert Bedrosian care face o traducere în limba engleză, în anul 2006, de exemplu.

În favoarea autenticității corespondenței s-ar înscrie referințele la aceasta existente încă din perioada medievală. Astfel, semnalăm faptul că Teofan Cronicarul o semnalează încă din secolul al IX-lea, iar episcopul siriatic Mahub (Agapie) de Manjib, face același lucru în secolul al X-lea. De altfel, Toma Artsruni (secolul al X-lea) și Chiriac de Gandzak (secolul al XIII-lea), care depind unul de celălalt pentru izvoarele lor, fac referire în mod explicit la această corespondență, atestând că în epoca lor, așa-zisa corespondență era parte integrantă din lucrarea lui Ghevond. La fel face și Vardan Arewelt din secolul XIII care inserează citări din Ghevond în lucrarea sa intitulată *Istoria universală*.¹⁸

Pe de altă parte, există și un argument de o altă natură în favoarea autenticității scrierii, unul care se înscrie în logica faptelor protagoniștilor și anume, ceea ce se cunoaște despre zelul religios al lui Leon al III-lea Isaurul și ‘Umar al II-lea nu contrazic nicidecum această ipoteză. Cu toate acestea este foarte dificil de spus dacă scrierea este autentică sau nu. John Meyendorff, care înclină pentru autenticitate, arată că tonul, în ce privește cinstirea Crucii și a icoanelor, corespunde întru totul ambianței teologice a mediilor preiconoclaste, înainte ca părțile să-și dezvolte și să-și perfecționeze argumentele lor.

În timp ce autorul scrisorii justifică cinstirea Crucii, care a rămas un simbol important chiar și pentru iconoclaști, el nu le acordă, în schimb, icoanelor mai mult decât o valoare educativă. De aceea, un asemenea text are toate șansele să dateze din perioada de dinaintea decretului iconoclast din anul 726.

Istoria războaielor... în ediția Chahnazarian.

¹⁷ *Correspondance entre Omar II, VIIème calife Omeyade et Léon III l'Isaurien, empereur de Constantinople, sur la foi des chrétiens, de Ghévond, Numérisé et mis en ligne avec une introduction par Albocicade, 2009, d'après l'Histoire des guerres et des conquêtes des arabes en Arménie de G. Chahnazarian, 1856.*

¹⁸ *Correspondance entre Omar II, VIIème calife Omeyade et Léon III l'Isaurien, empereur de Constantinople, sur la foi des chrétiens, de Ghévond, d'après l'Histoire des guerres et des conquêtes des arabes en Arménie de G. Chahnazarian, 1856.*

Ca o concluzie, se poate afirma că oricare ar fi autorul sau autorii lucrării și perioada în care a fost inserată această corespondență în *Istoria răboaielor și a cuceririlor arabilor în Armenia* a lui Ghevond, dacă presupunem că nu face parte integrantă din textul original al istoricului armean, în mod incontestabil ne aflăm în prezența unuia din cele mai vechi, dacă nu cel mai vechi text de polemică islamico-creștină, anterior crizei iconoclaste.

4. Scrisoarea provocatoare a califului ‘Umar al II-lea

Islamul este iconoclast prin definiție, și există un raport direct între preceptele Coranului care interzic reprezentarea și cinstirea vreunei imagini omenеști care ar reprezenta divinitatea și erezia iconoclastă din creștinism care interzice orice reprezentare a Mântuitorului Hristos, a Fecioarei Maria și a sfinților în cultul creștin. Această erezie se dorea a fi un protest împotriva unei pretense atingeri aduse monoteismului de către Bisericile creștine și era un răspuns la pretenția anunțată de Muhammad, profetul arab al islamului, care ar fi desființat idolatria, distrugând din temelii până și cele mai neînsemnate vestigii ale ei.¹⁹

Pe de altă parte, în lumina documentului studiat: *Histoire des conquêtes et des guerres des Arabes en Arménie*, tradus de Gerabed V. Schahnazarian, împăratul Leon al III-lea Isaurul va fi pus într-o lumină diferită față de modalitatea în care eram obișnuiți să-l vedem, ca un împărat iconoclast, deci eretic și prigonitor al dreptei credințe, cel puțin în această perioadă a vieții, când ar fi avut loc schimbul epistolar cu califul. Din analiza documentului amintit anterior reiese clar faptul că împăratul bizantin se dovedește a fi un bun cunoscător al Sfințelor Scripturi, un fin teolog și un apărător înfocat al Ortodoxiei în fața islamului. Nu de la început împăratul Leon al III-lea a îmbrățișat erezia iconoclastă, ci se poate spune că, inițial, acest împărat ereziarh nu doar că mărturisea credința ortodoxă, dar era și un apologet înfocat al ei, având o erudiție teologică foarte vastă asupra tuturor punctelor doctrinare pe care le-a abordat.

Există dovada în dialogul cu califul ‘Umar al II-lea, pe care l-a combătut în mod ferm și care dorea să-l câștige pentru cauza islamului. Acest calif era mai degrabă doritor de a face prozeliti decât de a lupta cu arma împotriva necredincioșilor (nemusulmanilor). Se cunoaște că ‘Umar al II-lea i-a scris

¹⁹ Félix Nève, *St. Jean Damascène et son influence en Orient sous les premiers Khalifes*, în „Revue Belge et Etrangère”, Numérisation et mise en ligne par Albocicade. Les notes et regroupées en fin de document, Tome XII, Bruxelles, 1861, I.

împăratului o scrisoare dogmatică pentru a-l face să îmbrățișeze religia sa, însă grecii nu ne-au transmis nimic despre răspunsul împăratului bizantin. Un istoric armean din secolul VIII, numit Leonțiu sau Ghevond preotul a redat în scris dialogul dintre cei doi, iar G. Chahnazarian a publicat, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cele două piese ale corespondenței.²⁰ În **Anexă** am redat scrisoarea de mici dimensiuni a califului ‘Umar al II-lea cu provocările pe care i le lansează împăratului bizantin Leon al III-lea.

După ce își exprimă dorința de a cunoaște dogmele creștine, „imaginare” - cum le numește el, și de a studia diferitele aspecte ale credinței în Hristos, califul mărturisește că nu a avut ocazia de a face acest lucru, fapt pentru care îl roagă pe împărat să îi ofere lămuririle necesare.

Cum era și firesc, nelămuririle sale privesc Persoana Mântuitorului Iisus Hristos, profețiile Vechiului Testament despre întruparea Fiului lui Dumnezeu, mărturiile aduse de Hristos despre Sine Însuși, care, chipurile, nu ar fi suficiente pentru creștini, de aceea caută dovezi ale întrupării în Vechiul Testament. Afirmția este una falsă, deoarece Hristos S-a descoperit pe Sine ca fiind Fiul lui Dumnezeu, consubstanțial cu Dumnezeu Tatăl: „Iar Eu și Tatăl Meu una suntem” (Ioan 10, 30), mărturiile vetero-testamentare venind să confirme vestirea Sa mai dinainte, prin prooroci, și fiind folosite în dialogul cu islamul, atunci când interlocutorii cereau astfel de dovezi. Califul se miră de ce creștinii nu-și întemeiază învățătura despre întruparea lui Iisus doar pe ceea ce a spus El despre aceasta, ci caută argumente și în cărțile profetice și în Psalmii lui David. Aceasta nu înseamnă o lipsă de încredere în „mărturia pe care Iisus o aduce despre sine însuși?” Califul însuși mărturisește că Iisus, fiind aproape de Dumnezeu, a fost mai de încredere decât profeții, ale căror scrieri au fost falsificate de-a lungul timpului. El se întreabă: cum pot creștinii urma și justifica Scripturile falsificate? Argumentul său vizează faptul că Vechiul Testament a fost scris de mai multe ori de către evrei; chiar s-a și pierdut textul de câteva ori - afirmă el - și a fost recompus din memorie.²¹ Cei care l-au recompus au acționat, poate, sub inspirația lui Satan, fiind ființe carnale, trupești, deci de unde această încredere a creștinilor în autorii vetero-testamentari - lasă să se înțeleagă califul? ‘Umar al II-lea afirmă că Legea mozaică nu face referire la paradis sau iad, la înviere sau judecată,

²⁰ *Correspondance entre Omar II, VIIIème calife Omeiade et Léon III l'Isaurien, empereur de Constantinople, sur la foi des chrétiens, de Ghévond, d'après l'Histoire des guerres et des conquêtes des arabes en Arménie* de G. Chahnazarian, 1856. A se vedea Anexa.

²¹ Nu cunoaștem de unde ia califul o asemenea informație.

doar autorii Evangheliei au făcut acest lucru „după talentul lor” - afirmă el, pierzând astfel din vedere faptul că o carte inspirată, cum sunt cărțile Sfintei Scripturi, nu este scrisă doar potrivit talentului autorului, ci acolo este vorba și despre inspirația Duhului Sfânt.

Paracletul despre care vorbește Iisus Hristos nu este Muhammad? Aceasta este o temă predilectă a dialogului creștin-islamic. Confuzia dintre Paraclet (Duhul Sfânt Mângâietorul) și Muhammad era una voluntară și se dorea, aatfel, legitimarea profetului islamului, găsindu-i-se o filiație anunțată de Hristos Domnul Însuși, adică o ascendență în Sfânta Scriptură a Noului Testament, care, chipurile, i-ar fi anunțat dinainte venirea în lume și misiunea. Califul cerea lămuriri asupra acestui aspect doctrinar.

O altă temă pusă în discuție și la care califul aștepta răspuns viza împărțirea creștinilor în 72 de secte după moartea ucenicilor lui Iisus.

În încheierea scrisorii, 'Umar al II-lea atacă succesiv mai multe puncte cheie ale credinței creștine, cum ar fi credința în întrupare - cum poate avea atingere Dumnezeu cu omul? - nelămurire exprimată de calif prin expresia: „este posibil ca Dumnezeu să fi locuit în carnea și sângele, precum și în măruntaiele murdare ale unei femei?”²² - care era încă unul din marile puncte ale controversii, întruparea rămânând pe mai departe un scandal pentru crezul islamic.

Teologia musulmană nu era de acord nici cu triadologia creștină, care vorbea despre un singur Dumnezeu în trei Persoane, musulmanii neacceptând statutul lui Iisus de „partener (asociat) și egalul Dumnezeului Cel unic și atotputernic”, confundând monoteismul treimic al creștinismului cu tri-teismul.²³

Și aspectele practice sunt vizate de calif în întrebările sale, el cerând clarificări asupra schimbărilor „arbitrare ale legilor, cum ar fi cea a circumciziei în botez, cea a jertfei în Euharistie, cea a sâmbetei în duminică?” „De ce cinștiți oasemintele apostolilor și ale proorocilor, precum și tablourile și crucea, care în vechime a folosit, potrivit legii, ca un instrument de tortură?” Cât despre tâlcuirea proorociei lui Isaia „atunci când vorbește, în viziunea sa, de doi călăreți, urcați, unul pe un măgar, celălalt pe o cămilă”, aceasta ar da mărturie, potrivit exegeților musulmani, despre egalitatea dintre Iisus Hristos - călărețul măgarului și Muhammad - călărețul cămilei. Însă după cum se poate vedea și din *Apologia pentru creștinătate* a lui Timotei I, pa-

²² Vezi Anexa.

²³ Vezi Anexa.

triarhul nestorian, în fața califului al-Mahdī,²⁴ înțelesul este cu totul altul. Scrisoarea se încheie cu rugămintea califului de a primi, din partea împăratului Leon al III-lea, „explicații asupra tuturor acestor puncte, pentru ca să pot înțelege părerile religioase ale Dumneavoastră.”²⁵

5. Răspunsul teologic al împăratului Leon al III-lea Isaurul

Deosebit de interesant este răspunsul împăratului, care, fiind mult mai extins, nu l-am redat în traducere în lucrarea de față, urmând a face obiectul unei viitoare cărți.

În elaboratul răspuns al împăratului Leon, care se dovedește a fi un adevărat tratat apologetic împăratul respingea ferm morala Coranului în privința căsătoriei și a relațiilor cu femeile, pe care le-a declarat legitime pentru credincioși. Însă polemica sa este demnă de toată atenția în privința celor mai multe dintre problemele ridicate de calif. Dacă ar fi să-l credem pe istoricul Ghevond, polemica a produs o vie impresie asupra califului, care a început să-i trateze pe creștini cu mai multă bunăvoință, îmbunătățind condițiile lor de viață.²⁶ Împăratul Leon al III-lea îi va răspunde califului ‘Umar al II-lea că nu se rușinează deloc de religia sa, deși nu are obișnuința de a scrie despre lucrurile dumnezeiești. El va relua punct cu punct obiecțiile și provocările adversarului său dovedind autenticitatea Sfintelor Scripturi, valoarea proorociilor lor, acordul dintre cele două Testamente, arătând lucrarea de mântuire a neamului omenesc săvârșită de Cuvântul întrupat, de Fiul lui Dumnezeu făcut om și a apărut instituțiile, Sfintele Taine și rânduielile Bisericii. În același timp, împăratul s-a informat asupra învățăturilor profesate de Muhammad, deoarece în mai multe rânduri, în cunoștință de cauză, el mută atacurile pe terenul adversarului. În felul acesta, respinge blasfemiile la adresa Sfintei Treimi precum și pretenția teologiei musulmane de a găsi fie în făgăduința Paracletului sau a Mângâietorului, fie într-o viziune de-a lui Isaia, vestirea misiunii personale a lui Muhammad. Tot împăratul opune la reproșurile califului de idolatrie propriile acuze la adresa superstițiilor arabilor, cum ar fi adorarea pietrei negre de la Mecca și multe

²⁴ Timothy I, *Apology for Christianity*, Translated with a critical apparatus by Alphonse Mingana, Col. „Woodbrooke Studies”, vol. 2, Reprinted from the „Bulletin of the John Rylands Library”, Volume 12, Cambridge W. Heffer & Sons Limited, 1928.

²⁵ Vezi Anexa.

²⁶ F. Nève, *St. Jean Damascène et son influence en Orient sous les premiers Khalifes*, în „Revue Belge et Etrangère”, II.

dintre practicile lor, dar face obiecții și la adresa mulțimii de secte și schisme apărute în cadrul une religii atât de recente și profesată de o singură națiune. Este criticată și concepția grosieră despre viața veșnică, despre învierea și plăcerile care-i așteaptă pe ce drepți în Paradis.²⁷ Tot în acest tratat poate fi citită și o scurtă replică foarte clară care privește cultul icoanelor, pe care califul le-a atacat, menționându-le printre erorile creștinilor:

„Cât privește tablourile - îi scria împăratul, după ce a justificat practica cinstirii Sfintei Cruci - nu le acordăm un respect asemănător, neprimid din Sfânta Scriptură nici o poruncă referitoare la aceasta; totuși găsind în Vechiul Testament porunca divină care îl autorizează pe Moise să pună să se facă în Cortul mărturie chipuri de heruvimi; și, animați de un sincer atașament pentru ucenicii Domnului, aprinși de dragostea pentru Domnul întrupat El Însuși am simțit întotdeauna nevoia de a le păstra chipurile care ne-au parvenit din acea vreme ca reprezentare vie a lor. Prezența lor ne încântă; și Îl laudăm pe Dumnezeu care ne-a mântuit prin mijlocirea Unicului Său Fiu venit în lume în chip smerit, și îi cinstim pe sfinții Săi; însă în privința lemnului și a culorilor, nu le acordăm nici o cinstire. Dar în ce te privește, ție nu ți-a fost rușine să cinstești prin sacrificii casa care se numește Ka'ba, locuința lui Avraam, pe care în realitate nu a văzut-o, nici măcar în somn, cu deșertul său arid și diabolic. Această casă exista cu mult timp înainte de Muhammad și ea era obiectul unui cult din partea concetățenilor tăi, iar Muhammad, departe de a-l interzice, o numea locuința lui Avraam.”²⁸

Această scrisoare ce datează înaintea anului 720, anul morții califului 'Umar al II-lea, demonstrează că împăratul bizantin nu a ajuns decât mai târziu la ideea de a se pune în fruntea unei așa-zise reforme a cultului creștin, urmărind realizarea ei prin controversă teologică, prin intrigă și amenințări și prin folosirea forței.²⁹

²⁷ F. Nève, *St. Jean Damascène et son influence en Orient sous les premiers Khalifes*, în „Revue Belge et Etrangère”, II.

²⁸ *Histoire des conquêtes et des guerres des Arabes en Arménie*, Traduite en français par Gerabed V. Schahnazarian, Librairie de Ch. Meyrueis et Compagnie, Paris, 1856, p. 89, u.

²⁹ F. Nève, *St. Jean Damascène et son influence en Orient sous les premiers Khalifes*, în „Revue Belge et Etrangère”, I.

Am considerat important să insist asupra acestui schimb epistolar redat de *Corespondența* lui Ghevond, și repus în circulație relativ recent de *Istoria* lui G. Chahnazarian nu numai pentru că ne face cunoscută una din cele mai vechi controverse creștino-islamice purtate chiar în secolul în care a trăit Sfântul Ioan Damaschin, ci și pentru că ea ne arată un teolog instruit și plin de zel în persoana împăratului Leon al III-lea Isaurul, însă care mai târziu va uzurpa rolul teologilor dând naștere ereziei pornind de la un punct doctrinar (cultul Sfintelor icoane) pe care în trecut l-a mărturisit și apărât și în privința căruia Sfântul Ioan Damaschin i-a fost cel mai aprig adversar.³⁰

6. Concluzii

Scrisoarea de răspuns a împăratului Leon al III-lea Isaurul reprezintă o mostră interesantă de apologetică creștină, bazată pe minimalizarea rolului Sfintelor icoane și se poate observa în mod clar această tendință și la alți autori creștini din aceeași perioadă, vis-à-vis de un islam tot mai acaparator. Ceea ce s-a întâmplat ulterior, și anume evoluția iconoclasmului, care s-a manifestat prin edictul iconoclast din anul 726 reprezintă etapa ulterioară a acestei evoluții. André Grabar arăta că pe lângă conflictul armat purtat între Imperiul bizantin și Califatul arab în cea de-a doua jumătate a secolului al VII-lea și la începutul celui de-al VIII-lea, se manifesta și un „război rece”, de propagandă și de șantaj, iar în acest război rece Sfintele icoane au jucat un rol important.³¹ Ele erau simbolul creștinismului împotriva necredincioșilor. La fel ca în războiul rece de astăzi, dușmanii din Evul Mediu făceau uz fiecare de metodele celuilalt.

Acest schimb epistolar redat de *Corespondența* lui Ghevond, și repus în circulație relativ recent de *Istoria* lui G. Chahnazarian este demn de luat în seamă nu numai pentru că ne face cunoscută una din cele mai vechi controverse creștino-islamice purtate chiar în secolul în care a trăit Sfântul Ioan

³⁰ F. Nève, *St. Jean Damascène et son influence en Orient sous les premiers Khalifes*, în „Revue Belge et Etrangère”, II.

³¹ A se vedea André Grabar, *L'iconoclasm byzantin, dossier archéologique*, Collège de France. Fondation Schlumberger pour les études byzantines, Paris, 1957, p. 47, cf. J. Meyendorff, *Concepția bizantină despre Islam*, în Pr. prof. univ. dr. Al. Stan, *Studii bizantine. Relații canonice cu alte etnii și religii*, Editura Moroșan, București, 2016, p. 79.

Damaschin, ci și pentru că ne arată un teolog instruit și plin de zel în persoana împăratului Leon al III-lea Isaurul, însă care mai târziu va uzurpa rolul teologilor dând naștere ereziei pornind de la un punct doctrinar (cultul Sfintelor icoane) pe care în trecut l-a mărturisit și apărât și în privința căruia Sfântul Ioan Damaschin i-a fost cel mai aprig adversar.³²

Anexa

„Histoire des guerres et des conquêtes des arabes en Arménie”³³

de G. Chahnazarian 1856

Capitolul VII

Am putea spune că ‘Umar al II-lea s-a dovedit mai omenos și mai generos decât oricare altul din întregul său neam; de îndată ce a urcat pe tron, el a publicat o amnistie și a autorizat ca toți captivii armeni, bărbați și femei, să se întoarcă în patria lor. Captivitatea lor data din perioada în care Muhammad a ars (în bisericile din Nakhitchevan și Kräme) aristocrația armeană și, devenind astfel stăpân al mai multor castele, a dus în captivitate pe toți cei care s-au refugiat acolo, bărbați și femei. După ce le-a dat libertatea, ‘Umar al II-lea și-a îndreptat toată atenția spre a face să domnească pe întreaga întindere a imperiului său, calmul și securitatea.

El i-a adresat lui Leon al III-lea, împăratul grecilor, un mesaj în care i-a pus diferite întrebări despre religia creștină, și și-a arătat dorința de a-i cunoaște esența.

Aici este extrasul:

³² F. Nève, *St. Jean Damascène et son influence en Orient sous les premiers Khalifes*, în „Revue Belge et Etrangère”, II.

³³ *Correspondance entre Omar II, VIIIème calife Omeyade et Léon III l'Isaurien, empereur de Constantinople*, sur la foi des chrétiens d'après l'Histoire de Ghévond, Numérisé et mis en ligne avec une introduction par Albocicade, 2009.

‘Umar,³⁴

**în numele lui Dumnezeu, califul musulmanilor,
lui Leon, împăratul Bizanțului**

„De multe ori mi-a venit dorința de a învăța dogmele religiei voastre imaginare și de a studia pe deplin credințele voastre. Cu toate acestea, nu am ajuns să-mi pot realiza intențiile. Acum, spune-mi într-adevăr, de ce a spus Iisus ucenicilor Săi că au venit pe pământ goi și se vor întoarce în el la fel? De ce nu ați vrut să acceptați tot ceea ce Iisus a spus despre persoana sa, și preferați să căutați în cărțile profeților și în psalmi, cu intenția de a găsi dovezi pentru a constata întruparea lui Iisus. Putem, din această cauză, să vă bănuim că vă îndoiiți, că considerați ca insuficientă mărturia pe care Iisus o aduce despre sine însuși, pentru a nu da crezare decât la ceea ce au spus profeții. Dar Iisus a fost, într-adevăr, mai de incredere, aflându-se aproape de Dumnezeu și cunoscând mai bine persoana lui decât bărbații ale căror scrieri au fost, de altfel, falsificate de către persoane necunoscute de voi. Cum puteți justifica, cu toate acestea, Scripturile și să le urmați în ceea ce răspund la intențiile voastre? Spuneți că Codul (Biblia) a fost de mai multe ori scris de către fiii lui Israel, care îl citeau și care îl cunoșteau, și de multe ori pierdut, așa încât nu a rămas nimic pentru o lungă perioadă de timp la ei, până într-o perioadă mult mai târzie, când unii oameni l-au recompus prin geniul lor. Spuneți că a fost continuat din generație în generație, din neam în neam, de către creaturi carnale, dată fiind condiția lor de copii ai lui Adam, supusă uitării, predispusă la a face greșeli, poate acționând sub inspirația lui Satan și a celor care, prin faptele lor ostile, îi seamănă. De ce nu se găsește în Codul Mozaic, nici o informație despre paradis sau despre iad, sau despre înviere și judecată? Evangheliștii

³⁴ Este vorba despre califul ‘Umar al II-lea, nu despre califul ‘Umar I (633-644 d. Hr.), al doilea calif din succesiunea califilor bine îndrumați, ortodocși, recunoscuți de întreaga lume musulmană, inițiatorul campaniilor militare care au dus la expansiunea rapidă a islamului și a califatului, cf. Timothy E. Gregory, *O istorie a Bizanțului*, Colecția Historia, Trad. de Cornelia Dumitru, Editura Polirom, Iași, 2013, p. 217.

Matei, Marcu, Luca și Ioan au fost cei care au vorbit despre acestea după talentul lor. Nu este adevărat că Iisus, vorbind în Evanghelie despre misiunea Paracletului sau Mângâietorului care va veni, a arătat misiunea lui Muhammad al nostru? Din ce motiv popoarele creștine, după moartea ucenicilor lui Iisus, s-au împărțit în șaptezeci și două de neamuri (secte)? De ce au făcut din Iisus partenerul (asociatul) și egalul Dumnezeului Cel unic și atotputernic, mărturisind trei Dumnezei, și schimbând arbitrar toate legile, cum ar fi cea a circumciziei în botez, cea a jertfei în Euharistie, cea a sâmbetei în duminică? Este posibil ca Dumnezeu să fi locuit în carnea și sângele, precum și în măruntaiele murdare ale unei femei? De ce cinștiți (adorati) oasemintele apostolilor și ale proorocilor, precum și tablourile și crucea, care în vechime a folosit, potrivit legii, ca un instrument de tortură? Profetul Isaia mărturisește în favoarea legislatorului nostru ca fiind egal și asemănător lui Iisus, atunci când vorbește, în viziunea sa, de doi călăreți, urcați, unul pe un măgar, celălalt pe o cămilă; în ceea ce vă privește, de ce nu credeți în asta? Trimiteți-mi explicații asupra tuturor acestor puncte, pentru ca să pot înțelege părerile religioase ale Dumneavoastră.”

Acestea au fost întrebările, ca și multe altele, pe care 'Umar, domnitorul arabilor, le-a adresat împăratului Leon, care, la rândul său, s-a simțit obligat să-i răspundă.

RUGĂCIUNEA DUPĂ COMENTARIILE LA PSALMI ALE FERICITULUI AUGUSTIN

Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin Rus

Abstract

For St. Augustine, the psalms are the school of the prayer of Christ and the Church. It has two basic forms: demand and praise. Studying the rich of the Enarrationes in Psalmos of the bishop of Hippo, we wanted to extract the theology and the pedagogy from this prayer of the heart.

Keywords:

prayer, prayer of demand, prayer of the heart, theology of prayer, pedagogy of prayer, psalms.

La puțin timp după convertire, Fericitul Augustin, uimit de cartea Psalmilor, spune în lucrarea sa *Confesiuni*:

”Ce strigăte Îți scoteam, Dumnezeuul meu, în acei psalmi și cum eram înflăcărat în Tine din ei și mă aprindeam să-i recit, dacă aș fi putut, pe tot globul pământesc”¹.

¹ Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, IX, IV, 8, în *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 64. *Fericitul Augustin, Scriere alese*, partea I, traducere și indici de Prof. Dr. Docent

Pentru a realiza acest vis al tinereții sale, după ce a devenit preot, s-a angajat să dea credincioșilor africani, pe care îi conducea și prin ei în întreaga lume, un comentariu complet al Psaltirii? La acest comentariu a lucrat timp de douăzeci și șase de ani de viață: începând din anul 392, la scurt timp după înălțarea sa la treapta preoției, până la anul 418, sau doisprezece ani înainte de moartea sa. Acești douăzeci și șase ani au fost printre cei mai fecunzi ani ai vieții Fericitului Augustin, atât în experiența sa pastorală, cât și în controversele teologice pe care le-a susținut în îmbogățirea continuă a vieții sale interioare. Toate aceste bogății ale gândirii și spiritualității episcopului din Hippona se reflectă în comentariile sale la psalmi, grupați de către cercetătorii moderni sub titlul general: *Enarrationes in Psalmos*.

I. Rugăciunea lui Hristos, rugăciunea Bisericii

Este adevărat că Fericitul Augustin, comentând Psalmii, nu și-a propus unicul scop de a da o învățătură despre rugăciune. Dar în această carte, "pentru a fi lăudat în mod corespunzător de om, Dumnezeu s-a lăudat El însuși"², păstorul a trebuit să găsească mai mult decât un model de rugăciune pe care să-l ofere creștinilor – sau să caute să trezească – "o dorință de a rămâne strânși legați de Dumnezeu"³, asemenea celui care-i însuflețea.

Mai mult, Fericitul Augustin a fost încântat să recunoască în psalmi o "oglină" a sentimentelor sufletului. Atunci cum de nu i-a adoptat pentru rugăciunea personală a creștinului?

"Rugați-vă dacă psalmul este o rugăciune, susținați când el se tânguie, săltați dacă se veselește, nădăjduiți dacă el nădăjduiește și temeți-vă dacă el inspiră teamă. Tot ceea ce e scris aici trebuie să ne slujească de oglindă"⁴.

Dar se poate spune că sentimentele exprimate de psalmi (ura dușmanilor, mândria credincioșilor care-și proclamă nevinovăția cu atât de multă suficiență și satisfacție de sine) sunt uneori departe de cele care ar trebui să animeze pe un adevărat urmaș al lui Hristos. F. Vandembroucke nu are nici

Nicolae Barbu, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Ioan Rămureanu, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1985, p.190.

² Fericitul Augustin, *Enarrationes in Psalmos*, 144, 1.

³ Fericitul Augustin, *Epistola*, 73, II, 5.

⁴ Fericitul Augustin, *Al patrulea comentariu la Psalmul 30*, 1, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi, XXI-XXXII*, traducere din limba franceză, note și comentarii de Ierom. Dr. Arsenie Obreja, Editura "Ostea Domnului", Sibiu, 2011, p. 178.

un motiv să scrie: "în sens literal, psalmii se derulează într-o atmosferă infracreștină", acest cuvânt însemnând "o lume a relațiilor dintre Dumnezeu și omul inferior încă și anterior de medierii lui Hristos și legii dragostei, al cărei statut este Evanghelia?"⁵

Răspunsul la această întrebare va fi dat de Fericitul Augustin însuși. Credincios față de toată tradiția creștină care, din epoca apostolică, a făcut ca Psaltirea să fie o carte de rugăciune creștină, a recunoscut în Vechiul Testament în general și în psalmi, în special, o pregătire pentru Noul Testament, care nu a luat sensul său decât cu revelația mesajului creștin. Vechiul Testament este o taină în care se ascunde Noul Testament", scrie el în *Cetatea lui Dumnezeu* (IV, 33). Despre psalmi, Fericitul Augustin scrie:

"Trebuie să readucem totul la Hristos dacă vrem să urmăm calea unei inteligențe sfinte; să nu ne îndepărtăm de la piatra de temelie, ca nu cumva inteligența noastră să cadă ... În orice punct în care sufletul omului ezită să audă Sfintele Scripturi, să nu ne îndepărtăm de Hristos. Când Hristos i s-ar fi descoperit în aceste cuvinte, să înțeleagă că a înțeles dar, mai degrabă faptul că nu ar fi înțeles pe Hristos în aceste cuvinte, decât că nu ar avea prezumția de a crede că le-a înțeles"⁶.

Aplicând riguros această regulă de exegeză la psalmi, așa cum se întâmplă de fapt în *Enarrationes*, Fericitul Augustin era atașat unei tradiții care poate fi urmărită înapoi până la Hristos însuși, Care a spus ucenicilor în drum spre Emaus: "Că trebuie să se împlinească toate cele scrise despre Mine în Legea lui Moise, în prooroci și în psalmi" (Luca 24, 44).

Balthasar Fischer a definit foarte bine metoda exegetică a Părinților Bisericii în această formulă care se aplică literalmente metodei Fericitului Augustin în *Comentariile* sale: "Psalmii vorbesc Bisericii primare despre Hristos sau, în ei, ea vorbește cu Hristos, sau ea ascultă în ei pe Hristos vorbind cu Tatăl"⁷.

Un alt principiu al exegezei, la fel de fundamental și derivat de la primul, îi va permite Fericitului Augustin să-și îmbogățească și să aprofundeze reflecția asupra psalmilor și să tragă din ei o învățătură coerentă cu privire

⁵ F. Vandebroucke, *Les psaumes, le Christ et nous*, Louvain, Centre liturgique, 1965², p. 15.

⁶ Fericitul Augustin, *In Psalmos*, 96, 2.

⁷ Balthasar Fischer, "Le Christ dans les psaumes, la dévotion aux psaumes dans l'Église des martyrs", în *La Maison-Dieu*, nr. 7 (1951/3), p. 95.

la rugăciunea creștină. Nu numai că Hristos, pentru el, vorbește în psalmi, dar el vorbește acolo ca un "Hristos total". Potrivit lui P. Borgomeo,

"Comentariile la psalmi sunt locul privilegiat al prezentei masive a doctrinei trupului lui Hristos, deoarece principiul exegetic care îi animă se bazează pe acest mister: vocea lui Hristos însuși, dar a lui Hristos în întregime, adică a capului și a trupului".

Ar fi prea mult să cităm toate pasajele Comentariilor, unde Fericitul Augustin explică principiul care l-a condus în exegeza psalmilor. Să spunem pur și simplu cu el că în aceste cuvinte, Hristos vorbește "uneori în persoana membrilor săi, uneori în propria persoană, ca și capul nostru"⁸. Cel mai adesea, Fericitul Augustin a recurs simultan la două explicații în cadrul unui comentariu al aceluiași psalm. El ne dă și acest avertisment:

"Când auziți cuvintele capului, nu separați trupul, căci nu mai sunt două decât un singur trup. Or, un singur trup nu poate avea decât o singură limbă și nu poate spune decât aceleași cuvinte"⁹.

Consecințele acestui principiu sunt multiple și extrem de importante în înțelegerea doctrinei Fericitului Augustin cu privire la rugăciunea creștină.

Prima consecință este că Hristos este într-adevăr centrul, pivotul în jurul căruia se întoarce această rugăciune. Comentariul său la Psalmul 85 oferă o formulă concisă dar perfectă în acest sens: "Hristos se roagă pentru noi ... El se roagă în noi ... El se roagă prin noi"¹⁰.

A doua consecință: orice rugăciune a unui creștin care aderă cu adevărat la trupul lui Hristos (care exclude ereticii și schismaticii, pe care o vom regăsi de curând) devine o rugăciune a lui Hristos Însuși. Hristos își asumă toate rugăciunile pronunțate de unul dintre ai Săi. "Când unul dintre membrii Mei se roagă astfel, Eu mă rog așa", spune Fericitul Augustin în comentariul la Psalmul 140¹¹.

Astfel, rugăciunea creștină ia dimensiuni nebănuite ale celor care nu au căutat să pătrundă împreună cu Fericitul Augustin în marele mister al Trupului lui Hristos. Creștinul se poate ruga acum, așa cum vom vedea, "înlauntru inimii", "în camera închisă", "să strige înăuntru", rugăciunea lui nu este

⁸ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 142, 3.

⁹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 37, 7.

¹⁰ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 85, 1.

¹¹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 140, 7.

aceea a unui individ izolat, retras în sine, ea devine cea a tuturor creștinilor, membri ai Trupului lui Hristos. Cu bunul său simț, episcopul din Hippona trage din imaginea paulină toate consecințele pe care rugăciunea le poate conține: "Într-adevăr, limba vorbește în numele picioarelor. Când piciorul nostru e strivit în mulțime, limba imediat strigă: "calci pe mine". Nu zice: "îmi strivești piciorul", ci se plânge că o strivește când nimeni n-o atinge, căci nu este despărțită de piciorul care suferă"¹².

În altă parte, într-un mod mai puțin pitoresc, Fericitul Augustin își va rezuma doctrina despre acest punct de vedere prin a spune:

"Este vocea noastră ... pe care trebuie să o recunoaștem în acest psalm ... Nu spun a noastră gândindu-mă numai la cei care sunt aici prezenți; ci a noastră a tuturor care suntem în întreaga lume, care sunt din Răsărit și din Apus. Și pentru ca să știți că este vorba de vocea noastră, psalmistul vorbește aici ca un singur om ... pentru că, în Hristos, noi suntem un singur om"¹³.

Fericitul Augustin va merge chiar atât de departe încât să spună în comentariul său la Psalmul 108 că orice rugăciune care nu este făcută în numele lui Hristos nu numai că nu este acceptabilă de Dumnezeu, ci constituie un păcat. Psalmul 108, urmând o tradiție care se întoarce la Apostolul Petru, vorbește despre o profeție referitoare la soarta lui Iuda (Fapte 1, 15-26) și versetul 6 al acestui psalm, "rugăciunea lui să se prefacă în păcat", este subiectul acestui comentariu:

"Nu este rugăciune dreaptă faptul că prin Hristos și (Iuda) l-a vândut prin această crimă execrabilă. Rugăciunea care nu trece prin Hristos nu numai că nu poate șterge păcatul, ci devine ea însăși păcătoasă".

Iuda nu este singurul care s-a retras din trupul lui Hristos. Mulți în secolul al V-lea sunt aceia care, în timp ce se pretind ai lui Iisus Hristos, nu aparțin Bisericii Ortodoxe. Cei mai cunoscuți Fericitului Augustin sunt, desigur, donatiștii, ale căror bazine la Hippo erau apropiate de cele ale ortodocșilor și ai căror credincioși s-au întâlnit, uneori brutal, cu cei care frecventau bisericile ortodoxe. Cu siguranță, la aceștia se gândea Fericitul Augustin atunci când a spus în comentariul său la Psalmul 98:

¹² Fericitul Augustin, *Comentariul la Psalmul 30*, 3, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXII*, vol. II, p. 146.

¹³ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 60, 1.

”Ereticii nu se închină pe acest munte pentru că acest munte a umplut fața pământului; ei s-au legat la o parte și au pierdut totul”.

Și predicatorul conchide:

”În Biserica Ortodoxă, aveți bucuria de a fi în comuniune cu ea. Dar cei care nu sunt în comuniune cu ea, pentru că se închină și laudă pe Dumnezeu în afara acestui munte, nu sunt vrednici pentru viața veșnică”¹⁴.

”Duritățile dogmatice cauzate de un context polemic” va scrie P. Borgomeo, despre pasajele de acest fel care se pot contrazice cu spiritul nostru modern, mai concentrat al ecumenismului. Cu toate acestea, acest comentariu, adresat de Fericitul Augustin credincioșilor săi în timpul unei predici la Psalmul 32, ar putea să se refere la ecumenismul tuturor timpurilor:

”La această iubire vă chemăm mai ales, fraților, nu doar între voi, ci și cu cei din afară, fie păgâni, care nu cred încă în Hristos, fie frați ai noștri despărțiți, care mărturisesc împreună cu noi același Cap, dar care se despart de trup. Să-i plângem, fraților, să-i plângem pe aceștia din urmă ca pe niște frați; că ei cu adevărat sunt frații noștri, că vor sau nu. Nu vor înceta să fie frații noștri decât încetând să spună lui Dumnezeu: ”Tatăl nostru (Matei 6, 9)”¹⁵.

II. Rugăciunea inimii

Adâncirea doctrinei lui Hristos Total ne dă deja impresia că rugăciunea despre care se vorbește în *Comentarii* este mai presus de toate o rugăciune interioară. Nu este necesar ca creștinii să fie adunați în același loc și să-și unească vocile astfel încât ”în Hristos ei să fie un singur om”¹⁶. Din acest punct de vedere, Fericitul Augustin pare să acorde puțină importanță organizării rugăciunii colective, a atitudinilor corporale, chiar a locului și timpurilor fixe pentru rugăciune. Atât de mult încât, dacă Psalmul pare să se refere la oricare dintre aceste detalii materiale, el se grăbește să-l interpreteze într-un sens spiritual. ”La fel ca toți Părinții greci și latini – spune M. Pontet

¹⁴ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 98, 14.

¹⁵ Fericitul Augustin, *Comentariul al III-lea la Psalmul 32*, 29, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. 2, p. 273-274.

¹⁶ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 60, 1.

–, el refuză să citească Scriptura tentat fiind de semnificația ei literală, pentru că a se limita la acest sens smerit îi pare nedemn de Dumnezeu”¹⁷.

Astfel, când citează versetul de la Matei 6, 6: ”tu însă, când te rogi, intră în camera ta și, închizând ușa, roagă-te Tatălui tău, Care este în ascuns, și Tatăl tău, Care vede în ascuns, îți va răsplăti ție”¹⁸, interpretarea lui nu variază de la un scop la altul al *Comentariilor*. El spune: ”Dar a intra în camera ta înseamnă a intra în inima ta”¹⁹.

Această echivalență între ”cămară” și ”inimă” este evidențiată și în alte lucrări, cum ar fi în *Confesiuni*, (IX, XVI, 23), *De Magistro* (I, 2), sau în *De Sermone Domini in monte* (II, 11). Augustin nu ezită să vorbească despre ”gura inimii”²⁰, ”limba inimii”²¹, glasul²² și chiar vuietul inimii. Mai mult, Dumnezeu însuși are ”urechi în inima noastră”²³. Expresia se repetă de mai multe ori în *Comentariile sale la Psalmi*²⁴.

Vom înțelege din acel moment superioritatea ”rugăciunii inimii” față de cea exprimată de buze. Prima poate fi făcută fără cea de-a doua, dar invers este imposibil:

”Strigătul puternic care este înălțat la Dumnezeu în rugăciune, dacă constă numai în rezonanța vocii trupului, fără ca inima să fie fixată la Dumnezeu, nu se va îndoi de utilitatea sa? Dar dacă începe din inimă, chiar și în tăcerea vocii trupului, poate să scape de fiecare om, dar nu de Dumnezeu”²⁵.

Rugăciunea nu este totuși un monolog unde numai cel care se roagă ar avea cuvântul. Ea este mai degrabă un dialog între acesta și Dumnezeu însuși. Multe pasaje din *Comentarii* arată că Augustin însuși, în timp ce comentează psalmii, continuă să vorbească cu Dumnezeul său. Nu asta a făcut el și în *Confesiuni*?

¹⁷ M. Pontet, *L'exégèse de saint Augustin prédicateur*, Paris, Cerf, 1945, p. 180.

¹⁸ În *Comentariile sale la Psalmi*, găsim cel puțin 9 citări ale acestui verset.

¹⁹ Fericitul Augustin, *Comentariul al II-lea la Psalmul 33*, 8, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. 2, p. 300.

²⁰ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 125, 5, 6, 8; 137, 2; 141; 106, 1.

²¹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 125, 5.

²² Fericitul Augustin, *Comentariul al II-lea la Psalmul 31*, 15, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. 2, p. 216.

²³ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 35, 14.

²⁴ Fericitul Augustin, *Comentariul al II-lea la Psalmul 31*, 15, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. 2, p. 216; a se vedea și Fericitul Augustin, *In Ps.*, 119, 9; 129, 1.

²⁵ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 119, XXIX, 1.

A se ruga, pentru un creștin, este așadar, în primul rând, să-l asculți pe Dumnezeu vorbind cu el:

”Să recunoști că Dumnezeu locuiește în ceea ce a creat atunci când un om stă în prezența Lui, Îl ascultă și se simte plin de bucurie din cauza acestui glas interior”²⁶.

Într-adevăr, inițiativa dialogului se întoarce întotdeauna la Dumnezeu și nu la credincioși. ”Cine a apelat vreodată la Dumnezeu, fără să fie chemat de El în prealabil?”²⁷, se întreabă doctorul harului într-un *comentariu* predicat în mijlocul disputelor antipelagiene.

Dumnezeu are mai multe moduri de a se adresa inimii omului. El îl provoacă prin faptele creației sale.

”Contemplația lui Dumnezeu nu ar stârni sentimentele interioare atunci când luăm în considerare lumea, când avem în fața ochilor noștri spectacolul naturii, când căutăm în ea pe autorul ei și când descoperim pe Cel care niciodată nu displace și care îi place mai presus de toate?”²⁸

Dar cartea naturii nu este singura și mai ales principala lucrare prin care Dumnezeu se adresează inimii omului. Există o altă carte prin care El angajează dialogul cu omul. Această carte este Sfânta Scriptură, care este în întregime lucrarea Duhului Său, la fel cum creația este lucrarea Cuvântului Său. ”Când citești Sfânta Scriptură, Dumnezeu vorbește cu tine”²⁹. Mai mult, nu este vocea lui Dumnezeu în Sfânta Scriptură care, în grădina din Milano, s-a făcut auzită în inima încă ezitată a tânărului Augustin și l-a îndemnat să intre în dialogul cu El care nu s-a mai sfârșit?³⁰ Cu experiența lui, el putea să strige într-o predică:

”Lăsați să ne vorbească Dumnezeu prin lecturile Sale, iar noi să-i vorbim prin rugăciunile noastre”³¹.

Dumnezeu nu se mulțumește să se facă auzit inimii omului. El îi dă aceia din urmă ”dulceața înțelegerii Cuvântului lui Dumnezeu”³². Prin urmare, prin ”suavitatea” cuvântului Său, el atrage omul și inițiază dialogul cu el.

²⁶ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 81, 2.

²⁷ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 114, 5.

²⁸ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 76, 14.

²⁹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 85, 7.

³⁰ Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, VIII, XII, 29, în *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 64, p. 184.

³¹ Fericitul Augustin, *Sermo*, 219.

³² Fericitul Augustin, *In Ps.*, 61, 1.

Rolul persoanei care se roagă nu este pasiv. Cuvântul rostit este necesar să-l mediteze, "să-l rumege" așa cum a spus Fericitul Augustin într-un mod pitoresc: "Pâinea cuvântului, ziua și noapte o mâncați; într-adevăr, atunci când ascuți sau citești, mănânci; dar când meditezi asupra lui, rumești"³³. Nu este ceea ce a făcut însuși Fericitul Augustin prin comentariile sale la psalmi și, în alte lucrări, despre toată Scriptura? Fără îndoială, comentariile sale la Sfânta Scriptură sunt rodul rumegării sale după ce a ascultat cu atenție Cuvântul.

Rugăciunea este ascultarea Cuvântului lui Dumnezeu. Rugăciunea este meditația Cuvântului. Rugăciunea este răspunsul lui Dumnezeu care ne-a interpellat prin Cuvântul Său. Întotdeauna inima este scaunul rugăciunii în momentele sale diferite.

"Să ne rugăm cu voce tare când este necesar sau în tăcere, întotdeauna inima noastră trebuie să strige la Dumnezeu. Acest strigăt al inimii nu este altceva decât o mare aplicare a gândirii, el trece în rugăciune, exprimă sentimentele unui om care dorește și care întreabă și care speră să fie împlinit. A striga către Dumnezeu cu toată inima ta înseamnă a nu te gândi decât la El"³⁴.

Acesta este idealul de atins. Totuși, Fericitul Augustin – care, în ciuda discreției sale pe această temă, pare să fi fost favorizat de harul rugăciunilor similare – exclamă: "Astfel de rugăciuni sunt rare"³⁵. Distracțiile sunt numeroase. Dezgustul pândește pe "cel care nu mai găsește nici un farmec în citire și rugăciune"³⁶. Pentru a vindeca acest dezgust, există doar un singur remediu: rugăciunea însăși.

"Strigă către Dumnezeu care te va elibera de data asta și, odată eliberat din această ispită, mărturisește-i pentru această milă"³⁷.

Ba, mai mult, dificultățile sunt numeroase pentru cine vrea să se dedice "rugăciunii inimii". Ele țin, în esență, de calitatea noastră de pelerini în drum spre Cetatea lui Dumnezeu, adevărata noastră patrie.

³³ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 36, III, 5

³⁴ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 118, XXIX, 1.

³⁵ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 118, XXIX, 1. A se vedea și Fericitul Augustin, *In Ps.*, 85, 7.

³⁶ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 106, 6.

³⁷ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 106, 6.

Dar tocmai prin rugăciune pelerinul începe să respire aerul țării sale. "De-abia am respira puțin în rugăciune"³⁸.

Definiția rugăciunii, dialogul dintre Dumnezeu și om, dintre care primul are întotdeauna inițiativa, ar fi incomplet dacă nu vom distinge, urmându-l pe Fericitul Augustin, două feluri de rugăciuni (toată diviziunea este provizorie, vom vedea): rugăciune de cerere și rugăciune de laudă. Fericitul Augustin însuși ne invită la această distincție atunci când ne spune, în comentariul său Psalmul 26: "Rugăciunea va trece și va face loc sărbătorii"³⁹.

Vom fi conduși, după autorul *Comentariilor*, să examinăm succesiv problemele prezentate de fiecare dintre aceste două forme de rugăciune.

III. Rugăciunea de cerere

3. 1. Dumnezeu împlinește rugăciunile noastre

În ceea ce privește rugăciunea de cerere, Fericitul Augustin trebuia să fie adus prin însăși obiecțiile credincioșilor săi (știm că atât *Comentariile* precum și *Omiliile* sale sunt adesea rodul unui dialog între aceștia și păstorul lor) pentru a răspunde la o întrebare arzătoare: Este adevărat că Dumnezeu împlinește întotdeauna rugăciunile adresate Lui? Cu alte cuvinte, Psalmul 21 are dreptul de a proclama: "Toți L-au chemat, toți au fost izbăviți"⁴⁰. Nu, unii spun, "mulți strigă la Dumnezeu în dureri și nu sunt ascultați"⁴¹. Nu ne arată Sfânta Scriptură că frații Macabei au cedat sub loviturile unui tiran atunci când erau "drepti"?⁴² Apostolul Petru însuși, salvat prima dată din închisoare, a pierit pe cruce⁴³. Și mulți martiri care, în țara Africii ca în altă parte, și-au pierdut viața pentru credința creștină, au fost "mântuiți"?⁴⁴

³⁸ Despre această temă a *peregrinatio*, a se vedea P. Borgomeo, *L'Église de ce temps...*, n. 4, capitolul 7: *L'Église catholique et pègrina*, p. 137-150. A se vedea și Fericitul Augustin, *In Ps.*, 137, 12; 83, 5; 86, 1; 122, 2; 37, 15; 85, 11.

³⁹ Fericitul Augustin, *Al II-lea comentariu la Psalmul 26*, 14, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. 2, p. 97.

⁴⁰ Fericitul Augustin, *Comentariu la Psalmul 21*, 6, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. 2, p. 24.

⁴¹ Fericitul Augustin, *Comentariu la Psalmul 21*, 4, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. 2, p. 22.

⁴² Fericitul Augustin, *In Ps.*, 36, III, 9.

⁴³ Fericitul Augustin, *Al doilea comentariu la Psalmul 33*, 22, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. 2, p. 314.

⁴⁴ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 63, 2.

Fericitul Augustin, care raportează toate aceste obiecții în comentariile sale, este totuși formal: "Hristos – spune el – nu ne-ar cere să batem dacă nu ar voi să deschidă celor ce bat"⁴⁵. De aceea El are într-adevăr mai multe moduri de a răspunde. Bătrânul retor, care dorește să țină în formă bună pe ascultătorii săi, nu ezită să afirme că Dumnezeu uneori răspunde rugăciunilor credincioșilor lui ... prin faptul că nu le răspunde: "Atunci când nu dă, înseamnă că nu ar da de teamă ca acest lucru să nu fie dăunător pentru noi"⁴⁶. Cel mai frecvent exemplu invocat este cel al Sfântului Apostol Pavel: "Și pentru ca să nu mă trufesc cu măreția descoperirilor, datu-mi-s-a mie un ghimpe în trup, un înger al satanei, să mă bată peste obraz, ca să nu mă trufesc. Pentru aceasta de trei ori am rugat pe Domnul ca să-l îndepărteze de la mine; și mi-a zis: Îți este de ajuns harul Meu, căci puterea Mea se desăvârșește în slăbiciune. Deci, foarte bucuros, mă voi lăuda mai ales întru slăbiciunile mele, ca să locuiască în mine puterea lui Hristos (II Corinteni 12, 7-9)"⁴⁷.

Dimpotrivă, Dumnezeu poate "și întru mânia Lui să ne dăruiască ceea ce iubim pe nedrept"⁴⁸. Deci, Satan a obținut de la Dumnezeu permisiunea de a ispiți pe Iov, o dovadă care s-a transformat, după cum știm, în confuzia ispitorului (Iov 1, 1-12)⁴⁹. De asemenea, demonii care au cerut să intre în turma de porci s-au aruncat în mare (Matei 8, 28-32)⁵⁰. Mai mult, cine poate afirma că cei dreپți nu sunt ascultați, chiar dacă Dumnezeu pare să-i abandoneze? După Fericitul Augustin, au fost auzite rugăciunile fraților Macabei, precum cele ale celor trei tineri salvați din cuptor. De șase ori în Comentariile sale⁵¹, Fericitul Augustin citează aceste două cazuri paralele pentru a

⁴⁵ Fericitul Augustin, *Primul comentariu la Psalmul al XXXIII-lea*, 1, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. 2, p. 277.

⁴⁶ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 1.

⁴⁷ Fericitul Augustin, *Comentariu la Psalmul 21*, 4, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. 2, p. 22. A se vedea și Fericitul Augustin, *Al doilea comentariu la Psalmul 26*, 7, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. 2, p. 90; Fericitul Augustin, *In Ps.*, 53, 5.

⁴⁸ Fericitul Augustin, *Al doilea comentariu la Psalmul 26*, 7, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. 2, p. 90.

⁴⁹ A se vedea Fericitul Augustin, *Comentariu al Psalmul 21*, 5, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. 2, p. 22.

⁵⁰ Cf. Fericitul Augustin, *Comentariu la Psalmul 21*, 5, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. 2, p. 22-23.

⁵¹ Fericitul Augustin, *Al doilea comentariu la Psalmul 33*, 22, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. 2, p. 312-313; Fericitul Augustin, *In Ps.*, 36, III, 9; Fericitul Augustin, *In Ps.*, 68, 3; Fericitul Augustin, *In Ps.*, 90, II, 11; Fericitul Augustin, *In Ps.*, 137,

afirma că, în timp ce aceștia din urmă au fost mântuiți în trupurile lor, cei dintâi au fost mântuiți în chip duhovnicesc. "Unii au fost încoronați în secret, ceilalți sunt liberi în ochii tuturor, dar toți au fost mântuiți"⁵². Într-adevăr, Macabeii, și nu mai mult decât cei trei tineri, n-au slăbit în încercările lor și, din cauza asta, ei merită să fie mântuiți pentru eternitate. Acesta este și cazul martirilor creștini⁵³, precum și al lui Sfântului Apostol Petru însuși⁵⁴.

În cele din urmă, "chiar dacă Dumnezeu amână, El nu refuză să dea ceea ce a promis"⁵⁵. Dacă nu ne ascultă atât de repede ceea ce am dori, nu înseamnă că nu ne poate satisface dorințele sau că rugăciunile noastre îl deranjează. Dimpotrivă, acest lucru este din dragoste și ne învață cum să ne perfecționăm cererile. "Nu nu-mi vei împlini cererile mele temporare, pentru a mă face să înțeleg că trebuie să aștept de la Tine bunuri veșnice. Prin urmare, Dumnezeu nu ne abandonează și, când El pare să ne abandoneze, El ne ia numai ceea ce nu am avut dreptate să dorim și ne învață ceea ce trebuie să dorim de fapt"⁵⁶.

Putem încheia acest prim subcapitol referitor la rugăciunea de cerere, spunând cu Fericitul Augustin că Dumnezeu împlinește întotdeauna rugăciunea "în vederea vieții veșnice"⁵⁷. Cu alte cuvinte, rugăciunea care are toate șansele de a fi împlinită este cea care răspunde planului prestabilit al lui Dumnezeu pentru fiecare dintre creaturile sale. A ne ruga nu înseamnă a încerca să influențăm voința divină astfel încât să corespundă cu cea a noastră, ci să o transformăm astfel încât să răspundă la cea a lui Dumnezeu. "Căci atunci când țința doririlor noastre este în acord cu voința lui Dumnezeu, fără nicio îndoială, El ne va dăruia"⁵⁸. Fericitul Augustin îi invită pe cei pe care îi instruieste să distingă cu atenție "dorințele trupului" și "dorințele inimii"⁵⁹, care sunt întotdeauna împlinite.

14; Fericitul Augustin, *In Ps.*, 148, 11.

⁵² Fericitul Augustin, *In Ps.*, 68, II, 3.

⁵³ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 63, 2; cf. Fericitul Augustin, *In Ps.*, 137, 14.

⁵⁴ Fericitul Augustin, *Al doilea comentariu la Psalmul 33*, 22, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. 2, p. 314.

⁵⁵ Cf. Fericitul Augustin, *In Ps.*, 65, 24; Fericitul Augustin, *In Ps.*, 83, 6; Fericitul Augustin, *In Ps.*, 39, 2; Fericitul Augustin, *In Ps.*, 89, 14; Fericitul Augustin, *In Ps.*, 53, 52.

⁵⁶ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 43, 2.

⁵⁷ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 59, 7.

⁵⁸ Fericitul Augustin, *Al doilea comentariu la Psalmul 26*, 7, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. 2, p. 90.

⁵⁹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 36, I, 5.

3. 2. Să ne rugăm "pentru dușmani" și "împotriva dușmanilor"

Nu putem clasifica printre primele acele nenumărate apeluri de ajutor împotriva dușmanului, care răsună în psaltire și care, în gura psalmistului, se transformă atât de des în strigăte de ură? Versetul 13 din Psalmul 78 poate să le rezume pe toate: "Răsplătește dușmanilor noștri de șapte ori, în sânul lor, insulta pe care au făcut-o, Doamne". Se pare că creștinii din Cartagina sau Hippo erau prea grăbiți să profite de aceste versete sau de versetele similare pentru a atrage blestemul lui Dumnezeu asupra dușmanilor lor sau asupra celor pe care ei credeau că erau dușmani ai Domnului, donatiștii, de exemplu. Precauțiile luate de către Fericitul Augustin atunci când comentează acești psalmi sunt prea multe pentru ca noi să nu vedem aici o intenție precisă ca răspuns la o anumită nevoie a publicului sau a cititorilor.

Astfel, după ce a citit Ps 63, 2: "Să se rușineze și să se înfrunte cei ce caută sufletul meu", el strigă, ca și cum ar fi înspăimântat de ceea ce tocmai a spus: "Ce doriți pentru ei? Să fie acoperiți de confuzie și de rușine! Și unde este porunca Domnului: "Iubiți pe vrăjmașii voștri și rugați-vă pentru cei ce vă prigonesc"? Iată că suferi persecuție și blestemi pe cei care te persecută! Înseamnă a imita suferințele pe care le-a suferit Domnul tău înaintea ta, El care, răstignit pe cruce, a spus: "Părinte, iartă-le lor pentru că ei nu știu ce fac"?

Dar să nu uităm că, potrivit Fericitului Augustin (în acord cu întreaga tradiție a Sfinților Părinți), "în tot ce se spune (în Sfânta Scriptură), trebuie să căutăm și sensul spiritual"⁶⁰. Sensul spiritual va fi, prin urmare, invocat atunci când ne confruntăm cu versete care sunt în mod clar contrare spiritului Evangheliei ca cel care precede sau ca versetele 8 și 9 din Psalmul 136: "Fiica Babilonului ... fericit este cel care va apuca și va lovi pruncii tăi de piatră". Fericitul Augustin va explica apoi că pruncii Babilonului sunt patimile rele în momentul în care s-au născut în noi. Și dacă este necesar să le lovim de piatră, este pentru că piatra este Hristos Însuși⁶¹.

În multe ocazii, Fericitul Augustin revine asupra ideii că "profetul" (psalmistul), când pare să dorească vrăjmașilor săi cele mai grave calamități, nu face decât să prevedă ce se va întâmpla cu ei.

"Nu este vorba aici de o dorință, ci de o profeție. (El spune acesta) nu pentru ca aceasta să fie realizată, ci pentru că se va realiza"⁶².

⁶⁰ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 103, I, 1.

⁶¹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 136, 21.

⁶² Fericitul Augustin, *In Ps.*, 86, II, 7.

În plus, anumite dorințe care par a fi blesteme în psalmi pot fi interpretate ca dorințe în favoarea celui care este în cauză. Deci atunci când psalmistul strigă în versetul 10 al Psalmului 6: "Să se rușineze și să se tulbure foarte toți vrăjmașii mei", Fericitul Augustin interpretează: "Să se întoarcă spre Dumnezeu și să fie rușinați de a se fi lăudat altădată cu întunecimile păcatelor în care erau adânciți"⁶³. O astfel de dorință, prin urmare, tinde numai spre binele celui care este obiectul său.

Urmând pe Fericitul Augustin până la sfârșitul raționamentului său, nu va fi surprinzător să aflăm că un creștin poate cere în rugăciune chiar "moartea" dușmanului său. Căci este suficient ca cei care se roagă astfel "să nu se roage ca dușmanii lor să moară, ci să se roage pentru ca ei să se îndrepteze și (astfel) dușmanii lor vor fi morți; pentru că odată îndreptați, nu vor mai fi dușmani"⁶⁴. Subtilități ale retorului? sau împlinirea iubirii creștine? Cine îl cunoaște bine pe Fericitul Augustin, nu se poate îndoi de faptul că primii nu sunt în slujba celui de-al doilea.

Episcopul din Hippo este formal: un creștin nu poate cere lui Dumnezeu să blesteme pe dușmani. Ce rău îi pot face acești oameni? "Sau dușmanul tău te-a copleșit pentru ca să fii forțat să-l blestemi? Este pe pământ? Atunci, du-te, stabilește-ți casa în cer ... Ține-ți inima sus. Nimeni din cer nu te va copleși"⁶⁵. "Dar să facem bine vrăjmașilor. Trebuie să ne rugăm pentru unii, să ne rugăm împotriva altora. Nu trebuie să avem nici un fel de ură împotriva celor ce ne urăsc pe noi, oricare ar fi ei; de urăști pe cel ce te face să suferi, în loc de unul rău, sunt doi. Să iubim chiar pe cel care ne prigonește, ca el să rămână singur întru răutatea lui"⁶⁶, a spus Fericitul Augustin în altă parte. Dar este mai rău decât să te arați om rău în a-ți blestema dușmanul: este să crezi că Dumnezeu este destul de rău să ne audă: "atunci când invoci pe Dumnezeu să-ți zdrobească dușmanul, când vrei să te bucuri de nenorocirea altuia și că-l invoci din pricina acestei nenorociri, îl faci pe Dumnezeu să fie complice la răutatea ta ... Tu judeci pe Dumnezeu după ceea ce ești"⁶⁷.

Nemulțumit să se abțină de a se ruga pentru a cere confuzia dușmanilor săi, creștinul trebuie să meargă atât de departe încât să se roage pentru ei.

⁶³ Fericitul Augustin, *Comentariu la Psalmul 6*, 13, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi I-XXI*, vol. 1, p. 96.

⁶⁴ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 37, 14.

⁶⁵ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 132, 13.

⁶⁶ Fericitul Augustin, *Al patrulea comentariu la Psalmul 30*, 2, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. II, p. 178-179.

⁶⁷ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 39, 4.

Aceasta este perfecțiunea rugăciunii. Exemplul rugăciunii Sfântului Ștefan pentru persecutorii lui este adesea amintit în *Comentariile* Fericitului Augustin⁶⁸. Dar în special Luca 6, 27-28: "Iubiți pe vrăjmașii voștri, faceți bine celor ce vă urăsc pe voi", și exemplul lui Iisus însuși, care se roagă pentru păgânii săi, trebuie să îndemne pe creștin să se roage pentru dușmanii săi.

Pe de altă parte, este o categorie de dușmani împotriva cărora este nu numai permis, ci absolut necesar să ne rugăm: "Vrăjmașii, împotriva cărora trebuie să ne rugăm, sunt diavolul și îngerii lui"⁶⁹. Aceștia sunt dușmanii noștri adevărați, deoarece, spre deosebire de cei care ne pot da numai bunuri trecătoare, "ne invidează Împărăția Cerurilor și nu pot îndura să ocupăm noi locurile de unde sunt ei izgoniți"⁷⁰. Mai mult, diavolul trebuie să fie împăcat cu lucrarea în persoana celor care vor să ne facă rău: "Chiar și atunci când trebuie să suferim din partea oamenilor răi, el este cel care-i împinge, care-i aprinde, care-i face să acționeze ca instrumentele lui"⁷¹.

Pentru a încheia acest subcapitol, vom spune împreună cu Fericitul Augustin că, rugându-se pentru dușmanii lui văzuți, creștinul câștigă victoria asupra dușmanilor nevăzuți. "Ai grijă să păstrezi în inima ta dragostea pentru dușmanul tău, pentru că prin aceasta îl răpuni pe diavol"⁷².

3. 3. Darurile lui Dumnezeu sunt parțial temporale și pământești

Comentatorul psalmilor trebuia să răspundă la o altă întrebare pe care i-au pus-o credincioșii timpului său. Dumnezeu, care distribuie bunurile spirituale, este singurul distribuitor al bunurilor materiale, cum ar fi bogăția, fertilitatea pământului și ale ființelor umane, sănătatea, succesul material? Vechiul Testament în general și în special psalmii dau un loc mare acestor bunuri, în special roadelor pământului, care apar aici ca daruri ale lui Iahve.

Acest lucru nu a fost întotdeauna cazul contemporanilor Fericitului Augustin. Citirea *Comentariilor* sugerează că, înce privește nevoile lor materiale, mulți au crezut că ar trebui să-și adreseze cererile nu lui Dumnezeu, ci

⁶⁸ Cf. Fericitul Augustin, *Comentariu la Psalmul 7*, 5, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi I-XXI*, vol. I, p. 105 Fericitul Augustin, *In Ps.*, 103, 16; Fericitul Augustin, *In Ps.*, 132, 8.

⁶⁹ Fericitul Augustin, *Al patrulea comentariu la Psalmul 30*, 2, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. II, p. 179.

⁷⁰ Fericitul Augustin, *Al patrulea comentariu la Psalmul 30*, 2, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. II, p. 179.

⁷¹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 55, 4.

⁷² Fericitul Augustin, *In Ps.*, 54, 6.

divinităților păgânismului încă vii în Africa de Nord, ca în restul Imperiului, deși creștinismul a devenit o religie de stat.

Astfel, comentariul la Psalmul 26 ne spune că femeile cereau protecția Junona și marinari înainte de a înfrunta mare, adresau rugăciuni lui Neptun⁷³. Comentariu la Psalmul 62 ne arată oameni care, deși creștinii, "atunci când sufereau de foame în acest secol, trimiteau la plimbare pe Dumnezeu și se adresau la Mercur sau la Jupiter, pentru ca să vină în ajutorul lor, sau la această zeiță pe care o numesc Celestris"⁷⁴. Purtătorii de cuvânt ai acestor divinități recrutează clienți chiar și printre creștini. Și toate produsele "miraculoase" destinate să redea sănătate sau de a se înhăma la cea a altora se vindeau pe șest⁷⁵. Așa cum subliniază Fericitul Augustin, "idolii au rămas mai mult în inima păgânilor decât în temple"⁷⁶. Și dacă nu erau decât păgâni! "Vedem că mulți oameni intră în aceste ziduri ... care se adresează vrăjitorilor și merg să consulte pe magicieni și magiciene când au o durere de cap!"⁷⁷, a oftat predicatorul.

Pentru Fericitul Augustin, ca și pentru toți apologeții creștini care, de la începutul creștinismului, au fost nevoiți să deplângă această recurgere la divinitățile păgâne de către creștini, nu era o vină venială. Căci, credeau ei, divinitățile păgânismului nu erau altceva decât "demoni", în sensul biblic al cuvântului, adică îngerii dezaprobați. Aceștia, spunea Augustin, "sunt mereu pregătiți să ne facă rău, și rugăciunile voastre nu vor înduioșa dorința lor de nestrămutat de a ne face rău. Acesta este caracterul distinctiv al răutății lor"⁷⁸.

Într-un studiul pe care îl dedică acestei probleme, A. Mandouze a remarcat o anumită ambiguitate a poziției Fericitului Augustin în ceea ce privește demonii: "pe de o parte, fostul retor credea că trebuie să prezinte noțiunea de demonul unei critici raționale menită să arate zădărnicia (cultului demonilor). Pe de altă parte, episcopul din Hippo intenționează să adopte dimen-

⁷³ Fericitul Augustin, *Al doilea comentariu la Psalmul 26*, 19, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. II, p. 102.

⁷⁴ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 62.

⁷⁵ Cf. în special, Fericitul Augustin, *In Ps.*, 34, 6, 1, 19; Fericitul Augustin, *In Ps.*, 35, 7; Fericitul Augustin, *In Ps.*, 59, 11; Fericitul Augustin, *In Ps.*, 70, 17; Fericitul Augustin, *In Ps.*, 91, 7; Fericitul Augustin, *In Ps.*, 127, 11; Fericitul Augustin, *In Ps.*, 90, I, 4; Fericitul Augustin, *In Ps.*, 93, 20; Fericitul Augustin, *In Ps.*, 127, 11; Fericitul Augustin, *In Ps.*, 34, I, 7.

⁷⁶ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 98, 2.

⁷⁷ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 127, 11.

⁷⁸ Fericitul Augustin, *Al doilea comentariu la Psalmul 26*, 19, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. II, p. 102.

siunea religioasă exactă a unei realități spirituale care, oricât de malignă este, trebuie să își găsească explicația în lumea creștină”⁷⁹.

Mărturie, printre altele, despre prima atitudine este această întrebare pe care o pune în comentariul la Psalmul 26: ”Nu a existat oare niciodată un naufragiu al unui adorator al lui Neptun? Și niciunul dintre cei care îl cinstesc nu a ajuns în port? Toate mamele care o invocă pe Iunona câștigă o naștere fericită?”⁸⁰ Dar imediat după ce recunoaște puterea ”demonilor”, observă că ”ei au întotdeauna voința de a face rău”. Nu ar avea această putere dacă nu ar primi-o de la Dumnezeu, care vrea să-i pedepsească pe închinătorii lor.

”Nu ne pot vătăma decât dacă Dumnezeu permite...Jertfa pe care voi le-o aduceți nu poate atinge decât pe Dumnezeu, care în dreapta lui răzbunare vă va da puterii lor”⁸¹.

La influența vie a păgânismului în Africa din secolul al V-lea s-a adăugat, se pare, cea nu mai puțin puternică a maniheismului. Comentariul la Psalmul 34 pare să reflecte gândirea unui membru al acestei secte, mai mult sau mai puțin asimilat de cineva din afară: ”Există oameni care spun: Dumnezeu este bun, este mare, este chiar foarte mare, nevăzut, veșnic, incoruptibil, ne va da viața veșnică și acea incoruptibilitate pe care ne-a promis-o când vom învia; dar bunurile acestei epoci și ale acestei vieți temporale sunt demonii și puterile întunericului”. Influența maniheismului ar putea fi combinată cu păgânismul pentru a inspira oamenii să creadă că Dumnezeu era prea mare pentru a se ocupa de problemele josnice materiale. În orice caz, cele două garanții nu valorează mai mult decât una?

Confruntat cu aceste argumente pe care Fericitul Augustin le știe foarte bine (insistența pe care o pune de a refuza, o dovedește), el nu încetează niciodată să afirme că numai Dumnezeu este autorul bunurilor materiale: ”El este creatorul și a bunurilor spirituale și a bunurilor materiale”⁸². Creatorul acestor bunuri, el este și distribuitorul. ”Cel care a făcut ca pământul să existe, ar putea să-și negligeze chipul pe pământ?”⁸³ În timp ce recunoaște

⁷⁹ A. Mandouze, ”Saint Augustin et la religion romaine”, în *Recherches augustiniennes*, Paris, Études Augustiniennes, 1958, t. 1, p. 211.

⁸⁰ Fericitul Augustin, *Comentariu al doilea la Psalmul 26*, 19, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. II, p. 102.

⁸¹ Fericitul Augustin, *Comentariu al doilea la Psalmul 26*, 19, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. II, p. 102.

⁸² Fericitul Augustin, *In Ps.*, 72, 6.

⁸³ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 40, 3.

că Dumnezeu nu poate fi onorat doar de dragul bunurilor acestei lumi, Fericitul Augustin afirmă cu tărie că "nimeni nu le dă astfel de bunuri, cu excepția lui Dumnezeu"⁸⁴.

În comentariul la Psalmul 35, Fericitul Augustin rezumă într-o formulă izbitoare toate aceste bunuri "terestre", pe care nu trebuie, crede el, să creară decât de la Dumnezeu.

"Cine nu beneficiază de bunătatea lui Dumnezeu aici pe pământ, a cărui bunătate îi datorăm mai întâi existența, apoi calitatea noastră de a fi raționali care ne face diferiți de animale și capabili să înțelegem pe Dumnezeu, apoi bucuria luminii de aici, a aerului, a ploii, a roadelor pământului, a anotimpurilor, a consolărilor pământești, a sănătății, a afecțiunii prietenilor noștri, a prosperității casei noastre? Toate acestea sunt bune, toate acestea sunt darul lui Dumnezeu"⁸⁵.

Prin urmare, nicio șovăire nu este posibilă la citirea *Comentariilor*; Episcopul din Hippo nu are nici un dispreț pentru bunurile acestei lumi. Și H. I. Marrou a avut dreptate să scrie că, pentru el, "tot ceea ce Dumnezeu a vrut să creeze este, la rândul său, un bine în ordinea sa, bine înțeles, și la nivelul său de ființă"⁸⁶.

Dar citirea acestor *Comentarii* ne arată și faptul că autorul lor insistă asupra necesității de a cere *doar* lui Dumnezeu legăturile indispensabile ale trupului mai mult decât insistă asupra necesității de a le cere. Pentru aceasta, văd mai multe motive. În primul rând, el știe că Dumnezeu cunoaște mai bine decât omul adevăratele nevoi ale acestuia. Apoi, nu poate ignora faptul că, odată convinși că doar Dumnezeu este distribuitorul bunurilor materiale, credincioșii nu vor uita să le ceară, că ei chiar îi vor cere. În cele din urmă, dacă rugăciunea nu are ca scop, așa cum am văzut, să indoiască voința lui Dumnezeu, ci mai degrabă să lărgească inima noastră la măsura darurilor sale, ce nevoie este de a lărgi inima sa pentru a primi acele bunuri pe care omul trebuie mereu să le solicite și să le primească?

Într-adevăr, contemporanii Fericitului Augustin erau atât de diferiți de evreii din Vechiul Testament, căroră predicatorul le-a reproșat pentru că au

⁸⁴ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 51, 16.

⁸⁵ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 35, 7.

⁸⁶ H. I. Marrou și A. M. La Bonnardiere, "Le dogme de la résurrection des corps et la théologie des valeurs humaines selon l'enseignement de saint Augustin, în *Revue des Études Augustiniennes*, 12 (1965), p. 119.

văzut numai "pământul"? El a spus că "mulți dintre cei care au fost atașați de pământ au fost aruncați în întuneric și au fost plini de pământ. Praful a intrat în ochii lor și i-a orbit și au devenit praful pe care vântul l-a dus de pe fața pământului"⁸⁷.

Cererile lor în rugăciune, le cunoaștem bine, deoarece Fericitul Augustin nu încetează să revină la acestea în *Comentariile* sale. "Mulți așteaptă bani de la Dumnezeu, mulți așteaptă fericire de la Dumnezeu"⁸⁸. Unii nu ezită să-i spună cu sinceritate: "Îl cinstesc pe Dumnezeuul meu, care mă va face bogat pe pământ, care îmi va da fii, care îmi va da o soție"⁸⁹.

Sunt aceste bunuri capabile să ofere oamenilor adevărata fericire? Unele chiar, ca de exemplu bogățiile, nu au fost pentru posesorii lor începutul nenorocirilor lor? Aceasta este întrebarea pe care o pune Fericitul Augustin atunci când comentează Psalmul 53. Onorurile pe care oamenii le caută cu atâta ardoare, răspunde el, sunt "învechite și trecătoare"⁹⁰. Sănătate și cu siguranță un mare bine pe care doar Dumnezeu îl poate da (și nu șarlatanii!) dar, de ce să punem un preț atât de mare pe ceea ce dă și animalelor?⁹¹ "Totuși, este cu adevărat mai fericit nu cel ce are ceea ce iubește, ci care iubește ceea ce este de iubit"⁹².

3. 4. Să nu cerem decât numai lui Dumnezeu

Iar acest obiect, singurul vrednic de a fi iubit, Fericitul Augustin îi invită pe credincioșii săi să-l ceară în rugăciune. Nu fără umor, uneori, vrea să-i facă să înțeleagă că sunt prea ambițioși și nu suficient de ambițioși. Mărturia este acest pasaj frumos din comentariul la Psalmul 34:

"Dumnezeu te iubește. El ți-a propus-o; cere ce vrei. Dacă Împăratul ți-a spus: "Cere ce vrei să-ți dau", așa cum ai pretinde titluri de tribun sau de conte! Ce bogății ai plănui să primești sau să distribuiești altora! Or, Dumnezeu ți-a spus: "Cere ce vrei să-ți dau". Deci, ce vrei să-i ceri? Reflectează bine, dilatează-ți lăcomia, fă-te la fel de lacom decât poți, lărgește-ți pofta ta. Nu

⁸⁷ Fericitul Augustin, *Comentariu la Psalmul 1*, 5, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi I-XXI*, vol. I, p. 24. A se vedea și Fericitul Augustin, *In Ps.*, 73, 23.

⁸⁸ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 39, 7.

⁸⁹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 51, 16.

⁹⁰ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 39, 7.

⁹¹ Cf. Fericitul Augustin, *In Ps.*, 127, 15.

⁹² Fericitul Augustin, *Al doilea comentariu la Psalmul 26*, 7, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmii XXI-XXXIII*, vol. II, p. 90.

este important ceea ce Atotputernicul ți-a spus: "Cere ce vrei să-ți dau". Dacă ai avea gusturi de proprietate, ai dori întregul pământ, astfel încât toți cei care trăiesc în el să fie coloniștii sau sclavii tăi. Dar vei poseda cu ei întregul pământ? Ceri marea, dar nu poți trăi acolo, așa că, prin această lăcomie, peștii vor predomina peste tine! Ah! poate că vei deține și insulele. Deci, în timp ce ești acolo, cere, de asemenea, să ai atmosfera, deși nu poți zbura acolo; extinde-ți pofta până la cer, îți spune proprietarul soarelui, lunii, stelelor, pentru că ce cel care a făcut toate lucrurile ți-a spus: "Cere ce vrei să-ți dau"⁹³.

Dumnezeu însuși, care "face să răsară soarele peste cei răi și peste cei buni și trimite ploaie peste cei dreپți și peste cei nedreپți" (Matei 5, 45), acționează astfel pentru a ne face să înțelegem că rezervă pentru cei dreپți o recompensă mult mai mare decât bunurile materiale. Iar acesta trebuie să-i cerem. Fericitul Augustin, într-adevăr, a folosit uneori termeni destul de vagi, și întotdeauna la plural pentru a desemna bunurile "interioare", "veșnice", "neschimbătoare", "nemuritoare", "incomparabile". Se pare, totuși, că gândirea sa a ajuns să fie polarizată în jurul unui verset care i se părea a fi singurul obiect al rugăciunii. "Ce am cerut Domnului, voi mai cere. "Să locuiesc în case lui Dumnezeu în toate zilele vieții mele". Ca în vremea călătoriei mele pe pământ, nici un necaz să nu mă despartă de cei ce păzesc unitatea credinței în lumea întreagă. "Să văd într-o zi frumusețea Domnului". Perseverența în credință să-mi descopere nespusa frumusețe a Domnului și să o pot vedea față către față. "Să fiu apărat precum locașul lui"⁹⁴. Acest verset este subiectul unei dezvoltări mai lungi în primul comentariu la Psalmul 26. Același verset Fericitul Augustin îl trimite ca răspuns lui Faltonia Proba care i-a spus anxietatea pe care a simțit-o citind Epistola către Romani: "Noi nu știm să ne rugăm cum trebuie" (Romani 8, 26). Este necesar să citim Scrisoarea către Proba, dar mai ales comentariul la Psalmul 26, 4 pentru a înțelege căel pune acolo toată experiența sa interioară. Pentru a rezuma cele mai de sus, pur și simplu spunem că rugăciunea trebuie să ceară lui Dumnezeu nu numai intimitate cu El, ci să meargă până a se împărtăși de existența Sa divină, atunci când viața celui care se roagă nu se face decât una cu cea a celui pe care îl roagă.

⁹³ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 34, I, 12.

⁹⁴ Fericitul Augustin, *Primul comentariu la Psalmul 26, 4*, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. II, p. 81.

"A locui în casa Domnului", dar și a fi locuit de Domnul. A fi posesia lui, dar și să-l posedezi. "Caută de poți găsi ceva mai bun între dorințele tale. Dumnezeu ți se pregătește El Însuși", exclamă în altă parte Fericitul Augustin. L-am înțeles: "să cerem să locuim în casa Domnului", este, în sfârșit, să cerem Domnului Însuși să vină și să facă în noi locuința sa. Este să cerem Domnului Însuși. Atunci când renunță la imagini și exprimă într-un mod mai simplu convingerea sa, rodul experienței sale personale, Fericitul Augustin nu înțelege să repete că nu trebuie să-i cerem un alt lucru lui Dumnezeu decât pe Dumnezeu însuși. De ce să așteptați de la El o altă răsplată, deoarece "răsplata lui Dumnezeu este Dumnezeu Însuși".

Dumnezeu este într-adevăr acesta "ceva" pe care îl rezervă pentru cei care îl iubesc. Aceștia nu mai trebuie să fie scandalizați pentru a vedea că "cei răi" se bucură ca ei și, uneori, mai mult decât ei, de darurile lui Dumnezeu, deoarece ei posedă, deținându-le mult mai mult decât cei nedrepți, chiar dacă sunt plini de bunuri materiale. Chiar mai mult, dacă uneori își retrage celelalte daruri, este pentru a putea să-și facă loc în inima celui care se roagă și să se dăruiască el însuși⁹⁵.

Poate Dumnezeu să ne dea ceva mai bun decât el însuși? "Caută de poți găsi ceva mai bun între dorințele tale"⁹⁶, spune Fericitul Augustin. Dând, el umple aspirațiile cele mai profunde ale omului. El se dezvăluie ca fiind Stăpânul cel Bun, în căutarea căruia toate filosofile străvechi s-au străduit⁹⁷. Este rodul cercetării personale a Fericitului Augustin și este propria sa convingere pe care o exprimă atunci când scrie în *Comentariul* la Psalmul 15: "Alții să își aleagă părți pământești și vremelnice, pentru a se bucura; partea sfinților este Domnul cel veșnic. Alții să bea desfătări ce ucid; partea turnată în paharul Meu este Domnul"⁹⁸.

Iată, deci, dorința pe care Dumnezeu o ascultă întotdeauna, dorința "inimii" prin exelență, care nu are nimic de-a face cu dorințele "trupului". "Dacă tu invoci (sau mai bine: dacă tu cheami în tine) pe Dumnezeul tău, liniștește-te, tu vei fi ascultat"⁹⁹.

⁹⁵ Cf. Fericitul Augustin, *In Ps.*, 55, 16.

⁹⁶ Fericitul Augustin, *Al treilea comentariu la Psalmul 32*, 16, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. II, p. 265.

⁹⁷ Cf., în special Fericitul Augustin, *Al doilea comentariu la Psalmul 26*, 8, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. II, p. 90.

⁹⁸ Fericitul Augustin, *Comentariu la Psalmul 15*, 5, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi I-XXI*, vol. I, p. 210.

⁹⁹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 85, 8; a se vedea și Fericitul Augustin, *In Ps.*, 33, II, 9.

Fericitul Augustin, în care ca om al Bisericii nu a făcut să tacă retorul, într-adevăr îi place să amintească de etimologia verbului *invocare*: "Tu chemi pe Dumnezeu atunci când Îl chemi în tine însuși, căci a-L chema înseamnă a-L ruga să vină întru tine și în casa inimii tale"¹⁰⁰. Și în altă parte el precizează: "Să-I ceri altcineva decât pe El, este să-L insulti"¹⁰¹. Fericitul Augustin nu ezită să ia ca exemplu căsătoria umană: "Cel care își iubește soția pentru zestrea ei nu-o iubește; cea care își iubește soțul numai în ceea ce privește un dar, chiar și darurile bogate, nu-l iubește ... Să ne iubim pe Dumnezeu și să nu iubim nimic care nu este el"¹⁰².

Și uneori surprindem pe Fericitul Augustin să se roage el însuși comentând psalmii. Mărturie este această rugăciune extrasă din comentariul la Psalmul 102:

"Nu voi fi satisfăcut de bunurile perisabile; nu voi fi satisfăcut de bunurile vremelnice. El îmi dă, îmi acordă ceva veșnic, îmi dă înțelepciunea lui; îmi dă Cuvântul Lui, pe Dumnezeu Tată, Fiul și Duhul Sfânt. Ca un cerșetor, stau în fața ușii sale; cel pe care-l invoc, nu doarme"¹⁰³.

3. 5. Dispozițiile inimii în rugăciune

Se spune și pe bună dreptate că un astfel de obiect atribuit rugăciunii de cerere presupune unele dispoziții speciale pentru cel care se roagă. Și tocmai rolul rugăciunii este "să lărgască" sufletul pentru a-l face capabil de Dumnezeu¹⁰⁴. Acesta nu este cuvântul pe care l-a folosit Fericitul Augustin în pragul *Confesiunilor*: "Strămtă este casa sufletului meu, ca să intri în ea. Să fie lărgită de Tine!"¹⁰⁵ În *Comentariile* sale, el va insista mai ales pe nevoia de a purifica sufletul: "De chemi să intre în casa ta pe cel mai mic dintre slujitorii Mei, nu ai avea oare grijă să faci mai întâi curățenie? Tu Mă cheni în inima Ta, și ea e plină de răpiri. Locul unde tu chemi pe Dumnezeu este plin de

¹⁰⁰ Fericitul Augustin, *Al patrulea comentariu la Psalmul 30*, 4, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. II, p. 181.

¹⁰¹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 34, I, 12.

¹⁰² Fericitul Augustin, *In Ps.*, 55, 17.

¹⁰³ Fericitul Augustin, *In ps.*, 102, 10.

¹⁰⁴ Fericitul Augustin, *Comentariul la Psalmul 4*, 2, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi I-XXI*, vol. I, p. 52: "in ipsa dilatione cordis".

¹⁰⁵ Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, I, V, 6, în col. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 64, p. 65.

ocări, de adultere, plin de răpiri, fărădelegi, pofte rușinoase, și acolo tu Mă pui să intru!”¹⁰⁶

Această curățire se poate face numai prin mărturisirea păcatelor: ”Nu-L chema înainte de a te fi mărturisit. Mărturisește-te și cheamă-L ... Mărturisește-ți greșelile și cheamă-L. Prin mărturisirea lor, tu îți cureți sanctuarul unde l-ai chemat prin chemarea ta. Mărturisește-te și cheamă-L”¹⁰⁷. Dar, pentru a-ți curăți inima, trebuie să te abții nu numai de fapte rele, ci și de la dorințele care nu au ca obiect unic pe Dumnezeu. ”Intră în camera ta și închide ușa” (Matei 6, 6), spune Fericitul Augustin. ”A închide ușa înseamnă că nu trebuie să aștepti de la Dumnezeu bunurile din afară, ci cele din interior și ”Tatăl tău, care vede în ascuns, îți va răsplăti ție”. Cine este cel care nu-și închide ușa? Este cel care îi cere lui Dumnezeu, ca lucruri de mare valoare și care stăruie în toate rugăciunile sale pentru a-i da bunurile acestei lumi ... Dar ce înseamnă a închide ușa? Înseamnă a cere lui Dumnezeu ceea ce numai El îți poate da”¹⁰⁸.

Prin urmare, ar trebui să fie încuiat în turnul său de fildeş și, de asemenea, să-și închidă urechile la apelurile vecinului aflat în primejdie? Nimic nu ar fi mai contrar gândirii Fericitului Augustin. ”Veți vorbi în continuare că vă voi spune: ”Iată-mă”, dacă dați din inima bună pâine celor flămânzi”¹⁰⁹, spune lui Dumnezeu după cum spune profetul Isaia (Isaia 58, 10).

Postul și milostenia sunt, spune el, cele două ”aripi” ale rugăciunii¹¹⁰, care ne aduc cu siguranță spre Dumnezeu. Aceste acțiuni caritabile nu sunt, de altfel, decât manifestarea unei schimbări totale de viață, a unei ”convertiri” în sensul strict al cuvântului *convertere* (a se întoarce spre). ”Întoarceți-vă către Mine, zice Domnul Savaot și atunci Mă voi întoarce și Eu către voi”, a spus profetul Zaharie, de la care Fericitul Augustin a luat aceste cuvintele (Zaharia 1, 3)¹¹¹. Pe scurt, la sfârșitul curățirii sale, inima care vrea ”să-L cheme” pe Dumnezeu, adică să-L invite în ea, trebuie să-o recreeze după chipul lui Dumnezeu, ”pentru că nu distanța este cea care face apropierea

¹⁰⁶ Fericitul Augustin, *Al patrulea comentariu la Psalmul 30*, 4, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. II, p. 181.

¹⁰⁷ Fericitul Augustin, *In ps.*, 74, 2.

¹⁰⁸ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 35, 5.

¹⁰⁹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 62, 13.

¹¹⁰ Cf. Fericitul Augustin, *In Ps.*, 62, 13; 87, 9; 76, 4.

¹¹¹ Cf. Fericitul Augustin, *Comentariu la Psalmul 6*, 5, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi I-XXI*, vol. I, p. 87-88.

sau îndepărtarea lui Dumnezeu. Tu încetezi de a te asemana Lui: iată ești departe. Te asemeni Lui și de acum înainte te apropii”¹¹².

Dar dispoziția esențială a inimii de a primi darul lui Dumnezeu, care este însuși Dumnezeu, este sărăcia. O sărăcie care nu are nimic de-a face cu cifra de avere. ”Dumnezeu înclină urechea spre cei săraci și nefericiți, adică spre cel care este modest”, ca vameșului din Evanghelie (Luca 16, 19-31)¹¹³. ”Iată, tu ești modest ... și Dumnezeu sălășluiește în tine”¹¹⁴. Fericitul Augustin a dezvoltat în mod deosebit această temă în momentul în care s-a luptat împotriva pelagienilor ”care nu știau decât să își prezinte puterea lor”¹¹⁵. Modestia care face sufletul conștient de slăbiciunea lui nu ar trebui totuși să-l facă timorat. Fericitul Augustin anticipează această obiecție în al doilea comentariu la Psalmul 26 și răspunde: ”Da, cutez să sper, nu în mine, ci în ne-grăita Lui bunătate; nădejdea aceasta nu e la mine o îngâmfare, ci un gaj al iubirii Lui”¹¹⁶.

”Dulceața speranței” dă psalmistului îndrăzneala de a spune: ”Domnul este partea moștenirii mele” (Psalmul 15, 5). Căci dacă posesia lui Dumnezeu nu este niciodată realizată aici jos, Fericitul Augustin știe că ”această speranță este mângâierea sa pe pământ”. Dar pentru a o menține în sine, este necesar să spunem rugăciuni neîncetate de cerere, fără să ne pierdem nădejdea, repetă el, urmându-l pe Sfântul Evanghelist Luca (Luca 18, 1)¹¹⁷. Dar cum poate să fie această rugăciune neîncetată într-o viață plină de ocupații multiple? Augustin își pune întrebarea în timpul comentariului la Psalmul 37: ”Vom avea mereu genunchii pe pământ, trupul prosternat, mâinile ridicate, pentru că El ne-a spus: Rugați-vă neîncetat? Dacă aceasta este exclusiv ceea ce numim a ne ruga, nu văd de loc că putem face aceasta neîncetat. Dar imediat a adăugat: ”Este în suflet o altă rugăciune, interioară și una care nu încetează. Aceasta este dorința. Dacă nu vei înceta de a te ruga, nu vei mai înceta nici de a dori. Dorința ta continuă va fi vocea ta continuă”¹¹⁸.

Această dorință a lui Dumnezeu, care a locuit în sufletul Fericitului Augustin, el i-a găsit o expresie perfectă la începutul Psalmului 41: ”În ce chip

¹¹² Fericitul Augustin, *In Ps.*, 99, 5.

¹¹³ Cf. Fericitul Augustin, *In Ps.*, 85, 3.

¹¹⁴ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 92, 6.

¹¹⁵ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 92, 6.

¹¹⁶ Fericitul Augustin, *Al doilea comentariu la Psalmul 26*, 10, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. II, p. 93.

¹¹⁷ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 36, I, 8; 65, 24; 131, 23.

¹¹⁸ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 37, 14.

dorește cerbul izvoarele apelor, așa Te dorește sufletul meu pe Tine, Dumnezeu” (Psalmul 41, 1).

De aceea a dedicat Psalmului 41 unul dintre cele mai frumoase comentarii, care permite cititorului să înțeleagă toată forța acestei dorințe, precum și elanul vesel față de Dumnezeu său și strigătul de suferință al sufletului care aspiră din toată puterea lui de a-l poseda, dar care se chinuie că nu are încă totul. Dorința care își are izvorul în dragoste, după cum ne spune un alt comentariu, care se referă la Psalmul 37: ”Răceala dragostei este tăcerea inimii. Dacă dragostea rămâne neîncetată, și tu strigi fără încetare; dacă strigi neîncetat, și dorești neîncetat”¹¹⁹. Fericitul Augustin face din dragoste condiția întregii vieți spirituale: ”A nu iubi nimic, este propriu sufletelor moarte, fără viață, goale și mizerabile”¹²⁰.

IV. Rugăciunea de laudă

Dacă dragostea este baza rugăciunii de cerere, toată îndreptată, așa cum am văzut, spre un singur obiect, posedarea lui Dumnezeu, ea este, fără îndoială, cea care inspiră rugăciunea de laudă, căreia Fericitul Augustin îi dedică, de asemenea, multe dezvoltări în Comentariile sale la Psalmi. Întrega Psaltire răsună cu adevărat prin chemările de a-L lăuda pe Domnul și proclamă excelența laudei. Fericitul Augustin, pe de altă parte, se face ecoul acestor apeluri și merge atât de departe încât să spună: ”Principala lucrare a omului este lauda divină”¹²¹.

Dar nu este suficient să-L lăudăm pe Dumnezeu pentru binele lui, trebuie să-i învățăm și pe alții să o facă.

”Care va fi lucrarea ta, dacă nu să lauzi pe cel pe care îl iubești și să-i înveți și pe alții să iubească cu tine?”¹²²

Și predicatorul a împrumutat această imagine din lumea spectacolului:

”Dacă ești pasionat de un vizitiu de la circ, nu vei atrage cu tine și pe alții pentru a-i face să se împărtășească de entuziasmul tău?”¹²³

¹¹⁹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 37, 14.

¹²⁰ Fericitul Augustin, *Al doilea comentariu la Psalmul 31*, 5, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. II, p. 202.

¹²¹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 44, 9.

¹²² Fericitul Augustin, *In Ps.*, 92, 34.

¹²³ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 92, 34.

4. 1. Este bine să-L lăudăm pe Domnul, dar cine poate să-L laude?

Totuși, dacă Fericitul Augustin, din partea lui, a fost convins de necesitatea de a-L lăuda pe Dumnezeu, a trebuit să răspundă la două întrebări ale credincioșilor săi, despre care face ecou în comentariile sale. Pe de o parte, Dumnezeu câștigă ceva pentru a primi laudele oamenilor? Pot ele să adauge ceva la măreția Sa, la perfecțiunea Sa? Pe de altă parte, dacă este adevărat că El însuși cere să fie lăudat, cum și unde să gășesc cuvinte potrivite pentru a-L lăuda?

Prima obiecție, Fericitul Augustin o formulează în comentariul la Psalmul 39: "Ce! va fi mai mare slava lui Dumnezeu, pentru că L-ai preaslăvit? Sau adăugăm ceva la slava lui Dumnezeu atunci când spunem: "Te preaslăvesc, Dumnezeul meu", sau îl facem mai sfânt când spunem: "Te binecuvântează, Dumnezeul meu"?¹²⁴

Răspunsul este dat imediat: "Atunci când Îl slăvim, acest lucrul ne este folositor nouă și nu Lui"¹²⁵. În același fel, dacă blestemăm pe Dumnezeu, nu el este cel micșorat, ci noi înșine: "Laudă pe Dumnezeu? Mergi pe Cale. Îi adresezi reproșuri lui Dumnezeu? Ai pierdut Calea"¹²⁶.

Omul este, prin urmare, beneficiarul acestei laude pe care o adresează lui Dumnezeu și Dumnezeu Însuși îl inspiră să-și îndeplinească aspirațiile inimii sale. Acesta este sensul celebrului pasaj al Confesiunilor:

"Și totuși voiești să Te laude omul, o mică parte a creaturii Tale. Tu-l îndemni ca să-l desfăteze lauda Ta, căci ne-ai făcut pe noi pentru Tine, și neliniștit este sufletul este sufletul nostru până ce sa va odihni în Tine"¹²⁷.

A doua obiecție se găsește formulată în comentariul la Psalmul 145:

"Mare este obiectul laudei noastre, dar lauda noastră rămâne slabă. Cel care laudă va ajunge cândva să atingă excelența celui pe care îl laudă?"¹²⁸

După Fericitul Augustin, acest sentiment de neputință, departe de a ne împiedica să ne îndeplinim datoria noastră față de Dumnezeu, lăudându-l, ne incită la smerenie care este cea mai bună dispoziție de a-L lăuda pe Dum-

¹²⁴ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 39, 4; cf. Fericitul Augustin, *In Ps.*, 103, 3.

¹²⁵ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 39, 4.

¹²⁶ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 34, 3.

¹²⁷ Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, I, 1, în col. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. 64, p. 63.

¹²⁸ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 145, 6.

nezeu și, pe de altă parte, incită sufletul să se "lărgască" pentru a se face mai "capabil" de Dumnezeu: "Este mai bine pentru tine să-ți lipsească puterea laudându-L pe Dumnezeu decât să ai suficientă putere pentru a te lăuta pe tine însuși, spune el, pentru că atunci când lauzi pe Dumnezeu și nu ajungi să dezvolti ceea ce vrei, gândirea ta se lărgeste în interiorul tău; și această lărgire te face mai dispus să primești pe cel pe care tu îl lauzi"¹²⁹. De altfel, "faptul că vrei să lauzi este deja o laudă", așa cum spune el într-un alt comentariu¹³⁰.

Dumnezeu nu ne cere ceva imposibil. În plus, el însuși vine în ajutorul neputinței noastre, pentru că "pentru a fi laudat în mod corespunzător de om, Dumnezeu se laudă El însuși"¹³¹. "Cea mai bună cale de laudă se găsește în dumnezeiasca Scriptură"¹³², spune Fericitul Augustin. Cuvintele Sfintei Scripturi sunt, la un moment dat, cuvintele lui Dumnezeu, deoarece sunt inspirate de Duhul Lui și cuvintele omului: "Acele cuvinte sunt în același timp *în Dumnezeu și în mine*. În Dumnezeu, pentru că de la El Însuși le dețin; ale mele, pentru că le-am primit. El Însuși, care mi le-a dat, a vrut ca ele să fie ale mele prin dragostea pe care o am pentru acela de la care sunt... *În Dumnezeu* voi lauda cuvintele mele, pentru că el este sursa cuvintelor adevărului; *ale mele*, pentru că setea mea m-a făcut să mă apropii de izvor și să beau din el"¹³³.

4. 2. Domnul ne dă motivele de a-L lauda

Dumnezeu nu se mulțumește să pună în inima celui care se roagă dorința de a-L lauda și de a pune pe buzele sale cuvintele potrivite pentru a o face. El îi dă omului, o creatură rațională, motive de laudă. Fericitul Augustin, pentru a dezvolta aceste motive, se inspiră din comoara psalmilor. "Lăudați pe Dumnezeu că este bun Domnul" (Psalmul 134, 3)¹³⁴. Mai mulți psalmi se deschid cu o invitație de acest fel. Este clar că psalmistul se gândește mai ales să-l laude pe Dumnezeu pentru beneficiile sale manifeste față de poporul ales, mai ales în timpul trecerii prin pustie.

¹²⁹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 145, 4.

¹³⁰ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 134, 11.

¹³¹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 144, 2.

¹³² Fericitul Augustin, *In Ps.*, 144, 1.

¹³³ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 55, 7.

¹³⁴ A se vedea, Fericitul Augustin, *In Ps.*, 105, 1; 117, 1; 135, 1.

Pentru Fericitul Augustin, chiar faptul că Dumnezeu este bun sau, mai degrabă, că este Binele prin exelanță, justifică lauda adresată lui. "Dumnezeu a făcut toate foarte bune, a spus el, parafrazând Geneza, nu numai bune, ci foarte bune. Cerul și pământul și tot ce ele conțin, el le-a făcut bune și chiar foarte bune". Și concluzionează: "Dacă toate acestea le-a făcut bune, cine este cel care le-a făcut? Într-adevăr, toate aceste lucruri bune au fost făcute de către El; El este Binele pe care nimeni nu l-a făcut: este bun prin propria Sa bunătate și nu prin participarea la ceea ce este bun. Bunătatea lui nu poate cunoaște nici creștere, nici micșorare"¹³⁵. Dumnezeu este, prin urmare, Binele Suprem, în căutarea căruia se străduiesc toate filosofile antice.

Fericitul Augustin știe foarte bine că auditorii Comentariilor sale nu sunt toți adepții filosofiei iar contemplarea Binelui în sine depășește ceea ce ei sunt capabili să înțeleagă. Așa că îi aduce înapoi la Creatorul pe creaturile sale pentru ca El să fie lăudat prin ele:

"Să ne întoarcem la noi înșine ... și să-l lăudăm pe artist în lucrările sale, deoarece nu suntem capabili să-l contemplăm pe El Însuși"¹³⁶.

Spectacolul naturii este acolo pentru a incita la laudă pe omul care vede în ea creatura lui Dumnezeu:

"Orice frumusețe a unei opere de artă face lauda creatorului ei, și admirația ta pentru Ziditorul cel mare va crește, în măsura în care vei aprecia faptele Lui. Vezi cerul, este cea mai mare lucrare a lui Dumnezeu. Vezi pământul, Dumnezeu l-a acoperit cu plante fără de număr, cu semințe variate la nesfârșit, El e cel Care l-a populat cu animale. Treci a doua oară cerul și pământul, nimic să nu-ți scape; vei auzi răspândindu-se în toate părțile lauda Creatorului; și aceste frumuseți de creaturi atât de diferite formează un concert armonios în cinstea Celui care le-a făcut"¹³⁷.

Dar, dacă Dumnezeu merită să fie lăudat pentru minunile creației Sale, pentru minunile răscumpărării – care este o recreație a omului în vederea mântuirii – ar trebui să suscitată mult mai mult lauda creștinului:

¹³⁵ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 134, 3-4.

¹³⁶ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 134, 5.

¹³⁷ Fericitul Augustin, *Al doilea comentariu la Psalmul 26, 12*, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. II, p. 95.

"Să luăm în considerare harul a lui Dumnezeu nu numai în faptul că ne-a creat, ci în faptul că ne-a recreat. Celui căruia trebuie să existăm, îi datorăm îndreptățirea noastră"¹³⁸.

Fără îndoială, mai ales în comentariile scrise sau propovăduite în timpul celei mai intense lupte împotriva pelagianismului, această temă va fi dezvoltată¹³⁹. Păcătosul, îndreptățit prin harul divin, va putea să meargă atât de departe încât să se laude pe sine, cu condiția să se laude în Dumnezeu care l-a îndreptățit după cuvântul Apostolului: "Cel ce se laudă în Domnul să se laude" (I Corinteni 1, 31)". Ce am fi putut să-i oferim lui Dumnezeu în jertfele noastre de laudă, cu excepția a ceea ce ne-a dat El Însuși? "Orice ai, de la el le deții, tu ai numai păcatul tău"¹⁴⁰.

Prin urmare, cei drepti trebuie să readucă la Dumnezeu toate laudele care îi pot fi adresate.

"Orice laudă pe care cel drept poate să o primească de la oameni, această laudă nu ar trebui să fie sfârșitul binelui pe care îl face, ci trebuie să fie raportată la slava lui Dumnezeu, în vederea căruia adevărații oameni de bine fac binele, pentru că nu-l fac de la ei înșiși, ci prin harul Lui, ei fac binele"¹⁴¹.

Atunci creștinul, chiar mai mult decât evreul, a cărui rugăciune a fost exprimată în psalmi, are mai multe motive să-L laude pe Dumnezeu. Aceste motive sunt atât de numeroase și atât de excelente încât creștinul nu trebuie să înceteze să-L laude pe Dumnezeu de-a lungul vieții sale.

4. 3. Să lăudăm pe Dumnezeu atât în necaz, cât și în bogăție

Această afirmație repetată de mai multe ori în toate comentariile, a cerut două obiecții din partea credincioșilor, mereu gata să intre în dialog cu păstorul lor.

Experiența trăită a dificultăților turmei sale l-a inspirat pe Fericitul Augustin cu acest frumos pasaj din comentariul la Psalmul 48, în care se rezumă prima dintre aceste obiecții:

"Cât de mulți sunt creștinii, frații mei, care mulțumesc lui Dumnezeu doar atunci când li se întâmplă ceva avantajos.

¹³⁸ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 144, 10.

¹³⁹ A se vedea, Fericitul Augustin, *In Ps.*, 135, 4; 144, 10; 102, 3, 4 și 5, cele două comentarii la Psalmul 70 și comentariul la Psalmul 118.

¹⁴⁰ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 102, 4.

¹⁴¹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 118, XII, 2.

Acesta este ceea ce înseamnă versetul: "Te va lăuda când îi vei face bine". El te va lăuda atunci și va spune: "Într-adevăr tu ești Dumnezeu meu. El m-a scos din închisoare, și îl voi lua". I se întâmplă ceva avantajos, el laudă. Are o moștenire, el încă mai laudă. Dar când suferă niște daune, el hulește¹⁴².

Se întâmplă să suferi, dar nu ai nicio putere față de ticăloșii cărora Dumnezeu pare să le acorde ceea ce refuză oamenilor cinstiți (din care suntem parte!), aceasta depășește înțelegerea și care vă va îndepărta orice dorință de a-L lăuda pe Dumnezeu care i-au răsplătit atât de rău pe credincioșii săi.

"Adesea ni se întâmplă, spune Fericitul Augustin, să auzim pe oameni că murmură împotriva lui Dumnezeu, pentru că oamenii răi sunt norocoși în timp ce oamenii buni îi văd duri! Ca și cum Dumnezeu ar fi fost rău și nu știa ce face sau își îndepărta ochii de afacerile noastre umane"¹⁴³.

Răspunsul Fericitului Augustin, îl cunoaștem deja; Dumnezeu dă dreptul singura răsplată care nu se pierde: El se dăruiește pe Sine Însuși tuturor. Prin urmare, nu este nedrept recompensând, în aparență, pe cei necăjiți cu bunurile materiale pe care – uneori – le refuză celor dreți doar pentru a-i învăța să-și dorească ceva mai bun. Dumnezeu, prin urmare, acționează ca un tată care își corectează pe fiul său, astfel încât să fie vrednic să primească moștenirea pe care i-a încredințat-o și să nu o piardă¹⁴⁴. Prin urmare, este necesar, concluzionează Fericitul Augustin, Să-L lăudăm pe Dumnezeu "nu numai în cele bune ..., dar și în necaz"; "în necaz ca și în bogăție"; "și când Dumnezeu dă și când ia"¹⁴⁵; "nu numai în abundență, ci și atunci când se pierde această abundență, nu numai în sănătate, ci și în boală"¹⁴⁶.

Dacă oamenii din Vechiul Testament au ajuns rareori la o asemenea înălțime de vedere – recriminarea lor în Psalmii arată bine – unul dintre aceștia Fericitul Augustin adesea îl evocă ca exemplul pentru a arăta creștinilor că trebuie să-L lăudăm pe Dumnezeu în necaz ca și în bogăție. Acest om este Iov, despre care Fericitul Augustin, în Comentariile la Psalmi, citează nu mai puțin de douăzeci și opt de ori cuvintele admirabile: "Domnul

¹⁴² Fericitul Augustin, *In Ps.*, 48, II, 9.

¹⁴³ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 48, II, 1.

¹⁴⁴ Cf. Fericitul Augustin, *Al doilea comentariu la Psalmul 32*, 3, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. II, p. 236-237.

¹⁴⁵ Fericitul Augustin, *Al doilea comentariu la Psalmul 32*, 3, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. II, p. 237.

¹⁴⁶ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 138, 16.

a dat, Domnul a luat, cum a bineplăcut Domnului, așa a făcut, fie numele Domnului binecuvântat (Iov 1, 21)”.

Lui Iov și oamenilor care se aseamănă cu el – sunt puțini în timpul Fericitului Augustin și fără îndoială în orice timp – li se aplică Psalmul 93, 15: ”Inimilor drepte li se cuvine laudă”. Admirabilă coerență a doctrinei Fericitului Augustin cu privire la rugăciune: dacă Iov continuă să-L laude pe Dumnezeu despre gunoiul său, în timp ce toți cred că el este redus la sărăcia extremă, acest sărac este bogat de un bun pe care nimeni, fie el chiar diavolul în persoană, nu poate să-l ia ”Iov exultă în Domnul, este mângăiat de pierderile sale fiindcă nu suferă nicio pierdere în bogățiile sale interioare. El are inima plină de Dumnezeu”¹⁴⁷.

4. 4. Să-L lăudăm pe Domnul în toată viața noastră

Cea de-a doua obiecție pe care creștinii o pot face atunci când Fericitul Augustin le-a recomandat să nu înceteze să-L laude pe Dumnezeu, Fericitul Augustin o rezumă în comentariul la Psalmul 34: ”Ce limbă ar putea să cânte toată ziua (așa cum cere psalmul) laude Domnului? Astăzi, predica a fost puțin mai lungă decât de obicei și sunteți obosiți. Ce om ar fi în stare să lăuda pe Dumnezeu toată ziua?”¹⁴⁸

Soluția nu este cea adoptată de acest om căruia Fericitul Augustin îi schițează un portret ironic în comentariul la Psalmul 49:

”Nu știu care om, pentru că Dumnezeu i-a spus: ”Jertfește lui Dumnezeu jertfă de laudă” și i-a impus oarecum această ”contribuție”, medita în el însuși și și-și spunea: mă voi scula în fiecare zi, voi merge la biserică, voi recita un imn dimineața, altul seara, o treime sau o pătrime acasă; astfel încât în fiecare zi voi oferi o jertfă de laudă și voi jertfi o victimă Dumnezeului meu”¹⁴⁹.

Nici nu este pentru Fericitul Augustin în refuzul de a munci, care a permis să se ocupe cu rugăciunea toată ziua, după cum au crezut mesalienii sau euchiții, împotriva cărora a trebuit să scrie lucrarea *De opere monachorum*; nici în ”rețetele” adesea savuroase găsite de Părinții deșertului, pentru

¹⁴⁷ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 34, II, 16.

¹⁴⁸ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 34, II, 16.

¹⁴⁹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 49, 23.

care rugăciunea de laudă nu era întreruptă, chiar dacă călugărul era angajat în munca necesară pentru viața cotidiană și în întreținerea sa.

Pentru episcopul din Hippo, știm deja, rugăciunea nu este exprimată doar prin mișcarea buzelor: inima poate lauda chiar și atunci când vocea este tăcută. Prin urmare putem să-L lăudăm pe Domnul,

”nu cu glasul trupului care se face auzit cu ajutorul vibrațiilor aerului pe care îl lovește, ci cu glasul inimii, care rămâne mut pentru oameni și care pentru Dumnezeu răsună ca un strigăt puternic”¹⁵⁰.

Dar această laudă chiar și a inimii, care prelungește într-un fel pe cea a buzelor este compatibilă cu ocupațiile unui om obișnuit? Fericitul Augustin, a cărui viață era atât de plină, nu putea să nu-și pună această întrebare. Acest lucru îl făcea și mai atent la problemele credincioșilor săi în viața activă a timpului lor. ”Atunci când ne vor fi prezentate alte ocupații, va trebui să mai lăudăm neîncetat pe Dumnezeu?” se întreabă el în comentariul la Psalmul 146, apoi răspunde imediat: ”Nu, pentru că limba laudă la anumite ore, dar viața, ea trebuie să laude întotdeauna”¹⁵¹. Putem lauda pe Dumnezeu nu numai cu limba, ci cu viața. Acesta este motivul pentru care Fericitul Augustin continuă să se repete pe parcursul comentariilor sale¹⁵². Pe de altă parte, dacă trăim rău, va trebui să-L lăudăm pe Dumnezeu cu limba, nu-l vom lauda¹⁵³. Și chiar Îl vom blestema. Căci ”lauda celor nelegiuți îl ofensează pe Dumnezeu”¹⁵⁴. Astfel, după cum comerciantul înșeală pe cumpărător privind calitatea mărfii¹⁵⁵, la fel mama familiei creștine care se va consulta cu șarlatanul pentru a-și vindeca copilul bolnav, va blestema pe Dumnezeu prin viața lor, deoarece, judecând după exemplul lor, va spune: Ce merită creștinii?”

Această soluție, marcată de de bunul simț și care este, de fapt, cea mai înaltă spiritualitate, fiindcă angajează toată viața, era deja cea a unui Clement al Alexandriei, a unui Vasile cel Mare¹⁵⁶. Ea va fi, un secol mai târziu, aceea

¹⁵⁰ Fericitul Augustin, *Comentariu la Psalmul 3*, 4, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi I-XXI*, vol. I, p. 39.

¹⁵¹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 146, 1.

¹⁵² Cf., de exemplu, Fericitul Augustin, *In Ps.*, 49, 23; 32, III, 8; 49, 30; 101, II, 6.

¹⁵³ Cf. Fericitul Augustin, *In Ps.*, 49, 30.

¹⁵⁴ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 146, 3.

¹⁵⁵ Cf. Fericitul Augustin, *In Ps.*, 70, I, 17.

¹⁵⁶ Clement Alexandrinul, *Stromata* VII, 7, în col. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol.V, *Clement Alexandrinul, scrieri, partea a II-a*, traducere, cuvânt înainte, note și indici de Pr. D. Fe-

a Părintelui călugărilor din Apus, Benedict de Nursia, care se întreabă în Regula lui: "În toate lucrurile să nu căutăm decât slava lui Dumnezeu"¹⁵⁷.

Viața Fericitului Augustin, din momentul în care s-a dedicat cu totul lui Dumnezeu, ilustrează bine doctrina propovăduită în Comentariile sale: prin faptul că a fost de acord să renunțe la viața monastică, a început să rămână la Cassicicum și Thagaste pentru a deveni preot și apoi episcop, el s-a angajat, poate chiar nu pe deplin conștient, într-un mod care l-a determinat să-L laude pe Dumnezeu "nu numai cu limba, ci cu întreaga sa viață".

4. 5. Să-L lăudăm de Dumnezeu veșnic

Lauda pe care creștinul o adresează lui Dumnezeu în toată viața sa pă-mântească se va sfârși odată cu aceasta? Unii psalmi compuși la un moment dat înainte de credința în nemurirea sufletului par să o sugereze. Și chiar pentru autorul Psalmului 29 există posibilitatea de a se angaja într-un adevărat șantaj împotriva lui Yahve: "Ce folos ai de sângele meu de mă cobor în stricăciune? Oare, Te va lăuda pe Tine țărâna, sau va vesti adevărul Tău?" Același raționament se găsește și în Psalmii 6, 87 și 113.

Pentru Fericitul Augustin, dimpotrivă, viața adevărată este cea pe care o ducem aici jos, "cea care ne este promisă", așa cum spune el în comentariul la Psalmului 145: "Lăuda-voi pe Domnul în viața mea"¹⁵⁸. Moartea fizică nu marchează sfârșitul laudelor pe care sufletul le adresează lui Dumnezeu: "Când sunteți morți în trupul vostru, nu veți înceta să-L lăudați pe Domnul"¹⁵⁹, a spus el într-un comentariu. Dimpotrivă! Doar după despărțirea de trup, sufletul va putea adresa lui Dumnezeu o laudă perfectă. În acest sens, Fericitul Augustin interpretează Psalmul 141, 7: "Scoate din temniță sufletul

cioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p. 497-498; Sfântul Vasile cel Mare, *Omilia la Psalmul XXXII*, 1, în col. *Părinți și Scriitori Bisericești*, vol. IV, *Sfântul Vasile cel Mare, Scrieri dogmatice și exegetice*, traducere din limba greacă de Ierom. Policarp Pîrvuloiu și Pr. D. Fecioru, Revizuirea traducerii realizată de Pr. D. Fecioru de Adrian Muraru și Ierom. Policarp Pîrvuloiu, Studii introductive de Ierom. Policarp Pîrvuloiu, note de Ierom. Policarp Pîrvuloiu, Dumitru Fecioru și Adrian Muraru, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2011, p. 448-450.

¹⁵⁷ Sfântul Benedict de Nursia, *Regulile vieții monahale*, regula LVII, în Sfântul Benedict de Nursia, *Regulile vieții monahale*, Sfântul Grigorie cel Mare, *Viața Sfântului Benedict de Nursia*, traducere, studiu introductiv și note de Lăcrămioara Tofan, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2012, p. 141.

¹⁵⁸ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 145, 6.

¹⁵⁹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 144.

meu, ca să laude numele Tău, Doamne”¹⁶⁰. Câteva secole mai târziu, sfântul din Assisi, alăturat gândirii celui din Hippo, a trebuit să recite acest verset pe patul de moarte. De aceea, ca și Fericitul Augustin, Francisc va avea nostalgia casei lui Dumnezeu, unde să cânte fără încetare laudele Domnului.

”Fericiți sunt cei ce locuiesc în casa Ta, în veci Te vor lăuda”. Acest verset exprimă bine ideea potrivit căreia Augustin face ca viața fericită să fie dedicată în întregime laudei lui Dumnezeu. Pe pământ, după cum știm, există două forme de rugăciune: ”pentru moment, noi lăudăm, dar ne rugăm și cerem”¹⁶¹. Dimpotrivă, în veșnicie, ”rugăciunea de cerere va înceta, iar cea de laudă îi va urma”¹⁶².

Fericitul Augustin a dezvoltat adesea această idee în fața ascultătorilor săi. El o explică în special în comentariul său la Psalmul 83:” Nevoia fiind mama tuturor activităților umane, încetând aceasta, vor înceta și celelalte. Mai multă nevoie de medicină sau sănătate va fi perpetuă, de avocat, atunci când litigiile vor fi oprite. Agricultura și navigația nu vor mai fi necesare într-o regiune unde foamea și nuditatea nu vor mai exista”¹⁶³. ”Ce vom face? Vom dormi din întâmplare?, se întreabă acei mediteranieni cărora perspectiva trândăviei veșnice ar putea să nu le displace. Nu, răspunde Fericitul Augustin, pentru că

”dacă ne luptăm acum împotriva noastră, chiar dacă purtăm în trupul nostru chiar adăpostul somnului, ... dacă solemnitatea pe care o sărbătorim (privegherea Sfântului Ciprian) ne dă puterea de a rămâne trezi, cu atât mai mult ziua veșniciei ne va face să fim trezi! ... Toată activitatea noastră va consta în a-L lăuda pe Dumnezeu”¹⁶⁴.

Nici frica de a avea: această ”activitate”, spre deosebire de activitățile umane, nu ne poate aduce nici un dezgust, nici o sațietate:

”Deci, să fim fără frică, frații mei, lauda lui Dumnezeu nu ne poate aduce sațietate mai mult decât dragostea lui Dumnezeu. Dacă încetați să-L iubiți, veți înceta să-L lăudați; dar dacă dragostea voastră este veșnică, pentru că frumusețea Lui nu vă

¹⁶⁰ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 141, 19.

¹⁶¹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 148, 1.

¹⁶² Fericitul Augustin, *Al doilea comentariu la Psalmul 26*, 14, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. II, p. 97. A se vedea și Fericitul Augustin, *In Ps.*, 86, 9; 145, 11.

¹⁶³ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 83, 4.

¹⁶⁴ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 85, 24.

poate aduce sațietate, nu vă temeți de faptul că nu puteți lauda întotdeauna pe Cel pe care îl veți iubi întotdeauna”¹⁶⁵.

Ucenicia unei laude perfecte este de aici de pe pământ. Oricine va lauda pe Dumnezeu pe pământ nu va fi împiedicat să-L laude dincolo. Dar oricine nu o va face pe acest pământ nu va putea să o facă pentru veșnicie. ”Cine nu vrea să-L laude pe Dumnezeu în acest veac care trece, va fi tăcut când va veni veacul veacurilor”¹⁶⁶.

Lauda lui Dumnezeu nu este doar un ”exercițiu” care pregătește creștinul pentru viața lui de viitor cetățean al Cetății de sus, după cum școala pregătește tânărul pentru o viață socială la care nu este încă implicat activ. Prin lauda pe care o adresează lui Dumnezeu de aici de pe pământ, se alătură rugăciunii îngerilor și celor fericiți.

”Cei aleși văd bucuria acestei mase de boabe depozitate în hambar, după ce au fost strivite și cernute, de acum eliberate de orice teamă, de orice suferință, de orice experiență. Și din moment ce ei sunt încă aici jos, din moment ce sunt încă striviți, ei exprimă în avans bucuria pe care le-o inspiră speranța, ei ofteză după această cetate, ca și când s-ar alătura inimilor lor cu cele ale îngerilor lui Dumnezeu și ale viitorului popor, care trebuie să trăiască pentru totdeauna cu ei în bucurie”¹⁶⁷.

Rugăciunea de laudă este, prin urmare, limbajul comun al tuturor cetățenilor de sus, cei care au sosit deja în cetatea lui Dumnezeu și cei care se află încă pe drum:

”Vedeți cât de mult au ars de dragostea acestei Cetăți aceia care au rostit aceste cuvinte. Acest sentiment a fost dragostea acestei Cetăți care s-a născut în ei; și această dragoste a Cetății, a fost Duhul lui Dumnezeu pe care l-a pus în ei ... cântăm în timp ce mergem, astfel încât să dorim”¹⁶⁸.

Aliluia care este cântată în Hippo în timpul pascal devine simbolul acestui cântec al celor aleși.

”Iată vin zilele în care cântăm Aliluia. Vin zilele pe care le trăim și vor trece și cele care vor veni, de asemenea vor trece; dar ele sunt figura acelei zile care nu vine și nu trece, pentru că

¹⁶⁵ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 83, 8.

¹⁶⁶ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 144, 2.

¹⁶⁷ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 86, 1.

¹⁶⁸ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 110, 1.

nu este precedată de un ieri să vină, nici presată de un mâine să treacă. Când vom ajunge la această zi și vom fi atașați de ea, nu vom mai trece prin ea și, după cum se cântă lui Dumnezeu în altă parte: "Fericiți sunt cei care locuiesc în casa Domnului, ei Te vor lăuda în veacul veacurilor". Iată care va fi ocupația lor în timpul lor liber, activitatea lor în odihna lor. Iată de ce se vor vindeca în siguranța lor"¹⁶⁹.

4. 6. Bucuria inimii

Rugăciunea cetățenilor de sus, rugăciunea de laudă este, în esență, de bucurie. Fericitul Augustin afirmă aceasta de mai multe ori comentând pe psalmi: "Cântarea presupune veselie"¹⁷⁰. "Cântarea este expresia bucuriei"¹⁷¹. "Îl laud pe Dumnezeu și, în această laudă îmi găsesc bucuria mea; îmi găsesc bucuria să-l laud și nu mă roșesc pentru cel pe care îl laud"¹⁷². "Prin urmare, să lăudăm și să cântăm, adică să lăudăm cu veselie și prin manifestări de bucurie"¹⁷³. "Să ne pregătim să ne bucurăm în Dumnezeu, să-L lăudăm pe Dumnezeu"¹⁷⁴. "Cine cântă laudele lui Dumnezeu nu numai laudă, ci laudă cu veselie"¹⁷⁵. Și, într-un mod mai categoric: "Lauda noastră implică bucurie"¹⁷⁶.

Comentând psalmii, Fericitul Augustin își exprimă bucuria sa spirituală, ceea ce simte în a-L lăuda pe Dumnezeu, înmulțind termenii care traduc această bucurie, cum ar fi substantivul *gaudium* și verbul corespunzător, care exprimă o bucurie importantă și profundă. Dacă cuplul *gaudere* / *gaudium* este cel care exprimă cel mai mult bucuria spirituală, Fericitul Augustin, ca bun mediteranean și african, care lasă să izbucnească zgomotos bucuria sa, nu urmărește pe stoicieni și pe Cicero în neîncrederea lor față de *laetitia*, adică manifestarea exterioară a lui *gaudium*, a bucuriei interioare.

¹⁶⁹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 110, 1.

¹⁷⁰ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 91, 5.

¹⁷¹ Fericitul Augustin, *Al doilea comentariu la Psalmul 29*, 5, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. II, p. 131. A se vedea și Fericitul Augustin, *Comentariu la Psalmul al VII-lea*, 19, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi I-XXI*, vol. I, p. 122Ș "psalmodierea este o manifestare de bucurie".

¹⁷² Fericitul Augustin, *In Ps.*, 53, 10.

¹⁷³ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 94, 1.

¹⁷⁴ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 86, 9.

¹⁷⁵ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 72, 1.

¹⁷⁶ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 148, 1.

De asemenea, el nu are de-a face cu nici un fel de prevenire pentru verbul *exultare*, care înseamnă literalmente "a sări în sus de bucurie" și a cărui limbă a psalmilor i-a oferit numeroase exemple. Dar preferința lui pare să meargă spre cuvântul *jubilatio*, căruia îi dă de mai multe ori definiția în comentariile sale. "Ce înseamnă a jubila? Nu se poate explica prin cuvinte bucuria lui și totuși să mărturisească cu vocea lui ceea ce se simte în interior și nu se poate explica prin cuvinte. Aceasta înseamnă a jubila"¹⁷⁷. Acest cuvânt se potrivește perfect doctrinei "rugăciunii inimii", care este, așa cum am spus, cea a Fericitului Augustin.

Bucuria caracteristica rugăciunii de laudă, încât Augustin opune într-o antiteză viguroasă bucuria laudei suspinelor care însoțesc rugăciunea de cerere: "Lauda noastră implică manifestări de bucurie, rugăciunea, cea a suspinelor"¹⁷⁸. Dar lauda pelerinilor de aici de pe pământ implică ea însăși suspinele care se unesc cu bucuria sa. Căci bucuria celui care nu a ajuns încă în Cetatea de sus este încă în "nădejde". "Până acum este timpul rugăciunii de cerere, de implorare și, dacă este uneori timp de bucurie, acesta nu este decât în speranță"¹⁷⁹. De aceea, "să laudăm pe Domnul acum cât putem, unind acestor laude suspinele noastre, pentru că laudându-L, Îl dorim și nu-l deținem încă. Când Îl vom deține, atunci nu va mai fi suspin și numai lauda curată și veșnică va rămâne"¹⁸⁰. În altă parte, Fericitul Augustin va spune:

"Cu mare speranță suspinăm. Suspinul este un semn de tristețe. Cred că de bucurie Sara cea stearpă a suspinat când a născut"¹⁸¹.

Concluzii

Numai Dumnezeu poate să satisfacă sufletul nostru flămând după El. Acesta este motivul pentru care autorul *Confesiunilor* ne-a lăsat deja să-l înțelegem. Mărturisirea, termenul pe care îl folosește Fericitul Augustin în *Comentariile* sale, ne permite să rezumăm cele două forme de rugăciune distinse până acum pentru confortul expunerii: rugăciunea de cerere și rugăciunea de laudă. În sensul cel mai cunoscut ascultătorilor Fericitului Augustin, care nu-și vor bate pieptul cu voce tare de fiecare dată când l-au auzit

¹⁷⁷ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 94, 3.

¹⁷⁸ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 118, 1.

¹⁷⁹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 83, 12.

¹⁸⁰ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 86, 9.

¹⁸¹ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 1001, I, 2.

vorbind, acest cuvânt evocă mărturisirea păcatelor, care face parte din rugăciunea de cerere, deoarece, prin aceasta cerem iertare pentru păcatele noastre. Dar predicatorul nu a neglijat faptul că există două feluri de mărturisire: "Există două mărturisiri, una a păcatelor, cealaltă a laudei. În necazuri, mărturisim lui Dumnezeu păcatele noastre cu pocăință; întru veselie, cântăm cu bucurie dreptatea lui Dumnezeu: să ne păzim totuși ca vreodată să fim fără vreo mărturisire"¹⁸². Una nu merge fără celălaltă. "Mărturisirea păcatelor nu este pioasă decât dacă nu disperă și dacă pretinde mila lui Dumnezeu. Prin urmare, ea conține lauda lui Dumnezeu, fie în cuvinte, când Îl numește bun și milostiv, fie numai în sentimente, când Îl crede așa"¹⁸³. Aceasta este demersul pe care Fericitul Augustin l-a definit ca fiind a lui în lucrarea sa autobiografică: "Cele treisprezece cărți ale *Cofesiunilor* mele laudă de Dumnezeu Cel drept și bun pentru faptele mele rele și bune și ridică spre El înțelegerea și afecțiunea oamenilor. Cel puțin, în ceea ce mă privește, ele au avut acest efect în timp ce le scriam și continuă să aibă când le citesc"¹⁸⁴.

Studiind doctrina Fericitului Augustin despre rugăciune prin *Comentariile la Psalmi*, este rugăciunea lui către el pe care am învățat să o cunoaștem. Este cea mai bună experiență personală pe care ne-o predă în comentariile sale despre psalmi.

"Cântați Domnului o cântare nouă", a spus psalmistul. Rugăciunea pe care Augustin o predă oamenilor de astăzi este o rugăciune veșnic nouă, deși veche, pentru că s-a inspirat direct de la izvorul iubirii mereu noi care a fost a lui pentru Dumnezeuul său.

¹⁸² Fericitul Augustin, *Al doilea comentariu la Psalmul 29*, 19, în Fericitul Augustin, *Comentarii la Psalmi XXI-XXXIII*, vol. II, p. 134.

¹⁸³ Fericitul Augustin, *In Ps.*, 105, 2.

¹⁸⁴ Fericitul Augustin, *Retractationes*, 2, 32.

O CONȘTIINȚĂ PREOȚEASCĂ CURAJOASĂ, MĂRTURISITOARE ȘI PĂTIMITOARE: PREOTUL DEMIAN TUDOR

Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Tulcan

Abstract

Priest Demian Tudor is part of that generation of church servants who were born and developed spiritually and culturally in the first half of the 20th century, affirming themselves as God's servants and servants in the second half of the century. In the context of that time, a series of theologians and priests emerged and served worthy and with great dedication theology, the Church and the world in which they lived. The study presents the sufferings as well as the communist prisons through which this worthy priest of Arad and his family passed, as well as the context of the epoch of establishing communism in Romania. We can also come in touch with the local aspect of the Church politics of that time.

Keywords

Demian Tudor, confession, Orthodoxy, priesthood, communism

1. Contextul vieții și activității preoțești a părintelui Demian Tudor

Părintele Tudor face parte din acea generație de slujitori ai Bisericii, care s-au născut, s-au format spiritual, cultural, duhovnicește și în duhul Bisericii în prima jumătate a secolului trecut, afirmându-se ca oameni și slujitori ai lui Dumnezeu și în prima parte a celei de a doua jumătăți a acelui secol. În contextul acelui timp, s-au ridicat o pleiadă de teologi și preoți, care au slujit cu vrednicie și cu multă dăruire teologia, Biserica și lumea în care au trăit. Atunci au apărut acei luceferi ai teologiei ortodoxe române: Nichifor Crainic, mitropolitul Ioan Mihălcescu, mitropolitul Nicolae Bălan, Dumitru Stăniloae, episcopul Nicoale Popovici, Ilarion V. Felea, Dumitru Belu, mitropolitul Nicolae Mladin și mulți alții.

Acele timpuri au avut unele particularități, care au influențat formarea teologică și bisericească a acelor teologi și slujitori ai altarului, particularități care trebuie identificate, recunoscute și înțelese în semnificațiile lor multiple pentru acele generații.

În primul rând, nu trebuie uitat faptul, că ei s-au format în perioada interbelică, cu euforiile generate de actul mării Uniri de la 1 decembrie 1918, care a responsabilizat în chip deosebit tineretul de atunci, pentru a se înflăcăra și a lupta pentru afirmarea marilor valori ale poporului român, între care, desigur, la loc de frunte s-au aflat valorile Ortodoxiei, care trebuiau să plămădească prin harurile sale sufletul acestui popor. Toate descătușările din chingile unui trecut apăsător, cel aflat sub stăpânire străină, dinamica asumării unor idealuri și preocupările pentru afirmarea valorilor perene ale românilor au cuprins în șuvoiul lor generații întregi de tineri, din care au făcut parte și cei menționați mai sus.

În al doilea rând, acea perioadă s-a caracterizat prin încercări ale diferitelor grupări religioase creștine, de a veni cu o ofertă religioasă nouă, adresată românilor, și care, în parte, au și reușit să convingă prin zelul lor misionar deosebit, pe unii dintre aceștia. Cei care au fost cei dintâi ademeniți să adere la aceste noi forme de Creștinism au fost românii din vestul României. Nu este de mirare faptul, că slujitorii Bisericii, teologii și misionarii ortodocși s-au simțit îndemnați să răspundă acelor noi provocări, cu un alt tip de misiune, pe care ei au imaginat-o, ca răspuns la aceste noi strategii de dislocare a unei părți a credincioșilor ortodocși din trupul Bisericii. Astfel, au apărut episcopi, profesori de teologie și preoți, care s-au integrat deplin în acest nou avânt misionar, pentru a răspunde, pe de o parte, la contestările adresate învățăturii de credință a Bisericii, iar, pe de altă parte, și pentru a veni cu un nou mod de

abordare a vieții Bisericii, a mărturisirii credinței și de înțelegere a rolului credincioșilor în viața eclezială.

În al treilea rând, nu trebuie uitat faptul, că îndeosebi, în deceniul al patrulea al veacului trecut s-au făcut simțiți ca amenințatori norii negri ai unei ideologii atee, totalitare – comunismul - ale cărei vibrații dinspre Răsărit se resimțeau deja și în spațiul românesc. Având o sensibilitate a discernerii duhurilor și presimțind ce va însemna aceasta și pentru români, în cazul în care se va abate această ideologie și asupra lor, aceste personalități teologice și bisericești au încercat să prevină prin scrisul lor, prin atitudinile concrete ale vieții de zi cu zi, urmările nefaste ale acestei ideologii, pentru ca poporul român, înarmându-se cu „toate armele duhului” să poată rezista spiritual în fața acestei amenințări, atunci doar potențiale, iar, ulterior, dovedindu-se a fi chiar reale.

În acest context au trăit și s-a manifestat o întreagă pleiadă de preoți, profesori de teologie și ierarhi, care au mărturisit, unii, chiar cu prețul vieții lor, valorile veșnice ale Evangheliei. Între aceștia, se află și vrednicul preot din Arad Demian Tudor.

2. Repere biografice

Părintele Demian Tudor s-a născut în Arad la 9 aprilie 1912, fiul lui Arsa și Maria Tudor, într-o familie de buni credincioși. Tatăl său a fost crâșnic, cântăreț bisericesc și membru al corului bisericesc al parohiei Micălaca Veche din Arad. După absolvirea școlii primare în Arad-Micălaca Veche, a urmat cursurile liceului „Moise Nicoară” din Arad (1923-1930). După examenul de bacalaureat, a urmat cursurile Academiei Teologice din Arad (1930-1934), apoi la Facultatea de Teologie din București, unde și-a luat examenul de licență, cu calificativul „magna cum laude”. Între 1 octombrie 1937 și 1 octombrie 1938 a îndeplinit funcția de „prefect de studii” la Academia Teologică din Arad, iar în anul următor îndeplinește funcția de secretar al școlii și pe cea de profesor suplinitor la catedra de Patrologie și Patristică. După căsătoria cu Lucreția Popovici în 1939, episcopul Aradului de pioasă memorie Dr. Andrei Magieru l-a hirotonit preot pe seama parohiei Arad-Șega I unde a slujit până în toamna anului 1942, când a fost transferat la parohia Arad-Centru (catedrala veche), unde slujește până în anul 1958, când a fost arestat din nou. Aici, îndeplinește și misiunea de conducător al Oficiului Parohial Arad-Centru între anii 1952-1958, timp în care este pictată catedrala veche a Aradului, de către renumitul pictor Anastasie Demian. În această perioadă slujește la parohia Arad-Centru alături de alți preoți vrednici: Dr. Ilarion V. Felea, Florea Codreanu, Petru Bogdan și Viorel Mihuțiu.

Suferințele preotului Demian Tudor încep în 1949, când este arestat prima dată, pentru ca în septembrie 1958 să fie arestat a doua oară. După eliberare este numit preot la parohia Pecica, unde păstorește între anii 1964-1975, iar apoi, este transferat la parohia Micălaca Veche, locul său natal, la care păstorește între anii 1975-1995.

În anul 1991, odată cu rechemarea la viață a școlii teologice arădene, părintele Demian Tudor este numit în postul de duhovnic, unde funcționează până în anul 1994, cu rezultate deosebite pentru formarea teologică, bisericească și duhovnicească a tinerilor teologi, aflați în procesul educativ în cadrul Facultății de Teologie din Arad.

Trece la cele veșnice în după amiaza zilei de 14 iulie 2001, rămânând ca o figură luminoasă a preoției ortodoxe române din cea de-a doua jumătate a veacului trecut, în conștiințele tuturor celor care l-au cunoscut.

3. Opera teologică a părintelui Demian Tudor

Opera părintelui Tudor cuprinde îndeosebi lucrări articole cu privire la viața liturgică, pastorală și misionară concretă a Bisericii, contribuții, prin care dorea să vină cu răspunsuri concrete în fața problemelor cu care era confruntată Biserica în acele vremuri. Preotul arădean a desfășurat o bogată activitate publicistică, publicând mai multe studii, articole, note, comentarii și evocări, îndeosebi în revista Eparhiei Aradului „Biserica și Școala”, al cărei redactor a fost între anii: 1945-1947, precum și colaborator la publicațiile „Școala vremii” din Arad, „Tribuna română” tot la Arad, precum și la revista „Duh și Adevăr” de la Timișoara. Dintre lucrările sale amintim: *Jertfa laudei. Predici liturgice pentru toate duminicile de peste an*, Arad 1945, 345 p. Preocupările sale s-au referit îndeosebi la importanța cultului divin și a Sfintei Liturghii¹, la biserica

¹ Dintre acestea menționăm: *Corul bisericesc din Micălaca. Cincizeci de ani în slujba cântării*, în: „Biserica și Școala” LXIII, nr. 10-11, 5 martie 1939, p. 82-83; *Cultul divin. Definiția și formele lui*, idem, LXVII, nr. 52, 26 decembrie, p. 427-429; *Originea cultului creștin*, idem, LXVIII, nr. 1, 2 ianuarie 1944, p. 6-7; *Dezvoltarea cultului creștin*, idem, LXVIII, nr. 2, 9 ianuarie 1944, p. 12-14; *Rolul și însemnătatea cultului divin*, idem, LXVIII, nr. 3, 16 ianuarie 1944, p. 21-23; *Rugăciunea bisericească sau liturgică*, idem, LXVIII, nr. 21, 21 mai 1944, p. 173-175; *Cântarea bisericească*, idem, LXVIII, nr. 22, 28 mai 1944, p. 180-182; *Poziția corpului la sfintele slujbe*, idem, LXVIII, nr. 26, 25 iunie 1944, p. 213-215; *Liturghiile Bisericii Ortodoxe și împărtășirea lor*, idem, LXVIII, nr. 32, 6 august 1944, p. 161-163; *Proscomidia*, idem, LXVIII, nr. 33, 13 august 1944, p. 169-171; nr. 34, 20 august 1944, p. 177-179; *Liturghia catehumenilor*, idem, LXVIII, nr. 35, 27 august 1944, p. 184-186; nr. 36, 3 septembrie 1944, p. 192-194; nr. 37, 10 septembrie 1944, pp. 200-202; nr. 38, 17 septembrie 1944, p. 209-211; nr. 41, 8 octombrie 1944, p. 225-227; *Liturghia credincioșilor*, idem, LXVIII, nr. 51, 17 decembrie 1944, p. 405-407; *Binefacerile Sfintei Liturghii*, idem, LXVIII,

în înțeles de locaș de cult, capelă, troiță etc.², cu privire la misiune și pastorație³. Unele articole încearcă să fie un fel de semnal de alarmă și de punere în gardă a credincioșilor, apărute în anii premergători instaurării comunismului în România.⁴

4. Suferințele și jertfa îndurată de părintele Demian Tudor

Activitatea pastoral-misionară de excepție pe care a desfășurat-o părintele Demian Tudor în întreaga sa lucrare preotească a lăsat urme duhovnicești adânci în sufletele celor pe care i-a călăuzit pe calea mântuirii. Dar, întrucât această activitate misionară plină de râvnă și zel apostolic a fost desfășurată și în anii instaurării comunismului în România, acesta și familia sa au avut de parcurs un drum al suferințelor al jertfelor, părintele în închisori, iar soția și copiii săi în afara zidurilor acestora, dar, având parte de mizerii asemănătoare. Voi încerca să ilustrez acest drum al slujirii preotești presărat cu multe suferințe, având la îndemână un document dactilografiat de părintele Tudor însuși,⁵ pe care nu am cunoștință să-l fi publicat integral undeva. Cercetătorii în domeniu au folosit unele informații

52, 24 decembrie 1944, pp. 418-420.

² A se vedea în acest sens următoarele: *Biserica. Forma, direcțiunea și așezarea ei*, în: „Biserica și Școala”, LXVIII, nr. 4, 23 ianuarie 1944, p. 28-30; *Părțile bisericii. Pronaosul sau tinda*, idem, LXVIII, nr. 5, 30 noiembrie 1944, pp. 36-38; *Naos*, idem, nr. LXVIII, nr. 6, 6 februarie 1944, pp. 43-44; *Iconostas*, idem, nr. 7, 13 februarie 1944, nr. 7, 13 februarie 1944, pp. 50-52; *Altar*, idem, LXVIII, nr. 8, 20 februarie 1944, pp. 60-62; *Proscomidier*, idem, LXVIII, nr. 9, 27 februarie 1944, pp. 69-70; *Capelă, clopotniță, troiță și cimitir*, idem, nr. 10, 5 mai 1944, pp. 76-78;

³ În legătură cu acestea, vezi: *Pelerinajul de la Sf. Mănăstire Hodoș-Bodrog*, în: „Biserica și Școala”, LXVII, nr. 34, 22 august 1943, pp. 273-274; *Lângă popor*, idem, LXIX, nr. 15, 8 aprilie 1945, pp. 105-106; *Colportajul*, idem, LXIX, nr. 26-27, 2-9 decembrie 1945, pp. 197-198; *Pastorația individuală*, idem, LXIX, nr. 28, 26 decembrie 1945, pp. 197-198; *Duh misionar*, idem, LXX, nr. 4, 20 ianuarie 1946, pp. 17-18; *Casa culturală*, idem, LXX, nr. 9, 24 februarie 1945, pp. 57-58; *Un capitol de pastorație. Tineretul*, idem, LXX, nr. 20, 12 mai 1946, pp. 149-150; *Seceriș mult, lucrători puțini*, idem, LXX, nr. 41, 6 octombrie 1946, pp. 309-310; *Organizarea misionarismului în Eparhia Aradului*, idem, LXX, nr. 43-44, 20-27 octombrie 1946, pp. 325 – 356; *Criza morală*, idem, LXXI, nr. 9, 23 februarie 1947, pp. 57-58;

⁴ A se vedea: *Anima est naturaliter christiana*, în: „Biserica și Școala”, LXV, nr. 35, 31 august 1941, p.; *A fost distrus creștinismul în Rusia sovietică?*, idem, LXVI, nr. 29, 19 iulie 1942, pp. 237-238; *Poate fi distrusă religia?*, idem, LXVI, nr. 30, 26 iulie 1942, pp. 245-247; *Religia este opiu pentru popor?* idem, LXVI, nr. 31, 2 august 1942, pp. 253-254;

⁵ *Raportul preotului Tudor Demian din parohia ortodoxă română Micălaca Veche, protopopiatul Arad, la ordinul Episcopiei Ortodoxe Române Arad, nr. 627/1991, privitor la persecuția religioasă a regimului comunist în perioada 1945-1989, cerută prin adresa Parlamentului României nr. 1354/1991, Arad 1991, 12 pagini dactilografiate.*

parțiale din el, sau din izvoare ce aminteau despre aceleași evenimente tragice pentru poporul român, în care era evidențiat și părintele Tudor Demian.

a. Arestările și suferințele părintelui Tudor

Potrivit acestui Raport⁶ prima sa arestare și condamnare a avut loc între 6 ianuarie 1949 și 4 ianuarie 1950. Modul în care acest slujitor al Bisericii a fost ridicat din mijlocul familiei și al credincioșilor săi este cutremurător. El mărturisește, astfel:

„Am fost ridicat de patru persoane de la Securitatea din Arad, din locuința mea din Arad, str. Dorobanților nr. 41, în dimineața zilei de 6 ianuarie 1949, după ce, de cu seară terminasem sfințirea caselor de Bobotează. Când au intrat în casă, m-au amenințat cu pistolul și mi-au cerut să le predau armele ce le aveam în locuință. Le-am arătat crucea ce o aveam pe birou, după care m-au insultat. Au făcut apoi o percheziție minuțioasă în toată locuința, începând de la orele 1 noaptea până la ora 6 dimineața, după care m-au dus la Securitatea din Arad... Când le-am cerut mandatul legal de percheziție, am fost din nou insultat și brusc de către unul dintre ei. Nu rețin numele celor care mi-au făcut percheziție și m-au arestat. Cu acel prilej, mi-au luat mai multe cărți, fără coloratură politică, între care: P.P. Negulescu, *Destinul omenirii*, vol. I-IV, Petre Comarnescu, *America* ș. a. care nu mi s-au restituit. Lăsam acasă o soție însărcinată cu doi copii mici, o fetiță de aproape 5 ani și un băiat de 1 an și trei luni”⁷

Este ușor de înțeles drama acestei familii întregi, ca urmare a dezlănțuirii ideologice a luptei de clasă împotriva așa-zisilor „dușmani ai poporului”, în realitate aceștia erau, de fapt, cei care erau purtători ai unor valori, ai unor crezuri legate profund de identitatea creștină ortodoxă și de spiritualitatea poporului român, agresat atunci atât de barbar de purtătorii unei ideologii, caracterizată ca fiind fără respect față de valoarea ființei umane, cea creată „după chipul lui Dumnezeu”. Nu a fost suficientă prima agresiune îndreptată împotriva acestui preot, ci a urmat și o a doua, când a fost din nou arestat și condamnat între 25 septembrie 1958 și 1 august 1964. Părintele Tudor însuși

⁶ *Raportul preotului Tudor Demian din parohia ortodoxă română Micălaca Veche...*, 12 pagini dactilografiate.

⁷ *Raportul preotului Tudor Demian din parohia ortodoxă română Micălaca Veche...*, p. 1.

descrie modul în care s-a desfășurat cel de-al doilea act al represiunii îndreptat împotriva sa.

„Am fost ridicat de la locuința mea din Arad, str. Gojdu, nr. 2, de către 4 ofițeri de la securitatea din Arad. La intrarea în locuință m-au amenințat cu pistolul și mi-au cerut imediat Regulamentul de ajutor reciproc pentru cazurile de înmormântare a credincioșilor din parohia Arad-Centru și cheile de la casa de bani a parohiei. Când le-am cerut mandatul de percheziție legal, am fost insultat și bruscăt, după care au procedat la o foarte minuțioasă percheziție, de la orele 1-6 dimineța, luând fiecare...”⁸

În urma acestei percheziții umilitoare a fost dus la Securitatea din Arad, iar de aici, a fost transportat cu mașina la Ministerul de Interne din București. Împreună cu preotul Tudor, în aceeași dubă a Miliției, au mai fost transportați și alți preoți arădeni, fiind vorba de un adevărat lot al preoților arădeni, care au avut de îndurat persecuțiile regimului comunist ateu. Între aceștia se aflau preoții: Pr. prof. dr. Ilarion V. Felea, coleg la parohia Arad-Centru cu părintele Tudor, protopopul Aradului Alexandru Budai de la parohia Arad-Grădiște, Aurel Moise de la parohia Arad-Șega II. Părintele Tudor mărturisește, că în luna mai a anului 1958, au mai fost arestați, fără ca el să fi știut unde au fost duși atunci și preoții: Cornel Caceu de la capela Spitalului din Arad și Dimitrie Gornic de la parohia Arad-Micălaca Nouă.⁹

După câteva zile de la sosirea lor la București au fost anchetați de ofițeri ai Ministerului de Interne, ancheta durând, cu oarecari întreruperi, până la mijlocul lunii februarie 1959. Ancheta a fost extrem de dură, apelându-se la cele mai umilitoare proceduri. Iată, ce declară părintele Tudor în acest sens:

„În timpul anchetei am fost insultat, tras de păr și de barbă, amenințat, că n-o să-mi mai văd soția și cei trei copii, programat să fiu bătut la tălpi, amenințați că ne vor duce pe toți cei 7 preoți din Arad, ca să fim judecați și huiduiți de populația Aradului etc.”¹⁰

⁸ *Raportul preotului Tudor Demian din parohia ortodoxă română Micălaca Veche...*, p. 2.

⁹ *Raportul preotului Tudor Demian din parohia ortodoxă română Micălaca Veche...*, p. 3.

¹⁰ *Raportul preotului Tudor Demian din parohia ortodoxă română Micălaca Veche...*, p. 3.

După această anchetă, părintele Tudor a fost dus într-un celular, singur, fiind anunțat că el și ceilalți preoți din Arad vor fi judecați la București. Această judecată a fost amânată. Doar la mijlocul lunii martie 1959 acești preoți au fost duși cu o dubă și sub pază foarte severă la Cluj, pentru a fi judecați de către Tribunalul Militar din Cluj. Acuza ce li s-a adus la Cluj de către procurorul militar a fost aceea, că ei s-au organizat subversiv, ajutându-se unii pe alții, ca să ajungă preoți în Arad, așteptând venirea imperialiștilor anglo-americani, ca să răstoarne regimul de democrație populară de la București. Părintele Tudor mărturisește, că

„apărarea a fost doar formală, iar sentința de condamnare, întemeiată doar pe declarațiile date la Securitate, ne-a fost citită tot în ședință secretă, în ziua de 14 martie 1959, pedepsele variind între 15-25 ani muncă silnică. Conform sentinței nr. 347/ 1959, subsemnatul am fost condamnat la 20 de ani de muncă silnică și 8 ani de degradare civică, pentru infracțiunea de uneltire contra ordinii sociale, cf. art 209 punct 1 și art. 58 punct 2-4 cod penal... și 20 de ani detențiune grea pentru infracțiunea de activitate intensă contra clasei muncitoare și mișcării revoluționare... Hotărârea a rămas definitivă prin respingerea recursului, conform deciziei nr. 234 din 12 mai 1959 a Tribunalului Suprem – colegiul militar. S-a dispus confiscarea totală a averii personale și obligația de a plăti statului 500 lei plus 25 lei cheltuieli de judecată”¹¹

După condamnare a fost dus la penitenciarul Jilava din București, unde a stat împreună cu alți condamnați, în condiții de mizerie: foame, frig etc., apoi, la închisoarea de la Aiud, până în anul 1961, când a fost dus la muncă forțată în Balta Brăilei, trecând prin mai multe colonii de muncă. De aici, a fost eliberat părintele Tudor în data de 1 august 1964, cu biletul de eliberare 16/61/1964, iar de restul pedepsei a fost grațiat, prin Decretul de grațiere nr. 411/1964. Cu mult regret, mărturisește părintele Tudor, că

„a rămas în cimitirul închisorii din Aiud un mormânt fără cruce și neștiut de nimeni: cel al preotului profesor dr. Ilarion V. Felea, cel mai destoinic, cel mai bun, cel mai pregătit și cel mai ales dintre noi, drept mărturie a jertfei preoției arădene, în așteptare învierii și a vieții de apoi”¹²

¹¹ *Raportul preotului Tudor Demian din parohia ortodoxă română Micălaca Veche...*, pp. 3-4.

¹² *Raportul preotului Tudor Demian din parohia ortodoxă română Micălaca Veche...*, p. 4.

b. Acuzele aduse preotului Demian Tudor și celorlalți preoți arădeni

Prima acuză adusă preotului Tudor a fost aceea, că la orele de religie, pe care le făcea cu copiii în sala de ședințe a parohiei, între anii 1952-1958 făcea de fapt *educație politică fascistă* și nu ore de educație religioasă. La primele anchete conduse de locotenentul Necula Mihai, cel care s-a „ocupat” în mod deosebit de preotul arădean avea pe biroul său anunțul cu deschiderea anului școlar 1958-1959, precum și orarul cu orele de religie pe care-l lipise pe ușa de la intrarea în sală. Potrivit acestui orar, cei 4 preoți de la catedrala veche din Arad desfășurau un program religios cu copiii, în fiecare duminică, cu rândul, pregătindu-i pentru participarea acestora la Sfânta Liturghie.

O a doua acuză i s-a adus, în ceea ce privește Secția de ajutor reciproc pentru cazurile de înmormântare ale credincioșilor din parohia Arad-Centru. Această formă de într-ajutorare în cadrul Comitetului parohial a fost și este și astăzi prevăzută în Statutul de organizare și funcționare al Bisericii Ortodoxe Române. După ce anchetatorul a citit Regulamentul acestei Secții de ajutorare a credincioșilor, aprobat de forurile bisericești superioare și în urma cercetărilor la fața locului întreprinse de anchetator, acesta a renunțat a mai reține aceste fapte, ca acuze la adresa preotului Tudor.

Tot în legătură cu forma de ajutorare a credincioșilor sărmani din parohie a fost formulată și această a treia acuză, în sensul că părintele Tudor săvârșea acte de caritate sau de milostenie credincioșilor sărmani, pe care autoritățile vremii de atunci le-au interpretat drept acte de într-ajutorare politică și nu fapte ale milosteniei creștine, pe care Biserica le-a practicat de-a lungul istoriei sale.

În al patrulea rând, la anchetele la care a fost supus i s-au prezentat și unele articole scrise de părintele Tudor în publicația „Biserica și Școala” între anii 1941-1942, organul oficial al Episcopiei Aradului, pe care unii binevoitori le-au pus la dispoziția anchetatorilor. Era vorba de articolele scrise de părintele Tudor și intitulate: „A fost distrus creștinismul în Uniunea Sovietică?”, „Este religia opium pentru popor?” „Anima humana este naturaliter cristiană”, „Poate fi distrusă religia? Când anchetatorul Necula Mihai de la București i-a pus în față aceste articole, a spus: „Banditule, acum te-am pus cu botul pe labe”. Aceste articole, precum și declarațiile făcute în cadrul procesului de la Tribunalul Militar din Cluj, de către cei doi angajați ei Episcopiei Aradului, vicarul și consilierul bisericesc, i s-a atras preotului Tudor,

precum și colegului său de parohie, preotul profesor dr. Ilarion Felea condamnarea pentru așa-zisa „crimă contra ordinii sociale și activitate intensă contra clasei muncitoare și revoluționare din țară”.¹³ Pe lângă cele de mai sus, un rol infam în denigrarea, marginalizarea și apoi arestarea și condamnarea părintelui Tudor și, desigur, și a celorlalți preoți, din lotul de la Arad, l-au avut și împuterniciții Departamentului Cultelor, de pe lângă centrele eparhiale, un fel de verigă a acestora între partidul comunist și securitate, pe de o parte, și administrația bisericească, pe de altă parte. Pentru suferințele Aradului bisericesc din acei ani trebuie menționați acești împuterniciți ai Departamentului Cultelor de la Timișoara și Arad, Mihai Țeperdel și Valeriu Câmpeanu.

Aceștia au influențat, încurajat și desfășurat din punct de vedere ideologic și logistic toată această hărțuire, intimidare și închisoare pentru slujitorii cei mai vrednici ai Bisericii.

O acutizare a relațiilor preoților de la Catedrala veche, îndeosebi a părintelui Tudor și a părintelui Felea cu împuterniciii Departamentului Cultelor din Arad și Timișoara, precum și cu permanența Episcopiei Aradului a avut loc în anii de îmbolnăvire a episcopului Andrei Magieru, (începând cu anul 1952), când acești „apropiați” ai episcopului locului au început să gestioneze treburile eparhiei după bunul lor plac, ajungându-se la situații intolerabile din punct de vedere preoțesc și moral. În acest context dificil, părintele Tudor, și în calitate de membru al Consistoriului spiritual al Eparhiei Aradului, împreună cu părintele Felea s-au sfătuit să încerce a contribui la depășirea acestor stări de lucruri negative. În acest sens, împreună cu părintele profesor Deheleanu au ajuns la concluzia, că trebuie să facă cunoscută starea de lucruri explozivă de la Arad și mitropolitului Banatului Vasile Lăzărescu, Patriarhiei Române și chiar primului ministru Petru Groza, printr-o deplasare la Timișoara și București. În prealabil, părintele Tudor și părintele Felea au atras personal atenția vicarului Episcopiei Aradului de atunci pr. dr. Gheorghe Lițiu și celor doi consilieri, bisericesc și economic, preot Cornel Oros și preot Petru Vancu asupra stărilor negative de la centrul eparhial, cu repercusiuni grave și asupra eparhiei, în general, fără, însă, ca aceștia să fi fost receptivi la cele arătate de colegii lor de preoție. Părintele Tudor descrie cele întâmplate atunci astfel:

¹³ *Raportul preotului Tudor Demian din parohia ortodoxă română Micălaca Veche...*, p. 6.

„Constatând, că acestea n-au avut nici un rezultat pozitiv (adică demersul celor doi preoți: Tudor și Felea n.n.) ne-am consfătuit cu preotul profesor dr. Petru Deheleanu din Arad, cu preotul Florea Codreanu de la parohia Arad-Centru, fost protopop al Aradului și cu Lucian Emandi, șef de cabinet al P.S. Episcop Dr. Andrei Magieru și am hotărât să trimitem pe cei doi foști profesori de teologie (Deheleanu și Felea n.n.) de la Academia Teologică din Arad să informeze pe I.P.S. Mitropolit Dr. Vasile Lăzărescu din Timișoara, pe cei de la Patriarhie și Departamentul Cultelor și chiar pe Primul Ministru despre situația de la Episcopie și să ceară înființarea unui post de arhieru-vicar la Episcopia Arad, indicând în acest post pe I.P.C. Arhim. Dr. Nicolae Corneanu și pe I.P.C. Arhim. Dr. Nicolae Mladin de la Sibiu.”¹⁴

Cei incriminați de acest demers de la Episcopia Arad au aflat despre acțiunea celor doi preoți din Arad, și temându-se de pierderea posturilor administrative pe care le dețineau, împreună cu reprezentanții politicii comuniste locale: împuternicitul de la culte, partidul comunist și securitatea, au pus mai apoi la cale arestarea, anchetarea și condamnarea sa și a părintelui Felea.

Din fericire, spre deosebire de părintele Felea, părintele Tudor a reușit să scape din închisorile pe unde a fost trimis, continuând să slujească lui Dumnezeu și oamenilor în alte parohii, nemaipermițându-i-se, însă, să se întoarcă la parohia Arad-Centru de unde a fost arestat, ci a fost numit și apoi transferat, la parohiile Pecica (1964-1974) și Arad-Micălaca Veche (1974-1995), precum și la Facultatea de teologie din Arad din anul 1991 până în anul 1995.

5. Concluzii

1. Aducerea vieții bisericești a secolului trecut, prin personalitățile de excepție, care au ilustrat acea viață, în prim-planul cunoașterii de către cei de astăzi, constituie o îndatorire de conștiință a fiecărui slujitor al Bisericii, care, prin viața și slujirea celor comemorați în acest fel, se simt confirmați în activitatea lor teologică și preoțească astăzi.

¹⁴ *Raportul preotului Tudor Demian din parohia ortodoxă română Micălaca Veche...*, p. 9.

2. Biserica Ortodoxă Română a reușit prin această pomenire a celor care au mărturisit credința ortodoxă în vreme de prigoană, să pună încă odată în lumină faptul, că lucrarea Bisericii lui Hristos în orice vreme este o lucrare mărturisitoare, și că această mărturie sau mărturisire a credinței poate îmbrăca, uneori, haina martirajului, asemenea sfinților mărturisitori de altădată.

3. Ortodoxia românească a primit și ea acest veșmânt de lumină al suferinței pentru Hristos, prin faptul că unii dintre slujitorii ei: episcopi, preoți, diaconi, monahi, monahii sau mireni și-au asumat până la capăt misiunea lor, „luptând pentru credința dată sfinților odată pentru totdeauna”(Iuda 3)

Ei au dus lupta cea bună și s-au încununat cu cununa muceniei pentru Iisus Hristos și Biserica Lui, iar jertfa lor s-a hrănit tot timpul din jertfa lui Hristos, pe Care L-au mărturisit prin cuvântul, slujirea și suferința lor în închisori și în afara lor (cf. Matei 10, 32-33).

4. Jertfa tuturor mărturisitorilor Bisericii Ortodoxe Române constituie, totodată, și un răspuns adresat aceluia, care din anii 90 înapoi încercau să inducă concluzia falsă, că Biserica nu și-ar fi luat în serios slujirea ei în sânul poporului român în vremurile de stăpânire comunistă asupra țării. Dimpotrivă, studiarea jertfelor ortodocșilor din acei ani a adus la suprafață un mare număr de ortodocși, care au suferit pentru credința lor.

5. Părintele Demian Tudor este un asemenea luptător pentru credință și Biserică, încercând el însuși împreună cu unii colegi ai săi de slujire preoțească să preîntâmpine consecințele grave pe care ideologia ateistă și comunistă urma să le aibă asupra spiritualității și conștiinței românilor, prin cuvântul, scrisul și faptele lor.

6. De aceea, ei au fost identificați cu acel etos și zel pastoral-misionar, care a incomodat întreg arsenalul luptei ideologice ce se dădea atunci pentru acapararea sufletului românilor, pentru a-i cuprinde pe cât mai mulți în mreaja otrăvitoare a luptei de clasă și violenței ideologice.

7. Direcțiile lucrării bisericești și misionare a părintelui Tudor au fost slujirea cu evlavie și dăruire a Sfintei Liturghii, rostirea unor predici înflăcărâte și bine argumentate, scrisul cald și de actualitate pentru acele

timpuri, în publicațiile bisericești, educația religioasă a copiilor, în ciuda opoziției mai marilor zilei și faptele de milostenie creștină. Toate aceste lucrări s-au transformat în grave capete de acuzare și pentru care a suferit detenția 6 ani de zile. Pomenirea tuturor mărturisitorilor credinței în vreme de prigoană înseamnă pentru creștinii ortodocși de astăzi, și, mai ales pentru slujitorii Bisericii, nu numai un tezaur de mare preț, care a fost jertfa lor, ci și o mare confirmare și încurajare în lucrarea pastorală și misionară de astăzi, care are și ea suferințele și jertfele ei, pe care și cei de astăzi vor trebui să și le asume, precum au făcut înaintemergătorii noștri, de care ne-am adus aminte în acest an, în mod cu totul special.

DESPRE RAȚIUNILE DUMNEZEIEȘTI ALE CREAȚIEI – PERSPECTIVĂ PATRISTICĂ

Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Vlad

Abstract

According to Christian Revelation the world is the creation of God. The world has been made out of nothing (ex nihilo) by the almighty will of God. Structurally, the world is ontologically oriented towards its Creator. Within all creatures God has placed, in a not-comprisable variation, divine rationalities (logoi) which give impulse for the movement of everything and of every creature towards the godlike Logos. The world tends towards God in the most natural way, as towards the center of a circle, that circle being in fact its starting point. These godlike rationalities (logoi), present as ultimate principle of the nature and of the movement of all sensitive and intelligible things, are, in the same time, also in a unmixed unity with the creator Logos. Through these logoi the world's vocation is to participate to the fulness of the godlike life. Adam's creation suggests that man cannot be separated from the rest of the creation and that he is organically tied to this. The man recapitulates in himself the world and the world's sense. The man, person created in the image and in the likeness of God, he transcends the world, but not for abandoning it, and not in the sense of an abstract separation, but for uttering the world's sense. The man is a bridge between God and the world. The world is called to become equally the language through which God addressed himself to the man and the language through the man addresses himself to God.

Keywords

Creation, Embodiment and Resurrection as finality of the world, deification, divine paradigms, divine rationalities of the world matter, man's body, world's teonomy.

Lumea: realitate orientată ontologic spre Dumnezeu

Pentru creștinism *lumea* este *creația* lui Dumnezeu. Din pricina originii sale (voința suverană, liberă și creatoare a lui Dumnezeu¹), lumea este *pozitivă* atât în natura sau esența ei, cât și în finalitatea pentru care a fost făcută. Dumnezeu a zidit lumea dându-i o *realitate proprie*, însă o realitate (identitate) transparentă și ontologic orientată către frumusețea și adevărul divin. Între Dumnezeu și Creație există o articulare organică. Toate cele ce sunt au drept logos interior Rațiunea supremă. Tatăl crează în Duhul prin Fiul. Harul necreat, slava atotprezentă a lui Dumnezeu, energia Sa, sunt rădăcina însăși a lucrurilor. Fiindcă pentru Hristos sau pentru taina lui Hristos au primit toate veacurile și cele aflătoare înăuntrul veacurilor începutul existenței și sfârșitul lui Hristos. Căci încă dinainte de veacuri a fost cugetată și rânduită unirea hotarului (definitului) și a nehotărâniciei (indefinitului), a măsurii și a lipsei de măsură, a marginii și a nemărginirii, a Creatorului și a creaturii, a stabilității și a mișcării

”Cuvântul așează temelia, spune Sfântul Irineu, iar Duhul face ca aceste felurite puteri să tindă spre plinătatea și frumu-

¹ Dumnezeu crează lumea atunci când voiește. Momentul creerii e ales de înțelepciunea Lui nepătrunsă, zice Sfântul Maxim Mărturisitorul. „Dumnezeu, fiind Făcător din veci, crează când voiește prin Cuvântul cel de o ființă și prin Duhul, pentru bunătatea Sa nemărginită. Să nu întrebi pentru care motiv le-a făcut acum, o dată ce e pururea bun? Fiindcă înțelepciunea ființei nemărginite e nepătrunsă”. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Capete despre dragoste*, Filocalia II, traduc. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1947, p. 99. Creată în timp, prin voința atotputernică și suverană a lui Dumnezeu lumea nu vine la existență ca o împlinire a lui Dumnezeu. Dumnezeu ca existență plenară prin ființă și prin Treimea de Persoane, nu mai poate fi împlinit. El este superior și transcendent în chip absolut față de lume, care este mărginită și total dependentă în existența ei față de Dumnezeu, și care (lume) nu-L poate completa pe Dumnezeu sub nici un aspect. Dumnezeu a creat lumea ca și ea să se bucure de existență prin împărtășirea de El. Sfântul Maxim Mărturisitorul scrie: „Dumnezeu Cel supraplin n-a adus cele create la existență fiindcă avea nevoie de ceva, ci ca acestea să se bucure împărtășindu-se pe măsură și pe potriva lor, iar El să se veselească de lucrurile Sale, văzându-le pe ele veselindu-se fără săturare de Cel de care nu se pot sătura”; Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Capete despre dragoste*, Filocalia II, traduc. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, Sibiu, 1947, p. 56.

seșea lor”². ”Duhul Sfânt nu este absent din nici o făptură și mai ales din cele ce s-au învrednicit de rațiune. El susține în existență pe fiecare făptură, întrucât Dumnezeu și Duhul lui Dumnezeu se află, prin puterea providențiatoare în toate lucrurile. Și El mișcă rațiunea naturală din fiecare...”³.

Lumea în ansamblul ei ca și fiecare creatură în parte își au rațiunile lor de a fi în voința și atotputernicia veșnică a lui Dumnezeu. Mai înainte de facerea lor lucrurile și rațiunile lor sunt cunoscute din veci de Rațiunea dumnezeiască, dar sunt aduse la existență la timpul voit de Dumnezeu⁴.

„Căci în El (Logosul sau Rațiunea supremă) sunt fixate ferm rațiunile tuturor și despre aceste rațiuni se spune că El le cunoaște pe toate înainte de facerea lor, în însuși adevărul lor, ca pe unele ce sunt toate în El și la El chiar dacă toate acestea, cele ce sunt și cele ce vor fi, nu au fost aduse la existență odată cu rațiunile lor, sau de când sunt cunoscute de Dumnezeu, ci fiecare își primește existența efectivă și de sine la timpul potrivit, după înțelepciunea Creatorului, fiind create conform cu rațiunile lor. Fiindcă Creatorul există pururea în mod actual, pe când creaturile există în potență, dar actuale încă nu”⁵.

Așadar natura intimă a tuturor celor zidite poartă pecetea dinamică a rațiunilor divine. În acest sens *lumea este teonomă*. Sfântul Grigorie Palama teologhisește că sursa celor create, natura și forma lor, își au temeiul în modelele virtuale sau paradigmele divine veșnice din atotcunoașterea lui Dum-

² Sfântul Irineu, *Dovedirea prediciei apostolice* 5, 9, cf. Olivier Clement, *Adevăr și libertate. Ortodoxia în contemporanitate. Convorbiri cu Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I*, trad. Mihai Maci, Editura Deisis, Sibiu, 1997, p. 88.

³ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, Filocalia III, Editura Harisma, București, 1994, p. 67.

⁴ Rezumând pe Sfinții Părinți, Florovski zice: „Ideea lumii, gândirea și voia lui Dumnezeu privitoare la lume sunt evident eterne, dar într-un sens nu coetern și nu legate în mod absolut cu El, ideea ei fiind distinctă prin voia Lui de „ființa” Lui. Distincția acesta nu introduce vreo separație sau tăiere în existența divină..., ci exprimă distincția între ființă și voință... Ideea lumii are baza ei nu în esența, ci în voința lui Dumnezeu. El gândește lumea în perfectă libertate și numai în virtutea acestei gândiri deplin libere El devine Creator... El ar fi putut de asemenea să nu creeze... Și reținerea de la crearea ei n-ar fi alterat sau sărăcit natura divină”, cf. Pr. Prof. Dr Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 1987, p. 256.

⁵ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, trad. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, Editura I.B.M.al B.O.R., București, 2006, p. 122.

nezeu și își iau existența concretă în timp, prin voința suverană a Logosului creator, conform principiului sau rațiunii divine veșnice⁶.

„Rațiunile mai presus de orice înțelegere despre Dumnezeu, scrie în acest sens și Sfântul Maxim Mărturisitorul, aflându-se în sânul făpturilor, crează și susțin în chip neștiut ființele lucrurilor și dau naștere oricărei cunoștințe și virtuți”⁷.

Prezența neamestecată dar reală a energiilor divine necreate care susțin și circumscriu natura fiecărui lucru și a lumii în ansamblul ei, mențin creația într-o *unitate interioară* și o direcționează și o *tensionează spre Logosul creator*:

„Dumnezeu, după ce a făcut și a adus toate la existență cu putere nesfârșită, le susține, le adună, le cuprinde și le strânge întreolaltă și la Sine prin purtarea de grijă, atât pe cele raționale, cât și pe cele supuse simțurilor. Ținându-le în jurul Său, ca pricină, început și scop, pe toate cele ce sunt distanțate întreolaltă după fire, le face să concorde întreolaltă prin unica putere a relației față de El, ca început. Prin aceasta, toate sunt aduse la identitatea nestricată și netulburată a mișcării și ființării, nici un lucru nerăzvrătindu-se și nedezbînându-se la început față de altul, în temeiul deosebirii după fire sau mișcare. Toate există în împreunare cu toate, fără confuzie, în temeiul legăturii unice și indisolubile în care le ține începutul și cauza unică, și al pazei, căci legătura aceasta domolește și acoperă toate relațiile particulare văzute în toate după firea fiecărui lucru, nu alterându-le și desființându-le și făcându-le să nu mai fie, ci covârșindu-le,

⁶ „Sfântul Grigorie Palama, teologhisește Părintele Stăniloae, vede și în termenul προορισμοί, alternat de Dionisie Areopagitul cu termenul πρόοδος, un sens dinamic al rațiunilor divine al lucrurilor. Aceste προορισμοί, sunt predefinițiile virtuale ale creaturilor, care le susțin în tendința și mișcarea lor spre actualizarea deplină a predefinițiilor lor virtuale în Dumnezeu. Aceste predefiniții sunt numite de Sfântul Grigorie Palama și modele virtuale, sau paradigme ale creaturilor, la care acestea participă continuu în mișcarea lor de actualizare a formelor lor. Pentru aceasta Sfântul Grigorie Palama numește pe Dumnezeu Forma în formă, ca principiu al formelor, sau ca sursă de unde ființele create primesc puterea lor de a înfăptui formele lor. Dar aceasta înseamnă că în mișcarea fiecărei creaturi și a tuturor creaturilor în reciproca lor condiționare este activă puterea lui Dumnezeu dătătoare de formă. De altfel, chiar energiile divine, la care participă creaturile, trebuie să fie considerate ca un fundament dinamic al creației”, Pr. prof. D. Stăniloae, *Dinamica Creației în Biserică*, în rev. „Ortodoxia” 3-4/1977, p. 283.

⁷ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, Filocalia III, Editura Harisma, București, 1994, p. 136.

și arătându-le mai presus de toate cum apare întregul față de părți sau, mai bine zis, cauza întregului, în temeiul căruia se arată și există atât întregul, cât și părțile întregului”⁸.

În toate creaturile, continuă să tâlcuiască Sfântul Maxim, sunt prezente, într-o variație de necuprins, rațiunile divine care impulsionează mișcarea fiecărui lucru și a fiecărei făpturi înspre Logosul dumnezeiesc. Lumea tinde înspre Dumnezeu în chipul cel mai firesc ca spre centrul unui cerc, care a fost de fapt și punctul ei de plecare: „cele multe care s-au distanțat între ele prin natură, tind să ajungă la Unul, prin convergența lor spre natura unică a oamenilor, ca să fie Dumnezeu totul în toate, cuprinzându-le și enipostaziindu-le în El”⁹. George Florovski, comentându-l pe Sfântul Atanasie, subliniază ideea că lumea creată este ontologic legată de Logosul veșnic întrucât a fost zidită de către El și pentru El: „Creaturile sunt create prin Cuvântul și pentru Cuvântul, în chipul Cuvântului”, „în chipul Tatălui”. „Creațiunea presupune Treimea și pecetea Treimii e imprimată în toată creațiunea...”¹⁰. Rațiunile dumnezeiești, prezente ca principiu ultim al naturii și mișcării tuturor celor sensibile și inteligibile și care sunt, în același timp, într-o unitate neamestecată cu Logosul creator, reprezintă niște *înaintări binefăcătoare*. Prin aceste *înaintări* Dumnezeu iese din Sine însuși prin lucrările Sale binefăcătoare nu numai în crearea lucrurilor, ci și a persoanelor, care sunt chipurile subiectului însuși al Logosului. Și Dumnezeu continuă aceste *înaintări* și în acțiunea Lui de conservare și de cărmuire a toate. Caracterul dinamic al rațiunilor divine din creație nu se rezumă doar la *înaintările binefăcătoare* sau ieșirile lui Dumnezeu din Sine însuși prin (ca) bunătate, ci mai ales se concretizează în lucrările sinergice cu persoanele și în lucruri prin care Dumnezeu se împărtășește neamestecat lumii, imprimându-i mișcare și înaintare înspre plenitudinea ființei supreme¹¹. În acest fel lumea este înălțată și făcută părtașă „înaintării binefăcătoare” pe care Dumnezeu o săvârșește¹².

⁸ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Mystagogia. Cosmosul și sufletul, chipuri ale Bisericii*, traducere Pr. prof. Dr. Dumitru Stăniloae, I.B.M.al B.O.R., București, 2000, p. 13.

⁹ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, trad. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, Editura I.B.M.al B.O.R., București, 2006, p. 138.

¹⁰ Cf. Pr. prof. Dr. D. Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 1987, p. 270.

¹¹ Pr. prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Dinamica Creației în Biserică*, în rev. Ortodoxia 3-4/1977, p. 283.

¹² „Căci credem, scrie Sfântul Maxim Mărturisitorul că premerge o rațiune a creației îngerilor,

Sensul și finalitatea creației: Întruparea sau unitatea neamestecată și nedespărțită a Făcătorului și a făpturii

Sfântul Maxim califică aceste *înaintări binefăcătoare* drept manifestări „ale permanentei voințe divine de a se întrupa”. „Întotdeauna și în tot Cuvântul Său Dumnezeu a voit să săvârșească taina Întrupării Sale (ensomatosis)”. Întruparea, pe linia *înaintărilor binefăcătoare* ale lui Dumnezeu, reprezintă forma maximă de apropiere și unitate dintre Dumnezeu și lume. Sfântul Maxim vorbește despre o întrupare graduală în sensul a *trei etape*, rezumate astfel de teologul Alain Rion:

„întruparea Logosului în logoi-i ființelor create, la momentul creării lumii și a celor patru elemente, când Duhul lui Dumnezeu a învăluit apele; întruparea Logosului în logoi-i Scripturii și ai celor patru Evanghelii, când Duhul i-a inspirat pe profeți; întruparea Logosului în trupul nostru, în omul „de felul nostru”, în omenitatea care este a noastră, realizând plinătatea celor patru virtuți cardinale, când Duhul a umbrit-o pe Fecioara”¹³.

o rațiune, fiecărei dintre ființele și puterile ce alcătuiesc lumea de sus, o rațiune oamenilor, o rațiune tuturor celor care au primit existența de la Dumnezeu, ca să nu le numesc pe toate individual. Propriu-zis este una și aceeași Rațiune, care, prin infinitatea și transcendența ei, este în sine și pentru sine negrăită și necuprinsă, fiind dincolo de toată creația și de deosebirea și varietatea ce există și se cugetă în ea, arătându-se și multiplicându-se din bunătate în toate câte sunt din ea, pe măsura fiecăruia și recapitulând (readucând) toate în sine. Prin ea există și persistă și în ea sunt cele făcute, întrucât prin ea s-au făcut și spre ea s-au făcut; iar persistând și mișcându-se, se împărtășesc de Dumnezeu. Căci, întrucât au fost făcute de Dumnezeu, toate se împărtășesc de Dumnezeu pe măsura lor, fie prin înțelegere (minte), fie prin rațiune, fie prin simțire, fie prin mișcare vitală, fie prin destoinicia lor naturală și câștigată prin deprindere. Deci fiecare dintre îngeri și dintre oameni mintali și raționali este și se numește parte a lui Dumnezeu prin însăși rațiunea după care a fost creat, care este în Dumnezeu și la Dumnezeu, pentru rațiunea lui care preexistă în Dumnezeu, cum s-a zis. Dar dacă se mișcă potrivit ei, va fi în Dumnezeu, în Care preexistă rațiunea existenței lui, ca obârșie și cauză. Și dacă nu vrea să se prindă cu dorința de nimic altceva decât de obârșia sa proprie, nu cade de la Dumnezeu, ci devine, întinzându-se tot mai mult după El, Dumnezeu, și se numește parte a lui Dumnezeu, prin faptul că se împărtășește după cuviință de Dumnezeu, ca unul ce îmbrățișează, potrivit cu firea, în chip înțelept și rațional, printr-o mișcare cu bun chip, obârșia și cauza proprie”. Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, trad. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, Editura I.B.M.al B.O.R., București, 2006, pp. 117-119.

¹³ Alain Riou, *Le monde et l'Eglise selon Maxime le Confesseur*, Paris, 1973, p. 62, cf. Lars Thunberg, *Omul și cosmosul în viziunea Sfântului Maxim Mărturisitorul*, trad. de prof. Dr. Remus Rus, Editura I.B.M. al B.O.R., București 1999, p. 70.

Această întreită abordare a Întrupării descoperă *ținta fericită pentru care s-au creat toate*, respectiv împărtășirea făpturii de viața Făcătorului, sau ajungerea la unitatea deplină dintre Creator și creație prin păstrarea reciprocă a identităților. Iar aceasta s-a realizat în Iisus Hristos, măsura și ținta tuturor celor zidite:

„Aceasta este taina cea mare și ascunsă, scrie Sfântul Maxim Mărturisitorul. Aceasta este ținta fericită (sfârșitul) pentru care s-au întemeiat toate. Acesta este scopul dumnezeiesc, gândit mai înainte de începutul lucrurilor, pe care definindu-l spunem că este ținta finală mai înainte gândită, pentru care sunt toate, iar ea pentru nici una. Spre această țintă finală privind, Dumnezeu a adus la existență ființele lucrurilor. Acesta este cu adevărat sfârșitul providenței și al celor providențiate, când se vor readuna în Dumnezeu cele făcute de El. Aceasta este taina care circumscrie toate veacurile și descoperă sfatul suprainfinit al lui Dumnezeu, care există de infinite ori infinit înainte de veacuri. Iar vestitor (înger) al ei s-a făcut însăși Cuvântul ființial al lui Dumnezeu, devenit om. Căci Acesta a dezvăluit, dacă e îngăduit să spunem, însăși adâncul cel mai dinlăuntru al bunătății părintești și a arătat în Sine sfârșitul pentru care au primit făpturile începutul existenței. Fiindcă pentru Hristos sau pentru taina lui Hristos au primit toate veacurile și cele aflătoare înăuntrul veacurilor începutul existenței și sfârșitul lui Hristos. Căci încă dinainte de veacuri a fost cugetată și rânduită unirea hotarului (definitului) și a nehotărniciei (indefinitului), a măsurii și a lipsei de măsură, a marginii și a nemărginirii, a Creatorului și a creaturii, a stabilității și a mișcării”¹⁴.

De remarcat că Sfântul Maxim nu leagă neapărat și nu condiționează strict Întruparea lui Hristos de evenimentul păcatului. Așa cum am văzut mai sus lumea a fost creată cu o constituție corespunzătoare întrupării Logosului și în vederea „unirii Creatorului cu creatura”. Iconomia mântuirii este mai largă decât tema căderii și cea a restaurării. Acestea sunt presupuse, de vreme ce căderea în păcat a avut loc, însă Întruparea – ca realizare a unității dintre Cel necreat și creatură, fără anihilare și reducere a termenilor

¹⁴ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, Filocalia III, Editura Harisma, București, 1994, pp. 331-332.

unul la celălalt – este „ținta finală la care privind, Dumnezeu a adus la existență ființele lucrurilor”. Constituția lumii (logoi-i celor create), așa cum a ieșit din gândul și actul creator a lui Dumnezeu, o tensionează și o direcționează spre Hristos, Cel în Care aspirația fundamentală a lumii, unirea cu necreatul, se realizează. Întruparea lui Dumnezeu în istorie (Iisus Hristos) a realizat deodată și ridicarea omenirii din cădere, dar a desăvârșit și a împlinit și aspirația înscrisă în structura și natura lumii prin actul creației. Întruparea lui Hristos nu se epuizează în actul Răscumpărării din tragedia căderii¹⁵. Tocmai de aceea Sfântul Maxim Mărturisitorul consideră că „întotdeauna și în tot Cuvântul și lucrarea Sa”, Dumnezeu manifestă și realizează ceva din taina Întrupării. Comentând acest lucru Lars Thunberg arată că în contemplarea principiilor (*logoi*) materiei și a celor scripturistice trebuie văzută o lucrare mediatore a Duhului de sfințire și *îndumnezeire* care înseamnă tainica unire neamestecată dintre Creator și făptură ceea ce este totuna cu un chip al Întrupării:

„Contemplarea principiilor (*logoi*) creației nu aparține numai atitudinii naturale a omului față de lucrurile care au fost create împreună cu el, ci și lucrării mediatore a Duhului în sfințire și îndumnezeire. Elementul rațional (*logikos*) din om este capabil de pătrundere analitică în lucrurile create, prin *logoi*-i lor. În același timp această pătrundere este un dar al harului, în sensul unei comunicări divine voite. Sfântul Maxim presupune o relație similară a omului cu cuvintele și sensurile (*logoi*) Scripturii. Întrupat în înseși cuvintele Scripturii, Logosul cel Viu iluminează cea mai profundă semnificație a lor, nu numai în ceea ce privește *logoi*-i poruncilor divine. Întruparea istorică a lui Dumnezeu în Hristos, Dumnezeu-Omul, ne pune la îndemână cheia cosmosului universal și a economiei mântuirii ca întreg¹⁶.

¹⁵ „Întruparea lui Dumnezeu s-a îndeplinit în toată însemnătatea și întinderea ei așa cum a fost hotărâtă din veșnicie în sfatul lui Dumnezeu; ea a fost totuși îndeplinită pentru omenirea căzută. În urma acestei căderi, ea a devenit înainte de toate un mijloc de mântuire și răscumpărare, dar și-a menținut totodată plenitudinea însemnătății ei și dincolo de răscumpărare, căci ea nu se epuizează în ultima”, Serghie Bulgacov, *Mielul lui Dumnezeu*, Editura. rusă, Paris, Zuica Press, p. 363, cf. Păr. Stăniloae, note la *Filocalia III*, Editura Hărisma, București, 1994, p. 496.

¹⁶ Lars Thunberg, *Omul și cosmosul în viziunea Sfântului Maxim Mărturisitorul*, trad. de

Învieria finalitatea fericită înspre care au fost zidite toate

În sensul celor de mai sus – vorbește Sfântul Maxim și în *Capete Gnostice*:

„Taina Întrupării Cuvântului cuprinde în sine înțelesul tuturor ghicirilor și tipurilor din Scriptură, și știința tuturor fapturilor văzute și cugetate. Căci cel ce a cunoscut taina crucii și a mormântului a înțeles rațiunile celor mai înainte spuse; iar cel ce a cunoscut înțelesul tainic al Învierii a cunoscut scopul spre care Dumnezeu a întemeiat toate cele mai înainte”¹⁷.

Aici Sfântul Maxim subliniază și aceea că unirea dintre Cel necreat și creatură înseamnă, pentru făptură, dobândirea *Învierii*. Învieria este consecința ajungerii lumii la finalitatea pentru care a fost zidită. La fel ca și Întruparea – care nu se limitează și nu se justifică doar prin Răscumpărare – și Învieria are, la Sfântul Maxim, o sferă mai largă decât cea legată de cădere și răscumpărare. Învieria ar fi fost necesară lumii și dacă omul nu ar fi căzut.

„Chiar fără de păcat, comentează părintele Stăniloae textul de mai sus, lumea era destinată unei întrupări a Logosului întru ea, a unei morți și învieri a omenității Logosului și a lumii întru El”¹⁸.

Prin apariția păcatului Întruparea a primit „caracter de extremă cheneză”, crucea a primit caracterul sângeros și ispășitor, iar înviera caracterul de biruință asupra morții. Dacă n-ar fi fost căderea (păcatul) atunci Logosul ar fi avut o întrupare, o cruce și o înviere duhovnicească (mistică), dar la fel de reale ca și cele istorice deja petrecute, adică, creatura cea necăzută, deși ajunsă la nepătimire, tot ar fi avut nevoie să primească în ea pe Dumnezeu într-un mod mai deplin sau mai desăvârșit. Această unire mai deplină (mai adevărată) a creatului necăzut și ajuns nepătimitor cu Cel necreat ar fi însemnat încetarea sau odihna de activitatea și mișcarea sa naturală (moartea mistică) pentru a fi activată exclusiv la un „a fi” dumnezeiesc (îndumnezeirea sau înviera mistică).

„Toate cele văzute (fenomenale) se cer după cruce, scrie Sfântul Maxim, adică după deprinderea de a stăvili afecțiunea față

prof. Dr. Remus Rus, Editura I.B.M. al B.O.R., București 1999, p. 70.

¹⁷ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Cele două sute de capete despre cunoștința de Dumnezeu și iconomia întrupării Fiului lui Dumnezeu, Întâia sută*, 66, trad. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, Filocalia II, Editura Humanitas, București, 1999, p. 150.

¹⁸ Păr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Note la Filocalia III*, ediția a II a, Editura Harisma, București, 1994, p. 496.

de ele a celor ce sunt duși prin simțuri spre ele. Iar cele inteligibile (numenale) toate au trebuință de mormânt, adică nemișcarea totală a celor ce sunt purtați de ele prin minte. Căci împreună cu afecțiunea și cu mișcarea, aceasta fiind înlăturată spre cele create, răsare Cuvântul singur, existând de sine, ca ridicat din morți, circumscriind toate cele ce au provenit din El. Acum nimeni nu mai e legat de El prin relație naturală, căci după har, dar nu prin fire, se efectuează mântuirea celor ce se mântuiesc”¹⁹.

Așadar, după Sfântul Maxim, și cele sensibile și cele inteligibile se cer după cruce, adică după un rost și un plan existențial mai profund decât cel al firii create. Încetarea afecțiunii și a mișcării – adică, încetarea rezumării existenței la cele create și încetarea orientării existenței înspre cele create – echivalează cu încetarea trăirii după necesitățile firii și prin puterile naturale ale firii, ceea ce este totuna cu moartea mistică; iar circumscrierea a toate în Logosul veșnic nu este o desființare a firii, ci o înviere a ei, adică o ridicare a firii în planul relației cu Dumnezeu prin har. Aceasta este finalitatea fericită pentru care creația a fost adusă la existență și la care se ajunge parcurgând calea morții și a învierii mistice, întrucât unirea cu Dumnezeu va însemna a fi asemenea cu El, adică

„mai presus de timp, de spațiu, de veacuri (deci de necesitățile și puterile firii), căci Dumnezeu nu există împreunat cu vreunul dintre acestea”²⁰.

Iată, așadar, de ce și cum, întruparea și crucea, moartea și învierea Logosului în istorie ar fi avut loc și fără evenimentul căderii în păcat, întrucât acestea sunt înscrise în constituția creației, în modul în care lumea a fost adusă la ființare, și reprezintă și finalitatea fericită înspre care au fost zidite toate.

Lumea, ca semn al înțelepciunii și slavei lui Dumnezeu

Pe linia celor afirmate până aici despre „lume ca lume a lui Dumnezeu”, putem conchide că rădăcina și baza creației sensibile și a celei inteligibile este actul creator al Sfintei Treimi. În Rațiunea supremă, în Duhul dumne-

¹⁹ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Cele două sute de capete despre cunoștința de Dumnezeu și iconomia întrupării Fiului lui Dumnezeu, Întâia sută*, 67, trad. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, Filocalia II, Editura Humanitas, București, 1999, pp. 150-151.

²⁰ Pr. Prof. Dumintru Stăniloae, *Note, Filocalia II*, Editura Humanitas, București, 1999, p. 152.

zeiesc și în voința creatoare a Tatălui sunt „fixate ferm” rațiunile tuturor celor ce există. De aici măreția și frumusețea fapturilor („căci El însuși, Dumnezeu, este începătorul frumuseții” *Înțelepciunea lui Solomon 13, 3-5*). De aici și însușirea lumii de a fi semn al înțelepciunii și slavei lui Dumnezeu.

„Căci precum privind la cele ce sunt, scrie Sfântul Maxim tâlcuind textul de la Romani 1, 20 („cele nevăzute ale lui Dumnezeu de la întemeierea lumii, veșnica lui putere și dumnezeire, se văd fiind înțelese din fapte”), credem în Dumnezeu cel ce este cu adevărat, la fel din deosebirea ființială în genuri a celor ce sunt cunoaștem Înțelepciunea subzistentă a Lui, pe care o are după ființă și care susține lucrurile. Și iarăși din mișcarea ființială a fapturilor, potrivit genului lor, cunoaștem viața subzistentă a Lui, pe care o are după ființă și care împlinește cele ce sunt. Din contemplarea înțeleaptă a creațiunii, desprindem rațiunea care ne luminează cu privire la Sfânta Treime, adică la Tatăl, la Fiul și la Duhul Sfânt. Căci veșnica putere a lui Dumnezeu este Cuvântul cel deoființă cu El, iar veșnica dumnezeire este Duhul Sfânt. Osândiți sunt, așadar, cei ce n-au cunoscut din contemplarea lucrurilor cauza lor și cele proprii cauzei după fire, adică Puterea și Dumnezeirea. Căci însăși zidirea întreagă își strigă prin faptele din ea și își vestește celor ce pot să audă cu mintea cauza sa, preamărind-o în chip întreit, descoperind adică pe Dumnezeu Tatăl și puterea Lui negrăită și dumnezeirea, sau pe Fiul Său Cel Unul născut și pe Duhul Cel Sfânt. Acestea sunt cele nevăzute ale lui Dumnezeu, văzute prin înțelegerea de la întemeierea lumii”²¹.

Lumea nu este, prin urmare, un obiect și nici un spațiu neutru. Ea încorporează în însăși esența sa harul creator, voința creatoare a cuvântului dumnezeiesc, precum o operă de artă încorporează cuvântul lăuntric al artistului²². Privind lumea, scrie Sfântul Vasile cel Mare,

„vei vedea rațiunea care a condus împodobirea celor ce se văd... (vei vedea) că lumea n-a fost gândită în zadar, nici în deșert... că, lumea este într-adevăr o școală a sufletelor înzestrate

²¹ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, Filocalia III, Editura Harisma, București, 1994, pp. 65-66.

²² Olivier Clement, *Adevăr și libertate. Ortodoxia în contemporanitate. Convorbiri cu Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I*, trad. Mihai Maci, Editura Deisis, Sibiu, 1997, p. 89.

cu rațiune și un loc unde se poate învăța cunoașterea lui Dumnezeu, fiind prin cele văzute și simțite o călăuză a minții pentru contemplarea celor nevăzute, precum zice apostolul, că «cele nevăzute ale lui Dumnezeu de la întemeierea lumii se văd, înțelegându-se din fapte»²³.

Zidirea întreagă și lucrurile din lume poartă pecetea negrăită a Înțelepciunii supreme. Și în acest fel, lumea este o „*înaintare binefăcătoare*”, sau *ex-(s)tazul* lui Dumnezeu către noi, este o *relație oferită*. Prin rânduiala și ritmurile lumii, creația se descoperă drept semnul și sacramentul lui Dumnezeu oferit omului. Orice creatură își are punctul său de contact cu dumnezeirea. „Toate lucrurile Lui întru credință” exclamă Psalmistul (32, 4), iar Sfântul Vasile cel Mare tâlcuiește că deși lucrurile și faptele lumii par a fi lipsite, în ele însele, și prin ele, de credință, totuși ele sunt încredințate omului ca un limbaj, ca un grai prin care vorbește Ziditorul.

„Ce înțeles au cuvintele acestea („toate lucrurile Lui întru credință”)? Lucru este cerul, lucru este pământul, lucru este marea, aerul, toate cele neînsuflețite, cele însuflețite, cele cuvântătoare, cele necuvântătoare. Cum, dar, sunt în credință toate? Ce credință este în cele neînsuflețite? Ce credință în cele necuvântătoare? Ce credință în piatră? Ce credință în câine? Nici cele neînsuflețite, nici cele necuvântătoare nu sunt întru credință. Cuvintele psalmistului n-au lăsat nimic la o parte, ci pe toate le-a cuprins, spunând: «toate lucrurile întru credință». Ce înțeles au, dar, cele spuse? Dacă te uiți la cer, spune psalmistul, și la ordinea din el, cerul îți este conducător credinței; arată în el însuși pe Meșterul care l-a făcut. Dacă te uiți la frumusețile de pe pământ, iarăși și prin ele ți se mărește credința în Dumnezeu. Că n-am crezut în Dumnezeu văzându-l cu ochi trupești, ci prin puterea minții Îl vedem pe Cel nevăzut din cele văzute. Așadar, «toate lucrurile Lui întru credință». Dacă te uiți bine la piatră, vei vedea că și ea îți face dovada Celui care a făcut-o. Chiar furnica, chiar țânțarul, chiar albina. Adeseori, chiar în lucrurile cele mici se arată înțelepciunea Creatorului»²⁴.

²³ Sfântul Vasile cel Mare, *Omilia I la Hexaimeron*, trad. Pr. D. Fecioru, în vol PSB 17, Editura I.B.M. al B.O.R., București, 1986, p. 77.

²⁴ Sfântul Vasile cel Mare, *Omilie la Psalmul XXXII*, trad. Pr. D. Fecioru, în vol PSB 17, Editura I.B.M. al B.O.R., București, 1986, pp. 249-250.

Dumnezeirea este ideea, rațiunea orșicărei creaturi, *logosul* său și ținta către care tinde. În acest sens lumea și făpturile lumii sunt *noduri divine*. Întregul Univers a fost zidit de Dumnezeu ca adunat într-o rază de lumină dumnezeiască²⁵. Toate-și re-găsesc ideea sau rațiunea de a fi, *logosul* interior, tendința ultimă, în Dumnezeu Cel ce le-a zidit. Fiecare lucru își are locul său în imensa simfonie a creației.

„Același este și Cel ce a întins cerul și a revărsat mulțimile imense ale oceanelor, și Cel ce a găurit acul cel foarte fin al albiinei ca pe un fluier ca prin el să-și verse veninul. Nimic să nu-ți fie merinde de necredință! Să nu spui: la întâmplare s-a făcut lucrul acesta! De la sine s-a făcut cutare lucru! Nimic fără ordine, nimic fără o hotărâre, nimic în zadar! Nimic din cele ce sunt n-au venit la întâmplare! Sau să zicem: întâmplare rea, ceas rău! Cuvintele acestea sunt cuvinte de oameni fără carte! «Nu se vând oare două păsări pe un ban? Dar nici una din ele nu cade fără voia cea dumnezeiască!» Câți sunt perii capului? Dar nici unul din ei nu este uitat! Vezi că ochiului dumnezeiesc nu-i scapă vederii lui nimic din cele mai mici lucruri?»²⁶

„Mare este puterea acestei stihii (a făpturilor create, n.n)!, scrie și Sfântul Ioan Gură de Aur. Nimeni n-ar putea spune după cum merită. Spun aceste lucruri și laud cu cuvântul stihie, ca să nu te oprești aici, iubite, ci să pornești de la ea și să duci minunea la Făcătorul stihiei. Cu cât va fi mai mare stihia, cu atât vei arăta mai mare minunea Creatorului»²⁷. „Când înalți deci privirea și privești frumusețea, măreția și folosul cerului, continuă Sfântul Ioan Gură de Aur, urcă-te atunci de la cer la Creator – așa precum spune un înțelept: «Din măreția și frumusețea făpturilor se cunoaște în chip asemănător Făcătorul» – și vezi din crearea acestor stihii cât e de mare puterea Stăpânului tău»²⁸.

²⁵ Vladimir Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, trad. Pr. Vasile Răducă, Editura Anastasia, București, pp. 127-128.

²⁶ Sfântul Vasile cel Mare, *Omilie la Psalmul XXXII*, trad. Pr. D. Fecioru, în vol PSB 17, Editura I.B.M. al B.O.R., București, 1986, p. 250.

²⁷ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, VI, 3, în "Scrieri" partea I, PSB, 21, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Editura I.B.M. al B.O.R., București, 1987, p. 81.

²⁸ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, IV, 5, în "Scrieri" partea I, PSB, 21, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Editura I.B.M. al B.O.R., București, 1987, p. 62.

Lumea este semnificativă, iar semnificațiile ei au fost încredințate omului:

„un om cu suflet ales, dacă ar vrea să cerceteze pe fiecare din cele văzute – dar pentru ce spun eu pe fiecare? – dacă ar vrea să cerceteze bine trupul lui, va vedea chiar în cele mai mici organe ale trupului lui puterea nespusă și nepovestită a lui Dumnezeu. Dacă aceste lucruri văzute sunt îndestulătoare să ne arate măreția puterii Creatorului, ei bine, dacă te-ai urca la puterile cele nevăzute, dacă ai înălța gândul nostru la oștile îngerilor, ale arhanghelilor, ale puterilor celor de sus, ale tronurilor, ale domniilor, ale începătoriilor, ale stăpânilor, ale heruvimilor, ale serafimilor, care minte, care cuvânt ar fi în stare să ne spună măreția Lui nepovestită”²⁹.

Lumea este, prin urmare, semn și epifanie a Ziditorului.

Lumea – limbajul lui Dumnezeu către om și limbajul omului către Dumnezeu

Creația, ca lume a lui Dumnezeu, vorbește însă omului nu doar despre Ziditorul ei și despre „lumea Ziditorului din noi”, adică despre „om și lume”, despre lume ca om și despre rostul lumii prin om. Între lumea zidită de Dumnezeu și între omul zidit de Dumnezeu nu există discontinuitate. Omul nu este în lume precum sunt lucrurile lumii în lume, sau precum sunt animalele în lume. Lumea, pentru om, nu este un *ceva* pe care omul l-ar putea percepe de la distanță, așa cum percepe un lucru exterior lui. Lumea „nu este obiectivă și nu ni se obiectivează”, ci ne este o realitate ontică și de aceea suntem obligați să vorbim despre o unitate de destine dintre om și lume. Prin lume noi participăm la Cel ce este mai presus de ea, iar prin om, ea este adusă la Cel ce a făcut-o pe ea. Omul „nu este în lume cum este apa într-un pahar, nici cum este peștele în apă. Lumea, ca deja locul, este o realitate *ego-logică*. Omul «are» o lume, animalul nu are: el este «sărac de lume», și nu are decât mediul înconjurător”³⁰.

Referatul biblic al creației (plăsmuirea lui Adam din pământ) sugerează că omul nu poate fi separat de restul creației și că nu-și poate atinge menirea fără lume (ca lume zidită de Dumnezeu). Omul recapitulează în el lumea și sensul ei.

²⁹ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, IV, 5, p. 62.

³⁰ A. Jean-Yves Lacoste, *Experiență și Absolut. Pentru o fenomenologie liturgică a umanității omului*, trad. Maria-Cornelia Ică Jr., Editura Deisis, Sibiu, 2001, p. 16.

Omul, persoană creată după chipul și asemănarea lui Dumnezeu³¹, transcendente lumea, însă nu pentru a o abandona și nu în sensul unei separări abstracte, ci pentru a-i rosti sensul³². Dacă lumea este spațiul de dialog dintre Dumnezeu și om, omul este punctul de legătură dintre dumnezeiesc și lume. „Căci zice: «Luând Domnul Dumnezeu țărână din pământ, a făcut pe om»; și din propria-I suflare i-a dăruit plămuirii acesteia viață, pentru ca *pământul să se înalțe la dumnezeiesc* și pentru ca un singur har să străbată toată făptura, după aceeași cinstire, firea de jos fiind amestecată cu cea mai presus de lume”³³. Prin om lumea e chemată să devină „chip al chipului”, adică să-și atingă menirea: *cer nou și pământ nou*. Inițial, în Eden, Adam a fost așezat (încredințat) să dea nume viețuitoarelor, adică să intuiască printr-o rațiune duhovnicească rațiunile (logoi-i) sau esențele spirituale ale lucrurilor pentru a oferi lumea Logosului sau Rațiunii divine. Astfel scopul lumii nu este acela de a-și converge potențele într-o devenire temporală spre o situație care să permită manifestarea omului, și nici doar acela de-a satisface nevoile terestre ale omului, ci lumea e chemată să devină *limbajul prin care Dumnezeu se adresează omului* și, deopotrivă, *limbajul prin care omul de adresează lui Dumnezeu*³⁴.

„Când te așezi la masă, roagă-te, când iei pâinea să o mănânci, înalță mulțumiri către Cel Ce ți-a dat-o; când întărești cu vin slăbiciunea trupului, adu-ți aminte de Cel ce ți-a dat

³¹ „Apoi s-a făcut făptura pământească. Chip al puterii de sus; această ființă era omul. Și era în el frumusețea dumnezeiască a naturii pe care o percepem cu mintea, amestecată în el printr-o putere tainică.” Sfântul Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic* 6, trad. Grigorie Teodorescu, Editura Sofia, București, 1998, p. 34.

³² „Lumea însăși, scrie părintele Stăniloae, ne îndeamnă la o transcendere a ei, dar nu să ne rupem total de ea, cât trăim în ea. Dar această transcendere e, pe de altă parte, o condiție a întăririi spirituale a omului. Aceasta înseamnă că el trebuie să treacă mai sus de ea după ce a folosit ceea ce-i poate da ea bun, dar a trecut și peste ispitele prin care ea îl ține legat de ea și îl coboară. Omul trebuie să cunoască importanța ei ca drum prin care urcă dincolo de ea... Întrucât lumea e, prin insuficiențele ei de a satisface trebuințele imperioase ale omului dar și prin taina existenței și măreției ei, un transparent al unui alt plan de viață, adică al lui Dumnezeu, sau un mediu care se cere depășit sau invită la transcenderea ei, într-un anumit fel, un mijloc de îmbogățire spirituală printr-o cunoaștere spirituală... Lumea se poate face un mediu transparent tot mai minunat al lui Dumnezeu cel negrăit de bogat”, Pr. prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 1987, pp. 118-119.

³³ Pr. prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 1987, pp. 118-119.

³⁴ Olivier Clement, *Adevăr și libertate. Ortodoxia în contemporanitate. Convorbiri cu Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I*, trad. Mihai Maci, Editura Deisis, Sibiu, 1997, p. 90.

darul spre veselia inimii și mângâierea bolilor. Te-ai săturat? Să nu uiți de binefăcător! Când îți pui cămașa, mulțumește Celui ce ți-a dat-o! Când te îmbraci cu haina să ți se mărească dragostea către Dumnezeu, care ne-a dăruit îmbrăcăminte potrivită și pentru iarnă și pentru vară, îmbrăcăminte care ne păstrează și viața, dar ne acoperă și rușinea! A trecut ziua? Mulțumește Celui Ce ne-a dăruit soarele spre slujba lucrurilor celor din timpul zilei, Celui Ce ne-a dat focul ca să lumineze noaptea și să slujească celorlalte nevoi ale vieții. Noaptea să-ți dea alte pricini de rugăciune. Când ridici ochii la cer și privești frumusețea stelelor, roagă-te Stăpânului celor văzute și închină-te lui Dumnezeu, prea bunul meșter al universului, Care a făcut pe toate cu Înțelepciune. Când vezi că toate viețuitoarele sunt cuprinse de somn, închină-te iarăși Celui ce ne-a slobozit, fără voia noastră să încetăm lucrul, datorită somnului, și, prin puțină odihnă, să ne reînnoim puterile de muncă”³⁵.

Așadar, lumea făcută din nimic (ex nihilo)³⁶ prin voința atotputernică a lui Dumnezeu, își are originea în Creatorul a toate³⁷. Prin harul necreat, rădăcina și intimitatea însăși a tuturor lucrurilor, lumea este *limbajul lui Dumnezeu* către om³⁸. Pe de altă parte, *vocația lumii este de a participa la*

³⁵ Sfântul Vasile cel Mare, *Omilia a V a la mucenița Iulita*, trad. Pr. D. Fecioru, în vol PSB 17, Editura I.B.M. al B.O.R., București, 1986, p. 389.

³⁶ Nimicul nu trebuie înțeles ca o categorie a realității (ca un *ceva* real) alături de Dumnezeu și care ar mărgini plenitudinea Dumnezeirii și din care Dumnezeu ar crea lumea. „Este inexact și insuficient a spune că lucrurile sunt create și plasate în afara lui Dumnezeu, scrie George Florovsky. Însuși acest „în afară” este pus numai de creație și creația din nimicul din afară este tocmai o astfel de punere a unui „altceva” alături de Dumnezeu. Desigur nu în sensul unei limitări a plenitudinii divine, ci a apariției alături de Dumnezeu a substanței sau naturii eterogene a creației... Minunea creației constă în aceea că apare altceva cu totul nou, că picătura eterogenă a creației există alături cu „nemărginitul ocean al existenței”, cum zice Sfântul Grigorie de Nazianz. Este o infinită distanță între Dumnezeu și creație, dar distanță „nu de loc, ci de natură”, cum spune Sfântul Ioan Damaschin”, Gheorghe Florovsky, *Creation and Redemption*, Pelamanta Massachussets, 1976, p. 46; cf. Pr. prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 1987, p. 245.

³⁷ „Universul fiind un lucru bun, cauza existenței lui este puterea care dorește și face lucrurile bune. Existența întregului univers e legată de puterea Cuvântului;... (de aceea) să nu socotim că există o altă cauză a menținerii laolaltă a părților universului în afară de Cuvântul însuși, prin care toate există”, Sfântul Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic* 6, trad. Grigorie Teodorescu, Editura Sofia, București, 1998, p. 27.

³⁸ „Lumea ne face transparent pe Dumnezeu, scrie Părintele Dumitru Stăniloae (...) Când

plinătatea vieții dumnezeiești („pământul să se înalțe la dumnezeiesc”), sau de a deveni Împărăția lui Dumnezeu. Iar menirea aceasta a lumii i-a fost încredințată spre realizare omului. Lumea devine astfel *limbajul omului* prin care se adresează lui Dumnezeu. Aceasta este taina relației om-lume. „Omul e punte între Dumnezeu și întreaga lume dependentă de Absolut, în calitate de creatură a Aceluia. El întinde prin acesta un sens ultim asupra universului. Dumnezeu devine transparent prin univers, ba chiar lucrător prin om asupra universului, ca factor conștient”³⁹. Omul trăiește spiritual și conștient, procesele și realitatea materiei din, prin, și ca trup al său. Trupul viu al persoanei umane este o sinteză și o expresie și a spiritului și a materiei. În trupul omului materia se arată capabilă să se unească cu spiritul, să simtă împreună cu acesta plăceri sau dureri, să se organizeze spiritual. Trupul viu al omului ne descoperă că materia este făcută pentru spirit și pentru participarea la subiectivitatea spiritului.

„În materia trupului, scrie părintele Stăniloae, se reflectă simțirea și conștiința spiritului sau prin ea se pot produce simțiri de durere și plăcere în spirit. Ea poate fi spiritualizată de spirit, dar spiritul nu poate fi materializat de ea, deși e trăită și penetrată de spirit. Nu spiritul e făcut pentru a fi materializat, ci materia pentru a fi spiritualizată, deși prin această lucrare se întărește și spiritul și se actualizează alte puteri ale lui și altfel, sau în mod mai accentuat și mai frumos. Dar și în acesta se arată că materia e făcută pentru spirit, nu spiritul pentru materie. Iar prin aceasta că nu materia creează spiritul, ci un Spirit atotputernic o creează pe ea”⁴⁰.

Așadar, Dumnezeu creează materia (lumea materială) pentru a fi înduhovnicită, adică pentru a participa și pentru a fi umplută de atributele vieții duhovnicești. Iar sarcina aceasta a fost încredințată omului. Posibilitatea realizării sensului pentru care a fost creată materia este arătată prin trupul viu al omului. Trupul omului este o arătare concretă a posibilităților materiei și o devansare (e adevărat, acum, ascunsă și palidă) a punctului final înspre care materia (lumea materială) se îndreaptă.

văd lucrurile dăruite de Dumnezeu, Îl văd pe El”, Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 1987, p. 127.

³⁹ Pr. Prof. D. Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, p. 313.

⁴⁰ Pr. Prof. D. Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, pp. 313-314.

TEOLOGIA „GRAȚIEI” (HARULUI) LA FERICITUL AUGUSTIN

Arhim. Conf. Univ. Dr. Teofan Mada

Abstract

The fundamental problem of understanding the Augustinian dogma about grace is that of the relationship between grace and predestination. Predestination is the direct consequence of the sovereignty of grace. In Blessed Augustine's theory there is a privileged relationship, we could say fundamental, between free will and grace, and this relationship is based on the work of prayer. So, when he speaks or writes about grace, Blessed Augustine understands (almost always) the prayer that called and invoked grace, which means that in his doctrine, grace is not even completely free. Free will is called to work with grace through prayer. Affirming the primacy / preeminence / sovereignty of grace, Augustine insists on the importance of prayer through which grace comes and is maintained! The consciousness of its own fragility (including the will), the prayer and hope exalted to God represent the right spiritual attitude proclaimed by the Blessed Augustine.

Keywords

Dogma, grace, predestination, deeds, merit, faith, life, love, salvation

1. Relația dintre grație și predestinație

Textele lui Augustin nu se pretează interpretării ce postulează existența a două tipuri de grație: grația „eficientă” – grație particulară ce produce voința binelui – și grația „suficientă” – care înclină (predispune), îndeamnă și solicită. Disjuncția aceasta a grațiilor nu-i aparține, ci este o exegeză augustiniană modernă târzie, susține Jean Chéné, unul din traducătorii moderni cu autoritate ai lui Augustin¹.

Problema fundamentală a înțelegerii dogmei grației augustinienne este aceea a raportului dintre grație și predestinație. Predestinația este consecința nemijlocită a suveranității grației. Augustin își concretizează doctrina predestinației în consonanță cu doctrina grației făcând exegeza Epistolei către Romani a Sfântului Apostol Pavel².

„În primul din aceste texte el descoperea că, după Apostol, există două feluri de [oameni] chemați, cei care sunt chemați simplu, și cei ce sunt chemați *secundum propositum*. Aceștia din urmă sunt aleșii, predestinații, pe care Dumnezeu i-a cunoscut de dinainte, adică i-a *deosebit* de dinainte printr-o privire de predilecție. Și printr-un plan divin infailibil acești predestinați sunt chemați să primească credința, îndreptarea și slăvirea *la fel de gratuit cum neantul a primit ființa*”³.

Predestinația la mântuire este la fel de gratuită ca predestinația creării noastre din neființă – această teză augustiniană se găsește în cărțile apologetice împotriva lui Iulian⁴. Convingerea aceasta s-a format de-a lungul unei corespondențe îndelungate în care Augustin și apropiații lui constatașeră că lumea din jurul lor era atât de căzută încât părea o minune să vezi pe cineva pornind pe calea mântuirii. Astfel, Evodius, unul din preopinenții lui Augustin, emite mai înainte acestuia părerea că datorită păcatului originar liberul arbitru a fost atât de rănit sau viciat încât nu duce decat la pierzanie, incapabil de fapte bune:

¹ *Oeuvres de Saint Augustin*, 24, Troisième série: La grâce, Aux moines d'Adrumète et de Provence, *De gratia et libero arbitrio & De correptione et gratia & De praedestinatione sanctorum & de dono perseverantiae*, Texte de l'édition bénédictine, introduction, traduction et notes par Jean Chéné, PSS, et Jacques Pintard, Desclée, De Brouwer 1962, p. 11.

² În special Cap. VIII, 28-30 și Cap. IX, 9-21.

³ *Oeuvres de Saint Augustin*, 24, Troisième série, p. 19.

⁴ PL XLIV, 792, *Contra Iulianum*, lib. V, cap. IV, n. 14.

„Liberul arbitru și-a avut efectul desăvârșit în cazul primului om, vreu să spun în Adam; însă lumea abuzând de darul divin, acest liber arbitru a fost rănit: există deci acum în om un liber arbitru, însă rănit. (...) ...de când s-a viciat, liberul arbitru nu mai ajunge decât pentru pierzanie...”⁵.

2. Relația între liberul arbitru și grație este întemeiată pe lucrarea rugăciunii

Acesta fiind curentul timpului, Augustin nu poate să nu fie afectat. S-ar părea că avem aici un proto-protestantism, o atitudine protestant-incipientă, însă vedem lucrurile din trecut în acest mod pentru că nouă ne lipsește rugăciunea – cea mai importantă lucrare a omului. Ori, la Augustin există o relație privilegiată, am spune fundamentală, între liberul arbitru și grație, și această relație este întemeiată pe lucrarea rugăciunii. Deci, când vorbește sau scrie despre grație, Fericitul Augustin subînțelege (aproape întotdeauna) rugăciunea care a chemat-o, care a invocat grația, ceea ce înseamnă că în doctrina sa grația nu este chiar complet gratuită! Avem aici o relație sinergică între rugăciune (voință/libertate) și grație.

„Luați aminte la aceste cuvinte atât de impunătoare ale Marelui Apostol [II Petru III, 14-16]; și acolo unde aveți sentimentul că nu înțelegeți, mulțumiți-vă, așteptând, să credeți Dumnezeuiștilor Scripturi care ne învață deodată realitatea liberului arbitru omenesc și realitatea grației divine: grație fără de care liberul arbitru nu poate să se întoarcă spre Dumnezeu și nici să progreseze în Dumnezeu. Dar rugați-vă în același timp să treceți de la simpla credință religioasă la înțelegere și înțelepciune”⁶.

⁵ *Oeuvres de Saint Augustin*, 24... Lettre d'Evodius, évêque, à Valentin, abbé d'Adrumète: „Liberi arbitrii plenissimum effectum habuit homo primo creatus, Adam dico; sed ubi male usus est mundus divinum, sauciatum est ipsum liberum arbitrium. Est ergo in homine nunc liberum arbitrium, sed sauciatum. (...) Ex quo enim vitiatum est ipsud liberum arbitrium, ad pereundum sibi tantummodo sufficit...”

⁶ *Oeuvres de Saint Augustin*, 24, p. 59-61, Première lettre à Valentin: „Cavete ergo quod tantus apostolus tam terribiliter dicit; et ubi sentitis non vos intellegere, interim credite divinis eloquiis, quia et liberum hominis est arbitrium et gratia Dei, sine cuius adiutorio liberum arbitrium nec converti potest ad Deum, nec proficere in Deum; et quod pie creditis, ut etiamsapienter intellegatis, orate. Et ad hoc ipsum enim, id est ut sapienter intellegas, est utique liberum arbitrium”.

Grația înțelegerii Scripturilor și grația înțelepciunii vin prin rugăciune: aceasta este *atitudinea existențială a lui Augustin*, ceea ce înseamnă că trebuie să vedem întotdeauna la el *grația legată nemijlocit de lucrarea rugăciunii* (spre deosebire de darurile înnăscute sau darul înnăscut).

Reproșul Mântuitorului la Judecată n-ar fi îndreptățit dacă nu ni s-ar pretinde lucrarea chemării luminii: „Ce înseamnă atunci: „Nu vă cunosc pe voi”? altceva decât: „Eu nu v-am creat așa cum vă aflați acum!”⁷. Omul trebuie să ceară continuu grația ce ajută liberul arbitru și să mulțumească atunci când îi este conferită și triumfă prin ea: „Astfel deci, victoria prin care triumfăm asupra păcatului nu este altceva decât un dar de la Dumnezeu, care în această confruntare ajută liberul arbitru”⁸.

Faptele trupului trebuie făcute să moară prin duh, afirmă Augustin, însă omul nu trebuie să piardă nicicând din vedere că duhul omului este puternic numai înăluntru Duhului Sfânt:

„Și totuși atunci când voi nu mai trăiți trupesc, ci faceți să moară prin duh lucrările cărnii, nu trebuie pentru aceasta, în loc să vă slăviți în Domnul, să vă slăviți în om, adică în voi înșivă. În consecință, pentru a-i împiedica pe cei cărora li se adresase să se înfumureze crezându-se capabili să facă fapte bune prin propriul lor duh, fără Duhul Sfânt, după ce le-a spus: Dacă prin duh faceți să moară lucrările trupului, veți trăi, el [Apostolul Pavel] adaugă imediat: Toți cei care în consecință se lasă conduși de Duhul Sfânt sunt fii al lui Dumnezeu (Rom. VIII, 14)”⁹.

Liberul arbitru înseamnă aici a te lăsa mișcat sau condus de harul Duhului Sfânt. Acesta este modul în care liberul arbitru este chemat să conlucreze cu grația. Omul să-și încredințeze voința lui Dumnezeu.

Fericitul Augustin îi condamnă pe pelagieni de a fi confundat natura cu grația și de a fi susținut că inteligența noastră se poate înălța prin sine însăși, în virtutea puterilor ei înnăscute:

„Acesta de asemenea pelagienii au îndrăznit să o spună: grația ar fi natura pe care am primit-o prin actul creator, și în

⁷ *Oeuvres de Saint Augustin*, 24, p. 69, Seconde lettre á Valentin: „Sed quid est: „Non vos novi”, nisi „tales vos ego non feci?”

⁸ *Oeuvres de Saint Augustin*, 24, p. 111, *De gratia et libero arbitrio*, IV, 8: „Ergo et victoria qua peccatum vincitur, nihil aliud est quam donum Dei, in isto certamine adjuvantis liberum arbitrium”.

⁹ *Oeuvres de Saint Augustin*, 24, p. 143, *De gratia et libero arbitrio*, XI, 23.

virtutea căreia noi suntem în posesia unei inteligențe capabile să înțeleagă, făcuți după chipul lui Dumnezeu pentru a porunci peștilor din mări, păsărilor cerului și tuturor animalelor ce se târăsc pe pământ”¹⁰.

Liberul arbitru este chemat să conlucreze cu grația prin rugăciune. Afirmând întâietatea/preeminența/suveranitatea grației, Augustin insistă asupra importanței rugăciunii prin care vine și se menține grația! Pelagienii considerând că au toate darurile în chip înăscut nu mai considerau necesar să se roage, ci doar să se „antreneze”, să își cultive darurile pe care deja le aveau „prin însuși actul creator”. Tratatul acesta al conlucrării grației și liberului arbitru face din „Doctorul grației” Doctor al rugăciunii. Dacă am ține minte aceasta de-a lungul tuturor tratatelor și scrisorilor lui poate că am fi mai îngăduitori cu excesele lui apologetice și am vedea altfel modul în care i se configurează concepția dogmatică.

Pentru Fericitul Augustin grația lui Dumnezeu nu anihilează libertatea noastră, ci o ajută:

„Noi nu distrugem deci liberul arbitru al voinței omenești atunci când examinăm cu pioasă recunoștință, în loc să reneșăm printr-o insolență ingrată, această grație a lui Dumnezeu care ajută libertatea noastră. Actul de a vrea este cu adevărat al nostru: însă voința este excitată spre a se pune în mișcare, vindecată pentru a fi în stare, ținută pentru a sesiza, în sfârșit umplută pentru a poseda. Dacă nu am fi fost noi cei ce-am fi vrut, n-am fi fost noi nici cei ce am fi primit ceea ce este dat și l-am fi posedat. Cine deci ar fi avut înfrânare, - pentru a alege, dintre darurile lui Dumnezeu, pe cel despre care vă întrețin [atenția]; - cine, repet, ar fi avut înfrânarea dacă nu ar fi fost el cel care să o vrea? Nimeni n-ar fi primit-o, în consecință, dacă nu ar fi dorit-o. Ori, cui îi datorăm noi facultatea dinlăuntru voinței noastre de a primi și de a poseda? Dacă veți căuta aceasta, consultați Scriptura, sau, mai bine odată ce-o știți, amintiți-vă de ceea ce ați citit: „Știind că nimeni nu poate fi înfrânat, cel puțin

¹⁰ *Oeuvres de Saint Augustin*, 24, p. 147, *De gratia et libero arbitrio*, XIII, 25: „Nam et hoc Pelagiani ausi sunt dicere, gratiam esse naturam, in qua sic creati sumus, ut habeamus mentem rationalem, qua intelligere valeamus, facti ad imaginem Dei, ut dominemur piscibus maris, et volucris coeli, et omnibus pecoribus quae repunt super terram”.

dacă Dumnezeu nu acordă aceasta – și aceasta este deja înțelepciune să știi de la cine vine acest dar...” (Înțel. VIII, 21)”¹¹.

3. „Meritele” noastre trebuie atribuite grației

În confruntarea cu Pelagiu Augustin îl citează pe Proorocul Ieremia, care se luptase, la vremea lui, cu oameni având aceeași atitudine de încredere neșăbuită în ei înșiși, și pe care îi amenințase: „Blestemat fie omul care își pune speranța în om, care se sprijină pe carnea brațului său și a cărui inimă se îndepărtează de Dumnezeu” [Ieremia XVII, 5]. Înțelegeți, fraților, această mărturie a Profetului. Cum el n-a spus: Blestemat fie omul care își pune speranța în sine însuși, am putea crede că spunând: Blestemat fie omul ce-și pune speranța în om, el condamnă punerea speranței în altul, dar nu de a și-o pune în sine însuși. De asemenea, pentru a arăta cu adevărat că el avertizează pe om să nu-și pună speranța nici în el însuși, după ce a spus: Blestemat fie omul ce-și pune speranța în om, el adaugă imediat: *și care-și face sprijinul din trupul brațului său*. Brațul este folosit aici pentru puterea de a acționa. Prin cuvântul trup, trebuie să înțelegem fragilitatea omenească”¹². Augustin arată că așa cum proorocul îi condamnase în Numele lui Dumnezeu pe oamenii vremii sale, tot astfel vor fi anatematizați ereticii pelagieni de sinoadele ecclesiastice din vremea sa. Pentru a se feri de această trufie îngrozitoare, Augustin spune că oamenii trebuie să aibă atitudinea Psalmistului: „Fii ajutorul meu, nu mă părăsi, nu mă alunga, Dumnezeule, Mântuitorul meu!” (Ps. XXVI, 9) Conștiința propriei fragilități (în care se include și voința cu liberul ei arbitru), rugăciunea și nădejdea înălțată spre Dumnezeu reprezintă atitudinea spirituală corectă propovăduită de Fericitul Augustin. Mai mult: el afirmă că și meritele/faptele noastre trebuie atribuite grației!

„Odată ce a fost dăruită [grația], meritele noastre încep [să existe], dar prin ea; fiindcă dacă ea se retrage, omul cade, nefiind redresat, ci doborât prin liberul arbitru. Tocmai pentru aceasta, chiar dacă omul a început să aibă merite autentice, nu trebuie să și le atribuie lui însuși, ci lui Dumnezeu, căruia Psalmistul îi spune: „Fii ajutorul meu, nu mă părăsi”. Prin aceste cuvinte: „nu mă părăsi”, el arată că dacă ar fi fost părăsit n-ar fi putut să facă nimic bun prin sine însuși”¹³.

¹¹ *De bono viduitatis*, Contra inimicos gratiae Christi propugnatio: XVII. 21, p. 280.

¹² *Oeuvres de Saint Augustin*, 24, pp. 105-107, De gratia et libero arbitrio, IV, 6.

¹³ *Oeuvres de Saint Augustin*, 24, p. 121, De gratia et libero arbitrio, VI, 13.

Iar meritele trebuie atribuite în totalitate grației *pentru păstrarea smereniei!* – „pentru ca nimeni să nu se trufească” (Efes. II, 9), îl citează Augustin pe Sfântul Apostol Pavel. Păstrarea conștiinței fragilității proprii, păstrarea smereniei, a rugăciunii, fuga de slava deșartă, punerea nădejdi numai în Dumnezeu – toate aceste virtuți alcătuiesc atitudinea ascetică și spirituală mântuitoare și convingerea intimă a Fericitului Augustin.

a. Credința vine prin grație

Se pune atunci problema în ce mod s-a ajuns la supralicitarea rolului grației și la exacerbarea predestinației: prin ce exces, prin ce abuz dogmatic s-a ajuns pierderea sensului autentic al acestor virtuți ? Pentru că pornind de la textele Fericitului Augustin putem să ajungem la concluzia că și credința vine prin grație, în mod gratuit, și cine primește credința este ales, iar cine nu o primește este pierdut:

„El [Pavel] a spus în sfârșit: Am păstrat credința; dar el, cel ce a spus aceasta, spune altundeva: Am obținut mila pentru a fi credincios [I Corinteni VII, 25]. El n-a spus: Am obținut mila pentru că fusesem credincios, ci: *pentru a fi credincios*. El arată prin aceasta că credința însăși nu poate fi posedată fără Dumnezeu Care face milă, și că această credință este un dar de la Dumnezeu”¹⁴. Augustin încearcă aici să *universalizeze taina ne-asemuită a convertirii lui Pavel!*

Există în scrierile Doctorului grației texte care condamnă concepțiile protestante mai înainte ca acestea să răsără: în exegeza Epistolei lui Iacov Augustin spune că nu are valoare orice credință, fiindcă „și diavolii cred și se cutremură” (II, 19), ci „doar credința care acționează prin dragoste” (Gal. V, 6). Citându-l pe Apostolul Pavel – „Doctorul națiunilor” („Doctor Gentium”) – Augustin remarcă faptul că pentru acesta viața eternă este ea însăși o grație¹⁵.

b. Viața este grație

Fiind întrebat: „Cum putem fi vrednici de Cer dacă acesta este un dar?” sau „Cum să merităm Cerul dacă acesta e harul lui Dumnezeu?” Augustin

¹⁴ *Oeuvres de Saint Augustin*, 24, p. 129, De gratia et libero arbitrio, VII, 17.

¹⁵ *Oeuvres de Saint Augustin*, 24, p. 131, De gratia et libero arbitrio, VII, 18: „Sed quia et ipsa bona opera nobis ex Deo sunt, a quo nobis et fides est et dilectio, propterea idem ipse Doctor Gentium etiam ipsam vitam aeternam gratiam nuncupavit”.

răspunde că și meritele noastre sau vrednicia sunt daruri de la Dumnezeu, pentru că El a spus: „Fără Mine nu puteți face nimic” (Ioan XV, 5). El mai susține că viața eternă este „o grație pentru o grație”, „un har pentru un har”, sau mai bine zis darul dumnezeiesc final ca răsplătă a lucrării darurilor inițiale:

„Atunci, dragii mei, dacă este adevăratcă viața noastră bună nu este altceva decât o grație a lui Dumnezeu, fără-ndoială că viața eternă, recompensă a vieții bune, este și ea de asemenea o grație: ea este în consecință un dar gratuit, deoarece este dată în mod gratuit această viață bună pentru care este dată ea însăși. Dar viața bună, pentru care este dată viața eternă, este în mod simplu o grație, în vreme ce viața eternă, care îi este acordată ca recompensă, este o grație pentru o grație, ca o plată pentru dreptate: din moment ce va fi adevărat – căci este adevărat – că Dumnezeu „va răsplăti fiecăruia după faptele sale”(Mat. XVI, 27; Rom. II, 6)”¹⁶.

Fericitul Augustin nu inventează termenul „grație pentru grație” sau „har pentru har”: el este foarte atent să fie cât mai fidel textului biblic: „Și din plinătatea Lui noi toți am luat, și har peste har” (Ioan I, 16). Atitudinea lui teologică este aceea a smereniei celei mai adânci: viața mistică este har peste harul efortului spiritual al ascezei.

Orice face omul bine trebuie să pună pe seama lui Dumnezeu. Orice i se întâmplă bine, trebuie să spună că acesta este harul lui Dumnezeu. Aici Sfântul Augustin este în consonanță cu Sfinții Părinți.

Viața eternă este răsplata faptelor bune – de care sunt capabili doar oamenii grației: „Astfel Apostolul dă numele de dar liber al lui Dumnezeu vieții eterne însăși, care este cu siguranță o răsplătă pentru fapte bune, când el spune „Pentru că răsplata păcatului este moartea, dar darul liber al lui Dumnezeu este viața veșnică în Hristos Iisus Domnul nostru” (Rom. VI, 23). Plata este solda datorată serviciului militar, nu un dar, și de

¹⁶ *Oeuvres de Saint Augustin*, 24, p. 135, De gratia et libero arbitrio VIII, 20: „Itaque, charissimi, si vita bona nostra nihil aliud est quam Dei gratia, sine dubio et vita aeterna, quae bonae vitae redditur, Dei gratia est: et ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa cui datur. Sed illa cui datur, tantummodo gratia est; haec autem quae illi datur quoniam praemium eius est, gratia est pro gratia, tanquam merces pro iustitia; ut verum sit, quoniam verum est, quia *reddet unicuique Deus secundum opera eius*”.

aceea el spune că „răsplata păcatului este moartea”, ca să arate că moartea urmează pe bună dreptate păcatului, nu în mod nemeritat. Dar grația nu este grație decât dacă este liberă. Deci ar trebui să se înțeleagă că chiar și faptele bune meritorii ale unei persoane sunt daruri ale lui Dumnezeu, și atunci când viața eternă este dată ca răsplată pentru ele, aceasta nu înseamnă decât că grația este dăruită în schimbul grației. Astfel, omul a fost creat drept, astfel încât să poată rămâne în acea dreptate cu ajutor divin, sau să fie pervertit prin propria sa voință. Pe oricare din acestea o alege, voința lui Dumnezeu trebuie să se împlinească, fie prin el, fie în mod sigur în ceea ce îl privește. Astfel, deoarece el a preferat să-și împlinească propria voință, în locul voinței dumnezeiești, voința lui Dumnezeu în ceea ce-l privește s-a împlinit, și Dumnezeu a luat din *massa damnată* care decurge din rezerva sa unele vase de cinste și unele de necinste; vasele de cinste El le face prin mila Sa, acelea de necinste prin dreptatea Sa, astfel încât nimeni să nu poată să laude umanitatea, și în consecință nimeni să nu poată să se laude pe sine¹⁷.

c. Iubirea este grație

Pentru Fericitul Augustin grația dumnezeiască dăruiește iubirea legii evanghelice:

„De ce s-a spus: Să ne iubim unii pe alții, fiindcă iubirea vine de la Dumnezeu (I Ioan IV, 7), dacă nu pentru a angaja prin acest imperativ liberul arbitru să ceară darul lui Dumnezeu? Acest avertisment, dealtfel, ar fi rămas fără rod dacă liberul arbitru nu ar fi primit de la-nceput o oarecare iubire, pentru ca să poată cere el însuși [puterea] de-a împlini ceea ce i s-a poruncit. Să ne iubim unii pe alții, este spus: iată legea; fiindcă iubirea vine de la Dumnezeu: iată grația. (...) Nu vă lasați înșelați de nimeni, frații mei: nu L-am fi iubit pe Dumnezeu dacă El însuși nu ne iubea mai întâi. Este ceea ce arată foarte limpede Ioan când spune: Să-L iubim pe Dumnezeu, pentru că El ne-a iubit

¹⁷ Saint Augustine, *The Augustine Catechism, The Enchiridion on Faith Hope and Charity* (The Augustine Series), Paperback – September 1, 2008, p. 122.

mai întâi (I Ioan IV, 19). Prin grația Sa ne este dăruit să avem iubirea legii, în timp ce legea fără grație nu face din noi decât niște corupți [„*praevaricatores*’ – „mituiți”]”¹⁸.

Iubirea a ceea ce prescrie porunca divină – dăruită nouă de grația divină – poate să stăpânească libertatea noastră:

„De asemenea, pentru ca concupiscenta să nu mai uzurpe deloc membrele noastre, ci înfrânarea să pună stăpânire pe ele pentru ca acestea să devină instrumente ale dreptății pentru slava lui Dumnezeu și nu instrumente ale nedreptății în slujba păcatului. Și tocmai așa păcatul nu va mai avea stăpânire în noi. Fiindcă noi nu mai suntem sub regimul Legii care poruncește binele dar nu ne dă și să-l împlinim: noi suntem sub regimul grației care, dăruindu-ne iubirea a ceea ce prescrie Legea, poate să poruncească libertății noastre.”¹⁹.

Doar grația, care ne face să iubim Legea și imperativele ei, poate să împărească asupra libertății noastre, spune Augustin. Deci cei ce n-au grația sunt oarecum scutiți de supunere, precum și de responsabilitatea supunerii față de Lege.

Grația face posibilă iubirea, care face posibilă castitatea (sau virginitatea), conștiința prezenței grației fiind o stare a smereniei. Chiar dacă Augustin nu pronunță aici cuvântul grație, subînțelege prezența ei înăuntrul virtuților omenești: „Păzitoarea virginității este deci caritatea: dar păstrătoarea acestei păzitoare este smerenia”²⁰.

d. Grația reinnoiește voința

Pentru Fericitul Augustin „Grația nu suprimă voința umană, ci o schimbă din rău în bine”²¹. Acestea ar fi voințele „regenerate” în Dumnezeu, sau „renăscute” pentru viața veșnică.

„Dacă examinăm cu atenție Sfintele Scripturi”, spune Fericitul Augustin, „vedem că Dumnezeu nu numai că face bune voințele până atunci rele, ci și după ce le-a făcut bune El le dirijează spre acte bune și către viața eternă, dar El are încă în puterea Sa voințele care se păstrează în condiția lor de creatură [veche],

¹⁸ *Oeuvres de Saint Augustin*, 24, p. 177, De gratia et libero arbitrio, XVIII, pp. 37-38.

¹⁹ *De continentia, Apostolica tuba milites accendit in praelium*: III. 8, p. 38.

²⁰ *De sancta virginitate*, LI 52, p. 216.

²¹ *Oeuvres de Saint Augustin*, 24, p. 185, XX, 41.

pe care le face să se încline, când vrea El, în partea pe care El o vrea, fie în avantajul unora, fie pentru pedepsirea altora, după cum judecă El Însuși conform unei judecăți foarte ascunse, dar fără nici o îndoială foarte dreaptă”²².

În afara voințelor „regenerate” *in novam creaturam* există „vasele mâniei lui Dumnezeu” – de care vorbise Apostolul Pavel (Rom. IX, 22) – „făcute pentru pierzanie”. Poate că era mai corect să scrie că Dumnezeu lasă să se încline *saeculi creaturam* spre pieire, nu că „le face [El Însuși] să se încline”, așa cum s-ar putea înțelege. Expresia ar fi trebuit înțeleasă în sensul Scripturii, care spune că Dumnezeu a împietrit inima Faraonului, când de fapt se înțelege evident că Dumnezeu a lăsat-o să se împietrească sau a îngăduit împietrirea, transformând nesimțirea diabolică a Faraonului în prilej al deschiderii unui drum fără întoarcere pentru Israel.

4. „Dogma grației suverane”

Însă Augustin afirmă că Dumnezeu lucrează în inima oamenilor însăși mișcarea voinței lor!

„Dumnezeu acționează în inima oamenilor pentru a le înclina voința așa cum vrea El, fie către bine, în sensul rațiunii milostivirii Sale, fie către rău, în sensul rațiunii a ceea ce li se cuvine, printr-o judecată uneori arătată, alteori ascunsă, dar întotdeauna dreaptă”²³.

Augustin îl citează pe Apostolul Pavel (Rom. XI, 33) atunci când vorbește despre „providența secretă al lui Dumnezeu”, ale Cărui judecăți și căi sunt nepătrunse, remarcând și „supraabundența grației” acolo unde s-a înmulțit păcatul (Rom. V, 20), insistând asupra caracterului „tainic” al judecății divine. El nu are decât două certitudini: existența Dreptății și Milostivirii lui Dumnezeu. Concluzia finală a tratatului este aceea că fiecare din noi trebuie să se roage ca să înțeleagă mesajul cărții, fiecare din noi trebuie să ceară de la Dumnezeu înțelepciunea: „Reluați cu insistență această carte, și dacă înțe-

²² *Oeuvres de Saint Augustin*, 24, p. 185 : „Quae Scriptura divina si diligenter inspiciatur, ostendit non solum bonas hominum voluntates quas ipse facit ex malis, et a se factas bonas in actus bonos et in aeternam dirigit vitam, verum etiam illas quae conservant saeculi creaturam, ita esse in Dei potestate, ut eas quo voluerit, quando voluerit, faciat inclinari, vel ad beneficia quibusdam praestanda, vel ad poenas quibusdam ingerendas, sicut ipse iudicat, occultissimo quidem iudicio, sed sine ulla dubitatione iustissimo.”

²³ *Oeuvres de Saint Augustin*, 24, p. 197, De gratia et libero arbitrio, XXI, 43.

legeți mulțumiți-I lui Dumnezeu; când nu înțelegeți, rugați-vă să înțelegeți, fiindcă Dumnezeu vă va da minte înțelegătoare”²⁴.

Tratatul „De correptione et gratia”, care constituie cel de-al doilea răspuns al lui Augustin monahilor din Adrumet după „De gratia et libero arbitrio”, pornește de la obiecția fundamentală a unui monah:

„Dacă Dumnezeu este Cel ce ne dă să vrem și să facem binele, atunci nu trebuie să dojenim pe cineva pentru faptul că nu ascultă poruncile lui Dumnezeu: este deajuns să ne rugăm pentru el astfel încât să le împlinească”²⁵.

Problema lui Augustin și a monahilor cărora le-a răspuns prima dată este aceea dacă i se poate reproșa cuiva faptul că nu se supune poruncilor dumnezeiești: dacă nu cumva Dumnezeu ar fi „vinovat” de-a nu fi sădit într-însul puterea de a dori și de a împlini binele.

„Totul în noi este un dar de la Dumnezeu”, a spus Augustin, „și se înțelege prin aceasta și perseverența finală”²⁶.

Suveranitatea infailibilă a acțiunii dumnezeiești asupra voinței omenești fusese descrisă în termeni atât de tari încât practic Augustin este „somat” să dea un al doilea tratat: „Despre reproș și grație”. Tema centrală a tratatului „De correptione et gratia” constă în demonstrarea faptului că în ciuda „dogmei grației suverane”²⁷ putem și suntem chiar nevoiți nu numai să prescriem binele și să îndemnăm la practicarea lui, ci și să dojenim și să corectăm pe cei care nu-l împlinesc. Atotputernicia grației nu exclude reproșul – ne spune Augustin – ceea ce înseamnă că eroarea dogmatică anterioară, conform căreia Dumnezeu ar lucra în inima oamenilor însăși mișcarea voinței lor, pe unii predestinându-i la mântuire și pe alții la osândire, este corectată în practica ascetic-monahală. Augustin e conștient de faptul că scrierea sa anterioară îi scandalizase pe unii monahi, care nu puteau înțelege, pe bună dreptate, atitudinea discreționară în care era văzut Dumnezeu. Tot binele trebuie pus pe seama lui Dumnezeu, dar cum să îi pui pe seamă și împietrirea inimilor?

²⁴ *Oeuvres de Saint Augustin*, 24, p. 205, *De gratia et libero arbitrio*, XXIV, 46.

²⁵ *Oeuvres de Saint Augustin*, 12, XII., *Les révisions*, Desclée, De Brouwer et Cie, Paris 1950, p. 559, *Retractationum Liber II*, cap LXVII (XCIV): „Rursus ad eosdem scripsi alterum librum, quem *De correptione et gratia* praenotavi, cum mihi nuntiatum esset dixisse ibi quemdam, neminem corripiendum si Dei praecepta non facit, sed pro illo ut faciat tantummodo orandum”.

²⁶ PL XLV, 1027, *De dono perseverantiae*, cap. XXI, n. 57.

²⁷ *Oeuvres de Saint Augustin*, 24..., p. 251.

5. Grația este acordată în mod universal sau celor predestinați?

Cei care, după ce au fost eliberați de păcat, recad în păcate și patimi, înseamnă că au primit doar grația regenerării și că nu au primit grația perseverenței [în bine]. De ce au primit numai prima grație și n-au primit-o pe cea de a doua rămâne pentru Augustin și adepții săi un mister înfricoșător. Iar pentru epigoni, pentru cei cu sufletul răzvrătit, reprezintă un prilej permanent de revoltă împotriva unei asemenea ordini divine și, în cele din urmă, împotriva lui Dumnezeu Însuși.

După ce afirmă că „la începutul genului omenesc Dumnezeu l-a făcut pe om drept, deoarece nu există nedreptate în Dumnezeu”, și că „prima degenerare (sau depravare) a omului, prin care nu ne supunem lui Dumnezeu, provine din om”, Augustin declară că trebuie să ne reproșăm această stare de fapt chiar dacă păcatul „original” este numit „păcatul altuia”:

„Este adevărat că aceste păcate originare sunt numite ale altuia, deoarece fiecare le primește de la părinții săi [concupiscenta și ignoranța], însă nu este nerațional să fie numite ale noastre din moment ce, așa cum spune Apostolul: *în acest om unic, toți au păcătuit* (Rom. V, 12)”²⁸.

Fără să lămurească modul în care cei nenăscuți încă au putut să păcătuiască astfel încât să fie demni de reproș, Augustin arată în continuare folosul practic al reproșului pe care trebuie să ni-l facem cu toții pentru păcatul altuia:

„Trebuie să reproșăm deci omului o origine condamnată pentru ca durerea născută din reproș să facă să răsară dorința regenerării: această dorință nu răsare totuși decât dacă cel pe care-l muștrăm este fiu al făgăduinței: atunci, în răsunetul muștrării ce se face auzită și care lovește din exterior, Dumnezeu, dinlăuntru, lucrează într-însul voința, printr-o inspirație secretă”²⁹.

²⁸ *Oeuvres de Saint Augustin*, 24, p. 285, De correptione et gratia, VI, 9: „Peccata quidem ista originalia ideo dicuntur aliena, quod ea singuli de parentibus trahunt: sed non sine causa dicuntur et nostra, quia in illo uno omnes, sicut dicit Apostolus, peccaverunt”.

²⁹ *Oeuvres de Saint Augustin*, 24, p. 285: „Corripiatur ergo origo condemnabilis, ut ex dolore correptionis voluntas regenerationis oriatur: si tamen qui corripitur filius est promissionis, ut streptu correctionis forinsecus insonante ac flagellante, Deus in illo intrinsecus occulta inspiratione operetur et velle”.

Foarte important: mustarea exterioară conduce la inspirația interioară dumnezeiască, dar numai dacă cel muștră este predestinat mântuirii, adică dacă este un fiu al făgăduinței! Augustin pare să își dea seama de scandalul stârnit de dogma atotputerniciei grației, și modul în care drege lucrurile arată că dorește ca practica ascetică monahală să rămână aceeași și după acceptarea de către monahi a grației suverane. El întoarce din condei lucrurile în așa fel ca noua „dogmă” pe care-o lansează să lase practica monahală absolut neschimbată.

Augustin oscilează între tendința de-a considera că grația este acordată în mod universal sau este acordată numai celor predestinați. Gândirea lui Augustin nu este contradictorie, ci funcționează aici în două etape: mai întâi el afirmă că grația este acordată tuturor celor care se roagă. Apoi, el spune că cei care se roagă sunt predestinați. Dacă ne gândim că practic diferența dintre natură și grație, dintre darul înăscut și inspirație, constă în existența sau nonexistența rugăciunii, natura fiind dată inițial în orice condiții, iar grația survenind numai în urma rugăciunii, înțelegem de ce Fericitului Augustin trebuie să i de dea titlul nu de „Doctor al grației”, ci de „Doctor al rugăciunii”. Acel „tuturor” cărora le este acordată în mod universal grația se restrânge la cei ce practică rugăciunea. Și cum îi recunoaștem pe cei predestinați mântuirii? – Sunt cei ce practică rugăciunea. Adică aceiași „aleși” ai grației.

Augustin citează din scrierile Sfântului Ciprian al Cartaginei referitoare la Rugăciunea Domnească tocmai pentru a pune rugăciunea în legătură nemijlocită cu acordarea grației perseverenței:

„Spunem: Sfințească-Se Numele Tău: nu pentru a-I ura lui Dumnezeu să fie sfințit [El Însuși] prin rugăciunile noastre, ci pentru a-I cere lui Dumnezeu ca Numele Său să fie sfințit în noi. Fiindcă prin cine ar putea fi sfințit Dumnezeu, Care El Însuși sfințește? Dar pentru că a spus El Însuși: Fiți sfinți, pentru că Eu sunt sfânt (Lev. XIX, 2), noi Îi adresăm această cerere și această rugăciune pentru ca, fiind deja sfințiți prin Botez, să putem să perseverăm în ceea ce-am început să fim”³⁰.

Concluzia lui Augustin se așează în prelungirea cuvintelor Sfântului Ciprian:

³⁰ Sfântul Ciprian, *De Oratione dominica*, XII, PL IV, 526-527.

„Deci preaslăvitul nostru martir gândește că prin aceste cuvinte [ale Rugăciunii Domnești] ucenicii lui Hristos Îi cer în toate zilele să [le dea puterea să] persevereze în ceea ce-au început să fie. Și nimeni nu poate să se-ndoiască: oricine Îl roagă pe Domnul [să-i dea puterea] să persevereze în bine recunoaște că o atare perseverență este un dar de la Dumnezeu”³¹.

Darul perseverenței se dă deci celui ce se roagă! Există o rugăciune în Confesiuni care afirmă primordialitatea rugăciunii asupra grației: *Domine, da quod jubes et jube quod vis* – „Doamne, dă-mi să împlinesc ceea ce-mi poruncești, și apoi poruncește-mi ceea ce vrei!” (cf. Cap. I).

³¹ *Oeuvres de Saint Augustin*, 24..., p. 293, De correptione et gratia VI, 10.

CONTRIBUȚIA PĂRINTELUI PROFE- SOR DR. NICOLAE D. NECULA LA DEZVOLTAREA TEOLOGIEI LITURGICE, PASTORALEI ȘI ARTEI CREȘTINE. MEDALION COMEMORA- TIV LA ÎMPLINIREA UNUI AN DE LA TRECEREA LA CELE VEȘNICE

Pr. Conf. Univ. Dr. Lucian Farcașiu

Abstract

This study is concerned with the main contributions of Father Nicolae D. Necula to the development of the Liturgical, Pastoral and Christian Art of Theology, being a commemorative medal at the completion of one year after the passing to the Lord of his Holiness. Thus, in the Introduction, we referred to Father Prof. as a vocation priest and an erudite professor, taking parts from the memories of those who knew him. In the second part of the study we referred to the main research directions in the work of his Holiness. In the last part of the study we highlighted the reception of the theological work of Father Nicolae D. Necula in the writings of contemporary theologians. The study ends with some conclusions regarding the research undertaken.

Keywords

Father Professor Dr. Nicolae D. Necula, Liturgical Theology, Pastoral and Christian Art

Introducere. Părintele Prof. Dr. Nicolae D. Necula – preot de vocație și profesor erudit. Crâmpoie din mărturiile celor care l-au cunoscut.

In data de 2 septembrie a acestui an se împlinește un an de la trecerea în veșnicia lui Dumnezeu a Părintelui Profesor Dr. Nicolae D. Necula, titularul catedrei de Teologie Liturgică, Pastorală și Artă creștină de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din București.

Chipul Părintelui Profesor va rămâne mereu în amintirea noastră ca acela al unui vrednic părinte și slujitor al teologiei noastre ortodoxe, a cărei viață a fost pusă până la capăt în slujba Bisericii, ca slujitor pasionat al Sfântului Altar, al teologiei și al învățământului teologic în special¹.

Așa cum îl caracteriza Părintele Patriarh Teoctist, Sfinția Sa a fost un „bun cunoscător al rânduielilor de cult, slujitor înzestrat de Dumnezeu cu darul frumos al cântării, preot cu experiență bogată de slujire la altar și cu frumoasă activitate pastorală, profesor de specialitate, diortositor al cărților de cult și membru în Comisia de Pictură a Patriarhiei Române”².

Sfinția Sa, arată părintele Patriarh, a abordat în opera sa teologică „una din laturile cele mai importante ale activității pe care preotul o desfășoară în parohie, cea a cultului și a pastorației, fiind

¹ Pentru bio-bibliografia Părintelui prof. dr. Nicoale D. Necula a se vedea: Pr. Prof. Dr. Viorel Sava, *Părintele Profesor Dr. Nicoale D. Necula la aniversarea a 60 de ani de la naștere*, în rev. „Teologie și Viață”, an 2004, nr. 7-12, pp. 377-404; Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu, *Preotul Profesor Universitar Dr. Nicoale Necula de la Facultatea de Teologie a Universității din București, la 70 de ani*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie. Cinstire și recunoștință Părintelui prof. dr. Nicoale D. Necula la împlinirea vârstei de 70 de ani”, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2014, pp. 51-60; Pr. Prof. Dr. Viorel Sava, *Cunună de osteneli și rodire. Medalion de cinstire și recunoștință închinat Părintelui Profesor dr. Nicolae D. Necula la împlinirea vârstei de 70 de ani*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, pp. 273-284; Pr. Lucian Petroaia, *Preot și dascăl model. Pr. prof. univ. dr. Nicolae D. Necula la șase decenii de viață*, în „Călăuză Ortodoxă”, an XV (2004), nr. 186-187, p. 23; Pr. Lect. Dr. Lucian Petroaia, *S-a mai născut un rugător în Ceruri: pr. prof. univ. dr. Nicolae D. Necula*, în rev. „Călăuză Ortodoxă”, an XXVII (2017), nr. 346-347, pp. 38-46.

² †Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Prefață* la „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică” – vol. III, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2004, p. 5.

preocupat nu numai de problemele de strictă specialitate, ci și de cele pe care societatea le pune astăzi Bisericii. La toate acestea a dat răspunsuri competente, pertinente și realiste, fiind o prezență permanentă în scrisul bisericesc și în confruntările televizate sau transmise prin radio, apărând mereu punctul de vedere al Bisericii și evidențiind învățătura sănătoasă și temeinică a acesteia”³.

Preafericitul Părinte Patriarh Daniel îl caracterizează pe Părintele Profesor astfel:

„aplecăt din copilărie, asupra frumuseții tradițiilor și slujbelor ortodoxe, asupra studiului și rugăciunii”, fapt care, „și-a pus amprenta asupra devenirii sale, pasionat fiind de unul dintre cele mai frumoase domenii de cercetare a Teologiei Ortodoxe - *Liturgica*”⁴.

Referindu-se la Părintele Profesor Nicolae Necula ca slujitor al Sfântului Altar, Părintele Mitropolit Laurențiu arată că cea mai importantă calitate a sa a fost aceea de

„*liturghisitor* model. Prin darul primit de la Dumnezeu a unei voci curate și cultivate, acorda multă atenție corectitudinii interpretării *imnelor* și a *cântărilor* liturgice, mai ales a Sfintei Liturghii. Ceea ce învăța de la catedră, pentru formarea viitorilor slujitori ai altarului, transpunea mai apoi în viață prin slujirea liturgică și lucrarea pastoral misionară”⁵.

Cei care l-au cunoscut îndeaproape au apreciat la Părintele Profesor, în special, darul frumos al slujirii, apreciind că a fost

„deodată un misionar și slujitor, dar și un cercetător și competent deschizător de drumuri, nu doar în cele liturgice” însă „a impresionat totdeauna prin acuratețea și frumusețea slujirii la Sfântul Altar”⁶.

³ †Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Prefață* la „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică” – vol. III, p. 6.

⁴ † Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Părintele Profesor Nicolae D. Necula – un erudit teolog și un dascăl talentat*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie. Cinstire și recunoștință Părintelui prof. dr. Nicolae D. Necula la împlinirea vârstei de 70 ani”, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2014, p. 5.

⁵ † Laurențiu, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului, *Părintele Profesor Dr. Nicolae Necula la 70 de ani. O viață dăruită catedrei și Sfântului Altar*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, p. 12.

⁶ Preot lect. dr. Ionel Ene, *Părintele Profesor dr. Nicolae Necula la 70 ani de viață*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, p. 90.

Un coleg mai tânăr, de la Facultatea de Teologie din București, fost ucenic al Părintelui Profesor Nicolae D. Necula, caracteriza slujirea liturgică a Sfinției sale, astfel:

„numai cine a slujit o dată cu Părintele Profesor Necula a înțeles râvna și dragostea sa față de cele sfinte, grija și respectul rânduielii ortodoxe, fiorul apropierii de Hristos euharistic, muzicalitatea intonării liturgice, sonoritatea specială a citirii Sfintei Evanghelii, căldura și abnegația predicii *bine drese*, cu exemplificări bogate, biblice și patristice, vădind elocința și erudiție”⁷.

Părintele Profesor Viorel Sava, ucenicul cel mai apropiat al Părintelui Profesor, îl caracteriza ca slujitor al cultului, astfel:

„Nu puteai să nu-i remarci eleganța slujirii, cu mișcările cuviincioase, cu gesturile măsurate și atitudinea cuminte, demnă și smerită, în care se îmbinau armonios solemnitatea slujbelor săvârșite cu sobrietatea săvârșitorului lor”⁸.

Potrivit altei mărturii, a unui alt tânăr coleg de la aceeași Facultate,

„ca liturghisitor, Părintele Profesor Nicolae Necula este un slujitor deosebit de talentat prin pasiunea cu care oficia sfintele slujbe... susținută de o voce cu totul aparte și de o cunoaștere adevărată a rânduielilor tipiconale în toată complexitatea lor”⁹.

În același sens, Părintele Arhiepiscop Casian al Dunării de Jos îl caracterizează pe Părintele Profesor Necula astfel:

„preot de reală vocație ... și ... dascăl valoros competent și , Este un preot de tradiție! ... un preot de altă dată, dar și de astăzi ... Părintele Profesor Nicolae D. Necula a ales «calea împărătească» a echilibrului, a discernământului, atât la slujirea de la Altar, cât și la catedră”¹⁰.

⁷ Pr. conf. dr. David Pestroiu, *Părintele Profesor Nicolae D. Necula – portretul liturgistului misionar*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie..”, p. 124.

⁸ Pr. Prof. Dr. Viorel Sava, *Cunună de osteneli și rodire. Medalion de cinstire și recunoștință închinat Părintelui profesor dr. Nicolae D. Necula, la împlinirea vârstei de 70 de ani*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie..”, p. 274.

⁹ Pr. lect.dr. Nicușor Beldiman, *Părintele Profesor Nicolae D. Necula – slujitor și vorbitor de vocație*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie..”, p. 165.

¹⁰ † Casian, Arhiepiscop al Dunării de Jos, *Credința, știința și arta slujirii liturgice. Omagiu Pr. Prof. dr. Nicolae D. Necula, la șapte decenii de viață*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, p. 29.

Părintele Profesor Nicolae D. Necula a fost un profesor cu simț pastoral și deschis pentru misiunea Bisericii, așa cum îl caracteriza Preasfințitul Episcop Gurie:

„... a fost un om care a avut un simț rafinat al realității. A înțeles necesitatea multiplicării mijloacelor pastorale și de misiune ale Bisericii... a știut să identifice și să descurajeze derapajele păgubitoare de la duhul tradiției autentice... A fost omul care a adus echilibrul atunci când, sub presiunea vremii, mulți aveau tendința alunecării spre extreme”¹¹. Cei care l-au cunoscut îndeaproape pe Părintele Profesor l-au văzut ca pe un „om pastoral, plin de bunătate, răbdare și căldură sufletească, un predicator deosebit, un bun slujitor și un bun interpret al cântărilor bisericești”¹².

Cea mai importantă slujire a Părintelui Profesor Nicolae D. Necula a fost însă aceea de profesor universitar de Teologie Liturgică, Pastorală și Artă Creștină

„împletind în permanență cerințele Sfintei Biserici de a avea preoți bine formați și buni slujitori în misiunea din parohie, cu nevoia de cercetare teologică de înaltă ținută academică, atât în domeniul Teologiei Liturgice și Pastorale Ortodoxe, cât și a Teologiei Liturgice comparate”¹³.

În calitatea de dascăl, prin excelență, Părintele Profesor a fost întotdeauna

„bine documentat, cu tact pedagogic și eleganță, prezentându-se în fața studenților pe care se străduia să-i inițieze în tainele Teologiei și să le insufle dragoste și pasiune pentru frumusețea slujbelor bisericești ortodoxe. Se străduia să surprindă acele aspecte și probleme ce stârneau interesul tinerilor studenți teologi, dornici să cunoască complexitatea și profunzimea tezaurului liturgic ortodox. Cu multă delicatețe îndrepta unele tentative de abatere de la acuratețea și frumusețea sfinte-

¹¹ † Gurie, Episcopul Devei și Hundedoarei, *Părintele Profesor dr. Nicolae D. Necula și Padova. Repere dintr-un periplu anamnetic, reconfortant psihic, fortifiant interior și perpetuu îmbucurător*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie”, p. 37.

¹² Preot Dr. Mihai Vizitiu, *Părintele Profesor dr. Nicolae Necula: un autentic model de dascăl și preot*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie..”, p. 120.

¹³ Pr. dr. Augustin Rusu, *Recunoștință ilustrului Părinte Profesor universitar Nicolae D. Necula*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie..”, p. 49.

lor slujbe, lăsând să apară într-o lumină clară prospețimea, profunzimea și bogăția acestora, ca expresii ale credinței ortodoxe, evidențiind legătura strânsă existentă între *lex orandi* și *lex credendi*¹⁴.

Tocmai în sensul acesta, cei care i-au cunoscut îndeaproape ostenele de la catedră, puse în slujba studenților săi au apreciat

„responsabilitatea căreia i s-a dedicat, cu toată dăruirea ... încredințat fiind că Biserica strămoșească are nevoie de slujitori cu temeinică pregătire liturgică și pastoral misionară. Peste treizeci de generații de preoți îi păstrează o aleasă recunoștință”¹⁵.

Părintele Profesor Marian Vâlcu apreciază activitatea Părintelui Profesor, pusă în slujba generațiilor de preoți pe care i-a format, astfel:

„teologia liturgică românească are în persoana Părintelui Profesor Necula Nicolae un slujitor și un teolog providențial, care a reușit să formeze generații de slujitori de nădejde ai altarelor Bisericii strămoșești și să șlefuiască cu tact și răbdare în școala doctorală, preoți și teologi care au confirmat din plin încrederea acordată de profesorul și părintele lor”¹⁶.

Așa cum îl evocă părintele Ioan Bizău de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca,

„pe tot parcursul slujirii la catedră s-a dovedit a fi un dascăl bine documentat, echilibrat, sobru, înrădăcinat ferm în tradiția liturgică ortodoxă... dar, mai ales... preocupat de pregătirea practică a viitorilor preoți, de orinetarea lor duhovnicească în vederea asumării în har și adevăr a slujirii sacerdotale... Prin aceasta a urmărit să ridice cât mai mult nivelul de pregătire liturgică și pastorală a studenților cu dorința neostoită de a-i ajuta să devină nu doar buni cunoscători ai rânduiei și tipicului sfintelor slujbe, ci factori responsabili ai cultului Bisericii și păstrători onești ai comunităților euharistice ... Altfel spus, a urmărit ca studenții săi să devină slujitori și trăitori conștienți ai Tainelor

¹⁴ Preot Prof. dr. Ioan Tulcan, *Preot Profesor Dr. Nicolae D. Necula, teolog și dascăl de vocație*, în vol „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, p. 82.

¹⁵ Preot prof. dr. Dumitru Abrudan, *Cu statornicie, pe cărarea trasată de vrednici înaintași. Preotul Profesor Dr. Nicolae D. Necula, septuagenar*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie...” , p. 80.

¹⁶ Preot Conf. dr. Marian Vîlcu, *Părintelui Profesor Dr. Nicolae Necula, gândurile unui ucenic*, în vol „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, pp. 85-87.

credinței, dar și devotați părinți duhovnicești ai credincioșilor care, la un moment dat le vor fi încredințați de către episcop spre păstorire”¹⁷.

În ceea ce privește înzestrarea intelectuală a Părintelui Profesor Nicolae D. Necula, acesta a fost, potrivit mărturiei unui ucenic apropiat

„poliglot și erudit de referință, format la școli de mare prestigiu” care uluia „prin simplitate și decență. Agilitatea spiritului, mintea pătrunzătoare exersată în dialectica demonstrațiilor argumentate, formația enciclopedică, îngemănată cu o muncă uriașă”, impunându-l ca pe o „autoritate de necontestat în domeniul teologiei”¹⁸.

Ca om, Părintele Profesor Nicolae D. Necula a cucerit, așa cum îl caracteriza Înalț Preasfințitul Arhiepiscop Calinic, prin „modul său de a se comporta cu o sinceritate debordantă, uneori cu nuanțe curajoase, spunând lucrurilor pe nume”¹⁹.

Un coleg apropiat din catedra Practice a Facultății de Teologie din București, Părintele Profesor Alexandru I. Stan sublinia o altă dimensiune a lucrării didactice și pastorale a Părintelui Profesor Nicolae D. Necula, acela de a fi apropiat și ascultător al ierarhiei bisericești. Sfînția sa îl caracteriza astfel:

„cadru didactic universitar, familist, șef de instituție ca Decan, membru în diverse comisii sinodale și, mai ales, în Comisia de Pictură Bisericească, în Comisii de evaluare universitare, în Comisii de doctorat, în Comisii Internaționale, ca delegat sau reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române. Cunoșcându-i felul de a fi, loialitatea lui față de Ortodoxie în general și față de Biserica Ortodoxă Română, toți Patriarhii Bisericii Ortodoxe Române, începând cu Justinian Marina și până la Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, l-au apreciat și i-au ascultat părerea în chestiuni de specialitate, cu deosebire în diortosirea cărților de cult, în chestiuni de arhitectură, pictură și artă creștină, dar și în cazul întâlnirilor mixte cu romano-catolicii,

¹⁷ Pr. lect. dr. Ioan Bizău, *Incursiuni admirative în biografia exemplară a Părintelui Profesor Dr. Nicolae Necula*, în vol „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, pp. 241-242.

¹⁸ Pr. lect. dr. Nicușor Tucă, «*Laudatio*» Părintelui Profesor Dr. Nicolae D. Necula la împlinirea vârstei de 70 ani, în vol „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, p. 233.

¹⁹ † Calinic, Arhiepiscopul Argeșului și Muscelului, *N-a risipit darurile lui Dumnezeu!*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, p. 24.

făcându-l să se simtă și mai legat de creștinismul ortodox românesc și de slujirea preoțească în orice împrejurări”²⁰.

Ca membru în diferitele comisii teologice și universitare la nivel național, din care a făcut parte „a făcut față cu cinste răspunderilor ce i-au fost încredințate, manifestându-se ca purtător de cuvânt echilibrat și onest al instituției eclesiale și academice pe care o reprezenta”²¹.

Un ucenic apropiat al Părintelui Profesor îl caracteriza pe acesta astfel:

„un teolog de mare rafinament, un profesor de vocație, cu eleganță și stil inconfundabil, un preot cu aplecare inegalabilă față de cele sfinte, față de cele ale cultului, înzestrat cu calități pentru slujire rar întâlnite, un om care a înțeles că cea mai mare bogăție pe care o poate dobândi cineva este reprezentată de roadele dragostei cultivată față de semenii”²².

Iar Părintele Profesor Ioan Caraza, colegul său de catedră la Facultate, aprecia că „Părintele Profesor Nicolae Necula rămâne un model de statornicie în slujirea Bisericii!”²³.

Încercând o caracterizare sintetică a personalității Părintelui Profesor Nicolae D. Necula ne asociem întru totul la profilul pe care i-l contura Înaltpreasfințitul Episcop Nifon al Târgoviștei:

„unul din *teologii reprezentativi ai Ortodoxiei românești contemporane*, fiind *un nume de referință în Teologia Liturgică* de câteva decenii. Dinamic și mereu deschis spre nou, apologet și critic... Părintele Necula este, incontestabil, o mare personalitate a Teologiei Liturgice contemporane... care a luminat rosturile și înțelesurile simbolice și practice ale cultului ortodox pentru generații de clerici și credincioși, lucrând întru ctitorirea unei noi paradigme teologice și culturale, bazate pe evocarea frumuseții liturgice”²⁴.

²⁰ Pr. Prof. dr. I. Stan, *Pnevmatologia liturgică la Preotul Profesor Nicolae D Necula*, în vol „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, pp. 69, 73.

²¹ Pr. lect. dr. Ioan Bizău, *Incursiuni admirative în biografia exemplară a Părintelui Profesor Dr. Nicolae Necula*, în vol „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, p. 243.

²² Preot Conf. dr. Marian Vilciu, *Părintelui Profesor Dr. Nicolae Necula, gândurile unui ucenic*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, p. 85.

²³ Diacon Prof. Dr. Ioan Caraza, *Preotul Profesor Nicolae Necula la aniversarea de 70 ani*, în vol „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, p. 76.

²⁴ † Nifon, Arhiepiscopul Târgoviștei și Mitropolit onorific, *Tradiție, echilibru și înnoire liturgică la început de mileniu III. Omagiu Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula la 70 de ani de slujire a lui Dumnezeu și Ortodoxiei Românești*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, p. 15.

Contribuția Părintelui Profesor Nicolae D. Necula la dezvoltarea Teologiei Liturgice, Pastoralei și Artei creștine. Principalele direcții de cercetare desprinse din opera Sfinției Sale.

Opera teologică a părintelui profesor Nicolae D. Necula cuprinde 6 cărți²⁵, dintre care una în colaborare²⁶, iar una traducere din italiană²⁷, 97 de studii, documentare și articole științifice, 49 de recenzii, comentarii, note, prefețe și postfețe la teze de doctorat și alte lucrări, 14 predici la diferite sărbători, 11 necrologuri, 14 diortosiri de cărți de cult, 160 de cronici, note și reportaje. De asemenea, a publicat un număr de 225 de materiale liturgice în paginile revistei „Vestitorul Ortodoxiei” și 163 de articole cu profil liturgic în ziarul „Expres Magazin” și în alte reviste, periodice și ziare de largă circulație.

Studiind vasta operă științifică a părintelui profesor, observăm că ea poate fi împărțită în scopul cercetării în mai multe direcții sau capitole fundamentale. Încercăm în iconomia prezentului studiu să evidențiem și să dezvoltăm aceste direcții de cercetare ale operei sfinției sale²⁸.

Studiul cultului și al organizării Bisericii Copte

O primă direcție de cercetare a operei părintelui profesor Nicolae D. Necula este cea dedicată studiului cultului și organizării interne a Bisericii Copte, această temă constituind și subiectul tezei de doctorat a Sfinției Sale. În concluziile tezei sale de doctorat, Părintele Profesor a ajuns la câteva constatări interesante în ceea ce privește doctrina Bisericii Copte vis-a-vis de

²⁵ Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Biserică și cult pe înțelesul tuturor*, Editura Europartner, București, 1996, 207 p.; *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1996, 351 p.; *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol II, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2001, 502 p.; *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol III, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2004, 365 p.; *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol IV, Editura „Cuvântul vieții” a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, București, 2010, 211 p.; cele 4 volume au fost reeditate într-o a doua ediție sub titlul *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol.1 și 2, Editura Trinitas a Patriarhiei Române, București, 2014.

²⁶ *Cântările Sfintei Liturghii și alte cântări bisericești* (în colaborare), Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii ortodoxe Române, București, 1992, 359 p.

²⁷ Tomas Špidlik, *Marii mistici ruși*, traducere din limba italiană, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1997, 344 p.

²⁸ Pentru direcțiile de cercetare ale operei Părintelui Profesor Nicoale D. Necula a se vedea și Pr. Prof. Dr. Viorel Sava, *Părintele Profesor Dr. Nicoale D. Necula la aniversarea a 60 de ani de la naștere*, în rev. „Teologie și Viață”, an 2004, nr. 7-12, pp. 377-404.

cea a Bisericii Ortodoxe. Astfel, așa cum apreciază autorul, în ceea ce privește problema hristologică sau învățătura despre Persoana lui Hristos, coptii mărturisesc aceeași credință, dar o exprimă într-o terminologie deosebită” pentru că ei „recunosc două firi în Iisus Hristos, atât înainte de unire, cât și după aceea, așa cum mărturisesc cărțile de cult cu imnele și rugăciunile lor”. În ceea ce privește învățătura despre Răscumpărare, în privința eclesiologiei, în ceea ce privește credința în ajutorul și mijlocirea sfinților și a Maicii Domnului, cinstirea sfinților și supracinstirea Maicii Domnului dar și în privința eshatologiei, în punctele ei principale, privitoare la moarte, judecata particulaă, rai și iad și judecata universală și a doua venire a Domnului „coptii mărturisesc aceeași credință ca în Bisericile Ortodoxe de Rit Bizantin”. Așa cum constată Părintele Profesor, „deși oficial coptii nu acceptă hotărârile celorlalte Sinoade ecumenice de după Calcedon, totuși ei păstrează la loc de mare cinste cultul icoanelor și al moaștelor ca și la bizantini”. Părintele Nicolae Necula sublinează, de asemenea, faptul că

„alături de aceste puncte centrale de credință, care formează structura... de bază a doctrinei Bisericii Copte și care sunt identice cu cele din Bisericile Ortodoxe Răsăritene, sunt și unele mici deosebiri, care provin din mediul geografic, istoric și cultural în care a trăit și activează Biserica Ortodoxă Coptă, dar aceste sunt prea mici și prea neînsemnate, pe lângă ceea ce Biserica Coptă și Bisericile Ortodoxe de Rit Bizantin au în comun în învățătura lor”²⁹.

Preluând concluziile teologice al Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae, ale Profesorului Nicolae Chițescu, dar și a teologului John Meyendorff, Părintele Profesor Nicolae D. Necula subliniază faptul că

„deosebirile dintre Bisericile Ortodoxe Calcedoniene și Biserica Coptă, ca și celelalte Biserici Orientale nu privesc decât foarte puțin domeniul de neatins, dogmatic, ci pe cel cultic și organizatoric ... și aceste deosebiri constau mai mult în terminologie decât în teologia în sine”³⁰.

Pornind de la aceste considerații de natură teologică, Părintele Profesor Necula arată că

²⁹ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Doctrina și viața religioasă a Bisericii Copte, reflectate în textele ei liturgice (rugăciuni și imne)*, Editura Parenesis, București, 2014, p. 230.

³⁰ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Doctrina și viața religioasă a Bisericii Copte, reflectate în textele ei liturgice (rugăciuni și imne)*, p. 230.

„teologii copti nutresc și ei aceeași speranță în posibilitatea apropierii și unirii bazați pe același fapt că, ... diferențele sunt mai mult de natură terminologică, mai ales când este vorba de problema hristologică”³¹.

Ca o concluzie finală a cercetării sale doctorale, Părintele Profesor Necula subliniază următoarele:

„nu este greu de observat că Biserica Coptă, ca și celelalte Biserici Vechi Orinetale a păstrat adevărata învățătură de credință ortodoxă, așa cum exprimă fidel cărțile ei liturgice în bogatele rugăciuni și imne, izvoare oficiale și autentice ale acestei învățături”³².

Într-un studiu separat, scris în timpurile apropiate nouă, Părintele Profesor Nicolae D. Necula referindu-se la relațiile dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Ortodoxă Veche Orientală prezintă eforturile care s-au făcut la nivel ecumenic în ultima vreme pentru a fi restabilită unitatea și comuniunea între cele două grupuri ale creștinătății răsăritene. În acest sens amintește ultima întâlnire care a avut loc la Chambesy între 1-6 noiembrie 1993 în cadrul dialogului teologic dintre cele două Biserici apreciind că

„această întâlnire a marcat faza cea mai importantă a relațiilor dintre cele două grupuri de Biserici, atingând punctul culminant al semnării acordului de credință și recunoașterea reciprocă a Ortodoxiei credinței fiecărei familii de Biserici”³³.

Urmare a semnării acestui acord de credință s-a ajuns la concluzia că cele două grupuri de Biserici „mărturisesc aceeași credință, dar o exprimă diferit” punându-se problema

„ridicării anatemelor pronunțate la 451, ca etapă următoare de realizare a unirii depline dintre aceste Biserici și ca premiză a coslujirii liturgice”³⁴.

La această preconizată coslujire liturgică nu s-a putut ajunge datorită faptului că

³¹ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Doctrina și viața religioasă a Bisericii Copte, reflectate în textele ei liturgice (rugăciuni și imne)*, pp. 230-231.

³² Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Doctrina și viața religioasă a Bisericii Copte, reflectate în textele ei liturgice (rugăciuni și imne)*, p. 231.

³³ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Relația dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Ortodoxă Orientală*, în vol. „Teologie și educație la Dunărea de Jos”, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2005, fascicula IV, p. 36.

³⁴ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Relația dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Ortodoxă Orientală*, în vol. „Teologie și educație la Dunărea de Jos”, p. 37.

„Biserica Ortodoxă Rusă și Biserica Greciei și, mai ales, mănăstirile din Sfântul Munte Athos și-au exprimat unele rezerve în privința acordului teologic, socotindu-l ca pe un document care cuprinde și lucruri neclare, care trebuie lămurite și aprofundate, această activitate de descoperire și stabilire a căilor și mijloacelor de coliturghisire a fost stagnată pentru câțiva ani, cu scopul de a clarifica aspectele controversate”³⁵.

Referindu-se într-un studiu special la situația actuală a creștinismului egiptean, părintele profesor arată că astăzi Biserica Coptă Ortodoxă numără astăzi aproape 5 milioane de credincioși, în timp ce restul bisericilor: Ortodoxă, Catolică și protestantă, numără împreună aproape 500000 de credincioși, coptii ortodocși constituind

„minoritatea religioasă cea mai numeroasă din Egipt... Biserica Coptă Ortodoxă posedă un număr de aproape 100 de biserici, numărul preoților ridicându-se la 1200. Viața monahală se desfoară în 9 mănăstiri de călugări, cu un efectiv de 300 de monahi, din care se recrutează episcopii, mitropoliții și patriarhii și 5 mănăstiri de călugărițe în care locuiesc 100 de călugărițe... Biserica Coptă Ortodoxă este condusă de Sfântul Sinod... având în frunte pe patriarh a cărui titulatură este <Papă la Alexandrie> ... Biserica Coptă are un număr foarte mare de diaconi, mulți recrutați dintre copii care primesc hirotonia. Ei se pot căsători după hirotonie... În conducere Bisericii Copte laicii au un rol important. Fiecare biserică are consiliul său parohial, cu diferite subcomitete, care colaborează cu clerul pentru îndeplinire nevoilor pastorale și sociale ale comunității”³⁶.

Părintele profesor Nicolae D. Necula a dedicat o mare parte a operei sale studiului cultului Bisericii copte. Un important studiu al sfinției sale se referă la anafora Liturghiei Sfântului Vasile cel Mare din ritul copt. În acest studiu părintele profesor arată că Liturghia Sfântului Marcu, aflată dintru începuturi în întrebuințarea creștinilor ortodocși din Egipt a fost înlocuită din secolele XI-XIII cu Liturghiile Sfântului Ioan Gură de Aur și a Sfântului Vasile cel Mare, urmând ca Liturghia Sfântului Marcu să fie săvârșită numai în timpul

³⁵ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Relația dintre Biserica Ortodoxă și Biserica Ortodoxă Orientală*, în vol. „Teologie și educație la Dunărea de Jos”, p. 39.

³⁶ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Situația actuală a creștinismului Egiptean*, în rev. „Ortodoxia”, an XXV (1973), nr. 2, pp. 314-316.

Posturilor Paștelui, în cel al Crăciunului și la slujbele pentru cei morți, fiind mai lungă și având un caracter mai sobru. O altă Liturghie folosită în Biserica coptă este cea a Sfântului Chiril al Alexandriei cu două anaforale de schimb a Sfântului Grigore de Nazianz și a Sfântului Vasile cel Mare, care a devenit Liturghia uzuală a Bisericii copte, săvârșindu-se în tot restul anului liturgic. Anaforaua acestei Liturghii este una diferită de aceea din versiunea bizantină, părintele profesor apreciind că „forma bizantină mai lungă” a acestei Liturghii „ar fi o dezvoltare a celei egiptene mai vechi”, pentru că „anaforaua coptă poartă de la un capăt la altul amprenta literară a Sfântului Vasile”³⁷. Această anafora a Sfântului Vasile cel Mare din ritul Liturgic copt s-a săvârșit la început în limba coptă, urmând ca de la începutul sec. al XII să fie săvârșită și în limba arabă, din pricina faptului că această limba coptă n-a mai fost înțeleasă³⁸. Concluzia acestui studiu al părintelui profesor este aceea că

„rânduiala anaforalei copte a Sfântului Vasile cel Mare are multe asemănări cu Liturghia bizantină a aceluiași sfânt părinte, cât și cu cea siriană a Sfântului Iacov, deosebindu-se de celelalte două Liturghii din ritul liturgic copt: Liturghia Sfântului Chiril și anaforaua Sfântului Grigore de Nazians”³⁹.

Un alt studiu al părintelui profesor Necula este dedicat ritualului Botezului creștin și al Mirungerii în riturile liturgice răsăritene (armean, sirian, alexandrin). Evaluând comparativ ritualului Botezului și al Mirungerii în riturile liturgice răsăritene, după ce mai întâi expune sintetic rânduiala liturgică de săvârșire a acestor două taine în riturile liturgice amintite, părintele profesor apreciază că și

„după despărțirea Bisericilor Vechi Orientale de Ortodoxie, riturile principale ale botezului și mirungerii s-au păstrat ca în Biserica primară”⁴⁰. Astfel, „actele sau ceremoniile principale ale botezului se întâlnesc în toate riturile liturgice răsăritene, fără să se deosebească de cele din Biserica veche”⁴¹.

³⁷ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Anaforaua Sfântului Vasile cel Mare din ritul liturgic copt*, în rev. „Glasul Bisericii”, an XXXVIII (1979), nr. 11-12, pp.1141-1144.

³⁸ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Anaforaua Sfântului Vasile cel Mare din ritul liturgic copt*, în rev. „Glasul Bisericii”, p.1146.

³⁹ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Anaforaua Sfântului Vasile cel Mare din ritul liturgic copt*, în rev. „Glasul Bisericii”, p.1146.

⁴⁰ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Ritualul Botezului creștin și al Mirungerii în riturile liturgice răsăritene*, în rev. „Glasul Bisericii”, an XXX (1971), nr. 9-10, p. 845.

⁴¹ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Ritualul Botezului creștin și al Mirungerii în riturile litur-*

Cu toate acestea, se poate constata faptul că fiecare rit liturgic răsăritean își are ceremoniile lui specifice de amănunt, cu toate că aceste rituri specifice constituie amănunte de o importanță secundară în comparație cu cele principale, care sunt comune tuturor riturilor liturgice răsăritene și care le apropie pe unele de altele⁴².

O cercetare interesantă a părintelui profesor o reprezintă cea dedicată rânduiei laudelor bisericești din Biserica Coptă, în comparație cu rânduiala din ritul Bizantin, în care sfinția sa se referă la rânduiala celor 7 laude din Biserica Coptă, asemănătoare până la identificare cu cele din Biserica Ortodoxă. Pe lângă laudele cunoscute și în Ortodoxie, la coptii din Egipt se adaugă în mănăstiri o slujbă deosebit, citită de călugări între pavecerniță și miezonoptică, așa numita „rugăciune a vălului”. Slujba aceasta înlocuiește rânduiala ceasului întâi care nu există în Biserica Coptă. La ei nu sunt cunoscute de asemenea nici mijloaceurile⁴³. O particularitate a rânduiei laudelor bisericești în Biserica Coptă este lectura biblică, luată numai din Evanghelie. Alte particularități ale laudelor din această Biserică este faptul că între Pavecerniță și Miezonoptică se săvârșește slujba tămâierii de seară, iar între Miezonoptică și Utrenie, ca și între Utrenie și Ceasul al treilea, se săvârșește slujba psalmodiei⁴⁴. Ceasurile Împărătești sau cele pascale nu se săvârșesc în această biserică⁴⁵. „Laudele bisericești – arată părintele profesor - nu sunt niciodată cântate ci sunt întotdeauna citite, într-o atmosferă de profundă liniște și concentrare” putând fi săvârșite de către orice credincios sau monah fără asistența sau participarea vreunui preot⁴⁶. Slujba laudelor se săvârșește în Bisericile copte numai în limba arabă, limba coptă nemaifiind folosită de multă vreme. Pericopa evanghelică este citită de către un membru al comunității, din fața Sfântului Altar, de pe solee. Rugăciunea de

gice răsăritene, în rev. „Glasul Bisericii”, p. 846.

⁴² Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Ritualul Botezului creștin și al Mirungerii în riturile liturgice răsăritene*, în rev. „Glasul Bisericii”, p. 846.

⁴³ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Rânduiala Laudelor bisericești în Biserica Coptă, în comparație cu rânduiala din ritul Bizantin*, în rev. „Glasul Bisericii”, an XLI (1982), nr. 46, p. 393.

⁴⁴ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Rânduiala Laudelor bisericești în Biserica Coptă, în comparație cu rânduiala din ritul Bizantin*, în rev. „Glasul Bisericii”, p. 395.

⁴⁵ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Rânduiala Laudelor bisericești în Biserica Coptă, în comparație cu rânduiala din ritul Bizantin*, în rev. „Glasul Bisericii”, p. 395.

⁴⁶ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Rânduiala Laudelor bisericești în Biserica Coptă, în comparație cu rânduiala din ritul Bizantin*, în rev. „Glasul Bisericii”, p. 395.

încheiere a fiecărei laude este citită de către preot, acesta neîmbrăcând niciun veșmânt liturgic⁴⁷. În concluzie, părintele profesor Necula apreciază că

„marea asemănare dintre rânduiala și conținutul rugăciunilor și imnelor folosite de copti și de ritul bizantin, dovedesc originea și descendența lor comună din cultul primar al Bisericii, ca și influența monahismului, care și-a lăsat o sensibilă amprentă asupra laudelor bisericești”⁴⁸.

O altă contribuție a părintelui profesor în privința cultului Bisericii copte este cea legată de cultul Maicii Domnului din această biserică, sfinția sa accentuând faptul că „în ceea ce privește mariologia, ea a avut întotdeauna aceeași credință ca și Bisericele Ortodoxe de rit bizantin, practicând un cult în care Maica Domnului are un rol primordial”⁴⁹. Prima parte a studiului atestă existența cultului Maicii Domnului în Egipt dinaintea secolului al VI-lea, urmând ca o altă parte să se refere la învățătura despre Maica Domnului în această Biserică, reflectată în textele liturgice arătându-se că temeiurile cinstirii ei o constituie maternitatea divină, theotokia ei, pururea fecioria ei precum și modelul ei de sfințenie desăvârșită, sfânta Fecioară fiind socotită și cinstită ca mijlocitoare e credincioșilor către Fiul ei⁵⁰. Maicii Domnului, Biserica Coptă îi consacră o lună întreagă de cinstire în perioada 10 decembrie-8 ianuarie, respectându-se și postul sfintei Marii din perioada 1-15 august⁵¹. Un fapt interesant îl constituie faptul că în Biserica Coptă există cărți liturgice închinare special Maicii Domnului⁵². Pe teritoriul Egiptului există Biserici, care au fost zidite în majoritatea lor pe locurile unde, după tradiție, a poposit Sfânta Fecioară Maria, împreună cu pruncul Hristos, în timpul fugii în Egipt⁵³. Ultima parte a studiului dedicat Maicii Domnului în Biserica

⁴⁷ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Rânduiala Laudelor bisericești în Biserica Coptă, în comparație cu rânduiala din ritul Bizantin*, în rev. „Glasul Bisericii”, p. 396.

⁴⁸ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Rânduiala Laudelor bisericești în Biserica Coptă, în comparație cu rânduiala din ritul Bizantin*, în rev. „Glasul Bisericii”, p. 398.

⁴⁹ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Cultul Maicii Domnului în Biserica coptă*, în rev. „Ortodoxia”, an XXVI (1974), nr. 1, p. 107.

⁵⁰ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Cultul Maicii Domnului în Biserica coptă*, în rev. „Ortodoxia”, p. 108-110.

⁵¹ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Cultul Maicii Domnului în Biserica coptă*, în rev. „Ortodoxia”, p. 113.

⁵² Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Cultul Maicii Domnului în Biserica coptă*, în rev. „Ortodoxia”, p. 115.

⁵³ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Cultul Maicii Domnului în Biserica coptă*, în rev. „Ortodoxia”, p. 116.

Coptă se referă la reprezentarea ei iconografică a acesteia în Biserica Coptă, arătându-se faptul că „în locașurile de cult, Maica Domnului ține locul de cinste, chipul ei reprezentat în icoane fiind pretutindeni, în toate colțurile, pe iconostas, în navele laterale, în naos”⁵⁴. Maica Domnului este reprezentată în Bisericile copte pe catapeteasmă în mijlocul celor 12 apostoli, scena Buneivestiri apărând uneori pe catapeteasmă în locul sfintei cruci, ea fiind pictată de asemenea pe baldachinul care acoperă Sfânta Masă. Tipul cel mai caracteristic și cel mai vechi este acela în care Maica Domnului este reprezentată ca orantă (rugătoare)⁵⁵.

Un alt interesant material al părintelui profesor Nicolae D Necula este cel privitor la trăsăturile generale ale artei copte, arătându-se că originea artei copte a fost foarte mult controversată. Unii au văzut-o în arta elenistică, alții în arta romană, alții considerând-o ca o fază decadentă a artei faraonice, iar alții au legat-o de creștinism. Părintele profesor apreciază că

„în realitate arta coptă ... le cuprinde pe toate la un loc. Nașterea și evoluția ei trebuie pusă în legătură cu așa numita renaștere coptă care a început să se contureze în secolul al patrulea, continuând să supraviețuiască și după cucerirea arabă, secolul al VII-lea, până în evul mediu, ea luând ființă și dezvoltându-se mai mult în mănăstiri”⁵⁶.

Meritul și originalitatea artei copte constă în aceea că ea

„nu a urmat întru totul liniile unei anumite arte, ci a preluat toate aceste influențe străine într-un stil propriu, care a făcut ca monumentele ei să se deosebească cu totul de acelea din care s-au inspirat: faraonice sau vechi egiptene, elenistice și orientala (siriene sau persane)”⁵⁷.

În ceea ce privește tehnica artei copte, aceasta se caracterizează prin folosirea culorilor vii, caracteristice coptilor, și intriducerea unor bogate motive decorative „contrastul de culori... este o influență persană, iar cel de

⁵⁴ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Cultul Maicii Domnului în Biserica coptă*, în rev. „Ortodoxia”, p. 117.

⁵⁵ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Cultul Maicii Domnului în Biserica coptă*, în rev. „Ortodoxia”, p. 118.

⁵⁶ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Câteva trăsături generale ale artei copte*, în rev. „Ortodoxia”, anul CVIII (1990), nr. 7-10, p. 429.

⁵⁷ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Câteva trăsături generale ale artei copte*, în rev. „Ortodoxia”, p. 430.

lumină și umbră, folosit mai ales în sculptură, trădează influențe siriene”⁵⁸. În ceea ce privesc temele folosite în arta coptă trebuie precizat că subiectele acestei arte sunt

„împrumutate din surse străine, cele mai importante fiind cele de influență elenistică... iar... desenele florale, confruntarea de animale sau păsări, reprezentările ecvestre și scenele de vânătoare dovedesc o evidentă influență persană. Temele creștine apar mai târziu în arta coptă”⁵⁹.

În ceea ce privesc trăsăturile caracteristice ale artei copte, se remarcă în primul rând caracterul ei popular, născut în casele țărănești, în biserici și mănăstiri, fiind întrebuințate tot felul de materiale ușor de procurat de meșterii copti: gresia, lemnul, bronzul, inul, lâna, care erau prelucrate în ateliere modeste. Artă coptă este apoi expresia unei națiuni asuprite, însetate de dorul de libertate. Ea se prezintă și se impune ca o artă complexă, bine-constituită în care apar toate ramurile de artă: arhitectura, sculptura din piatră, lemn, fildeş și bronz, pictura, țesăturile, ceramica și miniaturile⁶⁰. Arhitectura coptă este în întregime de factură religioasă. În ceea ce privește planul bisericilor, ea respectă planul basilical. În sculptura coptă capitellurile imită pe cele elenistice, iar în sculptură decorativă motivul geometric cel mai des întâlnit este acela al cercurilor care se întretaie și al poligoanelor combinate, triunghiuri, romburi, pătrate, artistul copt fiind maestrul miscării figurilor poligonale în care a fost găsită realizarea idealului și a invizibilului⁶¹. În ceea ce privește pictura, aceasta este numai religioasă având ca scop împodobirea bisericilor și instrucția credincioșilor. Aceasta se întinde pe întreaga suprafață interioară a bisericii. Se pot distinge două stiluri: unul urban sau orășenesc, care manifestă influențe elenistice, și altul rural, care exprimă sentimentele poporului egiptean. În prima perioadă a artei copte predomină reprezentările iconografice cu chipul Maicii Domnului, dar și temele luate din Vechiul Testament. În pictura coptă găsim și peisaje, plante

⁵⁸ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Câteva trăsături generale ale artei copte*, în rev. „Ortodoxia”, p. 430.

⁵⁹ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Câteva trăsături generale ale artei copte*, în rev. „Ortodoxia”, p. 430.

⁶⁰ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Câteva trăsături generale ale artei copte*, în rev. „Ortodoxia”, p. 432.

⁶¹ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Câteva trăsături generale ale artei copte*, în rev. „Ortodoxia”, pp. 432-435.

și animale, precum și scene de vânătoare. Tot în iconografie apar multe reprezentări a unor sfinți populari. Picturile murale sunt executate întotdeauna în frescă, pictura coptă fiind una sobră și aporpiindu-se de cea egipteană⁶². În arta coptă un loc însemnat îl dețin țesăturile: giulgulie, tunici, fețe de mese și de perne, majoritatea fiind lucrate din in și lână și foarte puține din mătasea importată din Persia. Pe țesături dintre motivele creștine cel mai des întâlnite sunt: crucea, peștii, iepurii, căprioara, porumbeii, papagalii, vița de vie și ciorchine de struguri, potirul de la cină sau figuri de apostoli și sfinți. După secolul al XII-lea coptii încep să folosească broderia, o artă necunoscută până atunci⁶³. În ceea ce privește ceramica, pe ea sunt

„reprezentate mai ales subiecte de ordin vegetal, animal sau geometric, împrumutate din patrimoniul egiptean, asiatic sau grec. Spirala, rozeta sau motivul peștilor, îndreptate după razele unui cerc, unind-se într-un singur cap, care se transformă cu timpul într-o cruce sunt luate din arte egipteană sau asiatică”⁶⁴.

În ceea ce privesc miniaturile acestea reprezintă mai cu seamă păsări, desenate în cele mai variate feluri și atitudini⁶⁵. Ca o concluzie generală asupra artei copte, părintele profesor Necula apreciază că aceasta este

„o artă autentică și personală, cu un vădit caracter popular și creștin ... constituind veriga de unire între arte greco-romană și cea islamică, derivând din prima și influențând-o pe a doua. Arata coptă este o artă simbolică”⁶⁶.

Un studiu inedit din cercetarea părintelui profesor îl reprezintă cel privitor la cântarea cultică în Biserica Ortodoxă Coptă. În debutul acestui material părintele profesor pornește de la constatarea că

„participarea la slujbele săvârșite în bisericile copte dă impresia prezenței într-o adunare creștină de cult de la începutul

⁶² Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Câteva trăsături generale ale artei copte*, în rev. „Ortodoxia”, pp. 435-437.

⁶³ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Câteva trăsături generale ale artei copte*, în rev. „Ortodoxia”, pp. 438-439.

⁶⁴ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Câteva trăsături generale ale artei copte*, în rev. „Ortodoxia”, p. 439.

⁶⁵ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Câteva trăsături generale ale artei copte*, în rev. „Ortodoxia”, p. 440.

⁶⁶ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Câteva trăsături generale ale artei copte*, în rev. „Ortodoxia”, p. 440.

creștinismului, în carea marea masă a credincioșilor se unea în rugăciune cu preotul, dând răspunsurile cuvenite și participând astfel activ la săvârșirea cultului divin⁶⁷.

Referindu-se la originea cântării cultice în această biserică, părintele profesor apreciază că

„muzica bisericească coptă prezintă caracteristici proprii, deosebindu-se atât de cea din bisericile de rit Bizantin, cât și de cea din celelalte rituri vechi orientale ... muzica bisericească coptă nu este altceva decât vechea muzică faraonică, pe care coptii au adoptat-o la noua lor religie – creștinismul⁶⁸.

Deveniți creștini, coptii au păstrat o mulțime de obiceiuri păgâne și practici religioase cărora le-au dat un sens creștin⁶⁹. În ceea ce privește situația actuală a cântării cultice în Biserica Ortodoxă coptă, părintele profesor arată că „slujbele săvârșite în bisericile copte se desfășoară ca un dialog continuu între slujitorii altarului și credincioși. Acest dialog este mijlocit de grupa diaconilor, foarte numeroși, de altfel, în Biserica coptă, care fac legătura între altar și popor⁷⁰.

Pentru executarea cântărilor sunt folosite 2 instrumente, pentru indicare și păstrarea ritmului: *țimbalul* și *triunghiul*. Triunghiul, introdus mai recent în cult, marchează începutul și sfârșitul cântării indicând ritmul, în vreme ce țimbalul, de origine asiatică este menționat în cele mai vechi manuscrise. Coptii mai folosesc un instrument de acompaniament, numit *tabla*, numai la slujba Cununiei, acesta fiind un fel de timpan⁷¹. În majoritatea Bisericilor copte, diaconii tin locul cântăreților, existând însă și cântăreți de profesie, care sunt în marea lor majoritate orbi, fiind special instruiți în acest scop⁷². Slujbele liturgice ale Bisericii copte, cu excepția predicii, sunt cântate în întregime, cea mai veche și mai sublimă parte a muzicii copte fiind cea din

⁶⁷ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Cântarea cultică în Biserica Ortodoxă Coptă*, în rev. „Glasul Bisericii”, an XXII (1973), nr. 7-8, p. 773.

⁶⁸ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Cântarea cultică în Biserica Ortodoxă Coptă*, în rev. „Glasul Bisericii”, p. 773.

⁶⁹ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Cântarea cultică în Biserica Ortodoxă Coptă*, în rev. „Glasul Bisericii”, p. 773.

⁷⁰ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Cântarea cultică în Biserica Ortodoxă Coptă*, în rev. „Glasul Bisericii”, p. 777.

⁷¹ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Cântarea cultică în Biserica Ortodoxă Coptă*, în rev. „Glasul Bisericii”, p. 778.

⁷² Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Cântarea cultică în Biserica Ortodoxă Coptă*, în rev. „Glasul Bisericii”, p. 778.

Postul Mare, Săptămâna Patimilor și slujbele înmormântării. Întreaga muzică coptă

„crează o stare specifică pentru rugăciune” fiind „o muzică linistită cu vădit caracter minor, o muzică odihnitoare în atmosfera căreia sufletul se înalță către Dumnezeu prin rugăciune. Muzica coptă este vocală în întregime și trebuie cântată monodic... ea nefiind nici muzică bizantină, nici arabă, nici turcă, nici siriană ci muzică veche egipteană”⁷³.

Imnele Bisericii copte au fost compuse pentru a fi cântate alternativ de 2 coruri. Nu există cărți cu notație muzicală, ci doar specialiști care au învățat corect de la înaintașii lor cântarea bisericească⁷⁴.

Un alt material științific ale părintelui profesor Nicolae D. Necula dedicat Bisericii Copte din Egipt se referă la literatura religioasă a Bisericii Copte și îndeosebi la cărțile ei de cult. Literatura coptă cuprinde scrierile Sfintei Scripturi și cele mai importante lucrări ale Părinților greci, precum și literatura pustiei Egiptului antic. În ceea ce privesc cărțile de cult acestea pot fi împărțite în 2 categorii: cărți cu conținut biblic și cărți alcătuite de Biserică. Potrivit unei alte împărțiri, cărțile Liturgice ale Bisericii Copte sunt: cărți folosite de preoți și episcopi la Altar și cărți folosite de diaconi și cântăreți în strană. În concluzie, părintele profesor apreciază că: „Biserica Coptă, ca și Biserica Ortodoxă posedă un număr foarte mare de cărți de cult, ceea ce dovedește că viața ei liturgică este foarte intensă”, iar aceste cărți „reflectă doctrina și viața ei religioasă”⁷⁵.

Un alt studiu interesant al părintelui profesor este cel dedicat operei canonice a patriarhilor copti din secolele XI – XIII și a importanței acestora pentru viața acestei Biserici. În concluzia acestui material, părintele profesor arată că

„opera canonică a patriarhilor copti din secolele XI-XIII prezintă o importanță deosebită pentru viața Bisericii Copte din perioada în care au fost promulgate. Prin ele Biserica Coptă a reușit să se ridice din starea decadentă în care se afla, ajun-

⁷³ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Cântarea cultică în Biserica Ortodoxă Coptă*, în rev. „Glasul Bisericii”, p. 779.

⁷⁴ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Cântarea cultică în Biserica Ortodoxă Coptă*, în rev. „Glasul Bisericii”, p. 781.

⁷⁵ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Scurtă privire asupra literaturii religioase a Bisericii copte și îndeosebi asupra cărților ei de cult*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an LXXXIX(1971), nr. 5-6, p. 659.

gându-se ca prin aplicarea lor să se înlăture o serie de neajunsuri și să se rezolve o serie de probleme care așteptau o reglementare a lor, atât în ceea ce privește organizarea Bisericii, dar mai ales viața sa liturgică și spirituală. Ele au avut, pentru perioadă în care au fost promulgate, efectul unei redeșteptări și al unei reveniri pe calea tradițională a vieții bisericești”⁷⁶.

Ultimul material dedicat Bisericii Copte al părintelui profesor este cel referitor la învățământul teologic și organizarea acestuia în această Biserică. Părintele se referă în acest studiu la cele patru instituții de învățământ religios din Biserica Coptă: *Colegiul Teologic Ortodox Copt*, anexa acestui Colegiu – *Institutul „Didim cel Orb”*, având ca scop principal pregătirea cântăreților bisericești; *Școala pentru instruirea călugărilor de la Helwane* și *Institutul superior de studii copte*. În concluzia acestui studiu, părintele profesor arată că aceste centre de studii teologice au menirea de stimula cercetarea și instruirea, constitutind

„cu adevărat, locurile unde se organizează și se lucrează reînvierea spirituală a Bisericii Copte din Egipt, purtând mai departe făclia vestitei Școli din Alexandria, care a constituit faima Bisericii creștine din primele secole”⁷⁷.

2. O altă direcție de cercetare din cadrul operei părintelui profesor este *studiul comparat al cultului Bisericii Ortodoxe Române față de al celorlalte Biserici autocefale*. Ilustrativ în acest sens este studiul dedicat particularităților ritului liturgic rus față de cel al celorlalte Biserici⁷⁸.

3. O direcție specială din munca de cercetare a părintelui profesor Nicolae D. Necula o reprezintă cea privitoare la *noțiunile generale și speciale privitoare la cultul ortodox*. Astfel, într-un material dedicat cultului divin, ca mijloc de apărare al dreptei credințe, părintele profesor apreciază că „rânduile și slujbele bisericești sunt o cale admirabilă de cunoaștere și predicare a Sfintei Scripturi... un mijloc minunat de propovăduire și apărare a adevărurilor de credință cuprinse în Sfânta Tradiție...”

⁷⁶ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Opera canonică a patriarhilor copti din secolele XI-XIII și importanța lor pentru viața Bisericii Copte*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an C(1982), nr. 102, pp. 203-204.

⁷⁷ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Organizare învățământului teologic în Biserica Ortodoxă Coptă*, în rev. „Glasul Bisericii”, an XXII, (1973), nr. 7-8, pp. 771-772.

⁷⁸ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Particularități ale ritului liturgic ortodox rus față de cel al celorlalte Biserici Autocefale*, în rev. „Studii Teologice”, an XL (1988), nr. 1, pp. 70-75.

Imnografia ortodoxă este un mijloc al Bisericii de a pune „la îndemâna credincioșilor ei o întreagă teologie popularizată”⁷⁹. O altă referință este aceea la cultul divin public, ca factor de stabilitate în viața credincioșilor⁸⁰. În contextul abordării acestei problematice a cultului divin, părintele profesor se referă și la importanța acestuia în contextul nevoilor și crizelor spirituale ale timpului nostru⁸¹. Părintele Necula se referă de asemenea la textele scripturistice cuprinse în conținutul cultului divin public ortodox⁸².

În cadrul acestui capitol major, părintele profesor se referă și la importanța participării credincioșilor la cult în Bisericile Răsăritene⁸³.

Din capitolele importante ale Teologiei Liturgice Generale, părintele profesor se referă la rostul rugăciunii comunitare în Biserică⁸⁴, iar multe articole și studii sunt dedicate timpurilor liturgice din Biserică. În acest sens, părintele Necula se referă la valoarea timpului pentru mântuire⁸⁵, și la importanța anului liturgic în viața credincioșilor⁸⁶. Din cadrul anului liturgic, părintele evidențiază în mod deosebit Duminica ca zi a Domnului⁸⁷, sărbătoarea Nașterii Domnului⁸⁸, de care se leagă și colindele, care au avut un rol primordial în viața și spiritualitatea credincioșilor români, acestea fiind „gustate și apreciate pentru valoarea lor teologică... fiind inspirate din Sfânta Scrip-

⁷⁹ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Cultul divin, ca mijloc de apărare a dreptei credințe*, în rev. „Glasul Bisericii”, an XXXV (1976), nr. 9-12, pp. 901-907.

⁸⁰ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Cultul divin public, factor de stabilitate în viața credincioșilor*, în vol. „Biserica Ortodoxă și Uniunea Europeană. Contribuții necesare la securitatea și stabilitatea europeană”, Editura Universității din București, București, 2006, pp. 22-27;

⁸¹ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Cultul liturgic și nevoile și crizele spirituale ale timpului nostru*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an CIX (1991), nr. 7-9, pp. 511-517.

⁸² Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Sfânta Scriptură în cultul ortodox*, în „Sfânta Scriptură și Sfânta Liturghie – izvoare ale vieții veșnice”, Ed. Trinitas, Iași, 2008, pp. 295-301.

⁸³ Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Participarea credincioșilor la cult în Bisericile Răsăritene*, în rev. „Studii Teologice”, an XXII (1970), nr. 3-4, pp. 278-290.

⁸⁴ Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Rugăciunea în Biserică. Aspectul comunitar al rugăciunii*, în „Îndrumător bisericesc, misionar și patriotic”, editat de Arhiepiscopia Bucureștilor, București, 1986, pp. 59-65.

⁸⁵ Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Valoarea timpului pentru mântuire*, în vol. „Timp și spațiu” O abordare din perspectiva științelor umaniste, Ed. Universității din București, București 2006, pp. 7-9.

⁸⁶ Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Importanța anului liturgic în viața credincioșilor*, în „Almanah bisericesc”, Editura Episcopiei Sloboziei și Călărașilor, Slobozia, 1997, pp. 30-33.

⁸⁷ Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Duminica – ziua Domnului*, în „Îndrumător bisericesc”, editat de Arhiepiscopia Bucureștilor, București, 1987, pp. 75-78.

⁸⁸ Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Nașterea Domnului – aspecte liturgice*, în „Almanah bisericesc”, editat de Episcopia Buzăului, Buzău, 2000, pp. 15-24.

tură și din Sfânta Tradiție, din slujbele divine și din iconografie”, ele fiind socotite „parte integrantă a folclorului religios”⁸⁹. Se fac referiri în opera părintelui și la Praznicul Adormirii Maicii Domnului în viața și spiritualitatea Bisericii noastre⁹⁰. Din același ciclu al sărbătorilor sunt evidențiate cele ale Sfinților Îngeri, dezvoltându-se temeuriile cinstirii lor⁹¹. Este subliniată de asemenea învățătura despre post⁹² și importanța acestuia pentru viața creștină, în acord cu exigențele timpului nostru⁹³. Cultul celor adormiți și răstimpurile de pomenire a lor în cadrul rânduielilor liturgice ale Bisericii, reprezintă o altă dimensiune a operei părintelui profesor⁹⁴. Un capitol special despre cinstirea celor adormiți este dezvoltat de părintele Necula cu referință la cinstirea eroilor la poporul român, fiind subliniate formele de cinstire a acestora precum și rânduielile liturgice prin care ei sunt pomeniți în cadrul Bisericii noastre, arătându-se că

„poporul român a cinstit întotdeauna și cinstește pe cei care s-au rupt din mijlocul lui, jertfindu-se pentru țară și neam, adică și-a cinstit eroii, întreținând astfel vie legătura cu cei care au fost apărători de lege, țară și neam, făcând ca inima lor să bată dincolo de moarte și de crugul anilor”⁹⁵.

Aici, părintele profesor se referă la o rânduială specială din trecutul Bisericii, publicată la Chișinău și nefolosită astăzi: este vorba despre *Rânduiala*

⁸⁹ Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Colindele în viața și spiritualitatea credincioșilor noștri*, în rev. „Glasul Bisericii”, an XLVIII (1989), nr. 6, pp. 64-73.

⁹⁰ Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Adormirea Maicii Domnului în cultul Bisericii Ortodoxe*, în rev. „Glasul Bisericii”, an LIII (1997), nr. 5-8, pp. 27-35.

⁹¹ Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Învățătura ortodoxă despre sfinții îngeri*, în „Îndrumător bisericesc”, editat de Arhiepiscopia Bucureștilor, București, 1985, pp. 103-107.

⁹² Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Învățătura despre post în Biserica Ortodoxă Română*, în rev. „Studii Teologice”, an XXXVI (1984), nr. 7-8, p. 514-520; *Posturile și ajunările*, în vol. *Îndrumări misionare*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, pp. 738-745.

⁹³ Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Sensul spiritual al postului în viața creștină și timpul nostru*, în rev. „Ortodoxia”, an XXXI (1979), nr. 1, p. 182-194 (în colaborare cu Arhid. Prof. Dr. Ioan Zăgrean).

⁹⁴ Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Rugăciunile pentru cei adormiți*, în „Îndrumător bisericesc”, editat de Episcopia Buzăului, Buzău, 1983, pp. 66-69; *Soroace ale pomenirii morților*, în vol. *Îndrumări misionare*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, pp. 746-750; *Rugăciunile pentru cei adormiți și folosul lor*, în vol. *Îndrumări misionare*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, pp. 900-908.

⁹⁵ Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Cinstirea eroilor la poporul român*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an XCV (1977), nr. 5-6, p. 522.

*pomenirii pentru pravoslavnicii ostași și pentru toți cei care pentru credință și patrie s-au ucis în războaie*⁹⁶. Odoarele bisericești sunt tratate și ele într-un studiu special al părintelui profesor⁹⁷.

Din cadrul capitolelor Teologiei Liturgice Speciale este tratată în mod deosebit Sfânta Liturghie, fiind subliniat rolul și importanța acesteia în viața credincioșilor. Sfinția Sa consideră că „Liturghia și Biserica sau locașul de cult trebuie să devină centru spiritual al parohiei și punctul de greutate al întregii activități pastorale”⁹⁸. Un studiu alt studiu este dedicat Tainei Sfântului Botez, fiind alcătuit la interferența dintre Teologia Liturgică și Dreptul bisericesc⁹⁹.

4. *Uniformizarea calendarului bisericesc și stabilizarea datei Paștilor*, a constituit o altă preocupare majoră a părintelui profesor Nicolae D. Necula, acesta dedicând mai multe studii și articole problematicii calendarului bisericesc și punând în discuție modul de calculare al datei Sfintelor Paști în Biserica Ortodoxă¹⁰⁰. În acest sens, Sfinția Sa, apreciază că întrebuintarea a două stiluri calendaristice diferite în interiorul Bisericii Ortodoxe au atras o lipsă de unitate interortodoxă și intercreștină, care devine tot mai supărătoare, așa încât necesitatea uniformității pascale devine astăzi tot mai evidentă și mai simțită. În sensul acesta, problema datei Paștilor n-a rămas indiferentă Bisericii Ortodoxe, ea fiind luată în discuție la conferințele panortodoxe presinodale, în vederea pregătirii Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe.

⁹⁶ Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Cinstirea eroilor la poporul român*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an XCV (1977), nr. 5-6, pp. 522-530.

⁹⁷ Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Odoarele bisericești – tezaur religios și național*, în „Îndrumător pastoral”, editat de Arhiepiscopia Bucureștilor, București, 1981, pp. 264-269.

⁹⁸ Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Rolul și importanța Sfintei Liturghii în viața credincioșilor*, în „Pastorație și Misiune în Biserica Ortodoxă”, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2001, pp. 73-90.

⁹⁹ Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Taina Botezului în lumina canoanelor Bisericii Ortodoxe*, în rev. „Glasul Bisericii”, an LV (1999), nr. 1-4, pp. 79-93.

¹⁰⁰ A se vedea, în acest sens Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Despre calendar*, în „Îndrumător pastoral”, editat de Episcopia Sloboziei și Călărașilor, Slobozia, 1994, pp. 6-8; *Despre calendar. Stil nou și stil vechi*, în „Îndrumător pastoral”, editat de Episcopia Sloboziei și Călărașilor, Slobozia, 1996, pp. 10-12; *Despre Sfintele Paști. De ce Paștele catolicilor cade mai înainte de cel al ortodocșilor și cât se poate întinde această diferență?*, în „Almanah bisericesc”, editat de Episcopia Sloboziei și Călărașilor, Slobozia, 1999, pp. 72-77; *Problema datei Paștelui în creștinătatea actuală*, în „Glasul adevărului”, publicație religioasă editată de Episcopia Buzăului (serie nouă), anul X (1999), nr. 101-103, aprilie-iunie, pp. 9-16; *Data Paștelui și problema calendarului*, în „Almanah bisericesc - 2001”, editat de Arhiepiscopia Târgoviștei, Târgoviște, 2001, pp. 87-93.

Astfel, în 1976, la prima conferință presinodală pregătitoare a fost inclusă tema aceasta pe lista temelor de studiat, urmând ca în comisia specială să se facă propuneri în legătură cu sărbătoarea Paștilor. Membrii comisiei au socotit în acest sens că un mare număr de credincioși nu sunt pregătiți din punct de vedere psihologic și pastoral să primească această schimbare a datei Paștilor, după calculul calendarului îndreptat. De aceea, nu a fost luată nici o măsură, urmând ca problema aceasta să fie studiată de astronomi, istorici și canoniști.

Rezultatul acestor cercetări a fost prezentat la cea de-a doua Conferință presinodală din 3-12 septembrie 1982, atunci când a fost luată în discuție problema calendarului. Comisia a precizat faptul că data Sfintelor Paști, care trebuie fixată mereu conform hotărârii de la Niceea,

„este o problemă de conștiință bisericească a Ortodoxiei, a cărei unitate trebuie mereu păstrată. În situația actuală a vieții bisericești, poporul credincios al lui Dumnezeu nu este pregătit sau, cel puțin, nu este suficient de informat, pentru a face față și a accepta o schimbare în problema determinării datei Paștilor. Pentru aceste rațiuni, se apreciază că orice revizuire, în vederea unei mai mari precizii în determinarea datei Paștilor, să fie amânată pentru un timp mai favorabil, conform bunăvoinței lui Dumnezeu”¹⁰¹.

Precum se vede, „cele două conferințe presinodale n-au făcut niciun pas deosebit pe calea rezolvării acestei probleme păstrând situația existentă până la acea dată și care a rămas și până în prezent”¹⁰², deși la ambele conferințe „delegații tuturor Bisericilor Ortodoxe au recunoscut în unanimitate că adoptarea calendarului îndreptat este corectă și legitimă din punct de vedere științific”¹⁰³. În această situație,

„se nutrește speranța că această situație calendaristică din sânul Bisericii Ortodoxe este provizorie și că ea se va îndrepta o dată cu primirea calendarului îndreptat de către toate Bisericile Ortodoxe. Atunci nu vom mai fi nevoiți să folosim un ca-

¹⁰¹ A se vedea în acest sens Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Este preocupată Biserica Ortodoxă de problema datei unice a Sfintelor Paști*, în vol. „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1996, p. 78.

¹⁰² Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Este preocupată Biserica Ortodoxă de problema datei unice a Sfintelor Paști*, în vol. „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, p. 78.

¹⁰³ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Este întemeiată pretenția păstrării stilului vechi al calendarului?*, în vol. „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, p. 85.

lendar mixt, adică cel vechi, pentru Paști și sărbătorile legate de el, și cel nou, pentru sărbătorile cu data fixă, ci vom întrebuița un singur calendar nou, îndreptat și corect din punct de vedere științific, care ne-ar îngădui să serbăm Paștile după regula de la Niceea”¹⁰⁴.

În ceea ce privește pretenția de a păstra stilul vechi al calendarului emisă de către Bisericile locale amintite, aceasta este absurdă, neavând niciun temei istoric, dogmatic sau tradițional, problema calendarului fiind o chestiune de știință astronomică pură și nu una dogmatică. Iată cum apreciază părintele profesor o asemenea tendință:

„A o susține și încuraja înseamnă a încuraja ignoranța. Aducerea la zi a unui sistem de măsurare și de numărare ori calculare a zilelor anului, nu aduce niciun fel de schimbare sau atingere dogmelor creștine și cu atât mai mult mântuirii noastre. Ignoranța conjugată cu rea voință fac să se mențină aceste atitudini ostile unei desfășurări normale a vieții religioase în sânul Ortodoxiei în general și al unor Biserici Ortodoxe autocefale în special, constituind încă o pricină de despărțire și de denigrare a creștinismului”¹⁰⁵.

Unitatea Ortodoxă în ceea ce privește sărbătorirea Sfintelor Paști la o dată comună nu se va putea face decât atunci când cele trei Biserici Ortodoxe autocefale

„care mai păstrează stilul vechi, vor adopta calendarul îndreptat, conform cu rezultatele științei astronomice, recunoscute ca valabile de către toți. Bisericile Ortodoxe cu calendar îndreptat speră că aceste Biserici surori vor ajunge la acel moment hotărâtor al îndreptării calendarului, justă și necesară, rezolvând în același timp și problema datei Paștilor”¹⁰⁶.

5. Mistagogia locașului liturgic, precum și al diferitelor slujbe și rânduieli din Biserica Ortodoxă, este o altă direcție de cercetare a operei părintelui

¹⁰⁴ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *De ce Paștele catolicilor cade mai înainte de cel al ortodocșilor și cât se poate întinde această diferență?*, în vol. „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, p. 81.

¹⁰⁵ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *De ce Paștele catolicilor cade mai înainte de cel al ortodocșilor și cât se poate întinde această diferență?*, în vol. „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, p. 84.

¹⁰⁶ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *De ce Paștele catolicilor cade mai înainte de cel al ortodocșilor și cât se poate întinde această diferență?*, pp. 78-79.

profesor Nicolae D Necula. Un material al sfinției sale se referă în sensul acesta la semnificația simbolico-teologică a locașului de cult după tâlcuitorii bizantini ai cultului¹⁰⁷, iar un alt studiu se referă la simbolismul locașului de cult în opera liturgică a Sfântului Simeon, Arhiepiscopul Tesalonicului (sec. XV)¹⁰⁸. În aceste materiale părintele profesor se referă la semnificația simbolică a Bisericii, la denumirile locașului de cult, la forma Bisericii și simbolismul ei, la locul și orientarea Bisericii creștine, la împărțirea Bisericii și simbolismul părților ei componente precum și la pictura bisericească, așa cum se reflectă aceasta la tâlcuitorii bizantini ai cultului ortodox, în general și în opera Sfântului Simeon al Tesalonicului în mod special.

Un studiu special în ceea ce privește conținutul și semnificația mistico-simbolică a rânduielii liturgice a Bisericii este cel dedicat rânduielii Botezului creștin și al Mirugerii în riturile liturgice răsăritene¹⁰⁹. Tot în legătură cu aceste Sfinte Taine, într-un alt material, părintele profesor se referă la temeiurile scripturistice și patristice, pentru săvârșirea împreună a Tainelor de inițiere în creștinism, în general și pentru copii în mod special¹¹⁰.

Referindu-se la mistagogia liturgică a unor perioade din cursul anului bisericesc, părintele profesor dezvoltă într-un studiu semnificația teologică și duhovnicească a Săptămânii Sfintelor Patimi în viața creștinilor ortodocși¹¹¹, iar într-un alt studiu prezintă legătura dintre Pocăință și Înviere, așa cum se reflectă aceasta în perioada liturgică și în literatura Triodului, subliniind faptul că „Triodul îmbină pregătirea liturgică pentru praznicul Paștilor cu pregătirea duhovnicească a creștinilor”¹¹².

¹⁰⁷ Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Semnificația simbolico-teologică a locașului de cult după tâlcuitorii bizantini ai cultului ortodox*, rev. în „Biserica Ortodoxă Română”, an CVIII (1990), nr. 7-10, pp. 129-134.

¹⁰⁸ Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Simbolismul locașului de cult în opera liturgică a Sfântului Simeon, Arhiepiscopul Tesalonicului (sec. al XV-lea)*, în rev. „Glasul Bisericii”, an XLII (1983), nr. 9-12, pp. 634-650.

¹⁰⁹ Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Ritualul Botezului creștin și al Mirungerii în riturile liturgice răsăritene*, în rev. „Glasul Bisericii”, an XXX (1971), nr. 9-10, pp. 828-846.

¹¹⁰ Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Temeiuri scripturistice și patristice pentru săvârșirea împreună a tainelor Botezului, Mirungerii și Împărtășaniei copiilor*, în rev. „Glasul Bisericii”, anul LV (1999), nr. 5-8, pp. 33-50.

¹¹¹ Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Săptămâna Sfintelor Patimi în viața creștină-ortodoxă*, în rev. „Glasul Bisericii”, anul LII (1996), nr. 1-4, pp. 33-38.

¹¹² Pr. Prof. Dr. Nicoale D. Necula, *Pocăință și Înviere în Triod*, în rev. „Glasul Bisericii”, anul LII (1996), nr. 5-8, pp. 10-18, p. 11.

6. *Relația dintre cultul liturgic și opera de caritate a Bisericii*¹¹³, este o direcție inedită a operei părintelui profesor Nicolae D. Necula, aceasta nemaifiind dezvoltată în cadrul studiilor liturgice de până la el. Părintele arată că Biserica Ortodoxă „desfășoară o bogată operă de caritate”, primul aspect sub care se desfășoară ea fiind legată de cultul divin public, de viața liturgică, înrît-un chip întreit: ofranda, colecta și agapa¹¹⁴. „Nu există slujbă săvârșită în Biserică, de care să nu fie legată opera de binefacere sub forma... milosteniei pentru săraci”¹¹⁵, arată părintele. În afară de filantropia desfășurată în cadrul cultului divin public, părintele subliniază că Biserica Ortodoxă desfășoară o astfel de lucrare

„creând toate instituțiile și așezămintele de ocrotire socială existente azi în lume... asociații, societăți de binefacere și cămine pentru bătrâni, copii străzii, asistență religioasă în spitale și penitenciare, cantine pentru săraci, toate desfășurându-și activitate sub îndrumarea parohiilor”¹¹⁶.

7. *Chipul preotului și pastorația în contextul lumii de astăzi*, reprezintă o altă direcție de cercetare din cadrul bogatei opere a părintelui profesor Necula. Astfel, sfinția sa se referă la chipul preotului după tratatele clasice despre Preoție scrise de marii părinți capadocieni. În acest sens un studiu special este dedicat de părintele profesor slujirii sacerdotale și persoanei preotului, așa cum se reflectă aceasta în opera Sfântului Ioan Gură de Aur¹¹⁷. Un alt studiu se referă la cerințele sfintelor canoane ale Bisericii noastre privitoare la preot și disciplina preotească¹¹⁸. Alt material al părintelui profesor se referă la cultura preotului, ca factor determinant pentru o pastorație îm-

¹¹³ A se vedea în acest sens Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Legătura dintre viața liturgică și opera de caritate în Ortodoxie*, în rev. „Glasul Bisericii”, an L (1991), nr. 7-9, pp. 129-134; *Forme de filantropie în trecutul Bisericii și astăzi în Ortodoxie, ca mijloace de păstrare și întărire a dreptei credințe*, în „Almanah bisericesc”, Editura Arhiepiscopiei Bucureștilor, București, 1995, pp. 133-144.

¹¹⁴ Pr. prof. dr. Nicolae D. Necula, *Face Biserica Ortodoxă operă socială și de caritate?*, în vol. „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. I, ediția a II-a, Editura Trinitas a Patriarhiei Române, București, 2014, pp. 846-847.

¹¹⁵ Pr. prof. dr. Nicolae D. Necula, *Face Biserica Ortodoxă operă socială și de caritate?*, în vol. „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. I, p. 848.

¹¹⁶ Pr. prof. dr. Nicolae D. Necula, *Face Biserica Ortodoxă operă socială și de caritate?*, în vol. „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. I, pp. 850-852.

¹¹⁷ Preot. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Slujirea sacerdotală și chipul preotului după Sfântul Ioan Gură de Aur*, în „Teologie și educație la Dunărea de Jos”, Galați, 2007, pp. 48-66.

¹¹⁸ Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Disciplina clerului în lumina sfintelor canoane și a legiurilor bisericești*, în rev. „Glasul Bisericii”, an LV (1999), nr. 9-12, pp. 57-67.

plinită¹¹⁹. În ceea ce privește lucrarea pastorală propriu-zisă și desfășurarea acesteia de către preot ca persoană sacerdotală, părintele profesor dedică mai multe studii acestei slujiri. Cel dintâi se referă la aspecte ale artei pastorale în gândirea Sfinților Trei Ierarhi, arătând că potrivit învățăturilor acestora

„pentru ca un preot să fie, ca păstor, un bun și iscusit învățător, este nevoie ca el să se înarmeze cu un arsenal întreg de cunoștințe, spre a face față tuturor împrejurărilor și situațiilor create, pentru a putea da răspunsurile potrivite și satisfăcătoare oricărei întrebări, pentru a ști să îndrumeze... și să zidească sufletele credincioșilor”¹²⁰.

Alte studii ale părintelui profesor reflectă preoția și pastorația, așa cum se reflectă acestea în gândirea patriarhilor Iustin Moiescu¹²¹ și Teoctist Arăpașu¹²², selectând din operele și cuvântările celor doi patriarhi cele mai frumoase texte privitoare la aspectele menționate. Un alt studiu al părintelui Necula se referă la chipul de păstor desăvârșit al patriarhului de pie memorie Justinian Marina¹²³.

Un material deosebit de interesant al părintelui se referă la parohie, ca spațiu de activitate pastoral-misionar al preotului, întrucât așa cum arată sfinția sa și cum „prevede rânduiala canonică a Bisericii Ortodoxe, viața și activitatea preotului nu se pot desfășura decât în parohie. Preotul ortodox este hirotonit numai pe seama unui altar și a unei parohii”¹²⁴. Importanța parohiei în viața creștinului rezidă în aceea că „parohia sau enoria trebuie

¹¹⁹ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Cultura preotului – condiție esențială a succesului pastoral în vremea noastră*, în „Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă Patriarhul Justinian a Universității din București - 2002”, Editura Universității din București, București, 2002, pp. 311-324.

¹²⁰ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Aspecte ale artei pastorale la Sfinții Trei Ierarhi*, în rev. „Studii Teologice”, an XXX (1978), nr. 3-4, p. 321.

¹²¹ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Preotul și pastorația în gândirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justin*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an CII (1985), nr. 3-4, pp. 216-232.

¹²² Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Slujirea preoțească în concepția și trăirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist*, în „Vestitorul Ortodoxiei”, an VII (1995), nr. 128, pp. 5-6.

¹²³ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Patriarhul Justinian Marina – model de conștiință și slujire sacerdotală. La împlinirea a 100 de ani de la nașterea sa*, în „Almanah bisericesc”, editat de Sfânta Arhiepiscopie a Bucureștilor, București, 2001, pp. 46-60.

¹²⁴ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Parohia – spațiu de activitate pastoral-misionară a preotului*, în rev. „Glasul Bisericii”, an LVII (2001), nr. 1-4, pp. 60-77 și în „Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă Patriarhul Justinian”, Editura Universității din București, București, 2001, pp. 499-515.

să fie înainte de toate spațiul sau mediul în care credincioșii au la dispoziție toate mijloacele și căile pentru a intra în legătura cu Dumnezeu și a păstra comuniunea cu el”¹²⁵. În concluzie, arată părintele profesor „parohia rămâne unitatea sau celula de bază în dezvoltarea vieții duhovnicești în Ortodoxie, terenul și spațiul lucrării pastoral-misionare a preotului. Ea reprezintă în mic întreaga Biserică și lucrare a ei”, subliniind din această perspectivă importanța păstrării de către fiecare creștin a conștiinței sale de enoriaș¹²⁶.

Alte articole ale părintelui profesor se referă la preot și la exigențele pastorației în societatea contemporană¹²⁷ precum și la rolul preotului în viața de obște¹²⁸. În ceea ce privește pastorația în sine, părintele Necula se referă la câteva mijloace concrete de dezvoltare a unei pastorații autentice, referindu-se la vizitele pastorale și relevanța acestora pentru o mai bună cunoaștere a parohiei¹²⁹. Foarte interesant este un material al părintelui referitor la exigențele actuale ale pastorației în mediul urban¹³⁰, sfinția sa reușind să creeze un tablou cuprinzător privitor la caracteristicile parohiei de oraș și la cerințele activității pastoral-misionare în mediul urban, dar și creionând

„câteva necesități, programe și inițiative cu caracter pastoral-misionar pentru a face din pastorație o cale eficientă de integrare a Bisericii în viața societății și de ieșire în întâmpinarea problemelor care se pun credincioșilor ei”¹³¹.

¹²⁵ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Parohia – spațiu de activitate pastoral-misionară a preotului*, în rev. „Glasul Bisericii”, an LVII (2001), nr. 1-4, p. 66 și în „Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă Patriarhul Justinian”, Editura Universității din București, București, 2001, p. 502.

¹²⁶ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Parohia – spațiu de activitate pastoral-misionară a preotului*, în rev. „Glasul Bisericii”, an LVII (2001), nr. 1-4, p. 76 și în „Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă Patriarhul Justinian”, Editura Universității din București, București, 2001, p. 514.

¹²⁷ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Preotul ortodox și cerințele pastorației contemporane*, în „Îndrumătorul bisericesc”, editat de Episcopia Buzăului, Buzău, 1985, pp. 53-56.

¹²⁸ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Rolul preotului ortodox român în viața de obște*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an CIV (1986), nr. 12, pp. 59-73.

¹²⁹ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Vizitele pastorale – metodă de pastorație și cale de cunoaștere a parohiei*, în „Glasul adevărului”, publicație religioasă a Episcopiei Buzăului, anul XII (2001), pp. 13-23.

¹³⁰ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Cerințe ale pastorației contemporane în mediul urban*, în „Almanah bisericesc”, Editat de Arhiepiscopia Bucureștilor, 1999, pp. 96-103.

¹³¹ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Este necesară revizuirea activității pastoral-misionare în mediul urban din România ?*, în vol. „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, ediția a II-a, p. 839.

Un alt articol interesant privitor la confruntările actuale ale vieții parohiale este cel referitor la familia creștină, la crizele și provocările care se ridică la adresa acesteia¹³².

Interesante sunt și referințele la problemele pastorale actuale pe care părintele profesor le tratează în volumele intitulate *Tradiție și înnoire în tradiția liturgică*. Majoritatea reprezintă răspunsuri pe care sfinția sa le acordă unor întrebări privitoare la provocările pastorației în societatea actuală. Dintre acestea amintim următoarele: *Este necesară revigorarea activității pastoral-misionare în mediul urban din România?*¹³³; *Face Biserica Ortodoxă operă socială și de caritate?*¹³⁴; *Este bine să cerem dispensă de la respectarea normelor bisericești?*¹³⁵; *Cum este justificată plata serviciilor religioase săvârșite în Bisericele Ortodoxe?*¹³⁶; *Este bine și folositor să participăm la slujbele săvârșite în alte biserici decât în cea parohială?*¹³⁷; *Este justificat „umblatul cu icoana” înaintea sărbătorii Nașterii Domnului?*¹³⁸; *Ce practici pentru inducerea în eroare a credincioșilor ortodocși folosesc mai nou sectanții?*¹³⁹; *Care trebuie să fie atitudinea credincioșilor ortodocși față de fenomenul sectar?*¹⁴⁰; *Ce priorități pastorale se impun în activitatea preotului în parohie?*¹⁴¹; *Ce probleme ridică pastorația familiei în vremea noastră?*¹⁴²; *Este îngăduit creștinilor adevărați să creadă în superstiții?*¹⁴³; *Se întinează curățenia Bisericii prin păcatele unora dintre slujitorii săi?*¹⁴⁴; *Cum și ce trebuie să fie profesorul de religie?*¹⁴⁵; *Ce este conștiința de enoriaș și ce importantă are ea în viața pastorală?*¹⁴⁶; *De ce este navetismul preoților incompatibil cu pastorația?*¹⁴⁷; *Este îngăduit creștinilor*

¹³² Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Familia azi. Probleme pastorale și sociale*, în rev. „Glasul Bisericii”, an LVII (2001), nr. 9-12, pp. 119-130.

¹³³ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, ediția a II-a, pp. 833-845.

¹³⁴ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, ediția a II-a, pp. 846-852.

¹³⁵ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, ediția a II-a, pp. 853-858.

¹³⁶ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, ediția a II-a, pp. 859-874.

¹³⁷ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, ediția a II-a, pp. 875-879.

¹³⁸ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, ediția a II-a, pp. 880-888.

¹³⁹ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, ediția a II-a, pp. 889-905.

¹⁴⁰ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, ediția a II-a, pp. 906-912.

¹⁴¹ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 3, pp. 269-282.

¹⁴² În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 3, pp. 293-305.

¹⁴³ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 3, pp. 306-313.

¹⁴⁴ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 3, pp. 314-321.

¹⁴⁵ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 3, pp. 328-336.

¹⁴⁶ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 4, pp. 173-177.

¹⁴⁷ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 4, pp. 178-182.

să creadă în horoscop sau în zodiac?¹⁴⁸; *Ce priorități se impun astăzi în învățământul teologic universitar românesc?*¹⁴⁹; *Constituie integrarea României în Uniunea Europeană motiv de îngrijorare pentru Biserica Ortodoxă Română?*¹⁵⁰.

8. *Arta creștină și pictura bisericească și importanța acestora pentru ecleziologia ortodoxă*, reprezintă o altă dimensiune a operei părintelui profesor Nicolae D. Necula. Amintim în acest sens un prim studiu dedicat unei priviri de sinteză asupra sculpturii religioase în piatră la români, până la sfârșitul secolului al XIII-lea în Țara Românească și Moldova, în care sfinția sa face o reușită sinteză asupra sculpturii religioase în piatră la români în această perioadă, prezentând principalele ei faze de dezvoltare și constatând că

„de-a lungul secolelor, și-au făcut apariția curente sau influențe străine, răsăritene și apusene, care au lăsat amprente sensibile în această artă. Dar, oricare vor fi fost acestea și oricât de puternic se vor fi manifestat ele, sculptura religioasă rămâne impregnată de specificul nostru național, păstrând cu sfințenie tradiția populară a meșteșugului românesc”¹⁵¹.

Foarte interesante sunt materialele dedicate Bisericii ca locaș de închinare, din perspectiva arhitecturii bisericești, cuprinse în cele patru volume ale lucrării *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*. Amintim dintre acestea: *Este îngăduit să se zidească biserici noi, orientate cu altarul spre alte puncte cardinal decât spre Răsărit?*¹⁵²; *Se poate concepe o biserică ortodoxă fără catape-teasmă?*¹⁵³; *De ce nu se folosesc bănci în bisericile ortodoxe?*¹⁵⁴; *Este necesară și posibil de înălțat Catedrala Mântuirii Neamului?*¹⁵⁵; *Ce trebuie să știm despre viitoarea „Catedrală a Mântuirii Neamului?”*¹⁵⁶; *Există „kisch” în arta Bisericii Ortodoxe Române?*¹⁵⁷; *Mai păstrează bisericile greco-catolice nou*

¹⁴⁸ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 4, pp. 183-189.

¹⁴⁹ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 4, pp. 190-196.

¹⁵⁰ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 4, pp. 197-201.

¹⁵¹ Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Privire de sinteză asupra sculpturii religioase în piatră la români, până la sfârșitul secolului al XVIII-lea în Țara Românească și Moldova*, în rev. „Biserica Ortodoxă Română”, an 88 (1970), nr. 11-12, p. 1074.

¹⁵² În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, ediția a II-a, pp. 133-135.

¹⁵³ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, ediția a II-a, pp. 144-151.

¹⁵⁴ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, ediția a II-a, pp. 155-157.

¹⁵⁵ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, ediția a II-a, pp. 214-224.

¹⁵⁶ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 3, pp. 83-93.

¹⁵⁷ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 4, pp. 75-81.

construite caracteristicile locașului de cult orthodox? ¹⁵⁸; Este posibil să se construiască un locaș de cult ecumenic? ¹⁵⁹.

Alte materiale au în vedere pictorii și pictura bisericească. Amintim dintre acestea următoarele: *Cum trebuie să fie un viitor pictor bisericesc?* ¹⁶⁰; *Este preocupată Biserica Ortodoxă Română de viitorul picturii bisericești?* ¹⁶¹; *Ce aduce nou ultima hotărâre a Sfântului Sinod cu privire la pictura bisericească?* ¹⁶²; *Cum restaurăm pictura bisericilor ortodoxe?* ¹⁶³; *Ce noutate aduce legislația de ultimă oră cu privire la restaurarea picturii bisericești?* ¹⁶⁴; *Este îndreptățită pretenția unor preoți de a fi pictați în bisericile lor parohiale?* ¹⁶⁵.

9. *Teologia Liturgică* privită dintr-o perspectivă practic-pastorală reprezintă o altă direcție a cercetării Părintelui Profesor Nicolae D. Necula, această direcție constituind partea cea mai extinsă a operei sfinției sale.

Această parte de cercetare este constituită în excepționala sa operă, care alcătuiește patru volume intitulate sugestiv *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, precum și în alte studii publicate în mod separat precum *Practici necanonice și neliturgice legate de săvârșirea tainei Sfântului Maslu* ¹⁶⁶.

Cele patru volume ale lucrării *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, reușesc probleme practice pe care autorul le abordează din perspectivă teologică, cuprinse în 8 mari capitole: *Biserica – locaș de închinare; Anul liturgic; Calendarul bisericesc și sărbătorile; Posturile de peste an. Rânduiești de postire; Sfânta Liturghie; Sfintele Taine; Sfintele Ierurgii; Proleme pastorale*.

Așa cum arată autorul acestor volume,

„răspunsurile liturgice și pastoral-misionare, pe care le-a oferit... se adresează... nu atât teologilor rafinați și erudiți, cât mai ales credincioșilor dornici de cunoaștere și de trăire a vieții liturgice și de respect față de rânduieștile canonice și de cult” ¹⁶⁷.
Sfinția Sa arată, de asemenea, faptul că în alcătuirea acestor răs-

¹⁵⁸ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, ediția a II-a, pp. 224-230.

¹⁵⁹ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, ediția a II-a, pp. 231-236.

¹⁶⁰ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, ediția a II-a, pp. 203-214.

¹⁶¹ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, ediția a II-a, pp. 196-203.

¹⁶² În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 4, pp. 86-92.

¹⁶³ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 3, pp. 93-99.

¹⁶⁴ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 4, pp. 75-81.

¹⁶⁵ În „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică”, vol. 1, ediția a II-a, pp. 191-195.

¹⁶⁶ Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Practici necanonice și neliturgice legate de săvârșirea tainei Sfântului Maslu*, în vol. „Taina Sfântului Maslu. Îndrumător teologic, liturgic și pastoral”, Editura „Cuvântul vieții”, București, 2012, pp. 30-45.

¹⁶⁷ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. I, p. 10.

punsuri, a pornit de la două realități: „prima a fost aceea a necunoașterii acestor lucruri de către marea majoritate a credincioșilor (...). Cea de a doua a fost legată de existența, în viața liturgică și pastorală, a unor practici, tradiții, obiceiuri sau inovații neconforme cu adevărul sau învățătura teologică”¹⁶⁸.

Astfel, așa cum aprecia Părintele Arhiepiscop Dr. Casian Crăciun al Dunării de Jos, lucrările părintelui profesor

„încearcă să umple un mare gol, acela al absenței unor explicații concrete în legătură cu înțelesul slujirii liturgice și mai cu seamă aduce un mare serviciu uniformizării, adică trăirii în comuniune a prezenței Domnului prin slujbele bisericești în viața noastră”¹⁶⁹.

Lucrările părintelui profesor Nicolae D. Necula descoperă în conținutul lor

„frumusețea de neegalat a cultului nostru divin public ortodox, bogăția de sensuri istorice, teologice și mistice pe care acesta le cuprinde, ca și importanța și necesitatea ca el să fie săvârșit după rânduiala statornicită de Biserică de veacuri, ferindu-l și apărându-l de denaturare, mutilare, sărăcire și de inovațiile nefaste care îl pândesc și îl desfigurează”¹⁷⁰.

Părintele Profesor Ioan Bizău, de la Cluj, referindu-se la conținutul acestor volume arată că

„Părintele Profesor Nicolae Necula a oferit răspunsuri clare și răspicate la întrebări ce vizează evenimente sacramentale și situații pastorale deosebite din viața cotidiană a Bisericii. De fiecare dată, s-a străduit să formuleze un răspuns clar, competent și convingător” astfel încât „aceste articole... reflectă simțul responsabilității autorului, care este mereu atent să nu se abată de la principiile învățaturii de credință și ale spiritualității ortodoxe, ori să cadă în derizoriu”¹⁷¹.

¹⁶⁸ Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula, *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. I, p. 10.

¹⁶⁹ P.S. Casian, Episcopul Dunării de Jos, *Cuvânt înainte la Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. II, Editura Episcopiei Dunării de Jos, p. 7.

¹⁷⁰ Pr. Prof. Dr. Nicola D. Necula, *Cuvântul autorului*, la *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, vol. III, pp. 9-10.

¹⁷¹ Pr. lect. dr. Ioan Bizău, *Incursiuni admirative în biografia exemplară a Părintelui Profesor Dr. Nicolae Necula*, în vol „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, p. 245.

„În aceste volume - arată Părintele Bizău - sunt tratate teme de natură liturgică, dar și unele probleme pastorale mai deosebite, pe care preoții de enorie le întâlnesc adeseori în activitatea de fiecare zi. Prin mijlocirea lor, sfinția sa și-a propus să facă înțelese cât mai multe dintre nedumeririle legate de cultul Bisericii, să lămurească anumite situații controversate, să deslușească sensul unor practice liturgice întâlnite mai rar sau care au o rânduială tipiconală mai deosebită și, de asemenea, să formuleze îndrumări pastorale ce trebuie luate în seamă pentru că sunt în accord cu principiile de bază ale Tradiției. În răspunsurile liturgice și în îndrumările sale pastorale, părintele profesor exprimă atitudini și poziții ce angajează viața Bisericii în ansamblul ei”

„Toate temele liturgice și problemele pastorale care formează conținutul celor patru volume sunt tratate în accord cu învățătura de credință a Bisericii și în conformitate cu tradiția liturgică ortodoxă, fiind prezentate citirilor cu o vădită responsabilitate sacerdotală... În formularea răspunsurilor la subiectele și problemele tratate, sesizăm raportarea constatăntă a autorului la Tradiția vie a Bisericii și la experiența Sfinților Părinți, dar și la cea mai autentică practică pastorală a Ortodoxiei ecumenice”, formulând „răspunsuri clare și competente la nevoia continuă de recuperare și actualizare a tradiției ortodoxe”¹⁷².

Majoritatea temelor tratate exprimă propriile experiențe liturgice și pastorale ale Părintelui Profesor, precum și „reflecțiile personale și deducțiile logice asupra unor situații sau stări de lucru existente în viața noastră bisericească”¹⁷³.

Receptarea operei Părintelui Profesor Dr. Nicolae D. Necula în teologia contemporană

Prima referință critică la opera părintelui profesor Nicolae D. Necula o reprezintă referatul întocmit de Părintele Profesor Dr. Ene Braniște la teza

¹⁷² Pr. Lect. Dr. Ioan Bizău, *Incursiuni admirative în biografia exemplară a Părintelui Profesor Dr. Nicolae Necula*, în vol „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, pp. 246-247.

¹⁷³ Pr. Lect. Dr. Ioan Bizău, *Incursiuni admirative în biografia exemplară a Părintelui Profesor Dr. Nicolae Necula*, în vol „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, p. 248.

de doctorat a sfinției sale *Doctrina și viața religioasă a Bisericii Copte, reflectate în textele ei liturgice (rugăciuni și imne)*. În acest referat, părintele profesor Dr. Ene Braniște arată că

„Părintele Necula... prezintă un valoros studiu asupra principalelor puncte ale învățăturii de credință a Bisericii Copte și asupra vieții religioase a acestei Biserici așa cum se oglindesc ele în lucrările de teologie scrise de coptii înșiși, dar mai ales din textele ei liturgice, adică din imnele și rugăciunile care alcătuiesc conținutul cărților ei de slujbă... Concluziile la care ajunge... Părintele Necula cu privire la doctrina hristologică a Bisericii Copte, deși expuse într-o formă personală, sunt ca fond absolut identice cu cele din studiile anterioare ale dogmatiştilor noștri asupra acestei probleme”.

Părintele Profesor Ene Braniște arată în continuare faptul că Părintele Necula formulează păreri și propuneri asupra soluțiilor care se impun în vederea dialogului pentru reintegrarea Bisericii Copte în unitatea creștinătății răsăritene. Aceste soluții ar fi următoarele:

„a) găsirea acelei dorite formule concordiale în problema doctrinei hristologice; b) condamnarea comună a lui Eutihie și a lui Nestorie și c) ridicarea din ambele părți a anatemei pronunțate asupra unor corifei ai Bisericii Copte și a unor patriarhi și teologi calcedonieni, înlocuindu-se numele lor din cărțile liturgice cu numele unor eretici considerați și condamnați ca atare atât de către Biserica calcedoniene, cât și de cele necalcedoniene”.

Concluzionând asupra tezei de doctorat a Părintelui Necula, Părintele Profesor Dr. Ene Braniște arată că aceasta

„se adaugă celorlalte lucrări amintite mai înainte și destinate să lărgască sfera cunoștințelor noastre privitoare la viața, doctrina și cultul diferitelor Biserici Orientale (necalcedoniene), despre care până nu demult nu s-au scris și nu se știau decât puține lucruri ... Prin înaltul nivel la care este tratată tema, ... și prin actualitatea și utilitatea sa practică, ea va putea fi folosită ca un prețios mijloc de informare în dialogul ecumenist dintre Biserica Ortodoxă (calcedoniene) și cele Orientale (necalcedoniene), despre doctrina Bisericii Copte, deoarece doctrina Bisericii Copte este prezentată aici pe de o parte pe baza izvoarelor de informații cele mai vrednice de încredere, adică pe textele liturgice ale acestei Biserici, coroborate cu cele mai reprezentative

lucrări ale teologilor copti”¹⁷⁴.

Referindu-se la opera teologică a Părintelui Profesor Dr. Nicolae D. Necula, Preafericitul Părinte Patriarh Daniel sublinia faptul că aceasta constituie o adevărată cateheză liturgică. Ea

„explică cu claritate, ferm și fără echivoc, cu argumente scripturistice, patristice și logice, care sunt izvoarele tradiției și limitele înnoirii în slujirea liturgică... În ele se exprimă tradiția corectă și sănătoasă a Bisericii și se îndreptează practicile liturgice și pastorale denaturate prin obiceiuri și inovații care contrastează cu adevărata învățătură de credință, cu rânduielile tipiconale și canonice”¹⁷⁵.

În sensul acesta, socotește Părintele Patriarh Daniel, opera teologică a părintelui Necula „este necesară studenților și elevilor teologi, în formarea lor liturgică și pastorală, preoților în slujirea lor, dar mai ales credincioșilor pentru instruirea lor religioasă”¹⁷⁶.

Într-o altă parte, Preafericitul Părinte Patriarh, referindu-se la opera teologică a Părintelui Profesor Necula, arată că sfinția sa

„acoperă un domeniu vast de preocupări, depășind cadrul inițial al formării sale de liturgist, reușind o abordare modernă, interdisciplinară, a unor domenii teologice variate. Specificul cercetării sale teologice îl constituie particularizarea unor secvențe concrete, investigate cu activia științifică a detaliului minuțios explorat, pentru a oferi cele mai înțelepte soluții unor situații adeseori generatoare de controverse, confuzii sau dezbinări”.

În opera Sfinției Sale, arată Părintele Patriarh, se observă „abordarea unor teme de actualitate în care este nevoie de exprimare limpede, documentată, a punctului de vedere reprezentat de teologia ortodoxă românească”¹⁷⁷.

¹⁷⁴ Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Prefață*, la Preot Prof. dr. Nicolae D. Necula *Doctrina și viața religioasă a Bisericii Copte, reflectate în textele ei liturgice (rugăciuni și imne)*, Editura Parrenesis, București, 2014, pp. 4-8.

¹⁷⁵ †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Prefață* la „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică” - vol. IV, Editura „Cuvântul Vieții” a Mitropoliei Muteniei și Dobrogei, București, 2010, p. 5.

¹⁷⁶ †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Prefață* la „Tradiție și înnoire în slujirea liturgică” - vol. IV, p. 5.

¹⁷⁷ †Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Părintele Profesor Nicolae D. Necula – un erudit teolog și un dascăl talentat*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, p. 7.

Apreciind „activitatea științifică multiplă ca număr, diversitate și conținut a Părintelui Profesor”, Mitropolitul Ardealului, Laurențiu Streza subliniază faptul că acesta „a zidit și a creat o adevărată «Școală liturgică românească»”¹⁷⁸.

Mitropolitul Nifon al Târgoviștei, referindu-se la opera teologică a Părintelui Profesor Nicolae D. Necula subliniază câteva direcții fundamentale ale cercetării sale:

*„accentuarea profunzimii spirituale a tradiției ortodoxe...; înnoire și echilibru în exegeza liturgică... dorind să actualizeze sensurile simbolice ale teologiei liturgice și să lămurească aspecte cultice practice, în Duhul Tradiției ortodoxe bimilenare...; siguranța și forța argumentării... oferindu-i posibilitatea unei teologhisiri creatoare, exprimată în forța actualizării și în capacitatea facilă a înțelegerii, fie de către clerici, fie de către mireni, a Bisericii și a cultului nostru ortodox...; personalitate de marcă a teologiei liturgice românești ... un reputat diortositor al cărților noastre de cult, consultant al Comisiei liturgice a Sfântului Sinod și cel care a dat garanția continuității cu trecutul, cu bogăția tradiției noastre liturgice, atunci când a îndreptat, corectat și actualizat texte sfinte ale cultului nostru ortodox românesc ...; slujirea ca artă și teologhisirea cu instrumentele liturgice...”*¹⁷⁹.

Apreciind scrisul teologic al Părintelui Profesor, Înaltpreasfințitul Calinic, Arhiepiscop al Argeșului, îl caracterizează ca fiind „publicist harnic, scriind cu prosepțime, într-o frumoasă limbă românească”, arătând că „literatura liturgică s-a îmbogățit cu câteva volume de mare cuprindere și cu limpezirea tuturor stărilor nelămurite sau lovite de ambiguitate”, apreciind deasemenea și „priceperea sa în domeniul Artei Creștine”¹⁸⁰.

Părintele Arhiepiscop Casian arată că

¹⁷⁸ † Laurențiu, Arhiepiscopul Sibiului și Mitropolitul Ardealului, *Părintele Profesor Dr. Nicolae Necula la 70 de ani. O viață dăruită catedrei și Sfântului Altar*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, p. 12.

¹⁷⁹ † Nifon, Arhiepiscopul Târgoviștei și Mitropolit onorific, *Tradiție, echilibru și înnoire liturgică la început de mileniu III. Omagiu Pr. Prof. Dr. Nicolae D. Necula la 70 de ani de slujire a lui Dumnezeu și Ortodoxiei Românești*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, pp. 16-21.

¹⁸⁰ † Calinic, Arhiepiscopul Argeșului și Muscelului, *N-a risipit darurile lui Dumnezeu*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, p. 23.

„vasta sa operă scrisă, care îmbrățișează aspecte ale cercetării vieții sacramentale liturgice în Biserica noastră și în Bisericile Vechi Orientale se împlinește rotund, convingător și misionar, în colecția *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*”, în care Părintele Profesor Nicolae D. Necula „răspunde multiplelor și variatelor întrebări, fie ale preoților, fie ale credincioșilor, privitoare la slujirea liturgică într-o lume tot mai preocupată de a ști și mai puțin preocupată de a face ceea ce învățăm pentru viața duhovnicească”.

Concluzionând aspra contribuției teologice a Părintelui Profesor, Înaltpreasfinția Sa apreciază că:

„opera Părintelui Profesor Nicolae D. Necula se constituie într-un catehism liturgic, teologic, pastoral și misionar accesibil tuturor, inclusiv celor ce nu frecventează sfintele slujbe ori care au nelămuriri, tocmai pentru că sunt interesați de viața bisericească... Părintele Profesor... este și rămâne un promotor neobosit al dialogului izvorât din preocupările liturgice și din vasta experiență a slujirii comunitare”¹⁸¹.

Apreciind sintetic asupra contribuției teologice a Părintelui Profesor Necula, Preasfințitul Gurie, Episcopul Devei, îl caracterizează astfel:

„stilul atractiv, fluența, mesajul simplu și fără «înzorzonări» păgubitoare și deplin încadrat în filonul patristicii răsăritene, pasiunea pentru propria specializare, sufletul pus în fiecare cercetare, prezența masivă în literatura vremii, prestanța, toate sunt puncte «forte» care au dăruit personalității Părintelui Profesor un contur inconfundabil”¹⁸².

Un alt ierarh al Bisericii noastre, Preasfințitul Emilian Lovișteanul (actualmente Crișanul) Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Aradului subliniază faptul că Părintele Profesor

„a păstrat și transmis cu sfințenie, prin scris și rostire tezaurul Tradiției Bisericii noastre, actualizând anumite dimensiuni

¹⁸¹ † Casian, Arhiepiscop al Dunării de Jos, *Credința, știința și arta slujirii liturgice. Omagiu Pr. Prof. dr. Nicolae D. Necula, la șapte decenii de viață*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, pp. 31-32.

¹⁸² † Gurie, Episcopul Devei și Hundedoarei, *Părintele Profesor dr. Nicolae D. Necula și Padova. Repere dintr-un periplu anamnetic, reconfortant psihic, fortificant interior și perpetuu îmbucurător*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie”, p. 37.

ale Teologiei Liturgice și totodată răspunzând unei problematice contemporane cu privire la împlinirea corectă a slujirii liturgice din parohii și din mănăstiri. Cele patru volume *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică* contribuie din plin la reafirmarea unei slujiri sacerdotale sănatoase și nealterată de inovații și practici neortodoxe... Părintele Profesor Necula, prin cuvântul rostit și scris, reiterează mesajul evangheliei Domnului Iisus Hristos, ca omul, creștinul și preotul să asculte de voința lui Dumnezeu, să zidească o legătură personală și trainică cu Sfânta Treime și cu semenii săi, să slujească cu evlavie și credincioșiei Sfânta Biserică și să nu cadă pradă unor influențe și practici contemporane nesănatoase și nefolositoare... Părintele Necula, cu pregătire temeinică și experiență de viață și slujire preoțească vine să răspundă unor întrebări firești ce-și așteaptă clarificare sau răspuns... Prin opera sa teologică... a așezat în sufletele căutătorilor de har și de adevăr, elementele necesare unui parcurs sănătos, duhovnicesc, sfânt și luminos spre împlinirea slujirii cultice și liturgice, precum și dobândirea vieții veșnice în Împărăția lui Dumnezeu”¹⁸³.

Părintele profesor dr. Ioan Tulcan de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, referindu-se la locul pe care Părintele Profesor Nicolae D. Necula îl ocupă în peisajul teologilor români arată că Sfinția Sa

„a continuat tradiția teologică românească neîntrerupând firul gândirii, simțirii și creației teologice liturgice pe care au mers vrednicii săi înaintași și, îndeosebi, Preotul Profesor Petre Vintilescu și Preotul Profesor Ene Braniște, predecesorul său la catedră”¹⁸⁴.

Referindu-se la caracteristicile operei sale științifice, părintele profesor Ioan Tulcan arată că

„Părintele Necula a simțit o necesitate a timpului de față, de a aduce în atenția studenților teologi, a preoților și a tuturor iu-

¹⁸³ † Emilian Lovișteanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului, *Părintele Profesor Nicolae D. Necula – slujitor evlavios și dascăl liturgist*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, pp. 40-41.

¹⁸⁴ A se vedea în acest sens și Pr. Dr. Augustin Rusu, *Recunoștință ilustrului Părinte Profesor universitar Nicolae D. Necula*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, p. 47.

bitorilor de teologie și de Biserică clarificări absolut necesare, referitoare la modul săvârșirii sfintelor slujbe, la semnificația unor practici liturgice pentru viața credincioșilor de atstăzi, etc. Aceste comentarii, explicări și soluții sunt o mărturie a faptului că Părintele Necula vede o legătură esențială între Tradiție și înnoire. Amândouă se întrepătrund în Teologia Ortodoxă”.

O altă direcție a cercetării sfinției sale o reprezintă efortul

„de a pune în legătură Biserica Ortodoxă și teologia ei cu Bisericile numite Precalcedoniene sau Vechi-Orientale, identificând în studii liturgice comparate sursa comună pe care se sprijină viața, credința și slujirea liturgică a acestor două familii de Biserici”¹⁸⁵.

Părintele profesor Marian Vilciu, decan al Facultății de Teologie Ortodoxă din Târgoviște și ucenic apropiat al Părintelui Profesor apreciază că acesta a fost și rămâne un

„neobosit cercetător al vieții bisericești, iubitor al Liturghiei ca nimeni altul, extrem de exigent atunci când este vorba de păstrarea cu sfințenie a rânduielilor de cult și a exigenței și eleganței liturgice... reușind să devină normativ atunci când vorbim despre viața liturgică și pastorală a Bisericii și de tradițiile acesteia... fiind un excepțional teolog, un fin cunoscător al problematicii liturgice și pastorale și, mai ales, un redutabil apologet a ceea ce este tradiție autentică a Bisericii”, reușind „să continue școala de teologie liturgică și pastorală românească” așa încât¹⁸⁶.

Părintele profesor Ionel Ene de la Facultatea de Istorie, Filozofie și Teologie Ortodoxă din Galați, referindu-se la păritele profesor Nicolae D. Necula ca teolog al Bisericii noastre, îl caracterizează astfel:

„un teolog complet, cunoscător al întregului tezaur creștin, nu doar cel ortodox, cu un ascuțit spirit de observație și pertinentă exprimare, nu doar asupra aspectelor liturgice, fiindcă nu elaborează păreri personale, ci își fundamentează întotdeauna atât vorbirea cât și scrisul pe Revelația Divină și Experiența Sfinților Părinți. Clarita-

¹⁸⁵ Pr. Prof. Dr. Ioan Tulcan, *Preot Profesor Dr. Nicolae D. Necula, teolog și dascăl de vocație*, în vol „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, pp. 81-82.

¹⁸⁶ Pr. Conf. Dr. Marian Vilciu, *Părintelui Profesor Dr. Nicolae Necula, gândurile unui ucenic*, în vol „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, pp. 85-87.

tea exprimării și eleganța abordării oricărei probleme, cu precădere liturgică, dovedesc faptul că a promovat toată viața principiul creștin conform căruia învățătura de credință rămâne întotdeauna aceeași, neschimbabilă în fond, dar cu posibilități multiple de nuanță, de exprimare, de angajare, de trăire”¹⁸⁷.

De asemenea, părintele dr. Mihai Vizitiu apreciază „ținuta academică... logica impecabilă, argumentarea solidă și pertinența în tot ceea ce spune” a părintelui profesor Necula, apreciind că Sfinția sa „se impune prin cultură, prestanță minuțiozitate și afecțiune, dar nu afecțiune echivalentă cu slăbiciunea, ci totdeauna fermă și corectă”. Ca profesor de Liturgică, părintele Necula

„a adus o importantă contribuție la dezvoltarea și cunoașterea acestei discipline teologice, atât prin cursurile sale de înalt nivel academic, cât și prin lucrările publicate, caracterizate prin limpezime și competență științifică, fiind cunoscut ca un militant deosebit de activ în păstrarea rânduielilor bisericești și în combaterea inovațiilor din cult atrăgând atenția, în modul cel mai serios, asupra pericolului pe care acestea îl prezintă pentru păstrarea unității liturgice în Biserică”¹⁸⁸.

Așa cum aprecia părintele profesor Ioan Bizău de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, contribuția științifică a părintelui profesor Nicolae D. Necula se remarcă în chip deosebit „în domeniul teologiei liturgice comparate”¹⁸⁹, dacă este să ne referim la importante sale contribuții în ceea ce privește viața și doctrina Bisericilor Orientale. În ceea ce privește cercetarea sa științifică, părintele profesor

„a oferit răspunsuri clare și răspicate la întrebări ce vizează evenimentele sacramentale și situații pastorale deosebite din viața cotidiană a Bisericii. De fiecare dată s-a străduit să formuleze un răspuns clar, competent și convingător...”

¹⁸⁷ Pr. Lect. Dr. Ionel Ene, *Părintele Profesor dr. Nicolae Necula la 70 ani de viață*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, pp. 91-92.

¹⁸⁸ Pr. Dr. Mihai Vizitiu, *Părintele Profesor dr. Nicolae Necula; un autentic model de dascăl și preot*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie ...”, p. 119.

¹⁸⁹ Pr. Lect. Dr. Ioan Bizău, *Incursiuni admirative în biografia exemplară a Părintelui Profesor Dr. Nicolae Necula*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, p. 238.

Articolele și studiile părintelui profesor „reflectă simțul responsabilității autorului, care este mereu atent să nu se abată de la principiile învățaturii de credință și ale spiritualității ortodoxe”¹⁹⁰.

Referindu-se la cele patru volume ale operei Părintelui Profesor, *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, Părintele Bizău arată că acestea se constituie în „adevărată enciclopedie de liturgică pastorală” confirmând una „dintre cele mai importante contribuții românești la istoria liturgicii pastorale europene”¹⁹¹.

Părintele profesor Viorel Sava de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Iași, apreciază că prin întreaga sa cercetare în domeniu, „părintele profesor Nicolae Necula, a așezat Teologia Liturgică la loc de cinste între celelalte discipline teologice, scoțând-o din rândul „cenușăreselor”¹⁹².

Concluzii

Părintele Profesor Nicoale D. Necula s-a remarcat ca un desăvârșit slujitor al Sfântului Altar, cu un deosebit simț pastoral, fiind deschis pentru misiunea Bisericii.

Cea mai importantă slujire a Părintelui a fost însă aceea de profesor universitar de Teologie Liturgică, Pastorală și Artă creștină, fiind înzestrat cu o inteligență nativă, remarcându-se astfel ca un teolog de referință.

Ca om, Părintele Profesor s-a remarcat și s-a impus prin sinceritate și curaj, simplitate și decență.

Opera teologică a Părintelui Profesor esta una vastă, din cuprinsul acesteia în prezentul studiu surprinzând și dezvoltând, fie și numai în parte 9 direcții de cercetare: studiul cultului și al organizării Bisericii Copte; studiul comparat al cultului Bisericii Ortodoxe Române față de al celorlalte Biserici autocefale; noțiunile generale și speciale privitoare la cultul ortodox; uniformizarea calendarului bisericesc și stabilizarea datei Paștilor; mistagogia locașului liturgic precum și al diferitelor slujbe și rânduieli din Biserica Ortodoxă; relația dintre cultul liturgic și opera de caritate a Bisericii; Chipul preotului și pastorația în contextul lumii de

¹⁹⁰ Pr. Lect. Dr. Ioan Bizău, *Incursiuni admirative în biografia exemplară a Părintelui Profesor Dr. Nicolae Necula*, în vol „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, p. 244.

¹⁹¹ Pr. Lect. Dr. Ioan Bizău, *Incursiuni admirative în biografia exemplară a Părintelui Profesor Dr. Nicolae Necula*, în vol „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, pp. 245-246.

¹⁹² Pr. Prof. Dr. Viorel Sava, *Cunună de osteneli și rodiri. Medalion de cinstire și recunoștință închinat Părintelui profesor dr. Nicolae D. Necula, la împlinirea vârstei de 70 de ani*, în vol. „Vocație, slujire, jertfelnicie...”, p. 275.

astăzi; arta creștină și pictura bisericească și importanța acestora pentru eclesio-logia ortodoxă și Teologia Liturgică privită dintr-o perspectivă practic-pastorală.

Socotim că în cele patru volume intitulate sugestiv *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică* ale părintelui Profesor Nicolae D. Necula de la Facultatea de Teologie „Justinian Patriarhul” din Buucurești este sintetizată întreaga viziune liturgică și pastoral-misionară a Sfinției Sale. Meritul lor incontestabil rămâne acela că toate problematicile abordate nu se limitează la dimensiunea unui manual, însumând simple noțiuni sau informații, ci autorul integrează toate problematicile liturgice pe care le abordează în contextul practic al slujirii la Sfântul Altar, căutând și oferind soluții viabile, izvorâte din priceperea slujitorului desăvârșit și a dascălului emerit și integrându-le în chip strălucit într-o viziune pastorală care răspunde exigențelor lumii contemporane, frământată de întrebări și probleme, cărora Biserica trebuie să le ofere răspunsuri pertinente prin intermediul slujitorilor ei.

Opera Părintelui Profesor a fost citată de importanți ierarhi și profesori ai teologiei noastre. Amintim în acest sens faptul că Patriarhul Teoctist, precum și actualul Patriarh al Bisericii noastre, Preafericitul Părinte Daniel, s-au referit în cuvinte elogioase la adresa operei Părintelui Necula. Alți ierarhi însemnați ai Sfântului Sinod al Bisericii noastre s-au referit și ei în scrisul lor la importanța operei Părintelui Profesor. De asemenea, Decani și alți importanți profesori de la Facultățile de Teologie din țară au receptat în opera lor teologică contribuția Părintelui Profesor Necula la dezvoltarea Teologiei Liturgice, Pastoralei și Artei creștine. Putem aprecia că foarte multe din materialele apărute în ultima vreme în spațiul teologic, mai ales cele referitoare la domeniile amintite cuprind aproape în totalitate referițe critice la opera părintelui evocat în acest studiu, fapt care vădește din prea plin că opera Sfinției Sale a devenit aproape indispensabilă opri-cărei cercetări din domeniile amintite.

Fie-mi îngăduit să adaug la sfârșitul acestei modeste contribuții dedicată contribuțiilor aduse de către Părintele Profesor Dr. Nicolae D. Necula la dezvoltarea Teologiei Liturgice, Pastoralei și Artei creștine, prin scrisul deosebit de interesant, de captivant și de competent al Sfinției Sale, că ea se dorește un elogiu adus de către mine, în calitate de ucenic, dascălului iubit care m-a format, oferindu-mi toată încrederea și prețuirea.

NOUTATEA INTERDISCIPLINARITĂȚII MUZICALE SURPINSE PE PARCURSUL TEZEI PĂRINTELUI TIBERIU ARDELEAN, SUSȚINUTĂ ÎN 2018

Conf. Univ. Dr. Mircea Remus Buta

Abstract

This study contains a few observations made in the review of Archdeacon's doctoral thesis. Assist. Univ. Dr. Tiberiu Ardelean. The qualities that a choir conductor has to prove are revealed from the presentation. With the third chapter intitled: Relevance of the choir conductor in the preservation and transmission of the Orthodox church ethos, the author of the thesis goes into the very debate of the subject under study.

Keywords

Church and Ritual Music, Church Choir, Choral and Diary, Choral Conductor

Cântarea bisericească solicită acum la începutul celui de-al treilea mileniu o serie de întrebări, multe dintre ele destul de arzătoare, dacă ne gândim la provocările la care este supusă marea masă de credincioși. Dintr-o perspectivă generală asupra situației, din multitudinea de aspecte ale cântării bisericești în contextul actual, se pot observa mai

multe situații ce necesită o limpezire a valorilor muzicale bisericești în raport cu valorile științei muzicologice, consacrate deja în societate.

Tematica face referire asupra unor aspecte care se suprapun: pe de-o parte, este vorba de unele realități duhovnicești, eclesiale, iar pe de alta, de unele cerințe și calități tehnico-muzicale pe care dirijorii de coruri bisericești trebuie să le posede.

Astfel, tematica nefiind dezbătută de marii dascăli de cântare bisericească ai secolului trecut, lasă loc unor rafinate observații și utile sesizări cu privire la amplul studiu ce se poate deschide, și care trebuie să fie în măsură să aducă multe clarificări despre aspectele cântării bisericești, despre trăsăturile tradiționale ale acestei muzici ca expresie a unei îndelungate existențe, bazate pe adevărurile de credință și supuse unor reglementări bisericești, și de asemenea, și despre unele aspecte personale ale dirijorilor de coruri, asupra unor calități duhovnicești pe care aceștia ar trebui să le manifeste în mod imperativ.

Asocierea acestor situații, consider că este foarte benefică pentru tinerii viitori dirijori și de asemenea, deschide o secțiune delicată pentru viitoarele comentarii muzicologice.

Folosul dezbaterii acestei tematici, a fost pus mai pronunțat în evidență de către părintele arhidiacon Tiberiu Ardelean în teza de doctorat a cucerniciei sale, care a fost susținută în luna septembrie, 2018. În cadrul acesteia, autorul menționează că:

„Originalitatea și prin urmare noutatea subiectului propus se încadrează pe două segmente. Unul este acela de a imprima în conștiința tinerilor dirijori de coruri liturgice, dezvoltarea aspectului duhovnicesc al personalității lor dirijorale. Al doilea segment este reprezentat de faptul că lucrarea cucerniciei sale este de factură teologic-muzicală.” (p. 8, alin. al 3lea)

Din punct de vedere științific, acest demers al părintelui arhidiacon Paul-Tiberiu Ardelean pune în valoare caracterul dual al cântării bisericești, urmărind oarecum „derularea” acestei muzici sub semnul rânduielilor cultice și patristice, dimpreună cu „înveșmântarea” sa în istoria muzicală și cu posibilitatea analizei ei sub normele științei muzicologice. Prezenta lucrare, aflându-se într-o permanentă zonă de cercetare și acomodare cu bogățiile trăirilor duhovnicești pe de-o parte, dorește a arăta că dincolo de duhul rugăciunii exprimate prin cântare sau dincolo de unele trăiri spirituale intense care duc la comuniunea cu Dumnezeu, există și o rigurozitate cultică bazată

pe un puternic suport canonic, potrivită și cu întreaga moștenire patristică așezată ca temelie la baza muzicii bisericești. Oricum, prin abordarea interdisciplinară (teologică și muzicologică), s-a putut ajunge la sesizarea unor noi perspective asupra unor realități, care până acum erau privite ori în mod separat, ori în mod amestecat.

Tot în debutul tezei, părintele amintește de absența unei bibliografii serioase pe această temă astfel:

„În ce privește îndrumarul pentru formarea unui cor bisericesc, ghidul pentru formarea dirijorului unui astfel de cor, bibliografia este destul de săracă, preocupările în această direcție fiind modeste. Însă nu este de condamnat nimic, având în vedere că se cunosc represaliile și repercusiunile ce ar fi putut apărea pentru vreun muzician care s-ar fi ocupat de instrucția unui cor bisericesc în acea perioadă (comunistă). Dragoș Alexandrescu este reprezentativ pentru perioada ante-decembristă, prin faptul că ne-a lăsat un ghid al dirijorului de cor bisericesc.

Cu toate acestea, în actualitate se simte nevoia unei noi provocări în formarea tinerilor dirijori de coruri bisericești, care să conștientizeze faptul că muzica și efortul pe care-l depun este cu trimitere în veșnicie.” (p. 11, alin. al 2-lea și al 3-lea).

Teza propusă de părintele Paul-Tiberiu Ardelean cuprinde patru capitole ample, precedate de *Cuprins* și *Introducere* și urmate la sfârșit de *Concluzii*, *Bibliografie* și *Anexe*. În introducere, autorul ne familiarizează cu metodologia abordată, cu motivațiile obiective și subiective și de asemenea cu țintele propuse și scopurile urmărite. Tot aici se prezintă selectiv conținutul celorlalte părți.

Capitolul I, intitulat *Muzica bisericească din perspectiva Tradiției Bisericii* se împarte în șase mari subcapitole care la rândul lor dezvoltă teme foarte complexe. Aceste subcapitole fac referințe la mai multe aspecte pe care muzica bisericească le cuprinde și ele sunt intitulate astfel: 1. *Aspectul teologic al muzicii bisericești*, 2. *Aspectul eclesial al muzicii bisericești*, 3. *Aspectul liturgic-sacramental al muzicii bisericești*, 4. *Aspectul personal-comunitar*, 5. *Aspectul catehetic* și 6. *Aspectul participativ-soteriologic al muzicii bisericești*. Derularea și dezvoltarea ideilor prezentate aici sunt vrednice de apreciat și de asemenea, prin așezarea lor într-un „tot unitar” vor fi foarte folositoare viitorilor dirijori bisericești.

Capitolul al doilea, intitulată *Tradiție și actualizare în muzica bisericească* are la rândul său următoarele trei subcapitole: 1. *Etape ale evoluției muzicii bisericești*, 2. *Provocări actuale ale muzicii bisericești* și 3. *Perspectivă ale muzicii bisericești în interiorul Tradiției Bisericii*. Acest capitol este extrem de provocator din perspectiva actualității lui și în același timp, surprinde amănuntele esențiale ale problematicei enunțate. Bibliografia acestui capitol, folosită de autor, demonstrează că a evidențiat opiniile unor buni cunoscători în domeniu și care pot ajuta în mod esențial la înțelegerea și rezolvarea următoarelor situații la care va fi supusă muzica bisericească în viitor.

În capitolul al III-lea, intitulat *Relevanța dirijorului de cor în păstrarea și transmiterea ethosului muzical ortodox bisericesc*, autorul dezvoltă o privire de ansamblu asupra complexității profilului unui dirijor de cor bisericesc. Chiar în debutul primului subcapitol, părintele arhidiacon Paul-Tiberiu Ardelean abordează problematica repertoriului coral. Reținem cu plăcere din cadrul tezei unele aspecte care sunt strâns legate de practica parohiei de zi cu zi. Astfel:

„Nu este ușor să alcătuiști un repertoriu, iată de ce alcătuirea acestuia, mai ales când este vorba de o formație corală poate fi considerată una din cele mai grele și complicate sarcini, dar în același timp frumoasă și interesantă, prin răspunderea la care ne obligă. Din repertoriu hrănim corul și ne hrănim pe noi înșine. „Și precum hrana de toate zilele conține vitaminele și calorile necesare întreținerii vieții, tot așa repertoriul va cuprinde toate elementele de natură să contribuie la formarea și dezvoltarea vieții artistice a corului, dirijorului, publicului căruia ne adresăm.” (p. 128, alin. al 3-lea).

„Cuvântul monotonie nu trebuie să se regăsească în vocabularul dirijorului și cu atât mai mult în cel al ascultătorului. A întocmi un repertoriu de aceeași factură compozițională, din piese cu aceeași tematică sau cu tematică prea puțin diferențiată, de același stil sau de stiluri prea asemănătoare, ar fi să facem dintru început un lucru greșit. Nici corul nu va fi satisfăcut, și nici publicul.” (p. 129, alin. 1)

Tot cu referință la repertoriu, autorul a reținut un amănunt foarte important pe care dirijorii bisericești sunt obligați să-l cunoască. Iată-l expus:

„Când repertoriul unui cor este prezentat în biserică, trebuie ținut cont de timpul liturgic în care ne aflăm. Dacă nu este prezentat într-un locaș de cult, atunci nu trebuie ținut seama de timpul liturgic în care se află creștinătatea, cu o excepție, anume perioada colindelor legate de Nașterea Domnului și de Anul Nou. Acest repertoriu nu poate fi abordat decât în perioada consacrată acestuia, indiferent de loc, fie în biserică, fie într-o sală de concert.” (p. 223, alin. al 7-lea)

Sugestivă și foarte folositoare este nuanța reliefată de autor în ceea ce privește diferența dintre un cor așa cum este el înțeles în societate și un cor liturgic. Cităm:

„O formație corală dacă abordează și repertoriul religios, nu înseamnă că devine cor bisericesc sau liturgic. Corul bisericesc este acela care în mare parte a activității sale abordează și repertoriul liturgic, adică în fiecare Duminică și sărbătoare este parte integrantă în Sfânta Liturghie. Comunicarea liturgică este creată în slujba Sfintei Liturghii între cei prezenți: clerici, credincioși și membrii corului în frunte cu dirijorul lor.

De obicei corurile bisericești funcționează pe lângă parohiiile mari, evident în catedrale și în orice biserică, unde există posibilitatea de a recruta coriști corespunzători tipului de formație corală bisericească.” (p. 139, alin. al 2-lea)

„Dirijorul, atunci când formează un cor bisericesc, în primul rând va trebui să-și recruteze coriștii, care au dragoste față de Biserică și față de slujbele ei. Apoi, să procure repertoriul religios-liturgic, pe care să-l abordeze în timpul sfintelor slujbe. Preotul paroh al bisericii unde funcționează, sau se formează un cor bisericesc, să colaboreze foarte bine cu dirijorul formației, punându-i la dispoziție o sală de repetiții, oferindu-i un climat propice pentru buna desfășurare a activității corale.” (p. 139, alin. al 6-lea)

De asemenea, în funcție de spațiul liturgic, dirijorul trebuie să adapteze dozele de nuanțe din timpul execuției muzicale. De pildă, un „forte” executat într-o catedrală, trebuie să fie diferit, adică mult diminuat într-o biserică mai mică, deși acel „forte” rămâne la fel pentru ceilalți termeni de nuanțe din cadrul partituri.

Rolul dirijorului, în armonizarea formației pe care o conduce în spațiul liturgic, este covârșitor. În funcție de gestionarea corectă sau incorectă a situației dintr-o biserică sau alta, unde se desfășoară cultul divin, pilonii principali răspunzători pentru bunul mers al actelor liturgice sunt: preotul și cântărețul, respectiv dirijorul de cor bisericesc. (p. 140, alin. al 4-lea)

În cadrul subcapitolului *Exigențe spirituale ale dirijorului de cor* din cadrul capitolului al treilea, autorul evidențiază responsabilitatea dublă a dirijorului liturgic astfel:

„Dirijorul de cor liturgic îndeplinește un dublu rol: atât cel de muzician profesionist cât și de „mic teolog”. Aici ne referim la dirijorii care provin din spațiul laic al muzicii, absolvenți și de Facultate de Teologie înțeleg mult mai bine aceste aspecte. Însă rolul ambilor este același. Cuvântul dumnezeiesc cântat și mesajul acestuia trebuie transmis coriștilor atât de „dirijorul muzician” cât și de cel „teologic-muzician.” (p. 172, alin. al 8-lea)

Pentru a accentua varietatea problemelor surprinse notificăm aici câteva din subcapitolele dezvoltate pe parcursul acestui capitol al treilea: *Cristalizarea unei concepții interpretative*, (p. 141), *Exigențe vocaționale ale dirijorului de cor bisericesc* (p. 143), *Dezvoltarea interdisciplinară a dirijorului de cor bisericesc* (p. 153), *Elemente de tehnică și stilistică dirijorală* (p. 160), *Elemente de pedagogie muzicală - pregătirea ansamblului coral* (p. 163).

În capitolul al IV-lea, intitulat: *Perspective privind rolul dirijorului în dezvoltarea cântării corale bisericești*, autorul evidențiază pe parcursul a cinci subcapitole unele dintre cele mai delicate probleme ale corului bisericesc. Reținem aici următorul citat:

„Muzica bisericească, prin excelență zonă de frontieră a Teologiei Liturgice cu Muzicologia, își propune, prin însăși natura ei, să medieze cele două domenii, să creeze punți de legătură între ele în ceea ce privește arta sunetelor și în ultimă instanță să îmbogățească fiecare domeniu în parte prin împrumuturi respectiv preluări de concepte din domeniul complementar.” (p. 188, alin. 1)

Autorul punctează această realitate printr-o întrebare retorică la pagina 188, aliniatul al 2-lea:

„De ce este nevoie în domeniul Teologiei Liturgice de lucrări cu pronunțat caracter muzicologic?” Și răspunsul ne este dat

într-un mod foarte direct, astfel: „... segmentul Teologiei Liturgice ocupat de Muzica Bisericească reprezintă unul din pilonii cultului creștin, mai mult decât atât, unul din pilonii activității misionare a Bisericii. Acesta este reflectat în însăși valența misionară a muzicii ca element cu care atât neofitul, tânărul, cât și credinciosul cu experiență, aflat pe o treaptă mai înaltă sau mai puțin înaltă a scării desăvârșirii creștine, intră în contact în mod pregnant; această muzică, cea bisericească, deși prelucreează prin excelență sacrul din punct de vedere literar, rămâne tributară ca mod de funcționare, regulilor anatomice respectiv fiziologice ale muzicologiei.”

Nu pot fi trecute cu vederea nici cerințele necesare unui dirijor de cor liturgic. Acestea sunt extrem de frumos redată de autor astfel:

„Calitățile duhovnicești ale dirijorului de cor se descoperă chiar în timpul creației muzicale în timpul Sfintei Liturghii. Acestea devin modele pentru coriști. Primul exemplu pentru coriști, atât muzical cât și duhovnicesc este dirijorul, cu atât mai mult dacă dirijorul este și preot.

Sfânta Liturghie nu este un simplu concert coral. Am putea spune că este un concert dumnezeiesc. Ascultătorul este Însuși Hristos. Dirijorul corului are datoria de a-i integra pe toți în acest „concert dumnezeiesc”, preot și credincioși. Acest concert al Sfintei Liturghii este întreținut de rugăciunile pline de teologie și de mireasmă duhovnicească, rostite de preot între cântări sau chiar în timpul acestora.” (pp. 200-201)

Pentru a detalia anumite situații cu care orice dirijor de cor se întâlnește, ni se prezintă obligațiile tuturor dirijorilor, (bineînțeles, a corurilor neprofesioniste). Acesta trebuie să țină cont că: a fi corist amator înseamnă a-ți sacrifica timpul liber. După o zi istovitoare la locul de muncă, în meseria din care se întreține, coristul amator renunță la timpul său liber. Chiar de multe ori neglijându-și propria familie, pentru a veni la repertițiile de cor. Aceasta se întâmplă din dorința de a învăța și a-și exprima propriile sentimente prin cântarea corală. Activând în acest fel, între corist și dirijor se dezvoltă o apreciere și un respect reciproc pe parcursul numărului mare de repetiții.

Dirijorul bisericesc, în schimb, are și obligația de a propune coriștilor și scopuri de natură duhovnicească. Primul dintre acestea ar fi: participarea la Sfânta Liturghie, cântând răspunsurile respective și fiind un partener de dia-

log liturgic cu preotul. Al doilea ar fi: propunerea de a participa la diferite manifestări corale, misiuni, concerte religioase, sfințiri de biserici, hramuri, etc., pentru a avea ocazia de a fi în contact și părtășie cu viața eclesială existentă. Al treilea scop este: schimbul de experiență cu alte coruri bisericești, iar al patrulea este pelerinajul duhovnicesc la mănăstiri, în vederea zidirii sufletești a coriștilor. Dirijorul bisericesc care motivează formația să dea răspunsurile la Sf. Liturghie, nu face altceva decât să transforme coriștii în „mărturisitorii” Celui de care se „împărtășesc” prin cântare, adică de Iisus Hristos.

Coristul este om de cultură, dornic permanent de a-și promova munca pe care o desfășoară dar și de a absorbi munca și cultura altor popoare și civilizații. De aceea este necesar pentru un cor să participe la tot felul de evenimente culturale. Dirijorul, trebuie întotdeauna să-și motiveze coriștii pentru a-i ține permanent la cote și standarde ridicate. Este nevoie de foarte multă misiune în rândul credincioșilor. Este absolut necesară prezența unui cor bisericesc la târnosirile și sfințirile de biserici în prezența ierarhilor. Sunt foarte multe parohii care nu au cor, mai ales cele de la sate, din mediul rural și atunci prezența unui cor la astfel de evenimente, este o binecuvântare pentru credincioșii parohiei respective. (p. 215, alin. al 3-lea)

De asemenea, importanța pelerinajelor pe la mănăstiri este destul de mare în viața unei formații corale, deoarece se dezvoltă latura duhovnicească, atât a dirijorului cât și a coriștilor. Într-un pelerinaj la sfintele mănăstiri, coristului i se antrenează o dublă calitate și anume aceea de pelerin, de căutător de Dumnezeu, de mângâiere și liniște sufletească, dar în același timp și de mărturisitor al lui Hristos prin glasul cu care a fost înzestrat de Dumnezeu. (p. 216, alin. al 2-lea)

În încheierea tezei ne sunt prezentate concluziile pentru fiecare capitol în parte, și am reținut următoarea mărturisire personală:

„Lucrarea de față reprezintă un mănunchi de căutări întieroare, de sentimente de bucurie sufletească, pentru ceea ce înseamnă muzica bisericească pentru mine, ca slujitor al altarului din treapta diaconiei, în același timp ca dirijor de cor la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad. Teologia și Muzica bisericească m-au îmbogățit duhovnicește, deschizându-mi noi direcții de interpretare atât muzicală cât și spirituală. Aceste două mari deziderate, Muzica eclesială și Teologia, reprezintă forma și expresia cea mai frumoasă pentru fiecare

creștin, care-l caută pe Dumnezeu și care-l lasă pe Dumnezeu să se sălășluiască în inima lui.” (pp. 223-224)

Lucrarea de față reprezintă o încercare reușită de apropiere a realităților bisericești de cerințele tehnico-muzicale ale unui dirijor de cor. Consider că ea se adresează mai ales absolvenților de Conservator care vor dori să-și desfășoare activitatea într-un cadru bisericesc și doar în al doilea rând ea se adresează absolvenților de Teologie care au aptitudini corespunzătoare pentru dirijatul coral. Notific și de această dată excelenta viziune a înaintașilor Nicolae Lungu și a Părintelui Profesor Nicu Moldoveanu, care au introdus disciplina de Cântare corală și Dirijat Coral la Facultățile de Teologie și mă declar total nemulțumit de pierderea acestor ore în multe locuri, în contextul actual.

EXORCISMUL, ÎNTRE TRIUMF ȘI EȘEC. NOTE LA FAPTELE APOSTOLILOR 19, 8-20

Pr. Lect. Univ. Dr. Adrian Murg

Abstract

The Lukan narrative about the exorcists in Ephesus is intended to prove the triumph of the Church over the demonic powers. Paradoxically, the apparent victory of the demon is in fact a defeat of the devil. The paradox comes from the fact that both the demon and the exorcists worked for Satan. The insubordination of the demon to the exorcists shows that the kingdom of the devil is divided, and therefore will fall (cf. Lk 11, 18). From now on, the demons will submit only to Jesus and his authorized servants. So the magic of the exorcists has become totally useless. The inhabitants of Ephesus, both Jews and pagans, understand this remarkable novelty and receive with faith the word they had previously heard from St. Paul. They repent of their witchcraft practices and burn the books they used for this purpose.

Keywords

Luke-Acts, magic, exorcism, Satan, Church, authority

I. Introducere

Potrivit opiniei lui Martin Dibelius, istoria celor șapte fii ai lui Sceva din Fapte 19, 13-20 a fost la origine „o povestire profană”, care avea menirea de a crea bună dispoziție¹. Această apreciere se întemeiază pe replica oarecum umoristică a demonului din v. 15 și pe aparenta absență a unui mesaj de zidire sufletească. Alți savanți au un punct de vedere diferit și susțin că în actualul context (19, 8-20) narațiunea servește la arătarea deosebirii dintre Creștinism și vrăjitorie². Dar și această sugestie destul de logică – având în vedere că efectul eșecului exorcismului a fost mărturisirea păcatului vrăjitoriei și arderea a numeroase cărți de farmece (v. 19)³ – a fost disputată. Sfântul Luca nu este preocupat de „luminarea” cititorilor săi prin discreditarea noțiunilor magice, susține G. Klein, deoarece el însuși folosește aceste noțiuni în descrierea vindecărilor minunate ale Sfântului Pavel (v. 11)⁴.

¹ Martin Dibelius, *Studies in the Acts of the Apostles*, London: SCM Press, 1956, p. 19, p. 198, n. 15.

² De ex., E. Haenchen, *The Acts of the Apostles: A Commentary*, Philadelphia: Westminster Press, 1971, pp. 565, 567; H. Conzelmann, *The Acts of the Apostles*, Hermeneia series, Philadelphia: Fortress Press, 1987, p. 163; G. Schneider, *Apostelgeschichte*, TKNT 5, vol. 2, Freiburg: Herder, 1982, p. 267; G. Stählin, *Die Apostelgeschichte*, NTD 5, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1962, p. 257; J. Roloff, *Die Apostelgeschichte*, NTD 5, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1981, pp. 284-287.

³ În Fapte 19, 18-19 Sfântul Luca folosește termeni care se regăseau și în vocabularul magiei, lucru observat încă de A. Deissmann (*Bible Studies: Contributions Chiefly from Papyri and Inscriptions to the History of the Language, the Literature, and the Religion of Hellenistic Judaism and Primitive Christianity*, Edinburgh: T&T Clark, 1909, p. 323, n. 5). Acești termeni sunt: *praxis* - care poate indica o formulă magică, *perierga* - un eufemism pentru vrăjitorie, *hai bibloi* - o referire la cărțile vrăjitoarești. E posibil ca ultimul termen să fie o trimitere la vestita *Ephesia grammata*, o formulă magică în limba greacă, atestată încă din sec. V-IV î. Hr. Formula conține șase cuvinte fără înțeles, *askion kataskion lix tetrax damnameneus aision*, a căror putere putea fi pusă în lucrare doar prin pronunțarea lor corectă (pentru o interpretare a acestor cuvinte cf. Clement Alexandrinul, *Stromate* V. VIII. 45. 2, traducere, cuvânt înainte, note și indici de Pr. D. Fecioru, în col. „Părinți și scriitori bisericești” 5, EIBMBOR, București, 1982, p. 336). Este adevărat că cei trei termeni pot fi folosiți fără legătură cu magia, însă în prezentul context narativ, în care aceștia apar împreună și în care acțiunea este plasată în Efes (orașul de la care își trage numele *Ephesia grammata*), conotația magică este foarte probabilă.

⁴ G. Klein, *Der Synkretismus als theologisches Problem in der ältesten Christlichen Apologetik*, în „Zeitschrift für Theologie und Kirche” 64 (1967), p. 56. Klein observă pe bună dreptate că în acest pasaj Sfântul Luca își manifestă dezacordul față de utilizarea Numelui lui Iisus de către necreștini. Dar încercând să arate că nu doar în 19, 11-20, ci și în Fapte 8, 6-24 și 13, 6-12 singura preocupare a Sfântului Luca este de a combate „problema sincretismului”

Pe scurt, nu există un consens între specialiști în privința celei mai potrivite interpretări a acestui fragment narativ.

În acest studiu vom încerca să arătăm că Sfântul Luca folosește istoria fiilor lui Sceva, indiferent de originea sa și de presupusul său caracter umoristic, pentru a promova ideea biruinței creștinilor asupra lui satana și, prin urmare, asupra vrăjitoriei. Unul dintre motivele pentru care acest mesaj al pericopei a fost prea puțin pus în evidență, este faptul că interpreții s-au concentrat mai mult asupra dificultăților exegetice și istorice prezente aici, cum ar fi probabilitatea redusă ca șapte fii ai unui arhiereu iudeu să constituie un grup itinerant de exorciști care să ajungă până în Efes; faptul că nu se știe nimic despre existența unui arhiereu cu numele latinesc de Sceva⁵; nepotrivirea dintre v. 14, unde se vorbește despre șapte exorciști, și v. 16, unde se spune că demonul că i-a biruit pe „amândoi” (*amphoterōs*)⁶; varianta textuală a versetului 14 din manuscrisele occidentale⁷; menționarea neaș-

(și că, în consecință, Evanghelistul ar fi un reprezentant al „catolicismului timpuriu”), Klein adoptă o poziție destul de fragilă. El susține că Luca nu duce deloc o polemică împotriva vrăjitoriei și că nici nu este interesat de această categorie (G. Klein, *Synkretismus*, pp. 56 n. 87, 62, 68, 76 n. 182). Această dihotomie între sincretism și vrăjitorie este însă artificială, din moment ce vrăjitoria însăși este foarte sincretistă.

⁵ S-au făcut multe încercări de a explica această aparentă inexactitate istorică. Haenchen (*Acts*, p. 565) citează unele dintre ele (de pildă, că cei șapte erau impostori, sau că Sceva era doar un membru al unei familii arhierești), dar apoi observă corect că „Luca nu pare să aibă nicio îndoială despre autenticitatea acestui arhiereu”. Este posibil ca prin menționarea faptului că cei șapte erau fiii unui arhiereu, Sfântul Luca să fi voit să sublinieze că aceștia erau evrei. Ca și Bariiisus, ei sunt fii ai lui Avraam care însă fac lucruri interzise evreilor. Pe baza comparației cu Apuleius, *Metamorphosis*, 2.28, unde un preot resuscitează un mort, B. Mastin (*Scaeva the Chief Priest*, în „Journal of Theological Studies” 27 [1976], pp. 405-412) sugerează că Sfântul Luca îl numește pe Sceva „arhiereu” pentru a da mai multă greutate celor șapte. Această interpretare are anumite merite, însă comparația pe care se sprijină este subredă.

⁶ Din pricina acestei pretinse discordanțe unii autori au tras concluzia că textul e corupt. E. Haenchen (*Acts*, p. 564, n. 5), pe de altă parte, arată – urmându-l pe E. Nestle – că în greaca târzie *amphoterōs* poate însemna atât „amândoi” cât și „toți”. O confirmare a acestei afirmații o întâlnim în Fapte 23, 8. Dacă au fost șapte fii sau doar doi, acest lucru nu influențează interpretarea fragmentului. În cele ce urmează noi vom reține numărul de șapte fii.

⁷ În manuscrisul D v. 14 are următorul conținut: „și fiii unui preot, Sceva, au vrut să facă la fel, căci erau exorciști, și intrând la cel demonizat au început să cheme Numele, spunând: Îți poruncim ție, în Iisus pe care îl propovăduiește Pavel, să ieși”. P38 este similar. În pofida unor încercări de a redeschide discuția (W. A. Strange, *The Sons of Sceva and the Text of Acts 19, 14*, în „Journal of Theological Studies” 38 [1987], pp. 97-106), explicația lui E. Haenchen (*Zum Text der Apostelgeschichte*, în „Zeitschrift für Theologie und Kirche” 54 [1957], pp. 28-29), conform căreia varianta occidentală este rezultatul încercării unui editor de a rezolva dificultățile exegetice ale fragmentului, rămâne dominantă.

teptată a unei „case” în v. 16, după ce înainte nu s-a spus nimic despre plasarea acestei întâmplări⁸. Preocupați de aceste probleme de ordin istoric, textual și filologic, exegeții au omis câteva importante chestiuni de interpretare, cum ar fi raportul dintre reacția demonului din v. 15-16 și concepția Sfântului Luca despre exorcisme, așa cum se degajă aceasta din Lc 4, 33-35.41; 8, 28; 11, 21-22; Fapte 16, 16-17, și motivul pentru care asistența ar fi putut vedea în aparenta victorie a demonului o înfrângere a vrăjitoriei⁹.

Cei mai mulți comentatori fixează ca limite ale pasajului v. 11 („Și Dumnezeu făcea, prin mâinile lui Pavel, minuni nemaiîntâlnite”) și v. 20 („Astfel creștea cu putere cuvântul Domnului și se întărea”¹⁰). Dar, deoarece v. 11 secționează relatarea activității Sfântului Pavel în Efes, care începe la v. 8¹¹, ni se pare mai potrivit să încadrăm pericopa între v. 8-20.

II. Activitatea misionară a Sfântului Pavel în Efes (Fapte 19, 8-12)

Potrivit obiceiului său, Apostolul a început predicarea Împărăției lui Dumnezeu în sinagoga iudeilor (v. 8). A făcut aceasta timp de trei luni după care, din pricina unor iudei învârtosiți care bârfeau „calea Domnului” înaintea mulțimilor, s-a retras cu ucenicii în casa lui Tiranus. Aici a învățat timp de doi ani,

„încât toți cei ce locuiau în Asia, iudei și elini, au auzit cuvântul Domnului” (v. 10). „Și Dumnezeu făcea, prin mâinile lui Pavel, minuni nemaiîntâlnite. Încât și peste cei ce erau bolnavi se puneau ștergere sau șorțuri purtate de Pavel, și bolile

⁸ Dibelius (*Studies*, p. 19, 198) explică apariția bruscă a casei în narațiune prin faptul că începutul povestirii a fost fie pierdut, fie lăsat la o parte. Dar pomenirea abia la sfârșit a casei, deși ciudată, nu este neobișnuită pentru Sfântul Luca, fiind efectul unei particularități narrative a acestuia, care se mai poate observa în Lc 7, 37; 8, 27; 9, 5.

⁹ S. Eitrem (*Some Notes on the Demonology in the New Testament*, în seria „Symbolae osloenses” 12, Oslo, A. V. Brogg, 1950, p. 3) sesizează a doua dificultate, însă încearcă să o rezolve la nivel istoric, și nu narativ. Haenchen (*Acts*, p. 565) este de părere că slăvirea Numelui Domnului Iisus nu vine ca un rezultat firesc pe firul întâmplării; de aceea el concludă că „Luca a folosit aici un material care nu servește scopului său și pe care n-a reușit să-l contopească complet în narațiune, în ciuda viguroaselor sale eforturi”.

¹⁰ O altă traducere posibilă a acestui verset este următoarea: „Astfel, prin puterea Domnului, Cuvântul creștea și se întărea”; A. W. Argyle, *Acts xix.20*, în „Expository Times” 75 (1964), p. 151.

¹¹ Acest lucru rezultă atât din utilizarea particolei de legătură *te* în v. 11, cât și din utilizarea imperfectului *epoiei*, care se referă la continua lucrare de fapte minunate de către Dumnezeu în timpul acelei perioade de doi ani, tocmai menționată.

se depărtau de la ei, iar duhurile cele necurate ieșeau din ei”
(v. 11-12).

În acest punct (v. 13), atenția naratorului se îndreaptă spre activitatea exorciștilor iudei.

În câteva aspecte importantă această scenă este organizată într-un mod asemănător episodului întâlnirii dintre Diaconul Filip și Simon Magul. Și acolo Sfântul Luca înfățișează un misionar care, alungat de iudei¹², desfășoară o activitate fructuoasă de propovăduire a Evangheliei și de vindecări minunate. Și acolo lucrarea misionară este utilizată ca fundal antitetic pentru prezentarea isprăvilor unui taumaturg din afara Bisericii. Cuvântul și minunile Sfântului Filip se susțineau reciproc: scoaterea oamenilor de sub puterea duhurilor necurate și vindecarea de boli confirmau propovăduirea eliberării aduse de „Împărăția lui Dumnezeu și Numele lui Iisus”. De aceea este probabil că și aici Sfântul Luca vede în faptele minunate ale Sfântului Pavel săvârșite în Efes o adevărare a propovăduirii sale. Vindecările și exorcismele arată că puterea stăpânului demonilor, satana – care se luptă pentru a-și menține stăpânirea asupra celor posedăți și a celor bolnavi –, este depășită de puterea care a fost dată Apostolului. Vindecările înfăptuite prin atingerea de hainele Apostolului demonstrează superioritatea absolută a puterii Sfântului Pavel. Nu poate fi vorba despre o competiție între autoritatea lui satana și autoritatea lui Dumnezeu, deoarece a doua o eclipsat-o total pe prima¹³. Ușurința vindecărilor Sfântului Pavel pun deplin în evidență eșecul exorciștilor iudei.

¹² Sfântul Filip a fost printre cei siliți să părăsească Ierusalimul din pricina prigoanei începute odată cu uciderea Sfântului Ștefan (Fapte 8, 1.4).

¹³ Tâlcuind acest verset, unii comentatori insistă asupra a ceea ce ei percep a fi o concepție despre putere „asemănătoare manei”, *mana* fiind un cuvânt de origine polineziană prin care se înțelege „o putere supranaturală concentrată într-o persoană sau un obiect” (vezi de ex. I. H. Marshall, *The Acts of the Apostles*, Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Press, 1980, p. 310; cf. H. C. Kee, *Medicine, Miracle and Magic in New Testament Times*, „Society for New Testament Studies Monograph Series” 55, Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1986, p. 115). Klein (*Synkretismus*, p. 56), pe temeiul unei astfel de evaluări a v. 11, trage concluzia că Sfântul Luca nu este interesat defel să arate deosebirea dintre Creștinism și vrăjitorie, deoarece el însuși folosește conceptele magiei. Dar un astfel de raționament ocultează intențiile hagiografului. Sfântul Luca nu ne lasă deloc să înțelegem că el vedea în minunile Sfântului Pavel acte de magie, însă ne face prin multe indicii să credem că ceea ce făceau fiii lui Sceva era magie. Este clar că viziunea Sfântului Luca asupra lumii avea multe în comun cu cea a vrăjitorilor – inclusiv credința că puterea putea fi transferată prin mijloace materiale –, dar practicarea vrăjitoriei nu se poate confunda cu acea viziune asupra lumii în cadrul căreia vrăjitoria este un fenomen credibil.

III. Cei șapte fii ai lui Sceva (Fapte 19, 13-16)

În continuare Sfântul Luca arată că

„au încercat unii dintre iudeii care cutreierau lumea scoțând demoni să cheme peste cei ce aveau duhuri rele Numele Domnului Iisus, zicând: Vă jur pe Iisus pe care-L propovăduiește Pavel! Iar cei ce făceau acestea erau cei șapte fii ai unuia Sceva, arhiereu iudeu” (v. 13-14).

Genitivul partitiv din v. 13 ne lasă să înțelegem că acolo mai existau și alți exorciști iudei pe lângă cei șapte. Acest lucru este plauzibil din punct de vedere istoric, deoarece evreii din acea epocă erau vestiți pentru abilitatea lor de a alunga demonii. Este foarte probabil însă că acesta este singurul caz cunoscut de Sfântul Luca în detaliu. Pentru a indica un cadru mai general, el prezintă această întâmplare ca și cum ar fi o manifestare a unui fenomen recurent (cf. Fapte 4, 34-37).

Arătând că unii dintre exorciștii iudei Îl invocau „pe Iisus, pe Care-L propovăduiește Pavel”, Sfântul Luca ne semnalează faptul că aceștia căutau să-l copieze pe Sfântul Pavel; ei îl văzuseră pe Apostol vindecând și scoțând demoni „în Numele lui Iisus” și acum încercau să facă și ei la fel¹⁴. Numirea de „exorciști” pe care le-o dă Sfântul Luca celor șapte și celorlalți care făceau aceleași lucruri, faptul că au încercat „să cheme Numele Domnului Iisus”, cât și formula de exorcizare („Vă jur pe Iisus, pe Care-L propovăduiește Pavel”) sunt probabil menite să conducă cititorul la aceeași concluzie la care s-a ajuns și în privința lui Simon Magul: și anume, că acești frați, precum vrăjitorul din Samaria, au luat minunile săvârșite de Apostol drept acte de magie. Arătând că cei șapte voiau să-L invoce pe Iisus, Sfântul Luca folosește verbul *onomazein* („a numi” sau „a chema”), neobișnuit pentru el¹⁵, care avea probabil conotații magice¹⁶. Cuvântul „exorcist” (*exorkistes*) nu mai apare nicăieri în Noul Testament¹⁷, posibil datorită faptului că aparținerea vocabularului vrăjitoriei¹⁸, lucru valabil și pentru verbul „a jura” (*hor-*

¹⁴ Cf. Schneider, *Apostelgeschichte* 2, p. 269; Klein, *Synkretismus*, pp. 53-54.

¹⁵ Sfântul Luca nu folosește nicăieri acest verb în legătură cu invocarea numelui lui Iisus de către creștini. Cele două ocurențe ale verbului în Evanghelie (6, 13.14) sunt într-un context neutru.

¹⁶ Cf. Plutarh, *Moralia* 706E: „Căci precum vrăjitorii îi îndrumă pe cei posedați de demoni să rostească și cheme (*onomazein*) literele efesene (*Ephesia grammata*) (...)”.

¹⁷ Verbul *exorkizo* mai apare în Mat 26, 63, într-un context fără legătură cu vrăjitoria; cf. I Tes 5, 27.

¹⁸ Cf. Iosif Flaviu, *Antichități* 8. 42-46a, unde Solomon este descris ca autor al unor *tropoi*

kizein)¹⁹. În episodul vindecării de către Iisus a demonizatului din ținutul gherghesenilor din Mc 5, 1-20 (singurul loc din Evanghelii și Fapte unde mai apare verbul *horkizein*, în v. 7), demonul strigă „Te jur pe Dumnezeu (*horkizo se ton theon*)!” E posibil ca Bauernfeind să aibă dreptate atunci când afirmă că prin aceste cuvinte demonul încearcă să exercite un control magic asupra lui Iisus²⁰. Nicăieri în Evanghelii nu se spune că Iisus „îi jura” pe demoni. În Evanghelia a treia Iisus fie le poruncește (*paraggellein*) demonilor, fie îi ceartă (*epitiman*)²¹. Folosirea de către fiii lui Sceva a verbului *horkizo* reflectă convingerea Sfântului Luca că ceea ce făceau aceștia era ceva cu totul diferit de ceea ce făceau Iisus și ucenicii Săi.

S-ar putea ca portretul pe care Evanghelistul îl face acestor exorcști, care credeau că Sfântul Pavel este vrăjitor și căutau să-i imite „tehnica”, să corespundă unei situații mai generale din vremea Sfântului Luca. Văzând minunile săvârșite de creștini în Numele lui Iisus, un Om despre Care se știa că

exorkoseon; pentru o analiză a acestui pasaj vezi D. C. Duling, *The Eleazar Miracle and Solomon's Magical Wisdom in Flavius Josephus' Antiquitates Judaicae* 8.42-49, în „Harvard Theological Review” 78 (1985), pp. 1-25. Cuvântul „exorcist” nu este introdus de Karl Preisendanz (*Papyri Graecae Magicae* [abr. PGM], 2 vol., Leipzig: Teubner, 1928-31) în indexul atașat papirusurilor vrăjitoarești, însă verbul *exorkizo* apare foarte des; vezi de pildă PGM I.225; IV.2060-2066: „Te jur (*exorkizo*) pe tine, spirit mort (*nekydaimon*), pe Destinul Destinelor (*kata tes Anagkes ton Anagkon*), să vii la mine în această zi, în această noapte, și să te învoiești să lucrezi pentru mine. Dacă nu, așteaptă-te și alte pedepse” (trad. în engl. de E. N. O'Neil, în: H. D. Betz (ed.), *The Greek Magical Papyri in Translation* [abr. GMPT], Chicago: Chicago University Press, 1986, 74); IV.3235; XII.137; XIII.303.

¹⁹ Iosif Flaviu (*Antichități* 8.47) arată că Eleazar îl jura (*horkoun*) pe demon să nu se mai întoarcă. *Horkizein* mai apare de asemenea în *Testamentul lui Solomon* 5, 9; 6, 8; 11, 6; 18, 20; 31, 33; 25, 8. În papirusurile vrăjitoarești verbul se întâlnește frecvent, de obicei alături de o poruncă explicită sau implicită (de ex. IV.345-347: „Îi jur pe toți demonii din acest loc să stea în spatele acestui demon, ca ajutoare [trad. E. N. O'Neil, în GMPT, p. 44]; cf. I.305-314; IV.1708-1714, 2912). Uneori (precum în Fapte 19, 13), verbul este urmat de un acuzativ dublu, primul indicând ființa sau obiectul jurat, iar al doilea ființa sau obiectul pe care se jura (a cărei autoritate era invocată pentru a da putere jurământului; de ex. IV.3065-3068, 3068-3074, 3075-3078). Alteori ființa jurată este indicată printr-un acuzativ, iar cea pe care se jură prin *kata* + Gen (de ex. IV.396-397, 3019-3020).

²⁰ O. Bauerfeind, *Die Worte der Dämonen im Markusevangelium*, „Beiträge zur Wissenschaft vom Alten und Neuen Testament”, seria a III-a, nr. 8, Stuttgart: W. Kohlhammer, 1927, pp. 23-26.

²¹ Verbul *paraggellein* este folosit în Lc 8, 29; cf. Fapte 16, 18; a se observa că în manuscrisele occidentale în v. 14 fiii lui Sceva îi poruncesc demonului cu acest cuvânt. Verbul *epitiman* este folosit în Lc 4, 35.39.41; 8, 24; 9, 42.55; vezi H. C. Kee, *The Terminology of Mark's Exorcism Stories*, în „New Testament Studies” 14 (1967-68), pp. 232-246 (Kee arată că „a certa” nu este o traducere întru totul adecvată pentru *epitiman*, dar și că este dificil de găsit o traducere potrivită).

fusesse răstignit, orice privitor familiarizat cu metodele exorciștilor putea să considere într-un mod destul de firesc că ucenicii Domnului urmează o procedură vrăjitoarească obișnuită, de invocare pe nume a sufletului ce nu-și găsește odihna al unui om ucis cu violență²². Reușita creștinilor ar fi indicat în acest caz că „daimonul Iisus” putea fi folosit pentru magie. Se știe că Numele lui Iisus a fost folosit de cei din afara cercului Său încă din timpul vieții Sale pământești, și, din cât se poate deduce dintr-o invocare găsită în papirusurile vrăjitoarești, acest lucru a continuat și după Înălțarea Domnului²³. Dar în lumea narațiunii lucanice, amestecarea numelui lui Iisus cu alte nume folosite în vrăjitorie nu putea fi tolerată multă vreme.

Fiii lui Sceva au socotit că odată ce au ajuns să cunoască Numele lui Iisus, ei se puteau folosi de puterea Lui, obligându-L să le împlinească poruncile. Dar Sfântul Luca dă o nuanță particulară noțiunii de „cunoaștere” a unei ființe spirituale: important este nu dacă exorcistul „cunoaște” Numele lui Iisus, ci dacă demonul îl „cunoaște” pe exorcist ca unul ce are dreptul de a invoca acest Nume sfânt. Ucenicii posedă acest drept deoarece Iisus li l-a dat în timpul activității Sale pământești (Lc 10, 17-19). De aceea, în Fapte 16, 16-17, deși duhul pitonicesc care era în acea sclavă știa că propovăduitorii lui Hristos, Sfântul Pavel și însoțitorii săi, erau „robi ai Dumnezeuului Celui Preaîn-

²² O premisă fundamentală a vrăjitoriei este existența unei legături foarte puternice între ființele spirituale și numele lor adevărate. Cunoscând aceste nume, vrăjitorul putea să-și îndeplinească poruncile (vezi T. Hopfner, *Mageia*, în A. Pauly, G. Wissowa, W. Kroll (ed.), *Real-Encyclopädie der Klassischen Altertumswissenschaft*, vol. 14 / 1, Stuttgart, 1928, col. 334-336; 343-344; C. Bonner, *The Technique of Exorcism*, în „Harvard Theological Review” 36 (1943), p. 44; cf. Mc 5, 9 [par. Lc 8, 30]). Pentru locul important ocupat de spiritele morților (*nekydaimones*) în vrăjitorie, vezi Hopfner, *Mageia*, col. 305-306. Hopfner (*Mageia*, col. 330) arată că exista o credință conform căreia, deoarece n-au putut să-și trăiască întreg firul vieții, cei uciși în mod violent (*biaiothanatoi*) și cei ce au murit de tineri (*aoroi*) au dorința de a mai recupera ceva din viața pierdută sau de a-și răzbuna moartea prematură. De aceea aceste spirite rătăcesc prin lume, putând să intre în oameni (pentru a le trăi viața) sau să fie chemate de cei cunosc metodele vrăjitoarești adecvate. În locurile în care se petrecuseră morți violente erau deseori așezate tăblițe pe care erau scrise blesteme, cu credința că omul ucis va executa acele blesteme. Exemple de acest fel întâlnim în PGM I.248; II.48, 145; IV. 1390-1495 (o formulă intitulată „farmec de dragoste făcut cu ajutorul eroilor sau a gladiatorilor sau a celor ce au avut o moarte violentă”); IV.1950.

²³ Cf. Mc 9, 38-40 (par. Lc 9, 49-50). În papirusurile vrăjitoarești, vezi PGM IV.3019-3020: „Te jur pe Dumnezeuul evreilor, Iisus (*horkizo se kata tou theou ton hebraion Iesou*)”. Potrivit lui S. Eitrem (*Notes*, p. 9), „R. Wunsch a procedat corect completând de două ori numele «Iisus» pe o tăbliță de plumb de la Megara, care cuprindea o *katadesmos* (*defixio*) cu menirea de a revărsa asupra inamicilor tot felul de infirmități fizice (referire la R. Wunsch, *Defixionum tabellae Atticae* [*Corpus Inscriptionarum Graecorum* 3.3], Berlin, 1873, p. 13).

nalt”, el nu încearcă să folosească această cunoaștere a originii autorității lor pentru a le împiedica acțiunile. Dimpotrivă, atunci când Sfântul Pavel se întoarce pentru a exorciza demonul, aceste se supune „în acel ceas” (v. 18). În Fapte 19, 15-16, când demonul le spune celor șapte fii că îi „cunoaște” pe Iisus și pe Pavel²⁴, el confirmă de fapt că le recunoaște autoritatea²⁵. Aceasta înseamnă că dacă Iisus sau Pavel (în Numele lui Iisus) i-ar fi poruncit, el s-ar fi supus. Dar demonul nu-i „cunoaște” pe cei șapte fii, adică nu le recunoaște autoritatea și, prin urmare, nu se supune poruncilor lor. Din contră, îi biruiește și se întărește asupra lor, manifestându-și puterea în văzul tuturor. Această dovadă de forță a demonului subliniază implicit puterea Domnului Iisus Hristos și a Sfântului Pavel, căreia el ar fi fost gata să i se supună.

Verbele folosite pentru a indica triumful demonului asupra celor șapte (*katakryrieuein* și *ischyein*)²⁶ ne trimit la învățăturile lui Iisus despre natura

²⁴ Sfântul Luca folosește două verbe pentru a vorbi despre „cunoașterea” demonului: referitor la Iisus, *ginoskein*, și referitor la Pavel, *epistasthai*. Haenchen (*Acts*, p. 564) consideră că aceste verbe sunt echivalente și că Sfântul Luca încearcă doar să dea varietate narațiunii. Dar vecinătatea acestor verbe face trecerea de unul la celălalt atât de surprinzătoare încât sugerează că Sfântul Luca caută să opereze prin ele anumite distincții. Klein (*Synkretismus*, pp. 57-58) observă că, în alte locuri, Sfântul Luca folosește *epistasthai* pentru a vorbi despre cunoașterea sau familiaritatea cu fapte sau condiții istorice, pe când *ginoskein* are o aplicabilitate mai largă. Probabil că aici cunoașterea pe care o are demonul despre Iisus trebuie înțeleasă în lumina versetului Lc 4, 34: demonul cunoaște (*eidenai*) identitatea lui Iisus, adică știe că El este „Sfântul lui Dumnezeu”. Pe de altă parte, demonul „este familiar” cu faptele și poziția Sfântului Pavel, adică știe că acesta are căderea de a chema Numele lui Iisus. Cf. Schneider, *Apostelgeschichte*, vol. 2, p. 270; Roloff, *Apostelgeschichte*, p. 286: „Demonul îl cunoaște pe Iisus, în sensul că îl recunoaște suveranitatea și se mărturisește pe sine ca fiindu-I supus; și îl cunoaște pe Pavel, în sensul că îl recunoaște ca singurul reprezentant legitim al puterii lui Iisus”.

²⁵ Vezi și Lc 4, 34 (par. Mc 1, 24), unde, înainte de a pleca, demonul strigă: „Ce ai cu noi, Iisuse Nazarinene? Ai venit ca să ne pierzi? Te știi (*oida*) cine ești: Sfântul lui Dumnezeu”. În privința versiunii marcană a acestei pericope, Bauernfeind (*Worte der Dämonen*, p. 11-18), pe temeiul paralelelor din papirusurile vrăjitoarești, afirmă că pretenția demonului de a cunoaște cine este Iisus poate fi interpretată ca o încercare de a-l opri pe Acesta prin invocarea adevăratului Său Nume. Dar Sfântul Luca interpretează altfel incidentul: demonul „îl știe” pe Iisus, și, prin urmare, *iese supus din omul pe care îl posedă*, „cu nimic vătămându-l” (citatul este un adaos lukanic; a se observa contrastul cu violența demonului din Fapte 19, 16). Cu alte cuvinte, faptul că un demon „îl cunoaște” pe Iisus înseamnă că el nu are altă posibilitate decât aceea de a se supune poruncilor Lui. Cf. Lc 8, 28.33.

²⁶ Verbul *katakryrieuein* (alături de alte verbe compuse cu prepoziția *kata*, și care înseamnă „a birui”, „a oprima”, „a obliga”, etc.) este folosit uneori pentru a indica activitatea demonică (vezi mai ales Fapte 10, 38). În *Poruncile* din *Păstorul* lui Herma *katakryrieuein* și *katady-nastein* se referă deseori la stăpânirea demonilor asupra oamenilor prin mijlocirea dori-nțelor păcătoase (12.2.3; 12.5.1-2) sau la biruința creștinilor asupra demonilor și asupra

exorcismelor. În Lc 11, 21-22 Evanghelistul a prelucrat considerabil izvoarele folosite, dând naștere unei alegorii despre confruntarea deosebit de puternică ce are loc atunci când Iisus săvârșește exorcisme. Satana, „cel tare”, își păzește curtea și avuțiile lui sunt în pace (v. 21). Cu alte cuvinte, satana are putere deplină asupra celor pe care i-a legat prin demonii săi. „Dar când unul mai tare decât el vine asupra lui și-l înfrânge, îi ia toate armele pe care se biziua iar prăzile de la el le împarte” (v. 22). Când Iisus scoate un demon, plecarea supusă a duhului – adică luarea „armelor” lui satana – este dovada că Iisus are puterea de a-l birui pe „cel tare”. În Fapte 19, 15-16 nesupunerea violentă a demonului demonstrează că cei șapte nu au o asemenea putere. Ei nu au putut să pună în lucrare puterea lui Iisus pentru că nu au avut dreptul de invoca Numele Său cel sfânt, prin urmare demonul a rămas în omul pe care îl posedă.

IV. Reacția poporului (Fapte 19, 17-20)

De ce i-a determinat biruința demonului pe locuitorii Efesului, iudei și elini, să slăvească Numele lui Iisus (v. 17)? Așa după cum s-a arătat mai sus, vrăjitorii din vechime credeau că prin cunoașterea adevăratului nume al unui spirit, acesta putea fi ținut sub ascultare, deseori împotriva voinței sale²⁷. În PGM III. 494-611, de exemplu, vrăjitorul caută să stabilească o legătură cu Helios, pentru a-l determina apoi să-i împlinească dorințele. Vraja începe astfel: „O regulă pentru orice ritual, pentru toate lucrurile. Pentru orice dorești, invocă astfel:

dorințelor și faptelor rele care vin de la ei (5.1.1; 7.2; 9.10; 12.2.5; 12.4.7; 12.6.2; vezi mai ales 12.6.4: „noi îl vom stăpâni [pe diavolul; *karakryrieuein*] și vom birui [*katischyein*] toate faptele lui). În papirusurile vrăjitoarești acțiunea de „a lega” pe cineva, care este un obiectiv frecvent al farmecelor, este indicată de obicei prin verbele *katadein* și *katadesmoneuein* (PGM IV.380; V. 313, 321, 326; VII.913). Un alt verb utilizat este *katadouloun*, „a pune stăpânire” (VII.967; IX.4, 9). Plutarh consemnează (*Isis și Osiris* 367D) că egiptenii îl numeau pe Typhon „Seth”, cuvânt care înseamnă „stăpânitor și constrângător”. Seth-Typhon este invocat de câteva ori în papirusurile vrăjitoarești. Și, în fine, În *Testamentul lui Solomon* termenul *katargein* arată frecvent „neutralizarea” demonilor de către o forță superioară (de ex. 2, 4; 4, 10.12; 5, 9.13).

²⁷ Datorită acestei abilități de a constrânge spiritele, se credea că zeii îi urăsc și tem de vrăjitori. În terifianta sa relatare despre activitatea vrăjitoarei Erichto, de exemplu, Lucan spune că „de îndată ce o aud rostind o incantație magică, zeii îi acordă orice fel de oroare; căci le este teamă să audă o a doua vrajă” (*Pharsalia* 6.507, trad. G. Luck, *Arcana Mundi: Magic and the Occult in the Greek and Roman Worlds*, Baltimore, Md.: Johns Hopkins University Press, 1985, p. 197).

«Vino, vino la mine din cele patru vânturi ale lumii, călătorește prin aer, mare zeu. Auzi-mă în orice ritual pe care îl săvârșesc și îndeplinește întru totul cererile rugăciunii mele, căci cunosc semnele tale, simbolurile și formele; știu cine ești în fiecare ceas și care este numele tău» (PGM III. 494-501)²⁸.

Așadar, zeul Helios se va supune vrăjitorului pentru că acesta cunoaște semnele, simbolurile și formele lui, cine este în fiecare ceas și care e numele lui. Aceste elemente sunt parte a identității zeului, care, atunci când sunt rostite de vrăjitor (după tipicul indicat în rândurile ulterioare), îl obligă pe acesta să se supună vrăjitorului și chiar „să vină” la el (rândul 500)²⁹.

Prin faptul că îi înfățișează pe cei șapte chemând (*onomazein*) Numele Domnului peste cei posedați și jurându-l pe demon „pe Iisus, pe Care-L propovăduiește Pavel”, Sfântul Luca sugerează că aceștia Îl socoteau pe Iisus o putere spirituală care putea fi silită să împlinească poruncile lor (în acest caz, să izgonească demonul). Dar răspunsul demonului arată că eforturile greșit fundamentate ale fiilor lui Sceva n-au dus la niciun rezultat: Iisus este total absent din această scenă, iar demonul rămâne pe poziție. Eșecul acestor exorciști, precum muștrarea dată de Sfântul Petru lui Simon Magul, demonstrează eroarea identificării minunilor săvârșite de creștini cu vrăjitoria. Efezenii au putut astfel să înțeleagă că Iisus este o „putere” care nu poate fi stăpânită: chemarea Numelui Său nu creează niciun fel de obligație asupra Sa. Sfântul Luca vrea să spună astfel că acest Nume este complet diferit de numele pe care le invocau vrăjitorii³⁰.

²⁸ GMPT, trad. W. C. Grese, p. 31.

²⁹ Cf. PGM IV. 2060-2066: spiritul unui mort este jurat să vină la vrăjitor și să-i îndeplinească porunca.

³⁰ Toleranța Domnului Iisus față de folosirea Numelui Său în Lc 9, 49-50 (par. Mc 9, 38-40) pare să fie în contradicție cu intoleranța implicită din Fapte 19, 13-16. Dar existe mai multe indicii care sugerează că pentru Sfântul Luca cele două situații sunt diferite și, prin urmare, nu sunt neapărat contradictorii. Astfel, observăm că Evanghelistul a operat următoarele modificări în relatarea preluată din Evanghelia după Marcu: 1) afirmația Sfântului Ioan din Mc 9, 38, „nu merge după noi”, a fost schimbată în „nu-Ți urmează împreună cu noi” (Lc 9, 49); 2) în propozițiile citate la punctul precedent verbul *akolouthéo*, „a urma”, este la timpul imperfect în vesiunea marcană și la prezent în cea lucanică; 3) s-a lăsat la o parte explicația Domnului din Mc 9, 39; 4) s-au modificat pronumele din Mc 9, 40 din persoana I plural în persoana a II-a plural. Toate aceste mici alterații au efectul de muta accentul de pe raportul dintre exorcistul neucenic și Iisus pe raportul dintre cel dintâi și *apostoli*. Explicarea Sfântului Luca lasă cale liberă posibilității ca exorcistul în cauză să aibă credință în Iisus, dar să nu facă parte din cercul restrâns al ucenicilor Săi. S-ar putea să avem aici o aluzie la episodul cu Eldad și Medad din Num 11, 27-29. Iosua îi cere lui Moise să îi

Biruința demonului asupra celor șapte fii arată că Numele lui Iisus nu poate fi folosit în mod fraudulos.

Ce i-a determinat pe locuitorii Efesului să-și mărturisească practicile vrăjitoarești și să-și ardă cărțile³¹? Răspunsul nu poate fi decât acesta: efesenii au înțeles înfrângerea celor șapte fii ca fiind o înfrângere a vrăjitoriei în general, o anulare a puterii acesteia. Dar de ce au fost înțelese lucrurile în felul acesta?

Pentru a răspunde acestei întrebări trebuie să ne întoarcem și să examinăm modul în care a dispus Sfântul Luca evenimentele care au condus la acest moment. O comparație între versetele 10 și 17 sugerează că acei efeseni care s-au mărturisit și și-au ars cărțile făceau parte dintre cei care auziseră deja Cuvântul Domnului, adică propovăduirea Sfântului Pavel despre Împărăția lui Dumnezeu și Numele lui Iisus. Ei aflaseră astfel despre sfârșitul împărăției lui satana și venirea Împărăției lui Dumnezeu, și văzuseră ilustrarea acestui mesaj în izgonirea demonilor de către Apostol (v. 11-12). Acum, în ciuda refuzului său de a da ascultare celor șapte exorciști, demonul recunoaște că s-ar supune autorității Domnului Iisus sau a Apostolului Său Pavel. Astfel, cei care-l auziseră și-l văzuseră pe Pavel au parte de o dovadă și mai convingătoare despre adevărul propovăduirii acestuia, potrivit căreia Iisus Hristos l-a biruit pe satana. Dacă demonii nu se mai supun emisarilor stăpânului lor, înseamnă că împărăția întunericului s-a dezbinat, și, cu siguranță, va cădea (cf. Lc 11, 17-18)³².

oprească pe cei doi de a mai prooroci, pentru că, deși erau dintre cei „înscriși” (v. 26), ei nu s-au dus cu ceilalți la cort ci au rămas în tabără. Moise nu i-a oprit, ci, dimpotrivă, s-a arătat mulțumit de faptul că darul proorociei a fost revărsat și asupra lor. E posibil ca Sfântul Luca să fi reinterprestat în lumina acestui pasaj din Numeri materialul marcan pe care l-a folosit, astfel încât activitatea aceluia exorcist să apară drept legitimă, chiar dacă el nu făcea parte din soborul apostolic. Trimiterea celor șaptezeci (și doi) câteva versete mai jos și reușitele remarcabile ale acestora în alungarea demonilor în Numele lui Iisus ilustrează aceeași stare de fapt, din moment ce nici aceștia nu făceau parte din grupul apostolilor. Cf. Klein, *Synkretismus*, pp. 59-61, n. 107.

³¹ Despre arderea cărților în antichitate, vezi A. S. Pease, *Notes on Book-Burning*, în M. H. Shepherd și S. E. Johnson (ed.), „*Munera Studiosa*”, Cambridge, Mass.: Episcopal Theological School, 1946, pp. 145-160. În aproape toate împrejurările în care au fost arse cărți, aceste cărți au luate cu forța, pe când în Fapte acestea sunt aduse ca roade ale pocăinței.

³² Cf. Origen, *Contra lui Celsus* I.LX. Origen afirmă că la Nașterea lui Iisus puterea demonilor, pe care se bazeau magii de la Răsărit, a scăzut foarte mult și de aceea farmecele lor nu au mai reușit. Atunci ei au încercat să afle pricina acestei neputințe a lor. „Dar pentru că magii și-au dat seama că Cel așteptat e mai mare și mai puternic decât orice duh și decât orice ființă, cărora de altfel li s-au arătat și li s-au închinat, s-au hotărât acum să i se închine și

Cărțile vrăjitoarești – accesorii ale unor practici înfrânte – nu mai sunt de niciun folos și trebuiesc arse.

Mărturisirea și arderea cărților vrăjitoarești sunt faptele pocăinței celor care au devenit credincioși (v. 18) văzând confirmarea dată prediciei Sfântului Pavel de eșecul celor șapte³³. Cu alte cuvinte, unii, sau chiar toți, dintre cei ce „slăveau” (*megalynein*, a mări) Numele lui Iisus au și crezut în El, pornind astfel pe calea mântuirii și răspunzând Evangheliei prin pocăință. Este adevărat că Sfântul Luca nu menționează explicit „credința” în v. 17, ci spune că „frică a căzut peste toți aceștia și se slăvea Numele Domnului Iisus”. Dar în alte locuri din Faptele Apostolilor verbul *megalynein* și pomenirea fricii de Domnului apar în relatări despre creșterea Bisericii prin adăugarea de noi credincioși (9, 31; 10, 46)³⁴.

Unii comentatori susțin că în v. 18 participiul perfect *hoi pepisteukotes* se referă la persoane care se convertiseră cu câțeva vreme înainte și au continuat să practice vrăjitoria până la momentul acestui insucces al fiilor lui Sceva³⁵. Dar sunt câteva observații care se opun acestei ipoteze. În primul rând, din moment ce socotea vrăjitoria o practică satanică, este greu de crezut că Luca ar fi putut concepe profesarea acesteia de către cei ce cred în Iisus Hristos. În al doilea rând, alegerea timpului în celelalte utilizări ale participiului verbului *pisteuein* pare să fie determinată mai mult de contextul narativ și sintactic decât de nuanțele semantice proprii timpurilor verbale. În Fapte 19, 18 participiul perfect al lui *pisteuein* arată doar că cei ce au venit să-și mărturisească păcatele au avut credință înainte de acest moment, dar nu și că această credință ar fi fost dobândită în urmă cu mai mult timp sau că aceștia ar fi continuat să practice vrăjitoria până la acest presupus prilej de trezire a conștiinței (cf. In 8, 30-31)³⁶.

acestui” (studiu introductiv, traducere și note Pr. Prof. T. Bodogae, în colecția „Părinți și scriitori bisericești” 9, București, EIBMBOR, 1984, p. 83-84). Cf. Sf. Ignatie, *Către Efeseni* XIX.3: „Atunci orice magie s-a nimicit și orice legătură a răutății a pierit; neștiința s-a risipit; iar vechea împărăție a căzut, cînd Dumnezeu s-a arătat în trup omenesc spre înnoirea vieții veșnice” (în „Scrierile Părinților apostolici”, p. 196.)

³³ Cf. Stählin, *Apostelgeschichte*, p. 257. Cuvântul *anaggelein* („a vesti, a raporta”) nu mai este folosit nicăieri în Noul Testament în legătură cu mărturisirea păcatelor sau pocăința. De obicei Sfântul Luca folosește *exomologeîn* pentru a indica nu pocăința, ci înălțarea de laude către Dumnezeu.

³⁴ Cf. Fapte 5, 13-14 unde, totuși, mulțimea care îi lauda pe apostoli pare să fie distinctă de cei ce se convertiseră.

³⁵ De ex. Schneider, *Apostelgeschichte*, vol. 2, pp. 270-271; Haenchen, *Acts*, p. 567; Marshall, *Acts*, p. 312; Klein, *Synkretismus*, pp. 78-79.

³⁶ C. F. D. Moule (*An Idiom Book of the New Testament Greek*, Cambridge: Cambridge University Press, 1959, p. 99) scrie: „Pentru interpretarea participiilor trebuie să ținem seama de faptul că acestea exprimă ceva ce depinde de verbul principal; și că nu doar timpul unui

În al treilea rând, după cum arată Jerome Kodell, afirmația din v. 20, potrivit căreia Cuvântul Domnului „crește”, se referă la intrarea de noi credincioși în rândul Bisericii³⁷. În al patrulea și ultimul rând, ipoteza pe care o analizăm este într-o nepotrivire totală cu structura atent elaborată a fragmentului v. 8-20. În v. 10 Sfântul Luca spune că „toți cei ce locuiau în Asia, și iudei și elini, au auzit *cuvântul Domnului*”. Ulterior, unii dintre acești locuitori ai Asiei, atât iudei cât și elini, slăvesc *Numele Domnului Iisus* și își mărturisesc păcatul vrăjitoriei (v. 17-18). Ca urmare, *cuvântul Domnului* crește (v. 20). În concluzie, cu tot caracterul condensat al narațiunii, putem conchide că înfrângerea celor șapte a fost pentru mulți efeseni un stimul spre credința în Hristos. Dintre acești noi convertiți, cei care practicaseră vrăjitoria au venit *îndată* în față pentru a se mărturisi și a face pocăință.

În v. 19, unde Sfântul Luca vorbește despre „mulți dintre cei ce făcuseră vrăjitorie”, trebuie să înțelegem că aceste persoane fac parte dintre acei care crezuseră (v. 18). Este adevărat că există un paralelism între structura gramaticală a subiectului din v. 19 (genitiv partitiv: *hikanoi de ton perierga praxanton*) și cea a subiectului din v. 18 (*polloi de pepisteukoton*), care ar putea sugera că în v. 19 autorul are în minte un grup diferit de oameni, care nu sunt credincioși³⁸.

Dar menționarea arderii cărților este încadrată de referiri la creșterea Bisericii: după cum s-a argumentat mai sus, versetele 17 și 20 indică probabil

participiu ne oferă indicii pentru interpretarea acestuia, ci și verbul principal sau contextul general”. În lumina acestei observații a lui Moule, putem spune că în general Sfântul Luca folosește participiul perfect al lui *pisteuein* pentru a indica doar că actul credinței a fost anterior acțiunii exprimate la timpul trecut de verbul principal (dar fără să indice o durată a acestui interval). În Fapte 15, 5 verbul principal este *exanestesan*; în 16, 34: *paretheken* și *egalliasato*; în 18, 27: *synebaletō*; 19, 18: *erchonto*; 21, 25: *episteilamen*. Cf. Lc 8, 46; Fapte 4, 34; 13, 12, unde participiile perfecte ale altor verbe indică o acțiune imediat anterioară sau poate chiar simultană (Lc 8, 46) acțiunii desemnate de verbul principal aflat la timpul trecut.

³⁷ Jerome Kodell (*‘The Word of God Grew’: The Ecclesial Tendency of Logos in Acts 1, 7; 12, 24; 19, 20*, în „Biblica” 55 (1974), p. 505-519) argumentează convingător faptul că prin expresia neobișnuită „Cuvântul Domnului crește” Sfântul Luca indică creșterea numerică a Bisericii. Kodell conchide (pp. 518-519): „aceasta nu este principala semnificație pe care Luca o dă expresiei *ho logos tou theou* și nici nu intenționează ca prin ea să umbrească sensurile tradiționale ale sintagmei. Dar în sumarele atent elaborate din fapte 6, 7; 12, 24; 19, 20 Luca prelucrează un termen creștin tradițional cu scopul de a cuprinde la un loc teme teologice importante”. Aceste teme sunt, în opinia lui Kodell, în primul rând făgăduințele Vechiului Testament privitoare la creșterea și extinderea poporului de legământ al lui Dumnezeu și conceptul de „cuvânt-sămânță” (din Pilda Semănătorului).

³⁸ Aceasta este poziția lui Klein (*Synkretismus*, p. 78, n. 193).

venirea la credință a multora dintre locuitorii Efesului. De aceea, arderea cărților vrăjitoarești trebuie înțeleasă ca o continuare sau o extensie a pocăinței noilor convertiți din v. 18. Toată scena s-ar putea parafraza astfel:

„mulți dintre cei ce au venit la credință au mărturisit că au fost vrăjitori; iar dintre aceștia mulți și-au ars cărțile”³⁹.

În orice caz, scopul versetelor 18 și 19 nu este de a da o informare precisă despre mărturisirile convertiților, ci de a sublinia victoria răsunătoare a Domnului Hristos asupra puterilor întunericului, chiar într-un vestit centru vrăjitoresc cum era Efesul. Un mare număr dintre cei care îl slujeau pe satana în acest mod foarte vinovat și-au abandonat stăpânul și s-au alăturat Bisericii lui Hristos. Priveliștea atâtor cărți vrăjitoarești scumpe aruncate în foc servește drept mărturie pentru puterea biruitoare a Cuvântului.

Sfântul Luca încheie relatarea incidentului cu o referire la „creșterea” Cuvântului. După cum arată Kodell, această neobișnuită expresie se referă cel mai probabil la creșterea numerică a Bisericii⁴⁰. Celelalte sumare ale Sfântului Luca despre creșterea Bisericii sunt precedate de relatarea unor momente de criză în sânul ei – fie disensiuni interne, fie prigoane din afară – care ar fi putut întuneca nădejdea unei extinderi⁴¹. Mesajul transmis prin acest procedeu literar este că niciun fel de oponent – dinăuntru, din afară, pământesc sau cosmic – nu poate împiedica înaintarea Cuvântului lui Dumnezeu. Consecvența acestui model în Fapte ne face să credem că și în Fapte 19, 20 afirmația despre creșterea Cuvântului semnalează depășirea unui obstacol sau

³⁹ Cf. Sfântul Iustin Martirul și Filosoful, *Apologia întâi în favoarea creștinilor. Către Antoninus Pius XIV*: „Vă spunem de mai înainte să vă păziți, ca nu cumva demonii, pe care noi îi acuzăm de toate relele, să vă înșele și să vă împiedice de a vă ocupa, în genere, și de a înțelege cele spuse de către noi (căci ei se luptă să vă aibă sclavi și slujitori și atât prin arătările lor în visuri, cât și, iarăși, prin viclenii magice caută să pună stăpânire pe toți aceia care nu se străduiesc pentru mântuirea lor), așa și noi, de îndată ce am crezut Cuvântului (*meta to logo peisthenai*) am renunțat de a mai crede în aceia și urmăm singurului Dumnezeu nenăscut, prin Fiul. Noi, care odinioară găseam plăcere în desfrâu, îmbrățișăm acum numai castitatea. Noi, care ne foloseam de meșteșugurile magiei (*magikai technai*), ne-am consacrat acum lui Dumnezeu celui bun și nenăscut” (în „Apologeti de limbă greacă”, traducere, note și indice de Pr. Prof. T. Bodogae, Pr. Prof. Olimp Căciulă, Pr. Prof. D. Fecioru, PSB 2, EIBMBOR, 1980 p. 45)

⁴⁰ Vezi n. 37 de mai sus.

⁴¹ Sumarele despre creșterea Bisericii și care urmează depășirii unei crize sunt următoarele: Fapte 4, 14, după apostazia soților Anania și Safira; 6, 7, după disputa dintre eleniști și evrei; 9, 31, după prigoana lui Saul; 11, 21, după reținerile creștinilor evrei față de convertirea păgânilor; 12, 24, după prigoana regelui Irod Agripa I; 16, 5, după criza iudaizantă; 19, 20, la care se face referire acum.

a unei crize. Care a fost obstacolul? Legătura vrăjitoriei, așezată cu putere peste sufletele efesenilor; vrăjitorie care însemna concomitent lucrul cu duhurile rele și fidelitatea față de stăpânul acestor duhuri, diavolul. Menționarea creșterii Cuvântului – metaforă inspirată din agricultură – indică că încă o dată Domnul (*kata kratos tou kyriou*) a prefăcut un pământ sterp într-o câmpie roditoare.

V. Rezumat și analiză

În pofida opoziției iudeilor, Sfântul Pavel a desfășurat o înfloritoare misiune în Efes. În perioada de peste doi ani petrecuți de Apostol acolo, toți locuitorii Asiei, atât evrei cât și elini, au auzit propovăduirea acestuia despre Împărăția lui Dumnezeu și au văzut sau au auzit despre vindecările minunate prin care Dumnezeu adeverea cuvintele Sfântului Pavel. Unii dintre exorciștii iudei itineranți, printre care se numărau șapte fii ai unui arhiereu, au văzut aceste semne săvârșite în Numele lui Iisus, și le-au luat drept acte de magie. Ei au încercat să imite ceea ce ei credeau a fi „tehnica” vrăjitoarească a Sfântului Pavel, rostind o formulă prin care Numele lui Iisus era invocat asupra celor posedați. Sfântul Luca ne dă de înțeles că cei șapte fii au pornit de la presupunerea că ei vor alunga demonul prin puterea unui terț – o presupunere aflată în acord cu metodele deseori folosite de vrăjitorii acelor vremuri. Dar refuzul violent al demonului de a pleca din omul pe care îl poseda demonstrează că „Iisus” nu este o putere magică care poate fi mobilizată după bunul plac. Strădaniile acestor fii de arhiereu de a chema Numele lui Iisus sunt zadarnice, deoarece demonul nu le recunoaște dreptul de a face aceasta. Autoritatea lor vine de la satana, însă aceasta a fost eclipsată de autoritatea lui Hristos.

În mod paradoxal, aparenta victorie a demonului este de fapt o înfrângere a diavolului. Paradoxul vine din faptul că atât demonul cât și exorciștii lucrau pentru satana. Nesupunerea demonului față de exorciști arată că împărăția diavolului s-a dezbinat, și de aceea va cădea (cf. Lc 11, 18). De acum înainte demonii se vor supune doar lui Iisus și slujitorilor Săi autorizați. Prin urmare magia exorciștilor a devenit cu totul nefolositoare. Locuitorii Efesului, atât iudei cât și păgâni, înțeleg această remarcabilă noutate și primesc cu credință cuvântul pe care-L auziseră înainte de la Sfântul Pavel. Ei se pocăiesc de practicile lor vrăjitoarești și dau foc cărților pe care le folosiseră acest scop.

Pentru prima oară în Faptele Apostolilor Sfântul Luca ne arată cum lucrau vrăjitorii (pe care el îi numește aici „exorciști”). În descrierea acțiunii acestora

și a reacției poporului Evanghelistul folosește niște termeni prezenți și în vocabularul vrăjitoriei (*onomazein, horkizein, exorkistes, katakryieuein, praxis, perierga, bibloi*). Modul de operare al celor șapte, deși nu este descris în detaliu, arată că Sfântul Luca cunoștea faptul că deseori vrăjitorii invocau numele unor spirite puternice pentru a le obliga astfel să le îndeplinească dorințele. Luca trebuie să fi recunoscut și faptul că invocarea Numelui lui Iisus – despre Care Sfântul Pavel propovăduia că a murit și a înviat (v. 13) – de către creștini putea să fie luată de către cei din afară drept o invocare vrăjitorească a sufletului unui om ucis în mod violent. Pe scurt, se pare că Sfântul Luca era îndeajuns de familiar cu practicile magice pentru a recunoaște că și cele creștine păreau foarte asemănătoare.

În controversa despre exorcismele lui Iisus (Lc 11, 14-23), Acesta este acuzat că ar lucra cu puterea lui Beelzebul, iar în Fapte 4, 7 autoritățile iudaice îi cercetează pe Sfânții Petru și Ioan pentru vindecarea unui slăbănog, întrebându-i: „Cu ce putere sau în al cui nume ați făcut voi aceasta?” Ambele incidente arată importanța pe care Sfântul Luca o acorda problemei *agentului* prin care se săvârșea o minune. Pentru Sfântul Luca, diferențele dintre semnele și minunile creștine, pe de o parte, și actele vrăjitoarești, pe de altă parte, constă în izvorul puterii cu care acestea se săvârșesc. Se pare că Sfântul Luca acceptă tacit faptul că există destule asemănări în ceea ce privește metodele, care ar putea conduce la confundarea celor două tipuri de miracole. Prin aceste deosebiri lexicale Evanghelistul vrea să sublinieze în primul rând faptul că cei șapte nu sunt autorizați de Mântuitorul Iisus Hristos, precum Sfântul Pavel, ci de satana. Fiii lui Sceva consideră că, deoarece ei „cunosc” Numele lui Iisus, Îl pot sili pe Acesta să lucreze pentru ei. Luca, la rândul său, arată că Numele lui Iisus poate fi chemat doar de cei ce au primit de la El puterea de „a călca peste șerpi și peste scorpii și peste toată puterea vrăjmașului” (Lc 10, 17-19). Puterea celor șapte venea de la satana, iar acesta fusese depozitat de autoritate. Ei foloseau o monedă care în noua economie a lui Dumnezeu nu mai avea valoare.

În v. 18-19, „faptele” și „cărțile” sunt simboluri văzute ale stăpânirii nevăzute a lui satana asupra oamenilor. De aceea, referirea la vrăjitorie are aici – ca și în celelalte locuri din Luca-Fapte – menirea de a ajuta cititorul să interpreteze evenimentele narațiunii: imaginea atâtor iudei și elini care se leapădă de vrăjitorie este un semnal clar al sfârșitului stăpânirii lui satana. Împărăția diavolului continuă să scadă pe măsură ce Cuvântul continuă să crească.

UNIREA ROMÂNILOR SUB MIHAI VITEAZUL. ICOANA CONȘTIINȚEI UNITĂȚII DE NEAM

Pr. Lect. Univ. Dr. Ștefan-Barbu Negreanu

Abstract

The achievement of the union of all Romanians under Mihai Voda The Brave in 1600 is the expression of the consciousness of the unity of language and faith unity that never lacked in the Romanian nation. Since the beginning of his reign, Mihai has had a far greater and more bolder goal than the policy of the princes before him. As a ruler of the three Romanian lands, Mihai makes judgments in Transylvania in favor of the Romanians and the local Orthodox Church , but he also does not stop planning the banishment of the Muslim Turks.

Keywords

Michael the Brave, rulers, national unity, national consciousness, Orthodox Church, Transylvania

Marele istoric și academician Gheorghe Brătianu (omorât în bătaie/tortură în închisoarea Sighet în anul 1953) numea poporul român ca latinătate orientală și supraviețuirea lui cel puțin 1000 de ani după retragerea aureliană, o enigmă și un miracol istoric. Con-

tinuând gândul lui, putem spune că adunarea românilor în granițele unui stat unitar național acum 100 de ani este desăvârșirea acestui miracol.

Dacă nu pătrundem cu înțelegerea și cu duhul și nu prețuim acest dar ceresc, această realitate sfântă, zidită, păstrată și lucrată cu sudori de sânge de neamul nostru cel creștinesc și românesc, atunci negreșit îl vom pierde.

Pârâșii neamului nostru și clevetitorii lui, atât din afară, cât și dinlăuntrul său, de care niciodată nu am dus lipsă, încearcă să ne convingă azi că atât conștiința unității de neam, cât și lupta pentru împlinirea acestui ideal nu a existat la români până în secolul al XIX-lea ori că nu a existat nici în secolul al XIX-lea, nici mai târziu, până astăzi, sau, dacă există, este prea firavă pentru a fi determinantă. Lucrurile însă stau altfel. Putem spune multe despre neamul nostru, despre scăderile, hibe, patimile și neputințele lui, care sunt destule, dar că ar fi avut scăderea aceasta - lipsa conștiinței unității de neam și de credință - nu i se poate imputa. Icoana care s-a zugrăvit cu lacrimi și sânge, care întrupează fără tăgadă această conștiință de unitate de neam și credință este unirea celor trei țări românești: Transilvania, Muntenia și Moldova, sub Mihai Vodă Viteazul.

Acest mare român și voievod al românilor a putut să răsară în istoria noastră zbuciumată și lucrarea lui a fost cu puțință doar pentru că a stat pe această temelie tare a conștiinței unității de neam, care i-a însuflețit mereu pe români.

De la începutul domniei sale, Mihai a avut un țel cu mult mai mare și mai îndrăzneț decât politica domnitorilor de dinaintea sa, cu care boierii și poporul nu mai fuseseră obișnuși de multă vreme. *Cronica Țării Românești* spune astfel:

„strânse toți boierii mari și mici, din toată țara, și se sfătuiră cum vor face să izbăvească Dumnezeu țara creștinilor din mâinile păgânilor. Și dacă văzură că în alt chip nu se va putea izbăvi, deci ei ziseră: numai cu bărbăție să-și ridice sabia asupra vrăjmașilor”¹.

În vara lui 1599 Mihai se găsea înconjurat de neprieteni. Principele Transilvaniei, Andrei Bathory, care dorea de fapt înlăturarea lui Mihai, îl somează să părăsească tronul Munteniei în favoarea lui Simion Movilă, pe care îl alesese împreună cu fratele acestuia, Ieremia Movilă, domnul Moldovei, să urce pe tronul Țării Românești, însă Mihai refuză să-și părăsească tronul și îl vestește

¹ Ioan Lupaș, *Istoria unirii românilor*, Editura Scripta, București, 1993, p. 89.

pe Rudolf al II-lea despre intențiile reale ale principelui transilvan. În luna august Mihai primește răspunsul imperialilor din care reiese că aceștia sunt și ei împotriva principelui Andrei. Însă, pentru că oastea imperială întârzia să intre în acțiune împotriva lui Andrei, Mihai trece munții în Transilvania cu oastea sa. Concluzia lui Mihai era una singură: „Nimenia nu vrea de Ardeal, îl iau eu.”² La 17/27 octombrie 1599 oastea lui Mihai se afla lângă Sibiu. Andrei Báthory a încercat o împăcare de ultim moment, dar fără rezultat. În ziua următoare a avut loc bătălia de la Șelimbăr, soldată cu victoria lui Mihai Viteazul și moartea principelui ardelean.

După această victorie, cetățile Ardealului (Cluj, Gherla, Chioar), iar apoi Banatul, i se supun lui Mihai una după cealaltă. Rămân necucerite doar Maramureșul și Țara Crișurilor, conduse de nobili maghiari fideli împăratului³.

Ajuns principe al Ardealului, Mihai începe de îndată lucrarea de conducător al acestei provincii așa cum o gândea el. În primul rând își mută curtea de la Târgoviște la Alba Iulia, fapt ce a dat Ardealului o capitală statornică, după tradiția bizantină⁴.

Atitudinea sa de suveran al Ardealului se vede clar din felul în care vorbește despre sine. Deși în fața imperialilor se autointitulează *consiliarus* și *locum tenens* al împăratului, în raporturile cu nobilimea, Mihai se numește „domn al Țării Ardealului” și face acte de domnie în acest sens (inclusiv introducerea în pecetea sa a armelor ardeleni)⁵. Un contemporan scria Casei de Austria că:

„Din negocieri am descoperit că el dorește cu tot dinadinsul să fie domn al acestei țări, pentru că, în afară de convocarea dietei, împarte posesiuni cui îi place dintre români și exercită toate acele acte de jurisdicție pe care le poate exercita un stăpân desăvârșit”⁶.

După cucerirea Moldovei, autoritatea politică a lui Mihai în Transilvania va spori, ca atare începe să dea hotărâri și cu privire la românii din Transilvania, hotărâri care vor fi aprobate, vrând-nevrând, de nobilimea maghiară: folosirea pășunilor satelor, scutirea preoților români de robota datorată de către iobagi⁷.

² Nicolae Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, Editura Militară, București, 1968, p. 271.

³ N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, p. 281.

⁴ N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, p. 282.

⁵ Ioan-Aurel Pop, în *Arhivele Bistriței*, anul II, fascicula 1(5), p. 23.

⁶ N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, pp. 289-290.

⁷ I. Lupaș, *Istoria unirii românilor*, p. 107.

În timpul stăpânirii sale în Ardeal, vor fi emise și documente în limba română. Astfel, s-a păstrat „Catastihul Țării Ardealului de pre județe și vămile și ocnele”, datat 12 noiembrie 1599, alcătuit în limba română și folosind denumiri românești și numele de „județe” în loc de comitate⁸.

De atenția deosebită a lui Mihai se va bucura și Biserica ortodoxă a românilor ardeleni. Astfel, Mihai va reînființa mitropolia Bisericii Ortodoxe a românilor. În fruntea acestei mitropolii este menționat în anul 1600 Ioan de Prislop, „arhiepiscop și mitropolit al Bălgradului, Vadului, Silvașului, Făgărașului și Maramureșului”, reunind sub autoritatea sa toate episcopiile românești din Transilvania⁹. Sediul mitropoliei va fi așezat la Alba Iulia, confirmându-se astfel ierarhizarea bisericească din Ardeal¹⁰. De asemenea voievodul a ctitorit sau a reparat biserici ortodoxe la Râmreți, Făgăraș, Șcheii Brașovului sau Ocna Sibiului; a numit ierarhi munteni la Vad și Muncaci. În prefața la poema lui Stavrinov despre vitejiile lui Mihai Viteazul, călugărul Neofit spune că Mihai a clădit în Ardeal „pe când era crai acolo, o mănăstire ortodoxă, care ființează până azi (la 1668), spre slava lui Dumnezeu și pentru veșnica pomenire a ctitorului ei și mântuirea sufletului său.”¹¹

Politica eclezială a domnitorului în Ardeal a vizat aspecte clare de întărire a Bisericii: aducerea unor zone aflate sub presiunea calvină în matca bisericii ori instituționalizarea ierarhiei ortodoxe, pusă sub oblăduirea bisericii din Muntenia¹². Despre această subordonare hotărârile dietelor scriu astfel:

„Și toate bisericile românești care sunt în ținuturile craiului vor fi supt jurisdicția și dispusul arhiepiscopiei din Târgoviște, potrivit cu dreptul bisericesc și rânduielile acelei țări muntene și-și vor avea veniturile obișnuite.”¹³

Însă această subordonare religioasă se înfăptuise deja din anii 1595-1597, cu acordul catolicului Sigismund, care îi dorea pe calvini scoși din Ardeal. Ea reprezintă o primă etapă din politica lui Mihai Viteazul privind biserica din aceasta provincie¹⁴.

⁸ Ioan-Aurel Pop, *Mihai Viteazul și Transilvania*, p. 28.

⁹ Ioan-Aurel Pop, *Mihai Viteazul și Transilvania*, p. 29.

¹⁰ Pompiliu Teodor, *Politica ecleziastică a lui Mihai Viteazul în Transilvania*, în „Revista istorică”, serie nouă, 4, nr. 5-6, 1993, p. 8.

¹¹ P.P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, Editura Corint, București, 2002, p. 174.

¹² Ioan-Aurel Pop, *Mihai Viteazul și Transilvania*, p. 30.

¹³ P. Teodor, *Politica ecleziastică a lui Mihai Viteazul în Transilvania*, în *Revista istorică*, p. 4.

¹⁴ P. Teodor, *Politica ecleziastică a lui Mihai Viteazul în Transilvania*, p. 9.

Un aspect puțin scos în evidență de către istorici este planul lui Mihai, discutat cu împăratul Rudolf și aprobat de acesta, de a aduce religia ortodoxă între religiile recunoscute oficial în Transilvania. Împăratul îl sprijinea din dorința de a da o lovitură calvinilor (oponenții Contrareforme), scriindu-i lui Mihai: „Eu, Împăratul, rog pe Domnia Ta să nu lași într-acel loc mulți credincioși, numai să lași trei: greci, frânci și lotreni, numai să gonești calvini și arianii și să le iai biserica”¹⁵.

În primăvara anului 1600 oștile lui Mihai au trecut din Transilvania și Muntenia în Moldova. Trupe polone, trimise împotriva lui Mihai, au fost înfrânte, iar la Hotin Ieremia a pierdut o bătălie în favoarea primului. Printr-o campanie care a durat trei săptămâni, Mihai a cucerit întreaga Moldovă. La 1 iunie 1600 Mihai a primit, la Iași, închinarea boierilor moldoveni, începând „a se scrie și a se mărturisi Domn și a treia țară”¹⁶. Primul document în care se atestă conducerea lui Mihai asupra celor trei țări române este emis în iunie 1600 la Iași, în care se intitulează „din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei”¹⁷.

Scurta domnie a lui Mihai în Moldova a însemnat grija sa față de reșezarea lucrurilor de acolo pe făgașul normalității. El va cere numirea de noi episcopi în locul celor fugiți din scaunele lor cu fostul domn Ieremia și care nu au mai vrut să se întoarcă în Moldova, astfel cum îi rugase Mihai¹⁸. De asemenea, voievodul se va preocupa de înzestrarea mănăstirilor din Moldova cu moșii sau alte averi, închinatelor lor prin hrisoave emise din cetatea sa de scaun, Alba Iulia¹⁹.

Conștient că are nevoie de ajutor din partea puternicilor Europei pentru a păstra și desăvârși cele făptuite, voievodul cere de mai multe ori sprijinul papei pentru acțiunile sale. Răspunsul trimis de fiecare dată este plin de promisiuni (neonorate) și de cererea de a trece la catolicism. Cu toate acestea, Mihai Vodă nu a fost niciodată de acord să-și lase credința strămoșească ortodoxă în favoarea bisericii romane. Un cronicar maghiar menționa:

„... la îndemnul papei de a îmbrățișa credința romană Mihai ar fi strâmbat din nas și i-ar fi răspuns, sfătuindu-l (pe papă,

¹⁵ Ioan-Aurel Pop, *Mihai Viteazul și Transilvania*, p. 30.

¹⁶ I. Lupaș, *Istoria unirii românilor*, p. 104.

¹⁷ Ioan-Aurel Pop, *Mihai Viteazul și Transilvania*, p. 21.

¹⁸ St. Nicolaescu, *Documente dela Mihai Vodă Viteazul ca Domn al Țării Românești, al Ardealului și al Moldovei*, București, 1916, pp. 13-14.

¹⁹ St. Nicolaescu, *Documente dela Mihai Vodă Viteazul ca Domn al Țării Românești, al Ardealului și al Moldovei*, pp. 24-26.

n.n.), să părăsească rătăcirile italice și să se întoarcă, împreună cu poporul său, la comuniunea cea adevărată a bisericii grecești, căci numai așa va fi cu putință alungarea turcului spurcat din spinarea creștinătății”²⁰.

La începutul stăpânirii sale în Ardeal, Mihai este numit de către nobilime „principele nostru milostiv,” „milostivul nostru domn”²¹. La toate hotărârile lui Mihai, nobilii maghiari achiesează „din respect față de Măria Ta și din bunăvoința noastră față de Măria Ta”²². Însă, în Dieta de la Alba Iulia din vara lui 1600, nobilii maghiari se vor plânde de multele răzvrătiri ale iobagilor români și cer pedepsirea și aducerea lor sub ascultare. Mihai, deși român, nu îi va ajuta pe răsculați, ci, dimpotrivă, potolește mișcarea și liniștește spiritele, cerându-le să își reia munca²³. De asemenea, aceiași nobili își arată nemulțumirea față de caracterul românesc al stăpânirii lui Mihai în Transilvania, care le-a trimis scrisori cu privire la poruncile și hotărârile sale, în limba română sau sârbă. Ei cer ca acestea să fie scrise doar în maghiară sau latină²⁴.

Însă nobilii nu vor rămâne doar la plângeri, ci îl vroiau pe Mihai scos afară din Ardeal, întrucât „s-ar fi silit, prin felurite uneltiri, să împruțineze nația ungurească, pe secui și pe sași, umplând cu români acest pământ frumos care mai înainte îi hrănea și îngrășa numai pe ei”²⁵. În acest scop, cele trei nații se vor uni, Mihai rămânând a fi sprijinit în Ardeal doar de populația românească, săracă și fără pregătire militară.

Repetatele mențiuni la nația română, ca principală sursă de nemulțumire din partea nobilimii, vădesc faptul că aceasta a fost deranjată nu de venirea unui domn străin pe tronul Transilvaniei, ci de faptul că acesta era român, ca și majoritatea populației de acolo, adică a supușilor lor²⁶.

Prima împotrivire militară față de Mihai o reprezintă revolta de la Hue-din, când sunt omorâți ostași și populație românească²⁷. Apoi urmează înfrângerea sa la Mirăslău, de către cele trei nații sprijinite de omul lui Rudolf,

²⁰ Dr. Marin Al. Cristian, *Mihai Viteazul, apărător al creștinătății*, în Revista „Atitudini”, nr. 20/2011, p. 8.

²¹ P.P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, p. 162.

²² I. Lupaș, *Istoria unirii românilor*, p. 106.

²³ Ioan-Aurel Pop, *Națiunea română medievală*, Ed. Enciclopedică, București, 1998, p. 133.

²⁴ I. Lupaș, *Istoria unirii românilor*, p. 106.

²⁵ I. Lupaș, *Istoria unirii românilor*, p. 108.

²⁶ Ioan-Aurel Pop, *Națiunea română medievală*, p. 131.

²⁷ I. Lupaș, *Istoria unirii românilor* p. 109.

generalul Basta (deși în aceeași lună împăratul îi acordase lui Mihai guvernarea Transilvaniei pe viață, cu drept ereditar²⁸). Mihai fuge în Țara Românească, unde polonii puseseră deja pe tron pe protejatul lor, Simion Movilă. Va pierde lupta cu polonii și fuge în bejanie, la Praga, cerând ajutor împăratului²⁹. El îi va mărturisi împăratului că încă nu a renunțat la dorința de a scăpa creștinătatea de plaga otomană:

„Mă mâhnesc numai că nu am puteri cuvenite pentru această mare trebuință; nădăduiesc, cu ajutorul lui Dumnezeu cel necuprins, când n-or să-mi mai lipsească aceste puteri, să văd gloriosul stindard al sfintei cruci triumfând chiar peste zidurile și turnurile cetății Constantinopole, ba încă și în cetatea Sfântă”³⁰.

Din vara anului 1600 evenimentele se grăbesc. Împăratul îl sprijină cu condiția să lupte împreună cu Basta pentru a-l înlătura pe Sigismund de la cârma Transilvaniei, unde acesta ajunsese din nou. Mihai „a întins mâna cu multă greutate, biruindu-și împotrivirea dinlăuntru” față de „câinele de italian”³¹. Între timp, boierii munteni l-au alungat pe Simion Movilă și i-au oferit tronul din nou lui Mihai. A urmat înfrângerea lui Sigismund la Gurăslău și uciderea lui Mihai de către ostașii lui Basta la 9 august 1601.

După pierderea Ardealului și mai ales după uciderea lui Mihai, nobilii maghiari se vor porni cu înverșunare asupra românilor, pedepsindu-i de cele mai multe ori cu pedeapsa capitală pe cei care l-au sprijinit pe „valah” și aducând sporite poveri pe umerii iobagilor, dar și ai preoțimii ortodoxe³².

Sensul românesc al întreprinderii sale nu a scăpat atenției contemporanilor și urmașilor. Părea în anumite momente și că tinde spre o unire sau uniformizare cu rânduilele Țării Românești³³.

Se poate remarca faptul că nobilimea maghiară a fost deranjată exclusiv de caracterul românesc al noii stăpâniri, nemaicontând faptul că Mihai era apărătorul creștinătății³⁴. Ceea ce îi îngrijora pe nobilii unguri nu era atât unirea celor trei principate (așa cum putea fi înțeleasă în acea epocă), întru-

²⁸ Ioan-Aurel Pop, *Mihai Viteazul și Transilvania*, p. 22.

²⁹ I. Lupaș, *Istoria unirii românilor*, p. 111.

³⁰ Pr. Prof. Dr. Ioan Chirilă, *Mihai Viteazul – chip al fermității în credință și apărător al creștinilor europeni*, în „Arhivele Bistriței”, Anul II, Fascicula 1, p. 50.

³¹ I. Lupaș, *Istoria unirii românilor*, p. 112.

³² Ioan-Aurel Pop, *Mihai Viteazul și Transilvania*, p. 36.

³³ Ioan-Aurel Pop, *Mihai Viteazul și Transilvania*, p. 32.

³⁴ Ioan-Aurel Pop, *Mihai Viteazul și Transilvania*, p. 37.

cât și Sigismund Bathory se visase conducător al vechii Dacii, ci prezența românilor în fruntea țării, adică din majoritar românească etnic, să devină românească și politic³⁵.

Indiferent care au fost rațiunile unirii realizate de Mihai Viteazul, cheia problemei este dezlegată de istoricul Gh. Brătianu astfel: simplul fapt de a fi unit cele trei provincii sub stăpânirea unui singur domn român – oricare a fost cauza sau chiar scopul acestei acțiuni – a lăsat în conștiința generațiilor următoare o puternică impresie³⁶.

După spusele unor istorici, Mihai era conștient de această realitate și s-a folosit de ea în acțiunile sale³⁷. S-a păstrat și un cuvânt despre cucerirea Ardealului, trimis de domnitor lui Ieremia Movilă: „E adevărat că și noi aceasta n-am dorit-o, nici nu ne-am așteptat să se întâmple, așa cum s-a întâmplat. Dar pesemne Dumnezeu a vrut ca să fie așa.”³⁸

Ardealul, Moldova și Țara Românească – pohta ce-a pohtit-o Marele Mihai, nu a fost doar un deziderat, o căutare personală a voievodului sau o împlinire de circumstanță, girată doar de oportunități și interese momentane și locale, ci pohta și dorul de multe veacuri ale neamului românesc.

³⁵ Ioan-Aurel Pop, *Mihai Viteazul și Transilvania*, p. 38.

³⁶ Gh.I. Brătianu, *Originile și formarea unității românești*, Editura Universității „Al.I. Cuza”, Iași, 1998, p. 140.

³⁷ Ioan-Aurel Pop, *Mihai Viteazul și Transilvania*, p. 20.

³⁸ P.P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, p. 178.

OAMENI ȘI INSTITUȚII CARE AU ACTIVAT ÎN STRĂVECHEA EPARHIE A ARADULUI – ÎNGEMĂNAȚI ÎN MISIUNEA DE REALIZARE A UNITĂȚII NAȚIONALE

Pr. Lect. Univ Dr. Gabriel Valeriu Basa

Abstract

The work of the people who have worked in the institutions founded by the ancient diocese of Arad, having the conscience that they have done all that was humanly possible, so that through the enlightenment and raising of the people can be reached the creation of the necessary framework and subsequently the fulfillment of the ideals of centuries of the Romanians, it is imperative to be known by the contemporaries participating in the historical moment of the celebration of the centenary of the Great Union on December 1, 1918. By knowing the troubles and the turmoil of those who were considered foreigners in their own country, one can understand how the soul and nation directors of that time have been involved with all their being to reach the moment of national unity.

Keywords

Scholars, institutions, church, emancipation, typography, publication, collection, official, national, representatives, unity

Activitatea desfășurată la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui de al XX-lea în Arad se datorează destoinicilor cărturari, care au trăit și activat în Biserica românească, singura instituție preocupată de ridicarea spirituală și culturală a neamului, atât în vremea când realizarea unității naționale era un simplu deziderat, dar și după crearea statului național unitar român.

Între oamenii care au știut a se integra în ogorul lui Hristos, pentru a purta flacăra credinței, primită de la înaintașii lor și deopotrivă a învăța și a averiza poporul în legătură cu tot ceea ce a amenințat fortificarea ființei sale spirituale și naționale se remarcă Ioan Mețianu, episcop al Aradului (1875-1899) și mitropolit al românilor din Transilvania și întreaga Ungarie (1899-1916) și deopotrivă, episcopii Iosif Ioan Goldiș (1899-1902), Ioan Ignatie Papp (1903-1925), urmați de Grigorie Comșa (1925-1935) și Andrei Magieru (1936-1960).

Înainte de 1918, lupta cea mai grea a fost aceea de a-i scoate pe români din lipsurile impuse de stăpânirea străină. Pentru aceasta era nevoie a scoate poporul din starea de înapoiere culturală cu scopul de a reuși să-i învețe ceea ce era strict necesar pentru emanciparea lor culturală, spirituală, materială și implicit națională a acestora. Cunoscând starea lucrurilor, perfect ancorat în realitățile timpului și bazându-se pe experiența anterioară, dobândită în organizarea de fonduri și de fundații care să permită susținerea activităților menite a contribui la aceasta, episcopul Ioan Mețianu a întreprins cam tot ceea ce i-a stat în putință neuitând cât de important este a pătrunde în sufletele și în casele oamenilor atât prin intermediul învățăturilor elementare, a stăruit – deopotrivă – pentru a înființa școli confesionale și în a asigura condițiile necesare formării viitorilor dascăli și preoți dar a făcut eforturi susținute și pentru înființarea unei tipografii.

Prevăzută pentru a tipări deopotrivă manuale pentru aceste școli, cărți de specialitate din diverse domenii, cărți de istorie și cultură generală dar și pentru a face posibilă apariția foii oficiale „Biserica și Școala” și deopotrivă a „Calendariului” anual sau a altor colecții inițiate ulterior, aceasta a fost cum-părată pe banii episcopului și dăruită eparhiei la începutul lunii mai a anului 1879.

Acest lucru este evident din informarea făcută Sinodului diecezan în anul 1879, referitor la înființarea acesteia

„Să fim în stare a înzestra școlile noastre cu cele mai bune și ieftine cărți și așa să răspândim în publicul nostru în general și

în special în clerul și în corpul nostru didactic tot mai multă lumină. Această tipografie, care mai târziu va înlesni și tipărirea cărților bisericești, chiar acum se pune în funcțiune, în condițiuni modeste dar corespunzătoare unui început bun. Deci pe când cu adevărată plăcere o dedic diecezei mele, destinez venitul ei pentru înființarea și susținerea unui institut superior de cultură sau un gimnaziu pe care în scurt timp, sper să-l pot înzestra și cu un alt fond necesar, pentru a ajunge cât mai curând la înființarea și destinația sa”.¹

Așa cum se poate observa, pentru desăvârșirea misiunii începute de tipografia diecezană, acesteia i s-a adăugat în anul 1909 și Librăria diecezană iar în 1913 Compacteria diecezană. Toate acestea luau ființă prin munca neobosită a directorului Cornel Lazăr, iar destinele lor aveau să fie diferite, chiar dacă ambele au lucrat pentru a aduce fonduri care să fie folosite pentru ”speselor bugetare”.² ”Librăria diecezană s-a făcut în înțelesul strâns al cuvântului din nimica, numai și numai prin zelul și activitatea administratorului Cornel Lazăr ...”.

Compacteria, cunoscută ulterior sub denumirea de legătorie, era considerată parte componentă a Tipografiei și a avut un rol însemnat în munca de păstrare și conservare a cărților și documentelor de orice fel, lucrând promoțional cu prețuri reduse pentru Bibliotecile parohiale și școlare. Faptul acesta era subliniat peste ani de chiar anunțurile publicitare apărute în paginile aceleiași „Calendar ” editat în tipografia diecezană. Semnificativ acest mesaj al anunțurilor publicitare avea următorul conținut:

„Fiind aranjate cu cele mai moderne mașini de legătorie, leagă cărți bisericești, evanghelii în catifea și piele cu evangheliști, cărți rituale, registre pentru bănci, cartonaje, albume, etc., de la cele mai simple legături, până la cele mai luxoase în piele aurite.”³

De altfel munca acesteia avea să fie singura care a continuat în Arad, supraviețuind chiar cenzurii perioadei totalitarismului comunist și contribuind în felul ei specific la dăinuirea peste veacuri a lucrărilor care, restaurate în această formă, păstrau nealterate mesajul unor cărți de cult sau de cultură din istoria neamului românesc de acolo.

¹ Pavel Vesa, *Episcopii Aradului 1706-2006*, Ed. Gutenberg, Arad, 2007, p. 160.

² Arhiva Episcopiei Ortodoxe Române a Aradului – Fondul Ghe. Ciuhandu, nr. 2998/1924-1 în vol. *Episcopia Aradului în vremuri de răscruce istorică, 1918-1948*, Arad, 2006, p. 180.

³ Vezi reclamele publicitare din Calendarul pe anul 1930 sau cel pe anul 1938, p. 113.

O certitudine o constituie faptul că la început sub conducerea directă a episcopului Ioan Mețianu, iar ulterior a administratorilor prof. Lazăr Tescula, prof. Teodor Ceontea, Ioan Simu, pr. Cornel Popescu și în mod special a preoților Cornel Lazăr (1903-1930) și Emil Căpitan, de sub teascurile acestora au ieșit în răstimpul celor 50 de ani, buletinul eparhial „Biserica și Școala”, „Calendarul Diecezan” și protocoalele Sinoadelor Eparhiale, dar și manuale pentru școlile de toate categoriile, cărți literare și de predici, biblioteca „Sămănătorul” (din 1916), iar din anul 1925 broșurile din „Biblioteca creștinului ortodox”.⁴ Analizând succint conținutul publicațiilor periodice apărute în Tipografia diecezană: „Biserica și Școala” și „Calendarul diecezan”, este posibil a înțelege rostul pe care fie și numai prin zecile de mii de pagini ale acestora, instituția tipografică arădeană la îndeplinit pentru susținerea neamului și a limbii și per ansamblu pentru luminarea minții și sufletului acestui neam.

„Biserica și Școala” – foaie bisericească, scolastică, literară și economică, buletin oficial al Eparhiei Aradului, așa cum a fost considerată pe toată perioada apariției sale își propunea

„a deștepta simțul religios și moral și respectul cuvenit bisericii și sfințelor ei așezăminte, a înainta bunăstarea școlilor și respectiv învățământul popular, pentru scopul culturii sau luminii celei adevărat naționale”.⁵

Munca și strădania redactorilor săi, Vasile Mangra (1877-1878; 1883-1884 și 1889-1900), Augustin Hamsea (1879-1882; 1884-1899), Roman Ciorogariu (1901-1917), Teodor Botiș (1917-1921) și ulterior Simeon Stana (1922-1936), Gheorghe Ciuhandu (1937-1938), Ilarion Felea (1939-1945), Demian Tudor (1946-1947) și Petru Deheleanu (1948), toți adevărate personalități care au activat pe altarul Bisericii și neamului, a făcut ca aceasta să împlinească un rost bine determinat în instruirea oamenilor și în trezirea și formarea conștiinței naționale românești. Articolele cu caracter istoric, literar, pedagogic, teologic, științific, economic, pastoral, predicile sau recenzile, notele, informațiile referitoare la viața românilor din întreaga Transilvanie și chiar din vechea Românie, împreună cu partea oficială informațională despre hotărârile centrului eparhial la care trebuiesc adăugate

⁴ Cornel Lazăr, *La semicentenarul Tipografiei Diecezane*, în „Biserica și Școala”, nr. 44/27 octombrie 1929, p. 20 și *Tipografia și Librăria Diecezană* din Arad, în *Calendarul* pe anul 1930, p. 92.

⁵ Editorialul *Către onoratulu publicu romanu*, în „Biserica și Școala”, nr. 1 din 30 ianuarie/11 februarie 1977, p. 2.

informațiile diverse au făcut din această revistă un organ de publicitate prestigios, o adevărată tribună de dezbateri a năzuințelor culturale, spirituale și implicit naționale ale românilor.

Impactul revistei „Biserica și Școala” în vederea realizării Marii Uniri și mai târziu în perioada interbelică și postbelică, până în momentul întreruperii apariției sale, în iunie 1948, prin intervenția brutală a autorităților totalitariste, asupra oricăror încercări de distrugere a ființei neamului românesc a fost covârșitor. El poate fi înțeles numai prin coroborarea conștientă a informațiilor referitoare la îndrumările date în vederea susținerii gospodarilor români, cu cele referitoare la combaterea sectarismului sau a efectului devastator al alcoolismului sau al altori boli sociale ale timpului, dar și cu mesajul împlinit de prezentare a monografiilor parohiale ca mijloace de conservare a identității naționale și spirituale.

În paralel în tipografia Diecezană apărea, din inițiativa aceluiași episcop Ioan Mețianu, începând cu anul 1880 și „Calendarul diecezan”. Având exemplul celui editat la Sibiu, acesta urmărea același scop al ridicării prin cultură a românilor. De altfel însăși redactarea acestuia de către profesori ai Preparatoriei și a Institutului teologic din Arad (Augustin Hamsea, Teodor Ceonțea, Teodor Botiș, ș. a.) era o garanție în acest sens.

Constatăm că, la fel ca în toate publicațiile de profil, erau nelipsite datele astronomice, calendarul propriu-zis, lista târgurilor din Ungaria și Ardeal, informații referitoare la serviciile poștale și la cotațiile financiare sau pilde din înțelepciunea populară ori cronica anului respectiv. La o analiză mai atentă, constatăm că existența acestora era necesară și avea implicații directe în viața țăranilor români, târgurile fiind locurile în care ei își puteau valorifica produsele gospodărești și își procurau cele necesare traiului. Pentru aceasta, era absolut obligatorie și cunoașterea cotațiilor monedei aflate în circulație, de care bunul gospodar trebuia să țină seama pentru a obține rezultate îmbelșugate, care la rândul lor să permită susținerea luptei naționale.

Articolele, care prezentau date despre istoria neamului și chiar a lumii întregi erau numeroase și variate. Erau evocate succint momentele cheie ale istoriei și culturii românești. Dar lupta dusă trebuia continuată cu orice preț. Limba, portul credința se impuneau a fi apărate neîncetat iar cei mai însemnați cărturari ai neamului erau prezentați în mod constant. Ulterior, izbucnirea Primului Război mondial și situația existentă pe câmpurile de luptă, descrisă de numeroase note, comentarii și hărți ale frontului, era urmărită cu viu interes, încercând să facă înțeles rostul „marelui război al lumii”.

Necesitatea conștientizării faptului că limba neamului și valorile sale trebuiau respectate cu sfințenie, de toți românii indiferent în ce funcții se aflau sau unde locuiau a făcut ca paginile „Calendarului” să conțină o parte literară în care erau publicate nenumărate produse ale culturii și literaturii românești, aparținând scriitorilor proveniți din toate teritoriile locuite de români. Nu lipseau nici poeziile populare și strigăturile culese din diferite zone ale țării, care deveneau astfel puse în circuitul cultural al țării.

O privire retrospectivă a aspectelor prezentate ne arată că în întreaga sa existență „Calendarul”, a fost în permanență preocupat a contribui la lărgirea orizontului informațional al cititorului și la educarea sa, pentru ca astfel mintea și inima acestuia să fie în măsură a răspunde la unison chemării de a contribui, atât cât le stătea în putință, la realizarea mărețului act al desăvârșirii sociale și naționale, cum de altfel, am văzut, se urmărea în mod constant și de către revista „Biserica și Școala”.

În contextul izbucnirii primului Război mondial, când tinerii români ardeleni erau obligați a se înrola în rândurile armatei imperiale iar informațiile reale de pe front nu ajungeau la cei de acasă decât în măsura aprobării lor de către cenzura austro-ungară, din inițiativa aceluiași neostenit director al tipografiei deicezane din Arad, Cornel Lazăr, apărea noua colecție intitulată „Biblioteca Semănătorul”⁶

Aflată sub redacția profesorului Victor Stanciu, aceasta a debutat cu volumul intitulat „Frații” – schițe de război alcătuit de Al. Ciurea. Iar pentru ca să faciliteze cunoașterea valorilor culturii naționale, redactorii colecției au făcut să apară atât lucrări ale clasicilor români ca Eminescu, Alecsandri, ale unor scriitori ca Ion Agârbiceanu, Alexandru Ciura, Aron Cotruș, Emil Isac sau a unor oameni de știință ca Alexandru Borza și Victor Stanciu dar deopotrivă și lucrări ale unor istorici, teologi și publiciști, între care se cuvine să îi menționăm pe Ștefan Meteș, Ioan Lupaș, Sextil Pușcariu, Tudor Vianu, Iustin Suciu, Grigorie Cristescu și Ion Clopoțel. Celui din urmă i se datorează chiar apariția lucrării „*Antologia scriitorilor români de la 1821 încoace*”, care facilita astfel în mod direct cunoașterea oamenilor de cultură de o valoare excepțională.⁷

Impactul a fost poate mai mare decât cel pe care directorul Cornel Lazăr l-ar fi scontat, lucru evidențiat de informația ca „într-un răstimp de patru

⁶ Dan Lăzărescu, *Biblioteca Semănătorul*, în „Ziridava”, XIV, 1982, p. 453.

⁷ Cătălin Ionuț, *Biblioteca Semănătorul – pagină luminoasă a culturii meleagurilor arădene*, în „Ziridava”, IX, 1978, pp. 490-491.

luni au apărut 18 numere totalizând mai bine de 675 de pagini”⁸ Și astfel este evident rostul pe care tipografia diecezană prin colecția inițiată de acesta la avut în procesul de ridicare culturală a românilor atât până la realizarea Marii Uniri de la 1918, cât și după aceasta.

Ridicarea cu orice preț a poporului și în mod special al învățătorilor și al preoților se cuvenea să devină la rândul lor candelă care să emane lumină, a fost o preocupare constantă a celor care au coordonat activitatea tipografică din Arad. O dovadă elocventă este tipărirea manualelor de metodică, pedagogie, psihologie și didactică, editate de profesorul Petru Pipoș și Lazăr Petrovici, la care pentru pregătirea elevilor din școlile populare și secundare se adaugă manualele de gramatică, aritmetică, geografie ale profesorilor Ioan Petraru, Teodor Ceontea, Ioan Ilica, Iosif Moldovan, Iuliu Groșoreanu, ș. a.⁹

Pentru preoți s-au tipărit lucrări cu un caracter pastoral și istorioarele sau pildele biblice tipărite ale preoților David Voniga, Ioan Nicorescu, Mihai Păcățianu la care se adaugă cele apărute după 1918, în special prin strădaniile aceluiași episcop Grigorie Comșa. Autor el însuși a unui număr impresionant de cărți de predici, pilde și lucrări de pastorație,¹⁰ acesta a încurajat apariția în Tipografia Diecezană a unui număr impresionant de volume de predici ale profesorilor de teologie sau a preoților cu o experiență deosebită. Trebuie menționați arhimandritul Iustin Suciu, Ștefan Cioroianu, Caius Turicu, Petru Bogdan, Demian Tudor, Ilarion Felea care au făcut să apară zeci de astfel de volume de predici prin care preoții aveau posibilitatea să învețe și să îndrume poporul.¹¹

Demn de remarcat este însă și faptul că până la realizarea Marii uniri în teascurile Tipografiei diecezane au fost editate multe dintre lucrările care atenționau asupra pericolului deznăționalizării neamului, în special în urma iminentului amestec brutal al autorităților în însăși funcționarea școlilor confesionale românești. Așa se explică apariția în anul 1907 a lucrării alcătuită de pr. dr. Gheorghe Ciuhandu, *„Instrucțiuni și dispizițiuni pentru îmbunătățirea învățământului poporal confesional”* iar în anul 1918 a lucră-

⁸ D. Lăzărescu, *Biblioteca Semănătorul...*, în „Ziridava” XIV, 1982, p. 453.

⁹ A se vedea listele tipăriturilor apărute în Tipografia diecezană, publicate în paginile „Calendarului diecezan” pe anii 1883, 1895, 1900, 1904, 1909. De altfel în anul 1909 era publicat chiar un catalog al acestora.

¹⁰ Vezi P. Vesa, *Episcopii Aradului 1706-2006*, Ed. Gutenberg, Arad, 2007, pp. 256-269.

¹¹ Mircea Păcurariu, „Cultura bisericească în eparhia Aradului în trecut și astăzi”, în vol. *Episcopia Aradului. Istorie. Viață culturală. Monumente de artă*, Arad, 1989, pp. 144-145.

rii „*Scoala noastră poporală și darea culturală*”. Ele aveau ca scop atenționarea în mod special asupra dreptului la educație în limba proprie a fiilor acestui neam. În plus trebuie semnalată în mod special apariția unor lucrări cu un substrat mult mai profund, scoțând în evidență în mod special vechimea și legitimitatea existenței românilor și a unei forme superioare de organizare bisericească în Ardeal, singura instituție care a purtat de grijă acestui popor. Între acestea apărea în 1906 la Arad lucrarea intitulată: „*Mitropolitul Sava II Brancovici*”, care sublinia activitatea desfășurată de acesta în contextul răspândirii calvinismului, iar în anul 1918 a lucrării lui Ștefan Meteș „*Istoria Bisericii și a vieții religioase a românilor din Ardeal*”. În anul 1908 văzuse lumina tiparului tot în tipografia diecezană și lucrarea lui Ioan Rusu Sirianul, „*Iobăgia*”.

În privința lucrărilor cu un conținut de specialitate lucrate de preoții cărturari și profesorii din Arad și întreaga zonă se reamarcă faptul că înainte de 1918 numărul lor fost mult mai redus. Astfel profesorul de Drept bisericesc, Dr. Lazăr Iacob, publica la Arad în 1911 o astfel de lucrare, intitulată „*Căsătoria a doua a preoților. Chestiune de drept canonic*”, iar Septimiu Sever Secula, profesor în secția pedagogică a Institutului teologic-pedagogic, publicase în 1904 câteva lucrări cu caracter istoric: „*Un memoriu al lui Moise Nicoară*”, „*Biserica din Leheceeni – Cărpinet. Schiță istorică*.”¹²

Privind mai atent constatăm că și acestea sunt lucrări care fac referire la rostul împlinit de Biserică și frunțașii zonei în mișcarea pentru emancipare națională și bisericească a românilor.

Lucrările referitoare la istoria culturii, a neamului și în special a vieții bisericești a românilor dar și asupra modului în care românii din părțile Aradului au fost dezbinați - prin înfăptuirea uniației sau lucrări cu un caracter teologic și chiar juridic au fost alcătuite de marele istoric Gheorghe Ciuhandu (fost asesor consistorial și protopop) și publicate în mare parte în tipografia Diecezană din Arad. Între acestea enumerăm: „*Urgia unionistă în județul Arad și reacțiunea ortodoxă în 1835*” (1924), „*Propaganda catolică de la Măcău, în coasta diecezei ortodoxe a Aradului 1815-1864*” (1926), „*Patronatul eclesiastic ungar în raport cu drepturile statului român. Studiu istoric-statistic și politic bisericesc*” (1928), „*Papism și ortodoxism în Ardeal sau porfiră și cunună de spini*” (1922), „*Câteva momente din trecutul Episcopiei Aradului, 1767-1830*” (1929), „*Schițe din trecutul românilor arădeni*

¹² P. Vesa, *Clerici cărturari arădeni de altădată*, Ed. Gutenberg, Arad, 2008, p. 208.

din veacul al XVIII-lea” (1934), „Episcopii Samuil Vulcan și Gherasim Raț”. *Pagini mai ales din istoria românilor crișeni*” (1935), „Românii din câmpia Aradului de acum două veacuri. Cu un excurs istoric până la 1752 și însemnări istorice-politice ulterioare” (1940).¹³

E o evidență astfel faptul că prin toate aceste publicații apărute înainte de 1918 în paginile revistei „Biserica și Școala” și „Calendarul diecezan” sau a colecției „Biblioteca Semănătorul” sau sub forma lucrărilor de sine stătătoare, s-a încercat atât dovedirea originii și vechimii noastre pe aceste teritorii cât a existenței unei forme centralizate de organizare bisericească, dar mai ales unitatea culturală existentă între românii de pretutindenea, ceea ce îndreptățește năzuința realizării unității naționale.¹⁴

Edificatoare pentru înțelegerea rolului deosebit pe care l-au împlinit tipăriturile editate în tipografia eparhială din Arad, socotim că ar fi și simpla enumerare a unora dintre hotărârile publicate în paginile revistei arădene „Biserica și Școala”, referitoare la poziția ierarhilor români (ortodocși și greco-catolici) din Transilvania și Banat față de aderarea la activitatea Consiliului Național Român Central, luată în ziua sărbătorii Sf. Arhangheli din acel an. În urma Sinodului mitropolitan, din care făceau parte episcopii Ioan I. Papp al Aradului, care era locțiitor de mitropolit și episcopul dr. Miron Elie Cris-tea al Caransebeșului, întrunit tot la Arad în zilele de 8-10 noiembrie 1918, în contextul în care forul amintit (PNR) luase hotărârea de a lucra din toate puterile la întruparea aspirațiilor noastre naționale,¹⁵ s-a decis și eliminarea rugăciunilor îndătinat pentru conducătorii monarhiei Austro-ungare, care erau înlocuite cu formula „pentru Înalta noastră stăpânire națională și pentru marele sfat al românilor... Domnului să ne rugăm.”¹⁶ Mai mult, în data de 10/23 noiembrie 1918 s-a decis și asupra unor modificări privitoare la ecteniile pentru conducători, rostite la Sfânta Liturghie. Sinodalii își întemeiau hotărârile pe tradiția Bisericii Ortodoxe, care „a fost în slujbele sale totdeauna cu deosebită luare aminte la autoritatea sau stăpânirea lumească.”¹⁷ Luându-se în considerație nevoia ajutorului divin pentru neamul întreg și conducătorii săi, ierarhii ortodocși au decis omiterea pomenirii persoanei

¹³ P. Vesa, *Clerici cărturari arădeni de altădată*, Ed. Gutenberg, Arad, 2008, pp. 320-346.

¹⁴ Mircea Păcurariu, „Cultura bisericească în eparhia Aradului în trecut și astăzi”, în vol. *Episcopia Aradului. Istorie. Viață culturală. Monumente de artă*, Arad, 1989, p. 137 și p. 140.

¹⁵ „Biserica și Școala”, nr. 47/ 1918, p. 1.

¹⁶ *Către iubitul cler al mitropoliei ortodoxe române din Ungaria și Transilvania*”, publicat în „Biserica și Școala”, 1918, p. 2.

¹⁷ „Biserica și Școala”, Anul XLIII, nr. 47, 1918, p. 1.

domnitorului din toate rugăciunile, cântările și citirile liturgice. La vecernie, utrenie și Sfânta Liturghie, în locul ecteniei pentru domnitor urmau să se rostească următoarele formule:

„a. La ectenia mare: Pentru înalta noastră stăpânire națională și pentru marele sfat al națiunii române, Domnului să ne rugăm.

b. La ectenia întreită: Încă ne rugăm pentru înalta noastră stăpânire națională și pentru marele sfat al națiunii române, pentru luminarea, îndreptarea, pacea, sănătatea, mântuirea și iertarea păcatelor lor și pentru ca Domnul Dumnezeu mai ales să le deie spor și să le ajute întru toate lucrările lor spre binele obștesc.

c. La ieșirea cu sfintele daruri, după pomenirea episcopului: Pe înalta noastră stăpânire națională și pe marele sfat al națiunii române Domnul Dumnezeu să le pomenească întru împărăția Sa.”¹⁸

La toate celelalte servicii liturgice urmau să fie omise de asemenea părțile în care era pomenit domnitorul, „Tot astfel la prosocomidie se omite scoaterea părțicelei pentru domnitor...”¹⁹

Menționate în paginile publicației „Biserica și Școala”, hotărârile luate, în cadrul respectivului sinod, erau transmise slujitorilor print-o circulară care se încheia cu „Rugăciunea de ingenunchere”, rânduită a se citi în toate bisericile, la fiecare Sfântă Liturghie, după rugăciunea amvonului. În ziua de 1 decembrie 1918, această rugăciune avea să fie rostită de însuși episcopul Miron Cristea al Caransebeșului în fața catedralei din Alba Iulia. Autorul ei este consilierul cultural de pe atunci al eparhiei Aradului, dr. Gheorghe Ciuhandu²⁰

Prin urmare se poate afirma că „Biserica și Școala” și-a făcut cunoscute ideile adevărate în care credea abia spre sfârșitul anului 1918, înainte de 1 decembrie. În articolul „Către Națiunea română”²¹, este exprimată bucuria victoriei aliaților și posibilitatea liberei alegeri de către români a drumului pe care vor să-l urmeze. În următoarele numere a revistei apare conținutul

¹⁸ „Biserica și Școala”, Anul XLIII, nr. 47, 1918, p. 2.

¹⁹ „Biserica și Școala”, Anul XLIII, nr. 47, 1918, p. 2.

²⁰ Gheorghe Lițiu, *Rugăciunea de la Alba Iulia*, în „*Mitropolia Banatului*”, An XVIII (1968), nr. 10-12, p. 683.

²¹ *Către Națiunea română*, în „Biserica și Școala”, Anul XLIII, nr. 44, 1918, p. 1.

manifestului istoric intitulat *Către popoarele lumii*.²² În acest manifest frunțașii români arădeni au avut o atitudine dură față de autorități condamnând „vremurile de opresiune maghiară și orice unire sau alipire la Ungaria”, exprimând „năzuința neamului românesc de libertate și unire pe veci cu România”.

Ulterior evenimentul unirii Transilvaniei cu România, era prezentat în paginile revistei arădene la adevărata sa valoare istorică. Adunarea națională de la Alba Iulia, a ținut mai multe numere la rând prima pagină. Rezoluțiunea Adunării Naționale de la Alba-Iulia²³, structurată pe nouă puncte, a fost publicată chiar pe prima pagină a revistei, exact în forma în care a fost prezentată la Alba Iulia.

În următoarele numere ale periodicului arădean își găsea ecoul, pe cuprinsul mai multor pagini, (până în cele mai mici detalii), Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. Este amintit cu mândrie faptul că publicistul arădean Vasile Goldiș, un luptător pentru realizarea unității naționale, a citit proiectul de rezoluțiune, exclamând în final „Trăiască România Mare” dar deopotrivă sunt amintiți și alți vorbitori printre care: Dr. A. Vaida, episcopul Demetrie Radu, episcopul Ioan, Iuliu Maniu ș.a. Iar în final era anunțată formarea Marelui Sfat Național, eveniment primit cu unanimitate.²⁴

Nu mai puțin lipsită de importanță socotim a fi prezentarea slujitorilor Bisericii arădene participanți la Alba Iulia mai mulți, între care unii de drept, alții aleși, iar alții reprezentând diferite instituții locale. Clericii arădeni care au participat de drept au fost: episcopul Ioan I. Papp și protopopii: Fabrițiu Manuilă (Lipova), Patrichie Țiurca (Vinga), Procopie Givulescu (Radna), Traian Vățianu (Arad), Dimitrie Barbu (Chișineu-Criș), Mihai Leucuța (Șiria), Ioan Gorgea (Ineu), Florian Sorin (Buteni) și Cornel Lazăr (Hălmagiu). Gheorghe Ciuhandu a reprezentat „consistoriul”, Teodor Botiș a reprezentat Institutul Teologic, iar profesorul-diacon Sabin Evuțianu a fost reprezentantul Preparandiei. Dar clerici arădeni care au participat la Adunarea Națională de la Alba Iulia au fost și între cei 5 delegați care erau aleși de fiecare cerc electoral și prevăzuți cu „credențiale”. Dintre aceștia sunt menționați: Lazăr Iacob (cercul electoral Arad), Iosif Manția (Ineu), Mihail Cosma (Râpsig), Romulus Ganea (Pecica), Romulus Nestor (Nădlac), Iancu Ștefănuț din Mân-

²² *Către popoarele lumii*, în „Biserica și Școala”, Anul XLIII, nr. 46, 1918, p. 1.

²³ *Rezoluțiunea Adunării Naționale de la Alba-Iulia*, în „Biserica și Școala”, Anul XLIII, nr. 47, 1918, p. 1.

²⁴ *Marea Adunare de la Alba-Iulia*, în „Biserica și Școala”, Anul XLIII, nr. 49, 1918, pp. 1-2.

druloc (Radna), Aurel Sebeșan din Felnac (Aradul Nou) și Nicolae Vulpe din Jadani. Au mai fost prezenți din proprie inițiativă și alți preoți arădeni, ca de exemplu: Vasile Debău din Lipova, Vasile Deheleanu din Ususău, ș.a. Tinerimea universitară arădeană a fost reprezentată de 4 studenți, dintre care 2 - Ștefan Miu și Emil Petrovici reprezentau Societatea Studenților de la Institutul Teologic Greco-Ortodox Român din Arad.²⁵

Se conturează astfel ca o evidență faptul că munca îngemănată realizată prin strădania oamenilor providențiali pe care Dumnezeu a îngăduit a activa în cetatea Aradului, pentru a se integra în misiunea complexă, pe altarul bisericii și a școlii, era așadar deosebit de complexă. Ca exemplu stă până și numai osteneala depusă în susținerea acelei puternice dar abile rezistențe în fața încercărilor insistente a guvernului maghiar de a se amesteca brutal în încercarea de a transforma și deznaționaliza națiunea română. Dovadă stau zecile de mii de pagini editate în colecțiile tipărite la Arad.

Privind retrospectiv se desprinde constatarea că munca depusă de oamenii care au activat în instituțiile întemeiate de străvechea eparhie a Aradului, având conștiința împăcată că au făcut tot ceea ce a fost omenește posibil pentru ca prin luminarea și ridicarea poporului să se ajungă la crearea cadrului necesar și ulterior la însăși împlinirea idealurilor de veacuri ale românilor, prin înfăptuirea unificării statale, este imperativ necesar a fi cunoscută de contemporanii participanți la momentul istoric al sărbătoririi centenarului Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918. Doar cunoscând frământările și zbuiciumul acelora care erau socotiți ca străini în propria lor țară, ai posibilitatea să înțelegi cum îndrumătorii de suflet și neam ai acelei timpuri s-au implicat cu toată ființa lor pentru a se ajunge la momentul în care să fie posibil a se exclama: TRĂIASCĂ ROMÂNIA MARE!

²⁵ A. Cosma, *Biserica Română din Banat și Unirea de la Alba Iulia*, în „Mitropolia Banatului”, Anul 1968, nr. 10-12, pp. 605-608.

PROIECTUL-PROGRAM PRIVIND EDITAREA FOII PERIODICE LUMINA. PREZENTARE ȘI EVALUARE ISTORICĂ

Protos. Lect. Univ. Dr. Nicolae M. Tang

Abstract

The present study treats the project-program regarding the foundation of an official journal of Dioceses of Arad in the second half of the XIX century.

Keywords

Diocese of Arad, ecclesiastic press, Lumina journal, project-program

1. Preliminarii

Istoria presei locale trebuie să consemneze cu obiectivitate aportul pe care Biserica Ortodoxă din această parte de țară, mai precis, Eparhia Aradului, îl are în înființarea organelor de presă, în menținerea unei presei românești locale și în ultimă instanță, în crearea unei tradiții în ceea ce privește jurnalismul ca gen informativ și formativ. Începuturile publicisticii arădene sunt legate de Preparandia și Institutul Teologic din Arad. După deschiderea Preparandiei (1812) autoritățile școlare intenționează înființarea unui ziar românesc prin intermediul căruia să fie puse în circulație

activitățile culturale, precum și ideile naționale. Dezideratul acesta se împlinește începând cu anul 1869 când apare revista *Speranța*, foaie literară și bisericească, aparținând „Societății de lectură a teologilor români din Arad”, societate înființată în anul 1867 de către elevii Institutului Teologic arădean, sub îndrumarea profesorului Miron Romanul. Deși au mai fost încercări timide de publicare a unei reviste în limba română, precum *Almanahul Muguri* (30 mai 1859), redactat de Mircea V. Stănescu, sau revista șapirografiată *Curcubeul* (1861), scoasă de studenții teologi arădeni, revista *Speranța* rămâne cea dintâi publicație periodică românească din Arad¹.

Cel de-al doilea periodic din istoria eparhiei Aradului este *Lumina*, „foaie bisericească, scolastică, literară și economică”. Deși apariția ei este relativ scurtă (1872-1875), reușește să fie un adevărat laborator al conștiinței naționale a românilor și un factor de culturalizare. În paginile ei regăsim frământările cultural-naționale ale românilor, dar și probleme bisericești și școlare. Toate acestea au modelat conștiințele românilor, angajându-i în lupta de emancipare națională și de păstrare a credinței ortodoxe și a limbii române².

Redactorii acestei reviste au fost: revizorul școlar dr. Georgiu Popa (1872-1873), profesorul de teologie Iosif Goldiș (1873-1874) și Vicențiu Manga (1874-1875) și el profesor la Institutul Teologic din Arad. Apărută în data de 1/13 august 1872, revista oficială a eparhiei Aradului își va înceta

¹ Despre începuturile publicisticii arădene, vezi: Vasile Popeangă, *Presa pedagogică din Transilvania (1860-1918)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1966, pp. 68-74; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, Pr. Dr. Gheorghe Lițiu, Prof. Dr. Vasile Popeangă, Dr. Ioana Cristache-Panait, Dr. Radu Popa, *Episcopia Aradului. Istorie. Viață culturală. Monumente de artă*, Editura Episcopiei ortodoxe române a Aradului, Sibiu, 1989, p. 135; Pr. dr. Pavel Vesa, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități (1706-1918)*, Editura Presa Universitară Clujană, Cluj-Napoca, 2006, pp. 356-358; Lect. univ. dr. Marcel Tang, „Redacția periodicii *Biserica și Școala* și legăturile acesteia cu profesorii teologiei arădene (1877-1948)”, în volumul: „*Biserica și Școala*” – 140 de ani de istorie și cultură ecleziastică la Arad, coordonatori: Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja Pr. Conf. Dr. Lucian Farcașiu Pr. Conf. Dr. Caius Cuțaru, Editura Arhiepiscopiei Aradului, Arad, 2017, pp. 243-244.

² Prezentarea acestui periodic o regăsim în: Roman Ciorogariu, *Din trecutul revistelor și ziarelor de la noi: Speranța (1869), Lumina (1872), Biserica și Școala (1877) și Tribuna (1884-1912)*, Biblioteca ziaristică, Arad, 1934, pp. 8-9; Gheorghe Perva, *Cărți și publicații vechi. Primele exemplare din Lumina*, în „Mitropolia Banatului”, anul XII (1962), nr. 9-10, pp. 554-557; V. Popeangă, *Presa pedagogică din Transilvania*, pp. 98-104; Prof. Dr. Vasile Popeangă, *Mărturii privind lupta românilor din părțile Aradului pentru păstrarea ființei naționale prin educație și cultură (1784-1918)*, Arad, 1986, p. 30; M. Păcurariu, Ghe. Lițiu, V. Popeangă, I. Cristache-Panait, R. Popa, *Episcopia Aradului*, p. 135; P. Vesa, *Episcopia Aradului*, pp. 359-360.

existența, din motive financiare, în data de 29 iunie/11 iulie 1875. Atât redactorii cât și colaboratorii acestora reușesc să publice, încă de la începuturile revistei, articole de pedagogie, știri despre viața școlară din părțile Aradului, Banatului și Bihorului, instrucțiuni referitoare la planul de învățământ, manuale și examene, dar și studii și articole, legate de viața bisericească din Transilvania și din hotarele eparhiei Aradului, hotărâri și proiecte dezbătute în ședințele Sinodului eparhial. Informațiile utile din acea vreme dădeau ziarului nota de noutate. Unul dintre cei mai importanți colaboratori ai ziarului a fost binecunoscutul scriitor Ioan Slavici.

Apariția unei astfel de publicații a ridicat destule controverse și discuții, mai ales în mediile politice dualiste, dar și o angajare majoră a elitelor culturale și bisericești în promovarea unui periodic românesc, ținând seama de limitările sociale și culturale impuse românilor în cea de-a doua jumătate a sec. XIX, mai ales după instaurarea regimului politic dualist. Prezentarea contextului și a condițiilor în care a apărut periodul eclesiastic *Lumina* va desluși, în parte, lupta și străduințele românilor de a avea presă românească, de a facilita transmiterea de informații românilor de pretutindeni. De aceea, prezentarea și analiza proiectului-program privind înființarea ziarului *Lumina*, o găsim oportună, în plus, lămurind multe aspecte și probleme apărute în numerele sale.

2. Prezentarea proiectului-program privind editarea foii *Lumina*

Sinodul eparhial din anul 1872 a luat în dezbateră un proiect-program privind apariția și editarea unei foi periodice, în limba română, care să devină organul de presă oficial al eparhiei Aradului. Ședințele Sinodului s-au ținut în catedrala episcopală din Arad, în perioada 23-28 aprilie, însumând șase ședințe. Președinția generală a sinodului a fost deținută de episcopul diecezan din acea vreme, Procopie Ivașcovici (1853-1873), secretar general fiind Pavel Rotariu. Fiecare ședință avea un președinte și un secretar separat, în funcție de problemele dezbătute. Ca și un adaos la ședințele Sinodului și a problemelor dezbătute în cadrul lor, apare acest proiect-program, asupra căruia ne-am îndreptat atenția în studiul de față.

Proiectul-program este redactat în 14 articole și este intitulat *Proiect de program pentru editarea unei foi periodice, ca organ oficial al eparhiei române gr. or. arădene*, fiind un adaos la protocoalele sinodale cu nr. 80. Proiectul este publicat în Protocolul ședințelor Sinodului eparhial, din anul 1872. Pentru originalitatea textului, dar și pentru o eventuală cercetare mai

amănunțită a celor doritori, adăugând la aceasta și accesibilitatea deloc facilă la documentul în sine, redăm textul proiectului așa cum îl găsim tipărit în Protocoalele ședințelor Sinodului eparhial³.

PROIECT DE PROGRAM

pentru editarea unei foi periodice, ca organ oficial
al eparhiei române gr. or. arădene
(adaos la Nr. de prot. sinod. 80)

1

În anul curent solar 1872, va intra în viață o foaie periodică, ca proprietatea și organul oficial al eparhiei arădene, sub titlul: *Lumina. Foaie bisericească, scolastică, literară și economică. Organul oficial al eparhiei române gr. ort. arădene.*

2

Foaia va ieși în editura episcopiei diecezane de comun de două ori în săptămână, pe o coală mică, în format foliu, sub redacțiunea unui membru consistorial sau a altui individ calificat și însărcinat cu aceasta prin consistoriul diecezan plenar din Arad.

3

Cuprinsul foi va fi:

a) În partea oficială: ordinațiunile normale în textul autentic, precum și alte publicații oficiale netaxabile, care se dau de la vreo autoritate bisericească ori scolastică.

b) În partea științifică: articole instructive și disertații din diferitele ramuri ale științelor; cuvântări ocazionale, ori elaborate și discursuri de valoare în sfera literaturii bisericești, precum și asupra drepturilor organizării și administrării bisericii și școlii.

c) O rubrică separată va fi deschisă pentru corespondența de interes public, care să înfățișeze momentele mai considerabile din viața și societatea noastră bisericească, cu deschiderea terenului politic.

d) Altă rubrică va fi menită pentru știri și noutăți mai mărunte sub titlul *Varietăți* în care cu deosebire vor ocupa strămutările întâmplare în statutul personalului bisericesc și scolastic.

³ *Protocolul ședințelor ținute din partea Sinodului Eparhial al diecezei române greco-orientale arădene, în anul 1872, Tipografia lui Ștefan Gyulai, Arad, 1872, pp. 71-75.*

e) Foaia se va încheia cu o rubrică destinată pentru publicațiile taxabile, unde se înțelege mai ales publicările de concursuri și citări edictale, în fine anunțuri și înștiințări, ce nu stau în contradicție cu spiritul unei foi de această natură.

4

Foaia *Lumina* nu poate publica atacuri directe contra discuțiilor congresului național, sinoadelor eparhiale și contra mesururilor acelor consistorii eparhiali, ale cărora organ oficial este ea.

5

Publicațiile oficiale au putere obligatorie pentru toate organele subalterne și pentru toți, pe care îi privesc acelea.

6

Comunele bisericii sunt datorate a prenumera foaia oficială din mijloacele lor proprii.

De asemenea se așteaptă, fiind interesul și necesitatea evidente, ca fiecare protoprezbiter și preot, inspector școlar și învățător confesional să prenumere această foaie.

7

Prețul și prenumerația pentru comune se statornicește în două clase; adică pentru comunele de o stare materială mai bună cu 6 fl. pentru cele mai sărace cu 4 fl. la an; iar pentru particulari prețul de a rondulu este de 6 fl. la an; însă preoților și învățătorilor cu donații prea slabe, foaia se va da cu 4 fl. iar în caz de totală sărăcie și gratis, pe lângă anticiparea portului poștului.

8

Clasificarea comunelor și a salariului preoților și învățătorilor o vor face respectivele consistorii și o vor transpune la editura foii, care e autorizată a acorda favoruri comunelor, preoților și învățătorilor după dispoziția domnului președinte.

9

Pentru publicațiile, ce cad sub taxă, afară de taxa timbrului se va răspunde la fondul foii o taxă de inserțiune care din timp în timp o defige consistoriul arădean plenar cu băgare de seamă, ca aceea să fie cât se poate mai moderată.

10

Redactorul e responsabil față cu autoritățile de presă și cu consistoriul, respectiv prezidiul consistorial. Consistoriul plenar pentru timpul cât nu este adunat, deleagă lângă președinte patru membri, dintre care doi cel puțin, cu președintele vor forma comisiunea redacțională, care în cazuri de lipsă va controla redacțiunea.

11

Redactorul se va prevedea cu o retribuție regulată și corespunzătoare lucrului său.

12

Spesele (cheltuielile-n.n.) se vor împrumuta din rubrica cheltuielilor neprevăzute ale consistoriului, iar la caz de necesitate, din alt fond disponibil.

13

Încetarea foii din cauze interne se poate întâmpla numai pe temeiul unui concluz al sinodului eparhial.

14

Din partea senatului episcopesc al Aradului se va da socotă sinodului despre venituri și cheltuieli; iar câștigul se va adăuga la fondul diecezan.

3. Analiza istorică a proiectului-program. Conotații culturale și sociale

Cele 14 puncte ale proiectului-program definesc statutul și direcțiile acestei foii care urma să apară, nivelul la care era perceput în epocă un astfel de periodic, precum și așteptările celor care au gândit un astfel de program de culturalizare prin presă, impactul pe care l-a avut proiectul inițial în societatea românească din a doua jumătate a sec. XIX. Primul punct definește statutul periodicei. Periodica va fi organul de presă oficial al eparhiei Aradului, un lucru inedit în istoria acestei eparhii. De asemenea, stabilește și numele periodicei, cu un subtitlu care va descrie specificul acestei foi. Ziarul va purta sugestivul nume de *Lumina*, făcându-se, desigur, aluzie la iluminarea prin cultură și presă a națiunii române, națiune care trebuia integrată în noile curente europene de iluminare a popoarelor prin cultură și

prin tipărituri. Suntem într-un secol cu profunde mutații sociale și culturale, mutații care vor conduce spre eliberarea națiunilor de sub stăpâniri străine și posibilitatea de a-și decide singure soarta. Subtitlul „foaie bisericească, scolastică, literară și economică”, stabilește precis cele patru direcții de publicare care vor defini cuprinsul periodicului. Se vor publica articole cu caracter bisericesc și teologic, legate de viața bisericească din eparhie; articole cu caracter pedagogic, legate de viața școlară din cuprinsul eparhiei; articole cu caracter literar, dezvoltându-se prin aceasta accesul la cultură și literatură și articole legate de viața pragmatică a românilor din cuprinsul diecezei arădene⁴.

Punctul 2 al proiectului-program stabilește frecvența apariției periodicului și anume de două ori pe săptămână, ceea ce se va și întâmpla, ziarul apărând în fiecare zi de joi și de duminică. Redacția foii trebuia încredințată unei persoane calificate, asupra căreia să cadă de acord toți membrii Consistoriului eparhial. În aceste condiții, Consistoriul încredințează redactarea ziarului inspectorului școlar, asesor și deputat eparhial, dr. Georgiu Popa, personalitate de mare anvergură în acea perioadă⁵.

Punctul 3 detaliază cuprinsul foii. În partea oficială a revistei se va publica diversele hotărâri ale Centrului eparhial, cu privire la viața bisericească sau școlară, circulare sau chiar anunțuri de importanță națională. În partea științifică a foii se va publica articole instructive sau studii, discursuri ori cuvântări ocazionale. O altă rubrică a revistei va cuprinde articole cu caracter politic, de interes național, pentru informarea corectă a românilor în ceea ce privește destinele nației române. O rubrică va fi desemnată diverselor anunțuri și noutăți și se va intitula *Variatăți*. În sfârșit, revista va putea publica și anunțuri publicitare, dar care să nu contravină conținutului general al revistei și al orientării acesteia⁶. Privind evoluția ulterioară a revistei putem constata că aceste direcții stabilite în proiectul-program s-au îndeplinit întocmai. Colaboratori de seamă, cum ar fi Ioan Slavici, dr. Vasici sau prof. Bartolomeu Baiulescu vor publica articole cu caracter pedagogic și me-

⁴ *Protocolul ședințelor ținute din partea Sinodului Eparhial al diecezei române greco-orientale arădene, în anul 1872, p. 71.*

⁵ *Protocolul ședințelor ținute din partea Sinodului Eparhial al diecezei române greco-orientale arădene, în anul 1872, p. 71; G. Perva, „Cărți și publicații vechi. Primele exemplare din Lumina”, p. 554.*

⁶ *Protocolul ședințelor ținute din partea Sinodului Eparhial al diecezei române greco-orientale arădene, în anul 1872, pp. 71-72.*

todic, ba chiar și de igienă școlară, oferind învățătorilor și preoților înfirmații atât de necesare în vederea organizării actului educațional⁷.

În ce privește caracterul național al foii vedem că acesta s-a afirmat cu tărie pe tot parcursul existenței acestui periodic. De pildă, la moartea lui Avram Iancu sunt consemnate în detaliu funeraliile marelui erou național⁸. La fel, la moartea marelui mitropolit Andrei Șaguna două numere consecutive vor consemna toate detaliile privitoare la acest trist eveniment: telegrame, circulare, programul funeraliilor, precum și un frumos portret în creion al mitropolitului românilor transilvăneni⁹. Teologi de renume din epocă, precum Vicențiu Mangra sau Iosif Goldiș, vor publica articole cu conținut teologic, dar și articole referitoare la arzătoarea problemă a despărțământului ierarhic sau cu referire la Statutul organic.

Putem concluziona în ceea ce privește conținutul acestei reviste, că aceasta avea o parte oficială rezervată actelor și documentelor emise de forurile bisericești superioare și o parte neoficială consacrată rubricilor de știință, cultură, teologie, știri, corespondență și interes public¹⁰.

Punctul 4 pune la adăpost această revistă, prin interzicerea publicării unor articole care contraveneau intereselor bisericești și naționale, ținând cont de faptul că această publicație îndeplinea rolul unui organ de presă oficial¹¹.

Punctul 5 conferea o autoritate exclusivă documentelor publicate în paginile acestui periodic, întărind totodată și autoritatea acestui ziar ca organ oficial al eparhiei Aradului¹². Aceste măsuri legislative erau necesare ținând cont de cadrul social și politic. Cei care au gândit o asemenea publicație nu și permiteau să facă nicio greșală, care ar fi putut dărmăna tot ceea ce au clădit elitele naționale românești, politice, bisericești și culturale, în vederea emancipării românilor, în vederea dobândirii unor drepturi firești.

Punctele 6, 7, 8 și 9 clarifică problema financiară și de întreținere a acestei publicații. Fiecare parohie avea obligativitatea de a se abona la această revistă, în plus, de a o pune și la îndemâna învățătorului. Prețul era stabilit în

⁷ V. Popeangă, *Presa pedagogică din Transilvania*, pp. 99-100.

⁸ „Lumina”, anul I (1872), nr. 6, p. 25.

⁹ „Lumina”, anul II (1873), nr. 34 și 35, pp. 165-172.

¹⁰ P. Vesa, *Episcopia Aradului*, p. 359.

¹¹ Vezi: *Protocolul ședințelor ținute din partea Sinodului Eparhial al diecezei române greco-orientale arădene, în anul 1872*, p. 73.

¹² Vezi: *Protocolul ședințelor ținute din partea Sinodului Eparhial al diecezei române greco-orientale arădene, în anul 1872*, p. 73.

funcție de statutul parohiei. Pentru parohiile mari și cu posibilități materiale, prețul era de 6 florini pe an. Pentru parohiile mici prețul era de 4 florini, iar pentru parohiile și învățătorii cu posibilități materiale minime, ziarul se oferea gratuit¹³. Se observă o grijă sporită pentru difuzarea acestui periodic. Indiferent de condițiile materiale ale preotului sau învățătorului din parohiile diecezei arădene, ziarul se primea. Centrul eparhial era conștient că un astfel de ziar trebuia să ajungă în toată eparhia, indiferent de opreliștile materiale sau financiare. Așadar, responsabilitatea organelor bisericești era maximă, bine știind rolul pe care cuvântul tipărit îl poate juca în emanciparea unui popor.

Punctele 10 și 11 tratau problema redactorului. O problemă esențială în tipărirea, continuitatea și calitatea unei publicații. Redactorul era responsabil de tot ceea ce se publica în paginile revistei. Deducem de aici grija autorităților bisericești de a avea un redactor responsabil, dar și cultivat din toate punctele de vedere. Așa se explică prezența unor nume celebre din epocă la conducerea acestui periodic: Georgiu Popa, Iosif Goldiș, Vicențiu Mangra. În cazul absenței redactorului sau a demisionării acestuia, conducerea și editarea ziarului era preluată de către un comitet format din cinci membrii, comitet stabilit de Consistoriul eparhial. Redactorul va fi remunerat cu o sumă stabilită, iar cheltuielile neprevăzute se vor acoperi din fondul Consistoriului eparhial¹⁴.

Punctul 13 se referă la suspendarea publicației. Doar Sinodul eparhial va putea decide încetarea publicației, lucrul acesta subliniind încă odată autoritatea deplină a forurilor bisericești superioare asupra acestei publicații, publicație care îndeplinea rolul de organ oficial eparhial¹⁵.

Punctul 14 și cel din urmă, stabilește evidența veniturilor și cheltuielilor privitoare la întreținerea acestui periodic, evidență care va fi ținută de un comitet episcopesc, care la rândul-i va prezenta situația financiară, Sinodului eparhial. Veniturile dobândite din comercializarea periodicului eparhial se vor depune în fondul diecezan¹⁶.

¹³ Vezi: *Protocolul ședințelor ținute din partea Sinodului Eparhial al diecezei române greco-orientale arădene, în anul 1872, pp. 73-74.*

¹⁴ Vezi: *Protocolul ședințelor ținute din partea Sinodului Eparhial al diecezei române greco-orientale arădene, în anul 1872, pp. 74-75.*

¹⁵ Vezi: *Protocolul ședințelor ținute din partea Sinodului Eparhial al diecezei române greco-orientale arădene, în anul 1872, p. 75.*

¹⁶ Vezi: *Protocolul ședințelor ținute din partea Sinodului Eparhial al diecezei române greco-orientale arădene, în anul 1872, p. 75.*

4. Concluzii

Elaborarea unui astfel de proiect-program pune în evidență responsabilitatea majoră a forurilor bisericești superioare, în ceea ce privește educația și culturalizarea poporului de rând prin tipărituri. Faptul că acest proiect-program prevedea cu minuțiozitate fiecare element care alcătuia editarea, tipărirea și difuzarea unei foi eparhiale, arată grija scaunului episcopal față de românii din aria de păstorire.

Diversitatea rubricilor revelează larga adresabilitate a foi eparhiale. Toate păturile sociale trebuia să aibă acces la acest ziar și, mai mult, să se ajungă la o emancipare a populației românești prin intermediul acestuia. Prin articolele publicate, mai cu seamă cele cu caracter pedagogic, se va ajunge la o emancipare a școlilor populare, la organizarea lor mai temeinică, precum și la ridicarea nivelului învățământului.

Articolele de morală, didactică, metodică ori cele care priveau viața organizatorică a Bisericii românești din Transilvania, precum și cele cu un conținut teologic mai elevat, toate prevăzute în proiectul program, aveau să lărgescă mult viziunea și sfera de cunoaștere, în primul rând, a teologilor, a preoților, inspectorilor școlari și a învățătorilor, principalii factori de educație a populației.

Redactorii și colaboratorii acestui ziar au fost în permanență preocupați de probleme majore cu care se confrunta societatea românească din cea de-a doua jumătate a sec. XIX. Proiectul definea clar statutul redactorului, tocmai în ideea de a responsabiliza pe cei care publicau și editau periodicul eparhial.

Prin acest proiect-program se doare definirea clară și precisă a ceea ce trebuia să fie un periodic oficial al unei eparhii ortodoxe românești, în contextul stăpânirilor străine, atât administrativ-teritoriale, cât și bisericești. Astfel că, prin ziarul *Lumina* Sinodul eparhial și toate instituțiile dependente de acesta, dispuneau de un organ de presă menit să fie vocea oficială a Sinodului eparhial, dar și a Consistoriului eparhial și a Senatului școlar, instituții cu rol major în educarea și emanciparea românilor, emanciparea de ordin național, cultural și bisericesc, care va conduce la afirmarea românilor ca națiune cu drepturi depline, liberă și capabilă să-și decidă singură destinul și traiectoria existențială.

EVERGHETINOSUL – ÎNDRUMĂTORUL CELOR CE SE MÂNTUIESC

Pr. Lect. Univ. Dr. Ioan Lazăr

Abstract

Transmitting the teaching from Abba to disciple it is specific to Eastern Tradition. This practice experienced, during time, also shortcomings, due to the lack of abbots who to accept guiding the young ones. Either living in family or monastery, the human person searches for the peace of the soul, grafting himself on the Fathers' ghost, which we find in their writings and in the texts describing their life and ascesis. A synthesis of the life and of the thinking of several Fathers has been done in the collection of texts known under the name of Everghetinos. Paul, descendant of a rich family from Constantinople, retires himself from world on June 1049 on a family's property, located on a hill, at ca. 3 kilometers West from the capital city, founding a monastery in the honor of Lord's Mother, the Benefactress. He was followed by a few brothers, and together they built a church and few cells, and then he took care of the smooth running of the congregation and especially in what regarded the spiritual living. His care for spiritually guiding the ones who lived together with him, determined him to compose a guiding book for ascesis, which he called Everghetinos, having the complete name as: "Collection of godlike speeches and teachings of the God bearer Holy Fathers, gathered from the whole instilled by God Scripture, composed by Paul in a decent and appropriate manner, all pious monk and founder of the Most Holy Birth Giver of God, the Benefactress – this book being also called Everghetinos.

Keywords:

Everghetinos, Guide, Holy Fathers, Paul the Monk.

Nevoia de îndrumător

Omul fie că trăiește în familie sau în mănăstire, simte chemarea la desăvârșire, simte nevoia de liniștire a sufletului. Această liniște se dobândește numai prin viață sfântă, viață îndrumată de duhul Părinților Bisericii, duh pe care îl găsim în scrierile lor, în viața și nevoințele lor. O sinteză a vieții și gândirii multor Părinți a fost cuprinsă în culegerea de texte cunoscută sub numele de Everghetinos¹. Cartea *Everghetinos*, este scrisă de un monah, pentru a fi de folos celor ce se nevoiesc pe calea mântuirii și nu au alături în toată vremea, un bătrân sfânt, care să le îndrume pașii. Acest monah pe nume Pavel, s-a nevoit în lume și doar cu câțiva ani înainte de sfârșitul său s-a retras departe de zgomotul lumii, și-a întemeiat propria mănăstire, în care s-a nevoit el și câțiva ucenicii lui. El știa că drumul prin învățături e lung și anevoios dar prin pilde e scurt și neted. De asemenea știa, că Părinții Bisericii au cugetat bine și au văzut cu ochii minții cursele și ispitele acestei lumi, înțelegând pricinile patimilor, pe care apoi le-au descris în amănunt în scrierile lor, pentru folosul tuturor. A simțit cât de mare e folosul ce vine din aceste pilde de viațuire creștină, nevoindu-se el însuși după chipul lor, alegând isihia, nevoindu-se cu împlinirea virtuților, străduindu-se a le deprinde și a se lăsa modelat de acestea. Pilda sfinților, ne învață să ne ridicăm din tina păcatului și să împlinim lucrarea desăvârșirii, să ajungem la sfințenie. Cuvintele lor, simple, nemeștesugite, au puterea de a-i convinge pe cei care le ascultă, îndreptându-i spre lucrarea virtuților, încredințându-i de aflarea adevărului². Având în cugetul său îndemnul Sfântului Apostol Petru:

„Pe preoții cei dintre voi îi rog ca unul ce sunt împreună-preot și martor al patimilor lui Hristos și părtaș al slavei celei ce va să se descopere. Păstoriți turma lui Dumnezeu, dată în paza voastră, cercetând-o, nu cu silnicie, ci cu voie bună, după Dumnezeu, nu pentru câștig urât, ci din dragoste. Nu ca și cum ați fi stăpâni peste Biserici, ci pilde făcându-vă turmei” (1 Petru 5,1-3).

De asemenea și canoanele Bisericii care îndeamnă ca:

¹ Î.P.S. TEOFAN, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Cuvânt înainte la *Everghetinos*, vol. 1, Sfânta Mănăstire Vatoped, Muntele Athos, 2011.

² Sfântul Nicodim Aghioritul, Prolog la *Everghetinos*, vol 1, Ediția Sfânta Mănăstire Vatoped, Muntele Athos, 2011, p. 7.

„Proestoșii bisericilor trebuie să învețe, în toate zilele și mai ales în duminici întreg clerul și poporul cuvintele dreptei credințe, culegând adevărurile și îndrumările din Sfânta Scriptură, fără a trece peste hotarele dogmelor deja puse, sau peste tradiția Sfinților Părinți. Și dacă s-ar întâmpla vreo nedumerire scripturistică, aceasta să nu se interpreteze altfel, decât așa cum au expus-o părinții luminători și învățători ai bisericii în scrierile lor. Mai bine să-și agonisească cinstea de învățător, predicând din cuvântările lor, decât să alcătuiască cuvântări personale răătăcindu-se de la adevăr, din pricina nepriceperii. Pentru ca prin învățatura susnumiților părinți, poporul învățând și cunoscând cele folositoare, precum și cele nefolositoare și vrednice de lepădat își va îndrepta viața spre mai bine și nu va mai cădea în primejdia neștiinței, ci, luând aminte la învățatura cea dreaptă, va fi în stare să înlăture răul lucrând binele mântuirii de frica muncilor celor viitoare” (VI ec. 19)³.

El a întocmit această culegere tocmai pentru a pregăti pe cei ce vor învăța pe alții. Mărturie în acest sens stau temele din volumul al IV-lea al Everghetinosului, despre cei ce sunt datori a învăța pe alții:

„Că nu al tuturor este a învăța, ci numai al celui pus spre aceasta de dumnezeiasca Pronie, ca cel ce a împlinit cele pe care le învață și care și-a biruit patimile; iar cel ce nu și-a biruit patimile, se cade a lua aminte, ca nu cumva, voind să-i zidească pe alții, să se surpe pe sine. Uneori, s-au aflat unii, povățuiți de Duhul Sfânt, buni povățuitori, de care lucru se cuvine a ne minuna, dar nu însă a-l și urma, dată fiind neputința noastră”⁴.

De asemenea la Tema 41 din vol. IV al Everghetinosului, el îndeamnă pe cei ce li s-a poruncit de la Dumnezeu a învăța pe alții, să se sârguiască a-i învăța și a-i întări și pe măsura sârguinței lor, vor dobândi răsplata harului, iar cei ce se lenevesc a învăța pe alți vor avea parte de multe pătimiri⁵. În tradiția răsăriteană, este specifică transmiterea învățăturii de la avva la uce-

³ Arhimandrit Nicodim Sachelarie, *Pravila bisericească*, Ediția a 2-a, Parohia Valea Plopului, 1996, p. 36.

⁴ *Everghetinos*, Volumul IV, Tema 38, transliterare și diortosire Ștefan Voronca, Editura Egumenița 2009, p. 417.

⁵ *Everghetinos*, Volumul IV, Tema 41, transliterare și diortosire Ștefan Voronca, Editura Egumenița 2009, p. 457.

nic. Această practică a avut de-a lungul vremii și unele neajunsuri din lipsa stareților care se învoiau cu îndrumarea celor tineri. Vedem și în cartea Everghetinos, îndemnul către cei bătrâni de a învăța pe alții. Sfântul Ioan, egumenul Raitului, a adresat Sfântului Ioan Scărarul, îndemnul și rugămintea, ca unui mare povățuitor, de a le trimite adevărurile pe care Dumnezeu, I le-a descoperit în contemplațiile sale și îndatoririle vieții monahale și cele de trebuință pentru a dobândi mântuirea în Hristos, pentru a îndruma fără ră-tăcire pe cei ce le vor urma cu adevărat, ferindu-i de orice vătămare⁶. În scrierea sa, Sfântul Ioan Scărarul zice:

„Când vom ieși din Egipt și vom voi să fugim de Faraon, vom avea neapărată trebuință de un oarecare Moise, mijlocitor către Dumnezeu și după Dumnezeu, care, mijlocitor în faptă și în contemplație, să întindă mâinile către Dumnezeu astfel ca cei ce umblă sub călăuzirea Lui să treacă marea păcatelor și să alunge pe Amalec al patimilor. S-au amăgit deci cei ce s-au încrezut într-înșii, închipuindu-și că n-au nevoie de îndrumător. Cei ce au ieșit din Egipt și-au luat călăuză pe Moise, iar cei ce au fugit din Sodoma pe un înger. Cei care au ieșit din Egipt, se aseamănă cu cei ce-și tămăduiesc patimile sufletești prin îngrijirile medicilor. Iar cei ce doresc să se dezbrace de trupul cel ticălos, au trebuință de un înger, sau mai bine de cineva asemănător îngerului, ca să zic astfel, care să le stea într-ajutor. Căci pentru putrezirea rănilor, avem nevoie de un medic foarte priceput”⁷.

Creștinismul primar, avea un caracter inițiativ. Tainele credinței se descopereau prin viu grai, de la dascăl la ucenic, treaptă cu treaptă, puțin câte puțin, cu înaintări și reveniri încete, prevenind căderile. Părinții Bisericii, la rândul lor foști învățăcei, dovedeau măiestrie în a-și apropia sufletul omului și a-l călăuzi spre inima lui Iisus, cu o iscusință pe care nici pe departe nu o au savanții psihologiei. Inițierea se făcea de la om la om, în comuniunea dumnezeiescului dor. Cărțile duhovnicești s-au alcătuit mai târziu, pe îndelete, prin consemnări ale memoriei, prin epistole sau scrieri răzlețe, ale duhovnicilor ce-și îndrumau ucenicii de departe. Prin adunarea acestora s-a născut și Everghetinosul⁸.

⁶ Sfântul Ioan Scărarul, *Scara Raiului*, Trad. Mitropolit Nicolae Corneanu, Editura Amarcord, Ediția a doua, Timișoara, 1997, p. 133.

⁷ Sfântul Ioan Scărarul, *Scara Raiului*, p. 145.

⁸ *Patericul*, Episcopia Ortodoxă Română, Alba Iulia, 1993, p. 5.

Această carte deși scrisă pentru monahi, a adus, aduce și va aduce mult folos duhovnicesc și mirenilor care o vor citi. După cum

„nu există două Evanghelii, una pentru monahi și alta pentru laici, tot așa, nu există două feluri de duhovnicie, una pentru mireni și alta pentru monahi. Inima oricărui om, cât ar fi el de departe de Dumnezeu, pătaș al unei firi căzute și pline de stricăciune, tresaltă în fața cuvintelor sfinte, atunci când simte că sunt autentice; chiar fără vreo pregătire teologică, chiar neduși la biserică, oamenii au nostalgia sfințeniei”⁹.

Dacă un monah în mănăstire are un povățuitor alături, preotul din parohie, de regulă trebuie să se descurce singur și cu viețuirea sa și cu povățuirea credincioșilor. Și unora și altora le este de mult folos această carte numită *Everghetinos*. În Sfântul Munte acestei cărți i se dă uneori un nume îndrăzneț: „jumătate de Bătrân”, ca un semn că, deși relația dintre învățător și ucenic nu poate fi înlocuită de cărți, această carte aproape reușește imposibilul. Într-adevăr, asemenea unui Părinte, ea îmbrățișează toată lumea, de la cel mai îmbunătățit monah până la cel mai delăsător mirean, sau de la cel mai sporit mirean, până la cel mai „lumesc” monah, toți se pot regăsi, în paginile ei, găsind un cuvânt care se potrivește nevoilor lor. Subiectele tratate se potrivesc oricui, în orice loc ar trăi, cu condiția să fie convins că „a muri și a învia împreună cu Hristos” (Romani 6, 8) este singurul lucru pe care merită cu adevărat să-l reușească cineva în viață¹⁰. Necesitatea pregătirii pentru a deveni un bun povățuitor, dar și despre primejdia mărturisirii față de unul nepriceput le vedem din pilda următoare:

Un tânăr monah era luptat de pofta trupească și a mers să se spovedească la un părinte eremit, însă acela, fără să fie obișnuit să primească gânduri de la alții, imediat ce a auzit de spovedania tânărului, s-a tulburat, s-a indignat și l-a numit nevrednic de viața monahală. Monahul își pierduse cu totul îndrăzneala, auzindu-l pe eremit că se exprimă astfel, a căzut în deznădejde și a decis să se întoarcă în lume. Pe drum l-a întâlnit pe Avva Apolon, care avea renume de duhovnic experimentat. Printr-o singură privire pe care i-a aruncat-o, părintele și-a dat seama de tulburarea sufletului său. „Fiule, de ce ești întristat?”

⁹ Arhimandritul Efrem, Egumenul Sfintei și Marii Mănăstiri Vatoped, Însemnare introductivă, la *Everghetinos*, vol. Sfânta Mare Mănăstire Vatoped, 2010, pag. X.

¹⁰ *Everghetinos*, introducere vol. 1, Sfânta Mănăstire Vatoped, Muntele Athos, 2011, p. LIX.

1-a întrebat cu bunătate părintele. Fratele nu i-a dat răspuns. Avva Apolon însă, insista să-1 întrebe cu atât de mult interes, încât la sfârșit i s-a înmuiat inima și i-a mărturisit patima pe care o avea și deznădejdea care i-o provocase cuvintele eremitului. „Fiule, de ce te deznădăjduiești?” i-a spus părintele. „Eu și acum, la vârsta care o am, mai sunt ispitit de astfel de poftă. Întoarce-te la chilia ta și continuă-ți cu îndrăzneală lupta ta. Iubirea de oameni a lui Dumnezeu nu o să te lase fără de ajutor”. Cuvintele de mângâiere ale bunului duhovnic și doctor de suflete, au înaripat iarăși nădejile fratelui deznădăjduit. S-a întors la chilia sa, decis să-și continue lupta, până când îl va cerceta Harul ca să scape de ispita lui. Avva Apolon, după ce a apucat să oprească rătăcirea tânărului, a vrut să îndrepte și lipsa de experiență a eremitului. S-a dus lângă chilia sa și s-a rugat la Dumnezeu să ajungă și el să fie ispitit de aceeași patimă. Nu a apucat de sfârșit rugăciunea și în fața sa a văzut un negru înalt, aruncând săgeți de foc asupra acelui eremit bătrân. Acela, imediat, a început să meargă încolo și înapoi prin chilie, fiind stăpânit de pofta cea nesăbuită. Fără experiență așa cum era, a intrat în confuzie și, neputând foarte mult timp să suporte ispita, a luat același drum spre lume, drum pe care cu puțin timp înainte îl apucase tânărul. Dar din urmă 1-a ajuns Avva Apolon. „Unde mergi atât de întristat, frate?” 1-a întrebat Avva Apolon. Acela, de rușine, nici măcar nu și-a ridicat capul să-i răspundă părintelui. „Întoarce-te la chilia ta, i-a spus poruncitor părintele, și ai grijă la ispitele diavolului. Acesta nu ți-a dat șansa să te lupți cu el, fiindcă nici măcar o zi nu ai reușit să înduri. Iar altădată să nu mai sfătuiești pe altul, dacă tu nu ai experiență și ești neînvățat”. După ce 1-a sfătuit atât cât trebuia, părintele s-a rugat la Domnul și imediat eremitul a scăpat de acea poftă trupească. „Mergi acum la chilia ta, i-a spus părintele, și roagă-L pe Dumnezeu să-ți dăruiască liniște” ¹¹.

Cartea este alcătuită tematic, oferind leacul potrivit pentru fiecare boală. Aceste leacuri duhovnicești au fost folosite de cei ce au dobândit „libertatea” cea întru Dumnezeu, de cei ce sunt vrednici de a învăța și pe alții acest meș-

¹¹ *Noul Everghetinos*, p. 465.

teșug¹². Everghetinosul s-a scris într-o epocă de mari frământări, cu puțin înainte de anul 1054, anul Marii Schisme, când Biserica s-a rupt între Apus și Răsărit. Împăratul Nichifor Fokas (963-969), un om cucernic și nevoitor, având o nostalgie pentru viața monahală, descrie atmosfera monahismului din vremea aceea:

„Văzând acum boala limpede din mănăstiri și din alte sfinte așezăminte, căci boală numesc eu acestă lăcomie, nu știu ce tă-măduire a răului să născocesc, sau cum să pedepsesc lipsa de măsură... Alergând toată ziua să agonisească întinderi nemăsurate de pământ, construcții semețe, turme întregi de cai, boi, cămile și alte nenumărate dobitoace, și-au întors toată purtarea de grijă a sufletului spre acestea, încât călugăria a ajuns să nu se deosebească cu nimic de viața lumească, înnegurată de grijile ei cele multe”¹³.

Cartea Everghetinos încearcă să ofere un răspuns potrivit pentru toți cei osteniți și împovărați care își caută mântuirea sufletului (Matei 11, 28).

Pavel Everghetinosul

Pavel, urmaș al unei familii înstărite din Constantinopol, s-a retras din lume în luna iunie 1049 pe o proprietate a familiei, aflată pe un deal la circa 3 km vest de capitală întemeind o mănăstire în cinstea Maicii Domnului, Binefăcătoarea. El a fost urmat de câțiva frați, a clădit o biserică și câteva chilii și apoi s-a îngrijit de bunul mers al obștii și mai ales de viețuirea duhovnicească. Grijă lui pentru îndrumarea duhovnicească a celor ce viețuiau împreună cu el, l-a determinat să alcătuiască un îndreptar ascetic, pe care l-a numit *Everghetinos* sau denumirea completă

„Adunare de dumnezeiești graiuri și învățături ale de Dumnezeu purtătorilor și Sfinților Părinți, culeasă din toată Scriptura cea de Dumnezeu insuflată, cuviincios și în chip potrivit întocmită de Pavel, precuviosul monah și ctitor al mănăstirii Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu - Binefăcătoarea, zis și Eveghetinos”¹⁴.

¹² Î.P.S. TEOFAN, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Cuvânt înainte la *Everghetinos*, vol. 1, Sfânta Mănăstire Vatoped, Muntele Athos, 2011.

¹³ *Everghetinos*, introducere vol. 1, p. XVII.

¹⁴ Virgil Cândea, *Un dascăl icumenic uitat: cuviosul Pavel Everghetinu*, în „Ortodoxia”, nr II/10, 2010, București, p. 22.

Popularitatea cărții sale, i-a dat și lui numele de Everghetinosul. Despre el, a scris ucenicul său Timotei, succesorul acestuia la egumenie și autor al unui *Typikon* ctitoricesc¹⁵. După descrierea ucenicului său, Cuviosul Pavel a urmărit mai mult primenirea vieții ucenicilor săi, decât zidirea unei mănăstiri mari¹⁶. De aici și preocuparea sa de a alcătui acest îndreptar atât de voluminos pentru acele vremuri. El știa puterea acestor cuvinte ale Sfinților Părinți pentru folosul tuturor și le-a adunat și le-a așezat în capitole și teme, într-o singură carte, pentru a fi mai ușor de cercetat¹⁷. A mai rămas de la Pavel și rugăciunea către Maica Domnului, din Slujba Pavecerniței:

„Rugăciunea aceasta a lui Pavel Monahul Everghetinel din lăcașul Făcătoarei de bine”, al cărei început este: „Nespurcată, neîntinată, nestricată, fără prihană, curată, Fecioară, a lui Dumnezeu Mireasă, Stăpână, care pe Dumnezeu Cuvântul cu oamenii, prin preaslăvită nașterea ta, L-ai unit și firea cea lepădată a neamului nostru cu cele cerești o ai împreunat...”¹⁸.

Calităților duhovnicești și sfințeniei vieții sale se datorează evlavia pe care obștea o avea pentru el. La scurt timp, după adormirea sa, era cinstit ca un sfânt, ținându-se praznic în adevăratul sens al cuvântului, cu priveghere de toată noaptea, descrisă cu amănunțime în *Synaxarion*. Dincolo de acestea, rămâne însă tăcerea și taina. Chiar dacă așezământul monahal nu mai este, cele două opere ale sale mărturisesc despre el peste veacuri: *Katechetikon*-ul și, mai ales, vestitul *Everghetinos*. Prima dintre ele, o culegere de cateheze atribuite lui Pavel, se păstrează în șase manuscrise din diverse biblioteci din lume. Deseori confundată cu catehezele sfântului Teodor Studitul, această lucrare a rămas, din păcate, până astăzi inedită. Catehezele everghetine erau menite a fi citite în fiecare zi a anului și sunt extrase din Părinți, în special din Marile Cateheze ale lui Teodor, pe care autorul are grijă să le curețe de referirile frecvente la persoane și evenimente istorice. Surprinzător, el nu face aici nici o aluzie concretă la viața comunității sale și se mulțumește să laude viața de obște sau să pomenească la modul general virtuțile monahale, fapt care l-a făcut pe J. Leroy, care s-a ocupat de pregătirea publicării lucrării, să emită ipoteza, că această culegere a fost scrisă înaintea întemeierii mănăstirii¹⁹.

¹⁵ *Everghetinos*, Introducere vol. 1, p. XV.

¹⁶ *Everghetinos*, Introducere vol. 1, p. XX.

¹⁷ Sfântul Nicodim Aghioritul, Prolog la *Everghetinos*, vol 1, p. 11.

¹⁸ V. Căndea, *Un dascăl icumenic uitat: cuviosul Pavel Everghetinel*, p. 22.

¹⁹ *Everghetinos*, Introducere vol. 1, p. XXXVII.

În acele vremuri, noțiunea de originalitate a unei lucrări nu era semnificativă pentru bizantini. Atât în *Everghetinos* cât și în *Cateheze*, Pavel are grijă să se conformeze tradiției. El s-a îngrijit ca lucrările sale să își atingă scopul, să îndrume pe cei ce se nevoiesc pe calea urcușului duhovnicesc. Lucrările sale arată o anumită experiență și stare de sfințenie pe care le dobândise autorul de-a lungul vieții sale. Este greu de crezut că în cei cinci ani de la mănăstirea sa, să fi ajuns la o asemenea cunoaștere. Îndeosebi structura *Everghetinosului* arată o cunoaștere temeinică a nevoițelor și îndeosebi a ispitelor și patimilor pe care le întâlnește cel ce se nevoiește. Se poate totuși ca această carte să fie rodul unor preocupări îndelungate a lui Pavel, a unei experiențe duhovnicești dobândită înainte de retragerea sa în mănăstire, din care va rezulta *Everghetinosul*²⁰. Această carte străbătută de duhul patristic și plină de înțelepciune, deși întocmită prin adunarea scrierilor altora, te face totuși să te simți la adăpost de înșelările și rătăcirile care bântuie în „largul” lumii. Pavel a știut de la început ce trebuie să conțină această culegere și s-a folosit de texte pentru a ne împărtăși duhul patristic, ucenicilor săi și a da operei sale, autoritatea Părinților²¹. Pavel a selectat textele cu acest scop bine definit, pe baza unui plan bine organizat. El a căutat să arate calea spre desăvârșire, de la începutul urcușului duhovnicesc până la contemplație, de la chemarea la preoție până la treapta preoției, un manual practic al vieții duhovnicești. Acest manual este alcătuit din patru cărți cu subiecte distincte, compusă fiecare din cincizeci de teme (*Hypotheseis*) în total două sute de teme²². Fără a avea, deci, rigiditatea unor articole de regulament ascetic, temele *Everghetinosului* nu sunt așezate la întâmplare. Citirea lor descoperă acel fir lăuntric, care străbate întreaga lucrare și îi duce pe nevoitori de la începuturile vieții duhovnicești, către curățirea de patimi și dobândirea faptelor bune, cu unele reveniri, ce-și au toate rostul lor, în urcușul duhovnicesc²³.

Planul Everghetinosului

Pavel nu manifestă, preocuparea de a fi exhaustiv, nici în utilizarea surselor, nici în temele tratate, scopul său este de a da obștii sale un program de formare duhovnicească. Prima parte, destinată începătorilor, începe prin îndemnul ca nimeni să nu deznădăjduiască de mântuirea sa, dar nici să nu

²⁰ *Everghetinos*, Introducere vol. 1, p. XXXIX.

²¹ *Everghetinos*, Introducere vol. 1, p. XLVII.

²² *Everghetinos*, Introducere vol. 1, pp. XXXVIII-XXXIX.

²³ V. Căndeia, *Un dascăl icumenic uitat: cuviosul Pavel Everghetinu*, p. 28.

amâne pocăința. Urmând învățătura Sfântului Apostol Pavel, care zice: „*Având nădejdea în Dumnezeu... că va fi învierea morților, și a dreptilor și a nedreptilor. Și întru aceasta mă străduiesc și eu ca să am totdeauna înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor un cuget neîntinat*” (F.A. 24, 15-16), îndeamnă a ne aduce aminte de moarte și de judecată (I, 5-11). Continuă apoi cu descrierea urcușului duhovnicesc, necesitatea depărtării de deșertăciunile lumii (I, 13, 15-16) lepădarea de grijile lumești (I, 17), apropierea de cei îmbunătățiți (I, 18), și necesitatea ascultării (I, 19), mărturisirea gândurilor (I, 20-21), încercările vieții și de râvna de a face binele (I, 25-27), ispitele care uneori apar prin lucrare diavolească (I, 29-30), virtutea răbdării (I, 28), însemnătatea schimei monahale (I, 31-32), ascultarea față de proestos (I, 33-36), și a nu judeca pe învățător (I, 37-38), statornicia (I, 40) primejdiile ce pândesc pe cei ce vor să viețuiască singuri și folosul smereniei (I, 42-50), voia lui Dumnezeu (I, 43), nu este bine a grăi împotriva (I, 42) osândirea de sine (I, 45-46), luarea aminte la modul de a vorbi (I, 48) alegerea veșmintelor (I, 49), râvna pătimășă (I, 50). După ce așează astfel fundamentele vieții duhovnicești, Pavel continuă în cea de a doua carte cu subiectul smereniei (II, 1-2), cu folosul și necesitatea lucrului de mână, fără ca cineva să aibă ceva al său (II, 3-7). Descrie apoi dispoziția sufletească pe care trebuie să o aibă cel ce slujește lui Dumnezeu (II, 8), arătând lucrurile ce pot fi împlinite înaintea rugăciunii (II, 9), stăruința în rugăciune și hotărâtele ceasuri ale rugăciunii (II, 10-12) și ale privegherii (II, 13). Apoi arată primejdia patimii iubirii de sine (II, 14), folosul înfrânării pântecelui (II, 15-24), lupta împotriva plăcerii trupești și a gândurilor necurate (II, 25-31), tânguirea inimii (*pentos*) și lucrarea plânsului (II, 32), ispitele diavolului și a plăcerilor lumești (II, 33), mânia și ținerea de minte a răului (II, 35-42), îndrăzneala și râsul (II, 34), îndelunga răbdare (II, 36-39), iubirea vrăjmașilor (II, 40-42), pomenirea de rău, blestemul, ocară, minciuna (II, 43-46), cuvântul și tăcerea (II, 47), furtul, jurământ strâmb, clevetirea (II, 48-49), îndreptarea unora de către ceilalți (II, 50). A treia carte este consacrată stări lăuntrice pe care nevoitorul trebuie să o cultive. Cartea începe cu îndemnul de a nu osândi (III, 1-2) a nu sminti pe ceilalți (III, 3), a nu judeca (III, 4) a nu avea viclenie și răutate (III, 5), a nu defăima (III, 6), a avea în orice lucrare, buna intenție (III, 7) a lua aminte la conștiință (III, 8), la cercetarea de sine (III, 7-12), akedia (III, 13), boala (III, 14-19) băile publice (III, 16), moartea violentă (III, 17-21), pronia dumnezeiască (III, 22), paza poruncilor (III, 24-25), discreția și slava deșartă (III, 26), prietenia mai marilor lumii (III, 27) dorința de a fi mai presus de ceilalți

(III, 28), primejdia mândriei (III, 29) și a gândurilor de hulă (III, 30), dreapta socoteală (III, 31), mila lui Dumnezeu (III, 32), pricina ispitelor și atitudinea în vremea încercărilor (III, 33-34), harisme și harismatici (III, 35), iubirea, vârful urcușului duhovnicesc (III, 36-42), vorbirea deșartă (III, 43), nu se cuvine a mânca împreună cu cei nebăgători de seamă (III, 45), milostenia cea cuviincioasă (III, 46-48), primirea darurilor (III, 49), depărtarea de cele ce prisosesc (III, 50). Cartea a patra consacră o primă parte etapelor superioare ale vieții duhovnicești. Pentru început se reia tema sărăciei de bună voie și a lăcomiei (IV, 1-3), apoi iubirea față de Dumnezeu (IV, 4), liniștea și dobândirea ei (IV, 5), stăpânirea gândurilor (IV, 6), rugăciunea neîncetată (IV, 8-14), cercetarea temeinică a Scripturilor și lucrarea faptelor bune (IV, 15-16), depărtarea de eretici (IV, 18), discernământul (IV, 19), visele (IV, 20), gânduri, graiuri, fapte și ispite (IV, 21) preafericita nepătimire (*apateia*) (IV, 22) darul teologisirii (*teologia*) (IV, 23), contemplarea (*teoria*) (IV, 24), dumnezeiasca părăsire (IV, 25), vederea duhovnicească (IV, 26), preoția, chemare a lui Dumnezeu (IV, 27), vrednicie și slujire (IV, 27-29), rugăciunea pentru cei adormiți (IV, 30-31), puterea Sfintelor Taine (IV, 32-35), înmormântarea (IV, 36-37), nu este a tuturor a învăța pe alții (IV, 38), ci numai celor care au primit har de la Sfântul Duh, chiar dacă nu sunt preoți (IV, 39), despre păstorul cel bun (IV, 40-50). Finalul abrupt al *Everghetinos-ului* i-a făcut pe unii să creadă că el a rămas neterminat, în ciuda numărului egal de teme cuprinse în cele patru cărți²⁴. Se poate înțelege că scopul lucrării fiind, să îndrume pe cei începători, să suplinească practic lipsa îndrumătorilor din mănăstirea sa, după ce a dat îndrumările pentru preoți, aceștia erau cei ce trebuia să continue lucrarea de îndrumare.

Bibliografia indicată de Pavel este așezată de regulă în următoarea ordine: *Lavsaicon* (sau *Istoria Lausiacă*) a sfântului Paladie; *Dialogurile* sfântului Grigorie cel Mare; *Menologhion-ul* (Viețile Sfinților) sfântului Simeon Metafrastul; *Pateric* (partea I); *Scrierile* sfântului Efrem Sirul (partea I); *Pandectele* sfântului Antioh; *Cuvintele Ascetice* ale lui Avva Isaia; *Scrierile* sfântului Marcu Ascetul; *Cele 100 de Capete despre cunoștință* ale sfântului Diadoh al Foticeei; *Scrierile* sfântului Ioan Casian; *Cuvinte* despre sfintele nevoițe ale sfântului Isaac Sirul; *Scrisorile Duhovnicești* ale sfinților Varsanufie și Ioan (partea I); *Întrebările și Răspunsurile* sfântului Anastasie Sinaitul; *Scrierile* sfântului Maxim Mărturisitorul; *Pateric* (partea a II-a); *Nomocanon*;

²⁴ Macarie Simonopetrul, Introducere *Everghetinos*, vol. 1, pp. LIV-LVIII.

Scrierile sfântului Efrem Sirul (partea a II-a); *Scrisorile Duhovnicești* ale sfinților Varsanufie și Ioan (partea a II-a)²⁵.

Bibliografia folosită arată fidelitatea autorului Everghetinosului față de tradiția patristică autentică. Calitatea textelor alese pentru ilustrarea temelor, precum și asocierea pasajelor teoretice cu exemple practice și cu fragmente pline de înțelepciune împrumutate din *Viețile* sfinților și din *Apoftegme*, explică valoarea acestei cărți, rămasă nedeazămințită atâtea secole. Trebuie însă observat că, în ciuda insistenței sale asupra lecturii Sfintei Scripturi, Pavel nu folosește, nici un citat biblic ca text de sine stătător. Această tăcere trebuie atribuită, probabil, existenței unei alte colecții de pasaje scripturistice folosită în mănăstire. Pe de altă parte, nu a folosit nici un fragment din Părinții Capadocieni sau din Sfântul Ioan Hrisostom, care sunt, temelia doctrinei ortodoxe, nu numai în plan teologic dar și în ceea ce privește fundamentele vieții monahale (în special prin *Regulile* sfântului Vasile). Dacă *Scara* sfântului Ioan Sinaitul este de asemenea omisă, aceasta se explică poate prin faptul că era studiată separat, făcând parte din citirile obligatorii la biserică în timpul Postului Mare. Dacă unii autori au remarcat absența referințelor la Evagrie, Macarie Egipteanul și mai ales la Simeon Noul Teolog, care îi precedase cu puțin lui Pavel și îi era probabil cunoscut, ar fi hazardat să se tragă de aici vreo concluzie cu privire la o eventuală opoziție a *Everghetinos*-ului față de viața mistică și dimensiunea ei harismatică²⁶. *Katchetikon*-ul lui Pavel, conține citate din Evagrie și Macarie, arătând că știa despre lucrările acestor autori și chiar dacă în *Everghetinos* el urmărește îndeobște primele etape ale vieții duhovnicești, scrie și despre *isihie* și *rugăciunea minții* pe care le integrează în viața sacramentală. Rămâne totuși sobru în privința harismelor și amintește doar despre extazul mistic, avertizând asupra primejdiei căutării de viziuni. Scopul lui era îndrumarea elementară a monahilor săi și a lăsat în seama celor experimentați, îndrumarea celor care vroiau să ajungă la stările înalte de viețuire duhovnicească²⁷.

Tipărirea Everghetinosului

Sfinții Macarie și Nicodim au cunoscut valoarea *Everghetinosului* de aceea s-au ostenit cu tipărirea lui. Sfântul Macarie al Corintului, în timpul șederii sale la Athos a găsit în mănăstirea Koutloumousiou un manuscris in-

²⁵ *Everghetinos*, Introducere vol. 1, p. XL.

²⁶ *Everghetinos*, Introducere vol. 1, pp. LII-LIII.

²⁷ *Everghetinos*, Introducere vol. 1, p. LIII.

tegral, pe care, l-a copiat, și l-a trimis lui Nicodim să-l tipărească. Cu prețul unei munci susținute, Nicodim îi va preda textul final în același timp cu cel al Filocaliei și, mulțumită sprijinului financiar al lui Ioannis Kannas, Everghetinosul a fost tipărit pentru prima dată la Veneția în 1783, în același timp cu Tratatul despre deasa împărtășire și la numai un an după Filocalie²⁸. Culegerea este folosită în Muntele Athos, precum și în restul lumii ortodoxe, pentru formarea ucenicilor și pentru citire duhovnicească, fie în mănăstire sau acasă. Prin răspândirea ei în lume este citită de numeroși laici, care se folosesc de ea. Datorită acestui folos pentru toți, Everghetinosul a devenit culegerea ascetică cu mare influență. Cu toate marile distrugerii ale bibliotecilor lumii bizantine, se mai găsesc încă șaiszeci și trei de manuscrise. Dintre acestea, patru sunt date în secolul XI, deci chiar din secolul în care a fost alcătuită culegerea. Dacă, inițial, cartea a fost tipărită într-un singur volum, de 1100 de pagini, mai apoi, ea a fost împărțită în patru volume. Fiecare volum cuprinzând câte cincizeci de teme duhovnicești. Fiecare tema este enunțată de Cuviosul Pavel, cuprinde apoi pasaje și citate patristice specifice acelei teme²⁹.

Traduceri în limba română a Everghetinosului

La puțină vreme după tipărirea sa, Everghetinosul, a fost tradus și tipărit și în limba română la Mănăstirea Neamț, în anul 1797, de către ieromonahul Climent de la Slatina. Această traducere diortosită și revizuită de Ștefan Voronca a fost publicată la Editura Egumenița în 4 volume (2006, 2007, 2008), fiind urmată de o a doua ediție, revăzută, proiectată în două volume în anul 2009 și a treia ediție în patru volume în 2018. La Sfânta Mare Lavră Vatoped de la Muntele Athos, Everghetinosul este în curs de traducere și tipărire în limba română, până în prezent (2018) s-au tradus și tipărit primele trei volume a câte 25 de teme fiecare. La această traducere, s-au ostenit părinții din obstea sfintei mănăstiri, printre care s-a numărat și Alexandru, fiul Valeriei Seciu, precum și profesorii preoți Ion Pătrulescu, Marcel Hancheș și Marius Ivașcu³⁰.

²⁸ *Everghetinos*, Introducere vol. 1, p. XXXVII.

²⁹ Teodor Danalache, *Everghetinosul*, <https://www.crestinortodox.ro/editoriale/everghetinosul-128772.html>

³⁰ Dan Stanca, *Everghetinosul*, în <https://romanalibera.ro/aldine/history/everghetinos-107893>

Concluzii

Cartea *Everghetinos*, este scrisă de un monah, cu gândul de a fi de folos celor ce se nevoiesc pe calea mântuirii și nu au alături, un bătrân sfânt care să le îndrume pașii. Este leac potrivit pentru toți cei osteniți și împovărați monahi sau mireni. Este alcătuită tematic, oferind fiecăruia leacul potrivit pentru fiecare boală. Cuviosul Pavel Everghetinos, știa că drumul e lung prin învățături dar scurt și neted, prin pilde de aceea a selectat aceste pilde și le-a adunat într-o singură carte pentru a fi la îndemâna celor ce au nevoie de o povață și nu au un alături un povătuitor care să le îndrume pașii. Sfinții Macarie și Nicodim au cunoscut valoarea *Everghetinosului* de aceea s-au ostenit cu tipărirea lui în anul 1783. La puțină vreme după tipărirea sa, cartea a fost tradusă și tipărită și în limba română, la Mănăstirea Neamț, în anul 1797, de către ieromonahul Climent de la Slatina. Această traducere a fost de mult folos îndrumării viețuitorilor din mănăstiri. Acest manual de viețuire duhovnicească, are puterea de a schimba vieții chiar și numai prin simpla lectură integrală a lui. Această traducere s-a bucurat în ultimii ani de trei ediții la Editura Egumenița, tocmai datorită folosului duhovnicesc pe care cititorii l-au aflat în această carte. De încheiere consider potrivit sfatul cuviosului Pavel Everghetinosul:

„Nimeni nu trebuie să deznădăjduiască vreodată, chiar dacă a păcătuit mult, ci cu pocăință să aibă nădejde de mântuire”³¹.

³¹ *Everghetinos* vol. 1, tema 1.

REPERTORIUL CORAL BISERICESC – ALEGERE ȘI ALTERNANȚĂ ÎN CURSUL UNUI AN ECLEZIAL

Arhid. Asist. Univ. Dr. Tiberiu Ardelean

Abstract

The choral repertoire is the basis for the musical expression of a choir, whether it be a church choir or not. When analyzing the repertoire of a church choir, we must take into account at least two very important aspects: the place and the time when the repertoire of coral is presented. These two aspects of spatiality, respectively temporality, are dependent or not on one another. When the repertoire of a choir is presented in the church, the liturgical time we are in must be taken into account. If it is not presented in a place of worship, then the liturgical time of Christendom should not be taken into account, with the exception of the period of the Christmas and New Year's carols. This repertoire can be approached only in the time it is devoted to, regardless of the place, either in the church or in a concert hall.

Keywords

The choral repertoire, musical expression, liturgical time, Christmas and New Year's carols.

Repertoriul coral stă la baza exprimării muzicale ale unui cor, fie că este un cor bisericesc sau nu. Atunci când analizăm repertoriul unui cor bisericesc, trebuie să ținem cont de cel puțin două aspecte foarte importante: locul și timpul în care este prezentat repertoriul coral. Aceste două aspecte de spațialitate, respectiv temporalitate sunt dependente sau nu, unul de altul. Când repertoriul unui cor este prezentat în biserică, trebuie ținut cont de timpul liturgic în care ne aflăm. Dacă nu este prezentat într-un locaș de cult, atunci nu trebuie ținut seama de timpul liturgic în care se află creștinătatea, cu o excepție, anume perioada colindelor legate de Nașterea Domnului și de Anul Nou. Acest repertoriu nu poate fi abordat decât în perioada consacrată acestuia, indiferent de loc, fie în biserică, fie într-o sală de concert.

Înainte de a înțelege modalitatea alegerii repertoriului în funcție de timp și spațiu, e necesară o lămurire amănunțită asupra unor denumiri cum ar fi: timp liturgic, an bisericesc-liturgic, respectiv perioade liturgice. În funcție de însușirea și întipărirea în conștiința credincioșilor a acestor aspecte, vom putea alege repertoriul unui cor bisericesc și alternarea acestuia în timpul unui an liturgic.

Viața omului se scurge în timp, într-un timp al lui Dumnezeu, între două coordonate principale: nașterea și moartea.¹ Însă viața omului nu se încheie odată cu moartea, ci se continuă în veșnicia lui Dumnezeu.

Și timpul, ca și spațiul este o dimensiune a existenței, un cadru natural și firesc al vieții omului. Hristos – Mântuitorul nu este numai Întemeietorul și capul nevăzut al Bisericii, ci este și axa timpului, centrul istoriei religioase a lumii, a omenirii.²

Deși, timpul este o noțiune abstractă, fiind indivizibil, omul a simțit totuși nevoia să-l măsoare, să-l împartă în diferite diviziuni și subdiviziuni, în care să se regăsească atât viața materială cât și cea spirituală. Și așa s-a ajuns la denumirile de calendar are zile, săptămâni, ani, decenii, milenii ș.a.m.d.

În Biserică vorbim de un timp liturgic, de zile liturgice, de perioade liturgice, de ani bisericești.

Înainte de Înălțarea Sa la cer, Mântuitorul a făgăduit Sfinților Săi Ucenici și Apostoli zicându-le: „Iată, Eu voi fi cu voi în toate zilele, până la sfârșitul veacului.”³ Potrivit acestei făgăduințe, Biserica de la început a fost preocu-

¹ Preot Prof. Dr. Ene Braniște, *Liturgica generală*, EIMBOR, București, 1993, p. 121.

² Pr. E. Braniște, *Liturgica generală*, p. 121.

³ Mt. 28, 20.

pată ca să facă simțită prezența spirituală, nematerialnică, dar reală și continuă a Mântuitorului, în mijlocul credincioșilor ei, în tot timpul vieții lor. Țelul acesta l-a atins Biserica prin diferitele ei orânduiri, dar mai ales prin întocmirea minunată a anului bisericesc – liturgic și a perioadei lui, cu sărbătorile, posturile, pomenirile morților și diferitele evenimente din cursul acestuia.

Spre deosebire de anul civil, care începe la 1 ianuarie, anul bisericesc începe la 1 septembrie. Aceasta tocmai pentru că, după tradiția moștenită din Vechiul Testament, care arată că la 1 septembrie începe anul civil la evrei, s-a început creația lumii. Tot în această zi și-a început Mântuitorul activitatea publică: „Duhul Domnului peste Mine, pentru că M-a uns să binevestesc săracilor”⁴ sau în alt loc „să vestesc anul milei Domnului”⁵.

Ca mijloc de comemorare a vieții și a activității răscumpărătoare a Mântuitorului, anul bisericesc ortodox are în centrul său sărbătoarea Sfintelor Paști.⁶ Acesta este împărțit în trei mari perioade, fiecare perioadă primind denumirea după cartea principală de cult folosită de cântăreții de strană. Acestea sunt:

Perioada Triodului (prepascală)

Perioada Penticostarului (pascală)

Perioada Octoiului (postpascală).

Fiecare perioadă cuprinde un anumit număr de săptămâni, comemorează și sărbătorește diferite evenimente din viața Mântuitorului și deci, slujbele lor din aceste perioade au muzicalitatea lor, repercutată în repertoriile de strană, respectiv cele ale corurilor bisericești.

Perioada Triodului

Această perioadă a anului bisericesc durează 10 săptămâni; în cuprinsul acesteia parcurgem cel mai important post, din cele 4 posturi mari ale creștinătății în timpul anului bisericesc, și anume Postul Sfintelor Pătimiri ale Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Perioada prepascală, începe, deci cu Duminica Vameșului și a Fariseului și se încheie în Sâmbăta cea Mare, înainte de Duminica Paștilor. Din cele 10 săptămâni, primele trei sunt premergătoare Postului celui Mare, alcătuiesc vremea de pregătire sufletească în vederea începerii Postului. Restul de șapte săptămâni reprezintă

⁴ Is. 61, 1-2.

⁵ Lc. 4, 18-19.

⁶ Pr. E. Braniște, *Liturgica generală*, p. 134.

însuși Postul Mare, vreme în care creștinii se pregătesc prin pocăință, rugăciune și post, de marea sărbătoare a creștinătății, Învierea Domnului.

Această perioadă a Triodului reînnoiește slujirea arhierască a Mântuitorului, îndeplinită mai ales prin Jertfa Sa pe Cruce (Pătimirile și moartea Sa pe Cruce).

Așadar, este perioada care ne îndeamnă la mai multă contemplație la starea duhovnicească a fiecăruia, la pocăință, la săvârșirea faptelor bune între semenii.

Acest cadru liturgic îl pune Biserica la dispoziția fiecărui creștin în parte, prin slujbele ce se oficiază în această perioadă. Cuvântul central al tuturor slujbelor din perioada Triodului este penitența. Aceasta este evocată în slujbe precum: Pavcernița Mare, Ceasurile zilnice, Canonul cel Mare (de pocăință) al Sfântului Andrei Criteanul, Sfânta Liturghie a Darurilor mai înainte sfințite. Cele două Liturghii Mari, cea a Sfântului Vasile cel Mare sunt popasuri duhovnicești în urcușul spre Înviere a fiecărui credincios.⁷ Aceste repere duhovnicești sunt evidențiate și de muzica bisericească, atât cea de strună cât și cea corală.

Dirijorul de cor bisericesc are datoria să se informeze sub toate aspectele corespunzătoare acestei perioade. În colaborare cu preotul, dirijorul stabilește repertoriul corului pe care-l conduce în funcție de perioada liturgică în care se află întreaga creștinătate. Aflându-le într-o perioadă a penitenței, a tristeții, dirijorul trebuie să găsească repertoriul adecvat acesteia, începând cu cântările Sfintei Liturghii, continuând cu pricesne, heruvime, axioane și alte cântări specifice Postului Mare. De pildă, Liturghia în Mi minor a lui I.D. Chirescu este foarte potrivită pentru Duminicile Postului Paștilor; și exemplele pot continua. În ce privește alegerea repertoriului pentru realizarea unor concerte în această perioadă, vom propune un buchet de pricesne și cântări religioase din perioada prepascală atât pentru cor mixt, cât și pentru cor bărbătesc:

Propunere repertoriu pentru cor mixt:⁸

Doamne miluiește – Paul Constantinescu

Rugăciune – Ioan Popescu Pasărea

La râul Vavilonului – Ioan Brie

⁷ Ieromonah, Dr. Iustin Popovici, *Sfânta Liturghie a Darurilor mai înainte sfințite în ritul liturgic bizantin-studiu istorico-liturgic*, Editura Arhiepiscopiei Aradului, Arad, 2011, p. 65.

⁸ Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu, *Antologie corală pentru coruri mixte*, București, 2008.

Ospătând la cină – Nicolae Lungu

Întru o zi ai învrednicit, Doamne – Nicolae Lungu

Cinei Tale – Nicu Moldoveanu

Doamne și Stăpânul vieții mele – Pr. Vasile Stanciu

Propunere repertoriu pentru cor bărbătesc:⁹

Mai-marii popoarelor... Antifonul I – Joia Mare... Pr. I. Șerb

Doamne răbdând toate... Antifonul VII – Joia Mare... Pr. I. Șerb

Până când Doamne... Dimitrie Bortneanschi

Acestea zice Domnul... Antifonul XII – Joia Mare... Pr. I. Șerb

Suflete al meu ... Mihail Berezovski

Miluieste-mă Dumnezeule... Gh. Cucu

Cămara Ta ... N. Lungu

Și era la ora a șasea... Oratoriul de Paști... Gh. Mandicevski

Miluieste-mă Doamne, că sunt strămtorat... Iosif R. Botto

Perioada Penticostarului

Perioada pascală începe cu Duminica Paștilor și ține până în Duminica I după Rusalii, a Tuturor Sfinților, deci o vreme de opt săptămâni.

Această perioadă a Penticostarului

„reprezintă și celebrează timpul dintre Înviere și Înălțare în slavă a Domnului, urmată de Pogorârea Sfântului Duh și întemeierea Bisericii creștine... e deci perioada biruinței asupra păcatului și a morții, vremea triumfului și a bucuriei pascale, care urmează după vremea de luptă cu păcatul, de înfruntare și de pocăință.”¹⁰

Tot în acest sens, Părintele Protosinghel Nicolae M. Tang afirmă:

„Penticostarul reprezintă un izvor de teologie biblică și patristică în care ni se prezintă evenimentul Învierii Domnului, întregul ansamblu al evenimentelor ce însoțesc sau decurg din Înviere, precum și relația iconomică dintre Fiul și Duhul în istorie. Penticostarul este inaugurat cu Noaptea Sfințelor Paști, iar textele lui sfârșesc cu anunțarea realității eshatologice prezentă și lucrătoare în sfinții Bisericii.”¹¹

⁹ Diacon Conf. Dr. Nicu Moldoveanu, *Repertoriu coral*, București, 1983.

¹⁰ Pr. E. Braniște, *Liturgica generală*, p. 135.

¹¹ Marcel Tang, *Patristică și Înviere. Gândirea Părinților Bisericii în textele Penticostarului*, p. 16.

Muzicalitatea textelor Penticostarului este evidențiată în repertoriul care s-a compus pentru această perioadă, începând de la cântările Sfintei Liturghii și până la troparele, condacele și chinonicele acestei perioade.

Prima piesă muzicală corală pe care trebuie să o pregătească dirijorul cu corul în această perioadă este Troparul Învierii Domnului „Hristos a Înviat”, după care desigur urmează și celelalte.

Compozitori precum: Gheorghe Dima, Gavriil Muzicescu, Nicolae Lungu, Ion Vidu, Gheorghe Cucu, Antoniu Danieleescu, Pr. Vasile Stanciu, ș.a. au compus liturghii care prin tonalitățile lor, prin discursul melodic oferă lumina caracteristică atât perioadei Penticostarului cât și celei postpascale, a Octoihului.

Și pentru această perioadă a Penticostarului vom propune un îndrumar de repertoriu după cum urmează:

Propunere repertoriu pentru cor mixt:¹²

Hristos a Înviat – Alexandru Podoleanu

Hristos a Înviat – Gavriil Musicescu

Luminânda Învierii – Nicolae Lungu

Ziua Învierii – Nicolae Lungu

Cu Trupul lui Hristos – Nicolae Lungu

Bine ești cuvântat Hristoase – D.G. Kiriatic

Propunere repertoriu pentru cor bărbătesc:¹³

Eu sunt Învierea – Nicolae Lungu

Condacul Sf. Paști – Nicu Moldoveanu

Lumină lină – Filotei Moroșanu

E ziua Domnului – Conradin Kreutzer

Hristos a Înviat – Trifon Lugoian – arm. M. Buta

Ție se cuvine cântare – Isidor Vorobchievici

Venit-au mai înainte de dimineață – Trifon Lugoian

Perioada Octoihului

Timpul Octoihului ține de la sfârșitul perioadei Penticostarului și până la începutul Triodului, adică restul anului bisericesc. Este cea mai lungă pe-

¹² Pr. N. Moldoveanu, *Antologie corală pentru coruri mixte*, București, 2008.

¹³ Diac. N. Moldoveanu, *Repertoriu coral*, București, 1983.

rioadă a anului, cu o durată ce variază între 26 și 40 de săptămâni, în funcție de data Paștilor. Dacă într-un an Paștile cad mai timpuriu, iar anul următor foarte târziu, atunci perioada Octoihului este mai lungă; apoi, dacă într-un an Paștile cad mai târziu, iar anul următor mai devreme atunci perioada „celor opt glasuri” sau a Octoihului este mai scurtă. În această perioadă a Octoihului comemorăm și sărbătorim evenimente dinaintea venirii Mântuitorului, până în pragul Pătimirilor Sale, cu alte cuvinte se reînnoiește activitatea profetică a Mântuitorului.¹⁴

Fiind perioada cea mai lungă a anului bisericesc cuprinde celelalte posturi de durată: Postul Sfinților Apostoli Petru și Pavel, Postul Adormirii Maicii Domnului și Postul Nașterii Domnului.

Repertoriul coral pentru această perioadă este vast, atât în ceea ce privește abordarea segmentului de pricesne, axioane, irmoase, cât și repertoriul colinelor, care ocupă o perioadă însemnată din acest răstimp al Octoihului.

Rolul dirijorului este acela de a selecta și de a altera repertoriul coral, evidențiind frumusețea textelor liturgice și a actelor mântuitoare ce se regăsesc în ele.

Asemenea celorlalte două perioade pe care le-am prezentat, și aici vom propune un ghid de repertoriu pentru tinerii dirijori care vor dori să împărtășească de frumusețea artei corale.

Propunere repertoriu pentru cor mixt:¹⁵

Născătoare de Dumnezeu – Pr. Vasile Stanciu

Nădejdea mea – arm. Ioan Brie

Către Tine Doamne – Nicolae Lungu

Concert nr. 1 – Gavriil Musicescu

Concert nr. 2 – Gavriil Musicescu

De frumusețea fecioriei tale – Paul Constantinescu

Cerurile spun... - Davîdov

Propunere repertoriu pentru cor bărbătesc:¹⁶

Doamne Cea ce toate le plinești ... Ioan Popescu Pasărea

¹⁴ Pr. E. Braniște, *Liturgica generală*, p. 135.

¹⁵ Pr. N. Moldoveanu, *Antologie corală pentru coruri mixte*, București, 2008.

¹⁶ Diac. N. Moldoveanu, *Repertoriu coral*, București, 1983.

Cât de mărit ... Dimitrie Bortneanski
Taina creștinătății ... Nicolae Lungu
Deschideți mari ... Charles W. Gluck
Clopote de seară ... repertoriu clasic rus
Doamne pe noi miluiește-ne ...
Cu noi este Dumnezeu ... Nicolae Lungu

Propunere repertoriu de colinde pentru cor mixt:¹⁷

Sus boieri – Gheorghe Cucu
Azi e seara de Crăciun – Mircea Emandi
Praznic luminos – Timotei Popovici
Domnuț și Domn din cer – Gheorghe Cucu
Bună dimineața la Moș Ajun – I.D. Chirescu
Somnul lui Iisus – Francois Auguste Gevaert
O, ce veste minunată – Dumitru Georgescu Kiriac
Nouă, azi ne-a răsărit – Dumitru Georgescu Kiriac
Pogorât-a Domnul Sfânt – Tiberiu Brediceanu

Propunere repertoriu de colinde pentru cor bărbătesc:¹⁸

Vine !, oare cine vine? – Filaret Barbu
Slobozâ-ne gazdă-n casă – colind popular
O, ce veste minunată – Gheorghe Dima
Nouă, azi ne-a răsărit – Dumitru Georgescu Kiriac
În cetatea-mpărătească – arm. Pr. Vasile Stanciu
Somnul lui Iisus – Francois Auguste Gevaert
Linu-i lin – Ioan D. Chirescu
La Betleem – Constantin Drăgușin
Domnuț și Domn din cer – Gheorghe Cucu
În ieslea din Betleem – Marius Cuteanu
Moș Crăciun – Gheorghe Danga
Plugușorul – Maxim Vasiliu

¹⁷ Pr. N. Moldoveanu, *Antologie de colinde pentru coruri mixte*, București, 2008.

¹⁸ Diac. N. Moldoveanu, *Repertoriu coral*, București, 1983.

Trebuie amintit un aspect foarte important legat de formarea unui repertoriu coral. Repertoriul unei formații corale se formează într-un timp îndelungat, în ani, chiar zeci de ani de muncă în ogorul muzicii corale.

Formarea unui repertoriu coral depinde de mai mulți factori:

Tipul de cor: profesionist sau amator;

Capacitățile vocale ale membrilor corului, dacă vorbim de formații de amatori.

Capacitățile de înțelegere și de realizare interpretativă a pieselor muzicale.

Din repertoriu hrănim corul¹⁹, iar din interpretarea lui se hrănește publicul.

„Și precum hrana de toate zilele conține vitaminele și caloriile necesare întreținerii vieții, tot așa și repertoriul va cuprinde toate elementele de natură să contribuie la formarea și dezvoltarea vieții artistice a corului, dirijorului, mediului cultural, publicului căruia ne adresăm.”²⁰

Dirijorul este o persoană privilegiată, dar în același timp și responsabilă atunci când își alege repertoriul. Există repertoriu pentru formații profesioniste, care nu poate fi abordat de coruri de amatori, chiar dacă dirijorul este profesionist.

Dacă repertoriul ales este superior capacităților vocale și de interpretare ale corului, atunci se dezechilibrează două aspecte: în ce privește abordarea lucrării muzicale putem spune că este deficitară, lucrarea nu poate fi pusă în valoare. Al doilea aspect este legat de formația corală. Niciodată o formație corală de amatori nu poate interpreta o lucrare muzicală a cărei dificultăți interpretative nu pot fi rezolvate din pricina incapacităților vocale și de înțelegere a partiturii. De aceea dirijorul trebuie să-și aleagă repertoriul pe măsura capacităților artistice ale membrilor formației sale.

Audierea altor formații corale este imperios necesară. Elementul comparativ de interpretare este foarte important. Concertele, festivalurile și concursurile corale sunt locurile unde se întâlnesc formațiile corale pentru a-și prezenta și etala munca depusă în repetiții.

De cele mai multe ori lucrările muzicale din repertoriul unei formații se regăsesc în repertoriul alteia. Deși este aceeași piesă muzicală, va suna diferit de la o formație la alta. Diferența dintre două formații care prezintă aceeași

¹⁹ D.D. Botez, *Tratat de cânt și dirijat coral*, vol. II, p. 381.

²⁰ D.D. Botez, *Tratat de cânt și dirijat coral*, vol. II, p. 381.

lucrare o face modul de interpretare, echilibrul sonor propus, bineînțeles filtrul interpretativ al dirijorului.

După două interpretări din partea a două coruri, a unei piese comune, publicul are datoria de a se exprima, desigur prin aplauze. Auditorul este cel care motivează formația corală, implicit pe dirijorul ei să continue pe drumul artei corale.

Concluzii

Repertoriul și alegerea lui, este unul din prerogativele cele mai importante ale dirijorului. Scopul urcării pe scenă a unei formații corale este acela de a face ca publicul să vibreze de emoție, să-l transpună într-o atmosferă de liniște sufletească, în afara cotidianului.

Concluzionând am putea spune că pentru reușita și succesul unei formații corale, repertoriul, abordarea și alternarea acestuia este unul dintre factorii importanți, hotărâtori și decidenți, în atingerea scopului propus.

CERCETAREA ȘTIINȚIFICĂ

ACTIVITATEA DE CERCETARE A PROFESORILOR FACULTĂȚII DE TEOLOGIE ORTODOXĂ DIN ARAD AN UNIVERSITAR 2017-2018

Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja

Cărți: *Catedrala Ortodoxă Veche – centru spiritual-liturgic și misionar-cultural al Aradului* (co-autor) Editura Arhiepiscopiei Aradului, ISBN, Arad, 2018, 387 p.

Studii: St. Maximus the Confessor in the Thinking of the Theologians Dumitru Stăniloae and Hans Urs von Balthasar in „Teologia” (2018), nr. 3, p. 36-47 ; St. Maximus the Confessor’s *Mystagogy* and its Interpretative Emphasis in the Thinking of the Theologians Dumitru Stăniloae and Hans Urs von Balthasar în „Teologia” (2018), nr. 4, p. 11-25; *Teologia icoanei în sinteza neopatristică: L. Uspensky, D. Stăniloae, P. Evdokimov* în „Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad”, Arad, 2018 pp. 31-49; *Valoarea și limitele rațiunii în cunoașterea teologică. O perspectivă ortodoxă*, în vol. Adevăr, Cunoaștere, Credință. Perspective științifice, filosofice și teologice”, Editura Basilica și Editura Universității „Aurel Vlaicu” Arad, 2018, p. 54-72; *Dogmatica Ortodoxă și relevanța redescoperirii Părinților în teologia românească din prima jumătate a secolului al XX-lea* în vol. „Misiune, Spiritualitate, Cultură. Lucrarea pastoral-misionară a Bisericii și impactul social și comunitar al acesteia – istorie, actualitate, perspective”, Editura Bibliotheca, Târgoviște, 2019, p. 223-235; *Dogmele credinței reflectate în unitatea Bisericii și a ne-*

amului românesc în prima jumătate a secolului al XX-lea în vol. „Unitate eclesială și unitate națională. Aspecte istorice și teologice”, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2018, p. 119-134.

Participări la Simpozioane: 04-05 oct. 2017 am participat la Simpozionul internațional organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova „Facultatea de Teologie: statut academic și misiune eclesială”, cu lucrarea *Specificul Teologiei ortodoxe în Universitate: metodă, identitate, deschidere dialogică*; 2-5 noiembrie 2017 am participat la Simpozionul Național privind Dialogul dintre Teologie-Filosofie-Știință, organizat sub genericul „Adevăr, Cunoaștere, Credință. Perspective științifice, filosofice și teologice” de către Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad în colaborare cu Patriarhia Română, cu Centrul de Dialog și Cercetare în Teologie, Filosofie și Știință al Universității din București și Centrul de Cercetare Interdisciplinară în Religie, Filosofie și Știință al Universității “Alexandru Ioan Cuza” din Iași, cu lucrarea *Valoarea și limitele rațiunii în cunoașterea teologică. O perspectivă ortodoxă*; 11 decembrie 2017 am organizat Simpozionul Național “Credință și Mărturisire. Modele de teologi în Ortodoxia românească din a doua jumătate a secolului al XX-lea”, cu lucrarea *Profesor Ilarion V. Felea (1903-1961) – relevanța spiritualității ortodoxe în timpul comunismului*; 26-27 aprilie 2018 am participat la Colocviul Național de Teologie Dogmatică organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași, sub genericul “Gnoseologia în Teologia Dogmatică Ortodoxă. Premise spiritual-eclesiale și provocări actuale”, cu lucrarea *Gnoseologia ortodoxă în sinteza neopatristică*; 20-24 mai 2018 am participat la Colocviul Național de Teologie organizat de Patriarhia Română sub genericul “Unitate eclesială și unitate națională. Aspecte istorice și teologice”, cu lucrarea *Dogmele credinței reflectate în unitatea Bisericii și a neamului românesc în prima jumătate a secolului al XX-lea*; 29-30 mai 2018 am participat la Simpozionul internațional organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Târgoviște sub genericul “Credință și neam, Biserică și Stat, națiune și unitate-noțiuni și concepte reflectate în evenimentul istoric de la 1918, Unirea cea Mare” cu lucrarea *Relevanța dogmei în unitatea de credință a Bisericii și a neamului românesc*; 7-9 iunie 2018 am participat la a 6th International Symposium of the IAODT care a avut loc la University of Balamand, St John of Damascus Institute sub titlul “The Eschatological Vision of Orthodox Theology”, cu lucrarea *Eschatology in the Neopatristic Synthesis of the 20th Century: Coor-*

dinates and emphases; 6-8 septembrie 2018 am participat la Simpozionul internațional organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din București și Albert-Ludwigs-Universität Freiburg Theologische Fakultät sub genericul “Dumitru Stăniloae și Hans Urs von Balthasar despre Părinții Bisericii (Sfântul Maxim Mărturisitorul)”, cu lucrarea *Mystagogia Sfântului Maxim Mărturisitorul și nuanțările ei interpretative în gândirea teologilor Dumitru Stăniloae și Hans Urs von Balthasar*; 1-4 October 2018 am participat la Simpozionul internațional organizat de Mitropolia Banatului în colaborare cu Institute Orthodox for Christian Studies Cambridge sub genericul “Great Romania – ‘The Garden of the Mother of God’ and the ‘patriarch’ of Romanian Theology and Spirituality, Father Dumitru Stăniloae” cu lucrarea *Father Dumitru Stăniloae and renewal Orthodox Dogmatic in Romanian Theology*; 22-23 Octombrie 2018, am participat la Simpozionul Național organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova sub genericul “Isihasmul românesc: tradiție și actualitate”, cu lucrarea *Relevanța Isihasmului pentru Dogmatica ortodoxă*; 4-7 noiembrie 2018 am participat la Simpozionul internațional organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj sub genericul „Unitate și identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană și dialogul cu Apusul”, cu lucrarea *Conceptul de unitate în Dogmatica ortodoxă. Depășirea influențelor din scolastica medievală*; 7-9 noiembrie 2018 am participat la Simpozionul internațional organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna” din Sibiu sub genericul „Making Mission after the Model of Christ VII. The Notion of Discipleship Today in Different Christian Traditions: a Historic-Missiological Approach” cu lucrarea *The Unity of Creation in Church. A Dogmatic Perspective on Maximian Theology*; 26-28 noiembrie 2018 am participat la Conferința internațională organizată de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna” din Sibiu sub genericul „Teologi ardeleni și Marea Unire” cu lucrarea *Unitatea dintre Biserică și neam în opera teologică a părintelui Ilarion V. Felea*.

Editări volume studii: *Adevăr, Cunoaștere, Credință. Perspective științifice, filosofice și teologice* Editura Basilica a Patriarhiei Române și Editura Universității “Aurel Vlaicu” Arad, ISBN, ISBN 978-606-29-0288-9; ISBN 978-973-752-778-3 București-Arad, 2018, 424 p.; *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1918. Contribuția teologiei arădene*, Editura Universității “Aurel Vlaicu” din Arad, ISBN 978-973-752-797-4, Arad, 2018, 550 p.

Editări reviste: *Teologia*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, ISSN 2247-4382 Arad; *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad*, Editura Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, ISSN 2558-8605, Arad, 2018, 412 p.; *Studia Doctoralia*, Editura Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, ISSN 2537-3668, Arad, 2018, 500 p.; Săptămânal Pastoral-Misionar *Calea Mântuirii*, Editura Universității Aurel Vlaicu din Arad, ISSN 1582-1951, 2018.

P.S. Conf. Univ. Dr. Emilian Crișanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Aradului

Cărți: *Unitatea dragostei între cer și pământ*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2018.

Studii: *Monahismul românesc și Decretul 410 din anul 1959*, în vol. „Jertfă și Mărturisire, Episcopia Caransebeșului, Oravița, 24-25 aprilie 2017”, Editura Presa Universitară Clujeană/Editura Episcopiei Caransebeșului, 2017, p. 57-69; *Caracteristicile mărturisirii credinței ortodoxe în anii comunismului și în lumea de astăzi*, în „Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad”, ISSN 2558-8605, Arad, 2018, p. 15-30; *Mărturii monahale din timpul comunismului*, în vol. „Martiri și mărturisitori ai dreptei credințe în anii regimului comunist. 70 de ani de la (re)înființarea Mitropoliei Banatului”, Coordonatori: Preot Dr. Ionel Popescu, Preot Zaharia Pereș, Preot Dr. Marius Florescu, Editura Partoș - Timișoara și a Universității de Vest din Timișoara, Timișoara, 2018, p. 34-39. ISBN 978-606-8708-78-2; 978-973-125-649-8; *Misiunea Episcopiei Aradului la realizarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918*, în vol. „Centenarul unirii românilor și Europa de azi: religie și geopolitică” (Referatele Simpozionului Internațional de Știință, Teologie și Artă - ISSTA; Facultatea de Teologie Ortodoxă, Alba Iulia, 14-15 mai 2018 - ediția a XVII-a), Editori: Alin Albu, Valer Moga, Adrian Nicolae Petcu, Dragoș Ursu, vol. 1, Editura Presa Universitară Clujeană și Reîntregirea, 2018, p. 31-47. ISBN 978-606-37-0351-5; ISBN 978-606-509-385-0; *Păstrarea credinței și unității bisericești prin așezămintele monahale*, în vol. „Trăirea și mărturisirea dreptei credințe în unitatea duhului și a dragostei”, coordonator Pr. Conf. univ. dr. Nicolae Răzvan Stan, Edit. Mitropolia Olteniei, Craiova, 2018, p. 25-39. ISBN 978-606-731-052-8; *Sfântul Ierarh Antim Ivireanul, prezent în lumea de azi prin lucrarea sa*, în vol. „Sfântul Ierarh Antim Ivireanul - cti-

tor de cultură și spiritualitate românească”, coordonator pr. lect. univ. dr. Ion-Sorin Bora, Edit. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 2018, p. 26-36. ISBN 978-606-731-049-8.

Studii în reviste de specialitate: *Faith and Theological Knowledge in the Book Acts of the Apostles*, în „Teologia”, Revista Facultății de Teologie Ortodoxă, Anul XX, Nr. 3 (72), iulie-septembrie, 2017, Edit. Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, p. 11-20. ISSN 2247-4382; ISSN-L 1453-4789; *Between East and West: Communism against*, în „Teologia”, Revista Facultății de Teologie Ortodoxă, Anul XX, Nr. 4 (73), octombrie-decembrie, 2017, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, pp. 11-17. ISSN 2247-4382; ISSN-L 1453-4789; *Caracteristicile mărturisirii credinței ortodoxe în anii comunismului și în lumea de astăzi*, în „Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad”, Anul II (2017)/2/, Coordonatori: Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja și Pr. Conf. Univ. Dr. Caius Cuțaru, Edit. Universității „Aurel Vlaicu” - Arad, Arad, 2018, pp. 15-30. ISSN 2558-8605; ISSN-L 2558-8605; *Biserica Ortodoxă și Armata Română - credință și jertfă pentru Marea Unire. Arhiepiscopia Iașilor în Primul Război Mondial*, în Revista „Misiunea” (Revista Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe Române cu Armata României „General Paul Teodorescu”, Anul V, nr.1 (5), 2018, p. 3-8, ISSN 2360-4190.

Articole, Consemnări: *Pictura exterioară bisericească - icoană în lume*, în Revista „Vitrallii Culturale”, Revistă de cultură editată de Biblioteca Județeană „Antim Ivireanul”, Vâlcea, Anul II, nr. 3, 2017, p. 6-9. ISSN 2559-7736; ISSN-L 2559-7736; *Patriarhul Justinian Marina - ostenitor în filantropia Bisericii*, în Revista „Biserica și Școala”, Publicație religioasă editată de Arhiepiscopia Aradului, Anul XCVIII (98), Serie nouă, Nr. 12, decembrie, 2017, p. 3. ISSN 1220 - 8531, ISSN-L 1220-8531; *Cuvânt de învățătură la Duminica Înfricoșatei Judecăți*, în „Îndrumător Pastoral”, Episcopia Tulcii, Edit. Andreiana, Anul X, Nr. 10, 2018, p. 176-179, ISSN 1583-168X; *Interviu despre Biserica și ora de religie*, în Revista „Catehetul” (Revistă de metodică și spiritualitate a profesorilor de Religie), Anul XIV, Nr. 1 (26), Arad, 2018. p. 2-4. ISSN 1842-3647; *Pe calea postului către Înviere* (Cuvânt de învățătură la începutul Postului Mare, în ziarul „Calea Mântuirii”, Săptămânal editat de Centrul de studii teologice-istorice și de prognoză al Facultății de Teologie Ortodoxă Arad, Anul XVIII, Serie nouă, Nr. 9. (924), 25 februarie, 2018, p. 3, ISSN 1582-1951.

Participări la simpozioane: 5-6 octombrie, Craiova 2017, am participat la Simpozionul Internațional „Facultatea de Teologie: statut academic și misiune eclesială”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova, Centrul de restaurare și conservare și Mitropolia Olteniei, cu lucrarea *Misiune creștină prin învățământul teologic*; 21 octombrie, 2017, Timișoara, am participat la Simpozionul Național „Martiri și mărturisitori ai dreptei credințe în anii regimului comunist; 70 de ani de la (re)Înființarea Mitropoliei Banatului”, organizat de Mitropolia Banatului, cu lucrarea *Mărturii monahale din timpul comunismului*; 11 decembrie, 2017, Arad, am participat la Simpozionul național „Credință și mărturisire. Modele de teologi în ortodoxia românească din a doua jumătate a secolului XX”, organizat de Facultatea de Teologie „Ilarion V. Felea” din Arad, cu lucrarea *Monahismul românesc ortodox și Decretul 410 din anul 1959*, 16-17 aprilie, 2018, Reșița, am participat la Simpozionul Național „Unitate și Dăinuire. Centenar România Mare 1918-2018”, organizat de Episcopia Caransebeșului în colaborare cu Universitatea „Eftimie Murgu” din Reșița, cu lucrarea *În slujba unității românilor - 1918 (Aspecte din Mitropolia Moldovei și Sucevei)*; 7-9 mai, 2018, Drobeta-Turnu-Severin, am participat la Simpozionul Internațional „Mehedinți - istorie, cultură și spiritualitate”, ediția a XI-a, organizat de Episcopia Severinului și Strehaiei, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova și Mitropolia Olteniei, cu lucrarea *Contribuția monahismului la păstrarea unității de credință în societatea românească*; 14-15 mai, 2018, Alba Iulia, am participat la Simpozionul Internațional de Știință, Teologie și Artă - Ediția a XVII-a (ISSTA 2018), organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia, cu lucrarea *Misiunea Episcopiei Aradului în realizarea Unirii de la 1 Decembrie 1918*; 21-23 septembrie, 2018, Arad, am participat la Festivalul național medieval „Aradul la anul 1000”, organizat de Asociația pentru promovarea istoriei și artei medievale „Lupus Dacus”, Arad, cu lucrarea *Istorie și spiritualitate ortodoxă în Aradul medieval*; 19-20 octombrie, 2018, Deva, am participat la Simpozionului Internațional „Credință - Unitate - Națiune”, organizat de Episcopia Devei și Hunedoarei, cu lucrarea *Credința Ortodoxă - factor al unității românești*; 22-23 octombrie 2018, Craiova, am participat la Simpozionul Național „Isihasmul românesc: tradiție și actualitate”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova în colaborare cu Mitropolia Olteniei, cu lucrarea *Monahismul ortodox în societatea românească contemporană*; 24-26 octom-

brie, 2018, Craiova, am participat la Simpozionului Internațional „State & Society in Europe”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă Craiova și Mitropolia Olteniei, cu lucrarea *Unitatea de credință și de neam promovate în Eparhia Aradului*; 20-22 noiembrie, 2018, Arad, am participat la Conferința Națională „Arad - capitala politică a Marii Uniri”, organizată de Primăria Municipiului Arad și Centrul Municipal de Cultură Arad, cu lucrarea *Episcopia Aradului - mărturiile implicării în realizarea Marii Uniri*; 28 noiembrie, 2018, Arad, am participat la Simpozionul Internațional „Românitate și creștinism, coordonate ale unității etnice și spirituale românești”, organizat de Seminarul Teologic Ortodox din Arad, cu lucrarea *Credința ortodoxă și limba română - factori pentru unitatea românilor*.

Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin Rus

Studii: „Sfințenia și caracterul moral – condiții ale preoților și candidaților la preotie, după Epistolele Sfântului Vasile cel Mare”, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad, anul universitar 2016-2017*, Editura Universității „Aurel Vlaicu” Arad, Arad, 2018, p. 73-86 [ISSN: 2558-8605; ISSN-L: 2558-8605].

Participări la simpozioane: 5-6 octombrie 2017, Iași, am participat la Simpozionul Internațional „Patrimoniul cultural religios național și european - legislație și jurisprudență”, cu lucrarea *Dobândirea dreptului de proprietate după Dreptul canonic ortodox și în accepțiunea Noului Cod Civil*; 16-17 aprilie 2018, Reșița, am participat la Simpozionul internațional „Unitate și dăruire. Centenar România Mare 1918-2018”, organizat de Episcopia Caransebeșului în colaborare cu Universitatea „Eftimie Murgu” din Reșița, cu lucrarea *Sfântul Vasile cel Mare și dezbinările Bisericii după corespondența sa*; 7-9 mai 2018, Drobeta Turnu Severin, am participat la Simpozionul internațional „Mehedinți – istorie, cultură și spiritualitate”, organizat de Episcopia Severinului și Strehaiei, în colaborare cu Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova și Mitropolia Olteniei, cu lucrarea *Puterea de a lega și dezlega după Didascalie*; 30-31 octombrie 2018, Arad, am participat la Simpozionul național „Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1918. Contribuția Teologiei Arădene” organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” Arad, cu lucrarea *Unitatea Bisericii după „Adversus Haereses” a Sfântului Irineu al Lyonului*.

Editări de reviste: *Teologia*, Editura Universității "Aurel Vlaicu", ISSN 2247-4382, Arad; *Studia Doctoralia*, Editura Universității "Aurel Vlaicu", ISSN: 2537-3668, Arad, 2017.

Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Tulcan

Cărți: Reinhard Thöle, Martin Illert, Ioan Tulcan, *Dialogurile teologice dintre EKD și Bisericile Ortodoxe Locale (1959-2013)*, Editura Universității „Aurel Vlaicu” Arad, 2018.

Studii: *Semnificația teologică și duhovnicească a Postului Nașterii Domnului*, în volumul „Conferințele Serile Duhovnicești de la Catedrala veche”, Editura Arhiepiscopiei Aradului, 2018, p. 201-211; *Dimensiunea misionară a cinstirii sfințelor icoane*, în vol. „Conferințele Serile Duhovnicești de la Catedrala veche”, Editura Arhiepiscopiei Aradului, 2018, p. 211-220.

Participări la simpozioane: 11 decembrie 2017, Arad, am participat la Simpozionul „Credință și Mărturisire. Modele de teologi în Ortodoxia românească din a doua jumătate a secolului al XX-lea” organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, cu lucrarea *Dimensiunea mărturisitoare a slujirii preoțești și didactice a părintelui Ilarion V. Felea*, reflectată în „Ziuarul personal” între anii 1939-1958; 16-17 aprilie 2018, Reșița, am participat la Simpozionul internațional a Universității „Eftimie Murgu” din Reșița, „Unitate și dăinuire. Centenar 2018”, cu lucrarea *Unitatea de credință – coloană vertebrală a unității neamului*; 5-11 iunie 2018, am participat la cea de-a VI-a Conferință Internațională a AITDO, la Balamand (Liban), cu tema „Viziunea eshatologică a teologiei ortodoxe”, cu lucrarea *Biserica – Împărăție a lui Dumnezeu pe pământ*; 1-3 octombrie 2018, Timișoara, am participat la Simpozionul internațional „România Mare – Grădina Maicii Domnului. Patriarhul teologiei și spiritualității românești: părintele Dumitru Stăniloae”, cu lucrarea *Personalismul trinitar și antropologic în viziunea părintelui Dumitru Stăniloae*; 30-31 octombrie 2018, Arad, am participat la Simpozionul Național „Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1 Decembrie 1918. Contribuția teologiei arădene”, cu lucrarea *Contribuția Institutului Teologic din Arad la Marea Unire de la 1 De-*

cembrie 1918 și legătura acesteia cu publicația ephrială „Biserica și Școala”; 5-6 noiembrie 2018, Cluj-Napoca, am participat la Simpozionul Internațional „Unitate și identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană și dialogul cu Apusul”, cu lucrarea Misiunea preoțească și didactică a preotului profesor dr. Ilarion V. Felea, ca slujire a unității de credință și de neam, reflectată în „Ziuarul personal”(1927-1956).

Editări reviste: Revista „Teologia” a Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad (din anul 1997), Editura Universității „Aurel Vlaicu”, ISSN 2247-4382, Arad; Săptămânal Pastoral-Misionar *Calea Mântuirii*, Editura Universității Aurel Vlaicu din Arad, ISSN 1582-1951, 2018.

Alte activități academice: publicarea a peste 20 de articole în publicația săptămânală „Calea Mântuirii” a Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad și alte editoriale în rev. „Teologia”.

Editări de volume științifice: Reinhard Thöle, Martin Illert, Ioan Tulcan, *Dialogurile teologice dintre EKD și Bisericile Ortodoxe Locale (1959-2013)*, Editura Universității „Aurel Vlaicu” Arad, 2018; Peter Bouteneff, Michel Stavrou, Ioan Tulcan, *Primacy and Primacies in the Church*, Caraiman Monastery (Romania), 25-27 September 2016, „Aurel Vlaicu” University from Arad House Editing 2018; Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Tulcan și Drd. Sorin Săplăcan, *Conferințele Serile Duhovnicești de la Catedrala Veche*, Editura Arhiepiscopiei Aradului, Arad, 2018.

Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Vlad

Studii: *Crâmpoie din pătimirile Părintelui Crăciun Opre în închisorile comuniste*, în vol. „Jerfă și mărturisire”, Editura Presa Universitară Clujeană și Editura Episcopiei Caransebeșului, 2017; *Cele 10 porunci – cărări către viața creștină*, Editura Tiparnița, Arad, 2018, 45 p., ISBN 978-606-8836-24-9; *Ideology and Totalitarianism in Modernity*, în revista „Teologia” nr. 2/2018, p. 60-77; „Dimensiunea ecumenică a spiritualității Ortodoxe”, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad*, coordonatori Cristinel Ioja și Caius Cuțaru, Arad, 2018, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, ISSN 2558-8605 și ISSN-L 2558-8605, p. 100-126; *Viața, învățăturile, teologia pă-*

rintelui Arsenie Boca, în vol. „Conferințele Serile Duhovnicești de la Catedrala veche”, Editura Arhiepiscopiei Aradului, p. 211-220.

Participări la Simpozioane și conferințe: 16-17 aprilie 2018, Reșița, am participat la Simpozionul internațional *Unitate și dăruire. Centenar România Mare 1918-2018*, organizat de Episcopia Caransebeșului și Universitatea „Eftimie Murgu” din Reșița, cu lucrarea „*Biserica Una*” - sau *atoutunitatea dintre Dumnezeu și creație*; 7-9 mai 2018, Drobeta-Turnu-Severin, am participat la Simpozionul Internațional „Mehedinți – istorie, cultură și spiritualitate”, organizat de Episcopia Severinului și Strehaiei, în colaborare cu Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova și Mitropolia Olteniei, cu lucrarea *Lucrarea de unitate a Bisericii în perspectiva teologică a Sfântului Maxim Mărturisitorul*; 17-20 mai 2018, Arad, am participat la International Symposium „Research and Education in an Inovation Era” (ISREIE - 2018), organizat de Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad, cu lucrarea *The “One” Church in The Theological Debates of the Dialogue between the Orthodox Church and the Others Christian Denominations*; 19-20 octombrie 2018, Deva, am participat la Simpozionul Internațional „Credință – Unitate – Națiune. Unitatea Bisericii reflectată în slujirea liturgică și-n viața comunităților bisericești”, organizat de Episcopia Devei și Hunedoarei, cu lucrarea *Dimensiunea eclezială a vieții duhovnicești în scrierile Părintelui Arsenie Boca*; 23 mai 2018, am participat la Simpozion național „Adopția în România”, organizat de Consiliul Județean Arad, cu lucrarea *Adopția (Înfierarea) în perspective spiritualității ortodoxe*; 30-31 octombrie 2018, Arad, am participat la Simpozionul național „Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1918. Contribuția teologiei arădene”, organizat de Facultatea de Teologie „Ilarion Felea” din Arad, cu lucrarea *Unitatea familiei, premisă a unității de neam*; 22-23 octombrie 2018, Caraiova, am participat la Simpozionul național „Isihasmul românesc. Tradiție și actualitate”, organizat de Facultatea de Teologie din Craiova cu lucrarea *Părintele Arsenie Boca – un isihast al vremurilor de acum*.

Editări reviste: rev. *Dacia creștină. De la Dacia Romană la România creștină*, periodic al Episcopiei Devei și Hunedoarei, (2010 – prezent), ISSN 2247-6792.

Conferințe: 28 octombrie 2017, Conferință organizată de Asociația Logos, Deva, cu tema *Familia creștină – o tâlcuire a Slujbei Sfintei Cununii*; 01 noiembrie 2017, Conferință organizată de Asociația Logos, Deva, cu tema *Divorțul și Căsătoria a II-a în lumina spiritualității ortodoxe*; 29 noiembrie 2017, Conferință organizată de Asociația Logos, Deva, cu tema *Sterilitate și contracepție – abordare în perspectiva spiritualității ortodoxe*; 13 decembrie 2017, Conferință organizată de Asociația Logos, Deva, cu tema *Statutul embrionului – abordare teologică, medicală și juridică*; 17 ianuarie 2018, Conferință organizată de Asociația Logos, Deva, cu tema *Despre sinucidere – perspectivă medicalo-teologică*; 31 ianuarie 2018, Conferință organizată de Asociația Logos, Deva, cu tema *Problema eutanasiei – perspectivă medicală, juridică și teologică*; 14 februarie 2018, Conferință organizată de Asociația Logos, Deva, cu tema *Încrâncenarea terapeutică – abordare medicalo-teologică*; 07 martie 2018, Conferință organizată de Asociația Logos, Deva, cu tema *Îngrijirile paliative și tratarea suferinței – abordare teologică*; 08 martie 2018, Conferință organizată de ASCOR Arad, cu tema, *Aștept Învierea morților*; 28 martie 2018, Conferință organizată de Asociația Logos, Deva, cu tema *Transplantul de organe – abordare medicală, juridică și teologică*; 18 aprilie 2018, Conferință organizată de Asociația Logos, Deva, cu tema *Tratamentul aplicat trupului omenesc după moarte*; 02 mai 2018, Conferință organizată de Asociația Logos, Deva, cu tema *Incinerarea – abordare teologică*.

Pr. Conf. Univ. Dr. Caius Claudius Cuțaru

Studii: *Cunoașterea rațională a lui Dumnezeu în iudaism și islam. Privire comparativă*, în volumul Simpozionului național interdisciplinar de la Arad intitulat *Adevăr, Cunoaștere, Credință – perspective științifice, filosofice și teologice*, Coord. Adrian Lemeni, Diac. Adrian Sorin Mihalache, Pr. Cristinel Ioja, Editura Basilica a Patriarhiei Române, Editura Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, București, 2018, p. 307-329; *Majlis-ul - cadru al dialogului interreligios creștin-islamic medieval*, în „Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad”, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2018, p. 49-73; *Darurile Învierii*, în vol. „Conferințele Serile Duhovnicești de la Catedrala veche”, Editura Arhiepiscopiei Aradului, 2018, p. 74-86.

Participări la Simpozioane: 5-6 octombrie 2017, București, am participat la „The 4rd Interreligious Dialogue Between Shia Islam and Orthodox Christianity on the „Valoarea pelerinajelor și vizitelor religioase pentru dialogul dintre religii și culturi în zilele noastre”, cu lucrarea *Principalele locuri de pelerinaj din Occidentul creștin în perioada Evului Mediu*; 2-4 noiembrie 2017, Arad, am participat la Simpozionul național interdisciplinar „Adevăr, Cunoaștere, Credință-perspective științifice, filosofice și teologice”, a VI-a ediție, cu lucrarea *Cunoașterea rațională a lui Dumnezeu în monoteismele actuale. Privire comparativă*; 17-20 mai 2018, Arad, am participat la Simpozionului internațional *Research and Education in Innovation Era*, organizat de către Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad, cu lucrarea *The History and Philosophy of Religions in Romanian Theological Education in the First Half of the 20th Century. Leading Representatives*; 30-31 octombrie 2018, Arad, am participat la Simpozionul național „Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1918. Contribuția Teologiei arădene”, cu lucrarea *Ioan-Ignatie Papp - Episcopul Marii Uniri*.

Editări reviste: *Teologia*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, ISSN 2247-4382 Arad; *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2018, 412 p.; Săptămânal Pastoral-Misionar *Calea Mântuirii*, Editura Universității Aurel Vlaicu din Arad, ISSN 1582-1951, 2018.

Conferințe: 22 iunie 2018, Arad, în cadrul seriei „Serile duhovnicești de la Catedrala Veche”, organizate de Asociația „Calea Mântuirii” din Arad, am susținut conferința cu tema *Un răspuns ortodox la noile mișcări religioase contemporane*.

Arhim. Conf. Univ. Dr. Teofan Mada

Cărți: *Patrologie și Literatură Patristică*, vol. 4, Editura Pro Universitaria, București, ISBN 978-606-26-0992-4, 2018; Constantin Necula și Teofan Mada, *Veniți și vedeți ... cu Hristos în Cetate*, Editura Agnos, Sibiu, 2018, ISBN 978-973-1941-77-6.

Studii: *Metodologia dogmaticii păcatului „original” și a grației la Fericitul Augustin*, în „Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad”, Editura

Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2018, p. 127-147; *Educația tineretului ortodox în pedagogia unor Părinți ai Bisericii*, în vol. „Conferințele Serile Duhovnicești de la Catedrala veche”, Editura Arhiepiscopiei Aradului, 2018, p. 124-132.

Participări la Simpozioane: 11 decembrie 2017, Arad, am participat la Simpozionul național „Credință și mărturisire. Modele de teologi în Ortodoxia românească din a doua jumătate a secolului XX”, dedicat Patriarhului Justinian Marina și apărătorilor Ortodoxiei din timpul comunismului, cu lucrarea *Rezistența activă a Bisericii în perioada comunistă*; 30-31 octombrie 2018, participant la Simpozionul național „Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1918. Contribuția teologiei arădene”, cu lucrarea *Vasile Goldiș - „Părinte al unității românilor”*;

Editări volume: *Biserica și Societatea*, vol. 1, Editura Tiparnița, Editura Arhiepiscopiei Aradului, ISBN 978-606-8422-70-1 și ISBN 978-606-94110-1-8, 2017, 269 p.;

Conferințe științifice: 16 noiembrie 2018, Facultatea de Medicină a Universității „Vasile Goldiș” din Arad, am susținut conferința cu tema *Medicii și personalul din sănătate în fața provocărilor spirituale particulare ce apar în faza terminală a bolnavilor*, organizată împreună cu Profesorul David Goa de la Universitatea Alberta din Canada.

Pr. Conf. Univ. Dr. Lucian Farcașiu

Studii: *Priest Ioan Hornea from Arad in the Communist Prisons and His Confession*, în rev. „Teologia”, nr. 4/2017, p. 75-87; *Teologia icoanei duminicii Sfinților Părinți de la Sinodul al VII-lea Ecumenic*, în „Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad”, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2018, p. 147-191; *Particularități ale Liturghierului din 1713 a Sfântului Mitropolit Antim Ivireanul vis a vis de edițiile actuale ale acestei cărți de cult*, în vol. „Sfântul Ierarh Antim Ivireanul, citor de cultură și spiritualitate românească”, Editura Mitropolia Olteniei, Craiova, 2018, p. 114-127; *Valențe teologice și duhovnicești ale icoanei, reflectate în imnografia sărbătorii Aducerii sfintei mahrame a Domnului de la Edesa la Constantinopol, din 16 au-*

gust, în vol. „Jertfă și Mărturisire, Episcopia Caransebeșului, Oravița, 24-25 aprilie 2017”, Editura Presa Universitară Clujeană/Editura Episcopiei Caransebeșului, 2017, p. 194-211; *Duminica Sfinților Părinți de la Sinodul al VII-lea Ecumenic. Istoricul, conținutul și teologia inmografiei ei*, în vol. „Icoana ortodoxă – Epifanie a Transcendentului într-o lume desacralizată”, Editura Astra Museum, Sibiu, 2018, p. 147-177; 38. *The Prayer Uttered in Alba Iulia on December 1, 1918. An Approach from the Perspective of the Liturgical Theology*, în rev. „Teologia” nr. 2/2018, p. 78-89; *Perioada Pentecostarului – timp al luminii și al bucuriei*, în vol. „Conferințele Serile Duhovnicești de la Catedrala veche”, Editura Arhiepiscopiei Aradului, 2018, p. 86-101; *Perioada Triodului - vreme a Pocăinței și a Mărturisirii*, în vol. „Conferințele Serile Duhovnicești de la Catedrala veche”, Editura Arhiepiscopiei Aradului, p. 101-110; *Problematica pomenirii autorităților statului în noul context politic creat după 1 decembrie 1918. O abordare din perspectiva Teologiei Liturgice*, în volumul „Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1918. Contribuția Teologiei Arădene”, Arad 2018, ISBN 978-973-752-797-4, p. 91-103.

Participări la Simpozioane: 23-24 oct. 2017, Iași, am participat la Simpozionul internațional „Icoană și mărturisire în viața Bisericii”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași, cu lucrarea *Valoarea liturgică a icoanei și teologia ei, reflectată în inmografia Duminicii Ortodoxiei*; 9-10 nov. 2017, Oradea, am participat la Simpozionul național cu participare internațională „Icoana ortodoxă - Epifania transcendentului și mijloc de purificare într-o lume desacralizată”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Episcop Dr. Vasile Coman” în colaborare cu Episcopia Ortodoxă Română a Oradiei, cu lucrarea *Teologia inmografiei Duminicii Sfinților Părinți de la Sinodul al VII-lea Ecumenic*; 11 decembrie 2017, Arad, am participat la Simpozionul „Credință și Mărturisire. Modele de teologi în Ortodoxia românească din a doua jumătate a secolului al XX-lea” organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, cu lucrarea *Preotul arădean Ioan Hornea în închisorile comuniste și mărturisirea sa*; 16-17 aprilie 2018, am participat la Simpozionul internațional organizat de Episcopia Caransebeșului „Unitate și dăruire. Centenar România Mare 1918-2018”, cu lucrarea *Rugăciunea de la 1 decembrie 1918 de la Alba Iulia. O abordare din perspective Teologiei Liturgice*; 18 mai 2018, Arad, am participat la International Symposium „Research and Education in Innovation

Era”, organizat de către Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad cu lucrarea *The Romanian Liturgical Theology in the First Half of the 20th Century in the Service of the Orthodox Church. Leading Representatives*; 30-31 octombrie 2018, participant la Simpozionul național „Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1918. Contribuția teologiei arădene”, cu lucrarea *Problematika pomenirii autorităților statului în noul context politic creat după 1 decembrie 1918. O abordare din perspectiva Teologiei Liturgice*;

Conferințe duhovnicești: 23 februarie 2018, Arad, am susținut conferința *Postul cel Mare - vreme a pocăinței și a mărturisirii*, în cadrul serilor duhovnicești de la Catedrala Veche, organizate de Asociația „Calea Mântuirii”; 22 aprilie 2018, sat Aluniș, comuna Frumușeni, am susținut conferința *Rolul femeii în Biserică și în societate*, în cadrul serilor duhovnicești organizate în biserica parohiei; 9 martie 2018, comuna Șilindia, protopopiatul Ineu, am susținut conferința *Rugăciunea - un dar liturgic al Postului Mare*, în cadrul săptămânii duhovnicești organizate în biserica parohiei; 20 martie 2018, Arad, am susținut conferința *Slujbele Postului Mare și importanța lor pentru viața duhovnicească*, în cadrul conferințelor organizat de ASCOR, filiala Arad; 16 decembrie 2018, orașul Vladimirescu, protopopiatul Arad, am susținut conferința *Pregătirea trupească și duhovnicească a creștinului pentru Postul Nașterii Domnului*, în cadrul săptămânii duhovnicești organizate în biserica parohiei.

Editări reviste: *Teologia*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, ISSN 2247-4382, Arad; Săptămânal Pastoral-Misionar *Calea Mântuirii*, Editura Universității Aurel Vlaicu din Arad, ISSN 1582-1951, 2018.

Conf. Univ. Dr. Mircea Buta

Studii: „Polieleul Românilor”, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad, anul universitar 2016-2017*, Editura Universității „Aurel Vlaicu” Arad, Arad, 2018, p. 191-201.

Participări la Simpozioane: 2-7 nov 2017, Cluj-Napoca, am participat la Simpozionul internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie și Artă, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, cu lucrarea: „Biserica și Școala” - referință muzicală de mare importanță pentru partea de

vest a țării; 30-31 octombrie, 2018, Arad, am participat la Simpozionul național „Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1918. Contribuția teologiei arădene”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad, cu lucrarea *Realități muzicale actuale, prefigurate în „Biserica și Școala” cu o sută de ani mai devreme*; 5-6 noiembrie 2018, Cluj-Napoca, am participat la Simpozionul internațional “Unitate și identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană și dialogul cu Apusul”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca cu lucrarea *Constatări, provocări, comentarii, asupra unor realități ale muzicii bisericești*.

Organizări și susțineri de Concerte: 13 decembrie 2017, Concert tradițional de colinde, Sala Teatrului de Stat „Ioan Slavici” din Arad; 11 noiembrie, 2018, Concert artistic închinat anului Centenar, Sala „Ferdinand”, Primăria Arad; 3 decembrie 2018, Concert de colinde, Casa Jelen-Arad, pentru copiii și bătrâni cu probleme grave de sănătate; 9 decembrie, 2018 Concert de colinde cu Răspunsurile la Sf. Liturghie la Parohia Șega I, Arad; 11 decembrie, 2018, Concert de colinde, Sala Palatului Cultural; 15 decembrie 2018, Concert de colinde în cadrul Festivalului „Colindele neamului românesc” de la Vârseț, Serbia; 21 decembrie 2018, Concert de colinde în parohia ortodoxă Chișineu-Criș; 23 decembrie 2018 Concert de colinde la Biserica Ortodoxă din Lipova.

Lucrări muzicale armonizate: *În întâmpinare Crăciunului* (pentru cor mixt); *Colindul ninsorilor* (pentru cor mixt); *Colindăm sub cer* (pentru cor mixt); *Vin colindătorii* (pentru cor mixt); *Tu, ești lumina cea sfântă* (pentru cor mixt); *Stihuri alese din slujbele Înainte Prăznuirii Nașterii Domnului, a Ceasurilor Împărătești și a Prăznuirii Nașterii celei după trup a Domnului, Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos* (pentru bărbătesc și soliști).

Pr. Lect. Univ. Dr. Adrian Murg

Studii: *Activitatea Sfântului Apostol Pavel în Cipru, o biruință a Evangheliei (Faptele Apostolilor 13, 4-12)*, în „Anuarul Facultății de Teologie din Arad. Anul universitar 2016-2017”, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2018, p. 201-217; *Citirea cu folos a Sfintei Scripturi*, în vol.

„Conferințele Serile Duhovnicești de la Catedrala veche”, Editura Arhiepiscopiei Aradului, p. 138-151.

Participări la Simpozioane: 5 noiembrie 2017, Arad, am participat la Simpozionul național interdisciplinar „Adevăr, cunoaștere, credință. Perspective științifice, filosofice și teologice”, organizat de Patriarhia Română, Arhiepiscopia Aradului, Universitatea „Aurel Vlaicu” Arad, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, Centrul de Dialog și Cercetare în Teologie, Filosofie și Știință al Universității din București, Centrul de Cercetare Interdisciplinară în Religie, Filosofie și Știință al Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, Centrul de Studii Teologice-Istorice și Prognostic pastoral-misionar al Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, cu lucrarea *Adevărul în Sfânta Evanghelie după Ioan. O analiză terminologică și exegetică*; 12-13 noiembrie 2017, Reșița, am participat la workshop-ul „Teologie biblică în actualitate”, cu tema: „Scrierile lucanice: introducere, istoria interpretării, perspective pastoral-misionare și sociale”, cu lucrarea *Exorcismul între triumf și eșec. Note la Fapte 19, 8-20*; 13-14 mai 2018, Iași, am participat la simpozionul național „Natura Sfintei Scripturi: autoritate, inspirație, canon” organizat de Societatea Bibliștilor Ortodocși din România, cu lucrarea *Inspirație și autoritate dogmatică la Sfântul Maxim Mărturisitorul. Scriptură, Părinți, Sinoade*; 17-20 mai 2018, Arad, am participat la International Symposium „Research and Education in an Innovation Era” (ISREIE - 2018), organizat de Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad, cu lucrarea *Biblical Studies in the Diocese of Arad in the First Half of the 20th Century*; 30-31 octombrie 2018, Arad, am participat la Simpozionul național „Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1918. Contribuția teologiei arădene”, cu studiul *Contribuția episcopului Gherasim Raț la mișcarea de emancipare națională a românilor premurgătoare Marii Uniri*.

Editări reviste: *Teologia*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, ISSN 2247-4382 Arad.

Conferințe duhovnicești: 25 mai 2018, în cadrul seriei „Serile duhovnicești de la Catedrala Veche”, organizată de Asociația „Calea Mântuirii” din Arad, am susținut conferința cu tema *Religie și magie. Confuzii și delimitări*.

Conferințe științifice: 17 aprilie 2018, Facultatea de Teologie Ortodoxă “St. Kliment Ohridski”, Sofia, Bulgaria, am susținut conferința cu tema *The New Testament Canon. History and Theology*.

Pr. Lect. Univ. Dr. Filip Albu

Studii: *A trăi, a propovădui și a mărturisi în duhul adevărului – preotul martir Ilarion V. Felea*, în vol. „Conferințele Serile Duhovnicești de la Catedrala veche”, Editura Arhiepiscopiei Aradului, 2018, p. 48-56.

Participări la Simpozioane: 29-31 octombrie 2017, Timișoara, am participat la Simpozionul național „Predicatori și cateheți români, mărturisitori în timpul regimului comunist. Receptarea misiunii lor în actualitate” (Simpozionul profesorilor universitari de Catehetică și Omiletică), organizat de Mitropolia Banatului, cu lucrarea *A trăi, a propovădui și a mărturisi în Duhul Adevărului: preotul martir Ilarion V. Felea*; 11 decembrie 2017, Arad, am participat la Simpozionul național „Credință și mărturisire. Modele de teologi în Ortodoxia românească din a doua jumătate a secolului XX”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, cu lucrarea *Accente de stilistică predicatorială în panegiricele mărturisitorilor, regăsite în omiletica românească recentă*; 22-23 Octombrie 2018, Craiova, participant la Simpozionul Național „Isihasmul românesc: tradiție și actualitate”, cu lucrarea *Elemente ale isihasmului în predica părintelui Cleopa Ilie*; 30-31 octombrie 2018, Arad, am participat la Simpozionul național Național „Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1918. Contribuția Teologiei Arădene”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, cu lucrarea *Ideea unității de neam în evocările Pr. Ilarion V. Felea. Referințe contextuale trecute și prezente*; 12-14 noiembrie 2018, București, am participat la Simpozionul internațional „Părintele Profesor Constantin Galeriu – Predicator harismatic și preot misionar. Evocare la împlinirea a 100 de ani de la naștere”, cu lucrarea *Un Hrisostom al românilor – Părintele Galeriu*; 28 noiembrie 2018, Sibiu, am participat la Simpozionul internațional „Teologii Ardeleni și Marea Unire”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu, cu lucrarea *Ideea Unității de neam în predica teologilor ardeleni de la începutul secolului al XX-lea*.

Editări reviste: *Teologia*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, ISSN 2247-4382, Arad; Săptămânal Pastoral-Misionar *Calea Mântuirii*, Editura Universității Aurel Vlaicu din Arad, ISSN 1582-1951, 2018.

Conferințe științifice în străinătate: 17 aprilie 2018, am susținut conferința *The Sermon - an liturgical act*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sfântul Clement de Ohrida” din Sofia, Bulgaria.

Conferințe științifice în țară: 16 noiembrie 2018, Aiud, în cadrul proiectului „Poezia- mărturie din temnița comunistă”, inițiat de Liceul Tehnologic Ocna Mureș, am prezentat conferința *A trăi, a propovădui și a mărturisi în duhul adevărului – preotul martir Ilarion V. Felea*.

Pr. Lect. Univ. Dr. Negreanu Ștefan Barbu

Studii: *The First Centuries of Christianity in Ireland*, în rev. „Teologia”, anul XXII, nr. 1 (74), 2018, pp. 119- 132; *Biserica anglo-saxonă în timpul invaziilor vikinge din secolul al IX-lea*, în „Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad-anul universitar 2016-2017”, Arad, 2018, p. 218-235; *Ce înseamnă mărturisirea lui Iisus Hristos astăzi?*, în vol. „Conferințele Serile Duhovnicești de la Catedrala veche”, Editura Arhiepiscopiei Aradului, p. 151-160; *Mărturisirea credinței - exigența vieții creștine. Lucrarea mărturisitoare a preotului Gheorghe Calciu-Dumitreasa*, în vol. „Conferințele Serile Duhovnicești de la Catedrala veche”, Editura Arhiepiscopiei Aradului, p. 160-176.

Participări la Simpozioane: 23-24 oct. 2017, Iași, participant la Simpozionul internațional „Icoană și mărturisire în viața Bisericii”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași, cu lucrarea *Părintele Gheorghe Calciu Dumitreasa – mărturisitor și pătimitor al Bisericii Ortodoxe Române în perioada comunistă*; 9-10 noiembrie 2017, Oradea, participant la Simpozionul național cu participare internațională „Icoana ortodoxă - Epifania transcendentului și mijloc de purificare într-o lume desacralizată”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Episcop Dr. Vasile Coman” în colaborare cu Episcopia Ortodoxă Română a Oradei, cu lucrarea *Teologi iconoduli și contribuția lor teologică în contextul crizei*

iconoclaste; 11 decembrie 2017, Arad, participant la Simpozionul „Credință și Mărturisire. Modele de teologi în Ortodoxia românească din a doua jumătate a secolului al XX-lea”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, cu lucrarea *Părintele Arsenie Boca – Păstorul și Mărturisorul*; 8 mai 2018, Mănăstirea Timișeni-Șag, participant la Simpozionul internațional „Duhovnicie și duhovnici în Ortodoxia românească”, organizat de Mitropolia Banatului - Arhiepiscopia Timișoarei și Universitatea de Vest Timișoara – Facultatea de Litere, Istorie și Teologie, cu lucrarea *Protul Gheorghe Calciu Dumitreasa – omul Duhului*; 17-20 mai 2018, Arad, participant la International Symposium „Research and Education in an Innovation Era” (ISREIE - 2018), organizat de Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad, cu lucrarea *The Romanian Orthodox Church in Ardeal and Banat in the Year of the Great Union*; 29-30 mai 2018, Târgoviște, participant la Simpozionul internațional „Unitatea de credință și de neam în contextul unei lumi globalizate”, organizat de Universitatea Valahia din Târgoviște și Arhiepiscopia Târgoviștei, cu lucrarea *La centenarul Unirii 1918-2018. Reflecții despre starea românilor din perspectivă istorică și spirituală*; 30-31 octombrie 2018, Arad, participant la Simpozionul național, „Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1918. Contribuția teologiei arădene”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” Arad, cu lucrarea *Unirea Țărilor Române sub Mihai Vodă – pregustare a Marii Uniri*.

Editări reviste: *Teologia*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, ISSN 2247-4382, Arad.

Conferințe duhovnicești: 22 aprilie 2018, la invitația Parohiei Ortodoxe Române „Sf. Arhanghel Mihail” din Praga, Cehia, am susținut conferința cu titlul *Chipurile Învierii*; 16 martie 2018, la invitația Parohiei Ortodoxe Române „Sf. Apostol și Evanghelist Ioan”, Chianciano Terme, Italia, am susținut conferința cu titlul *Postul-treaptă către cer*; 23 noiembrie 2018, la invitația Episcopiei Devei și Hunedoarei, Deva, am susținut conferința cu titlul *Taina Spovedaniei și Crucea ispășirii*; 11 decembrie 2018, la invitația Protopopiatului Petroșani, am susținut conferința cu titlul *Mărturisirea credinței astăzi*; 13 decembrie, la invitația ASCOR Timișoara am susținut conferința *Taina Spovedaniei și crucea ispășirii*.

Pr. Lect. Univ. Dr. Gabriel Valeriu Basa

Studii: *„Libertatea” din Orăștie – militant constant pentru realizarea unității naționale*, în vol. simpozionului internațional „Unirea din 1918 – Marea împlinire, Editura Andreiană, Sibiu, 2018, p. 106- 121, ISBN 978-606-989-033-2; *Mărturii ale unor slujitori ai lui Hristos a căror dreptă credință a determinat înțemnițarea și înlăturarea lor în perioada comunistă*, în volumul simpozionului național „Martiri și mărturisitori ai dreptei credințe în anii regimului communist”, ed. a 2 a, edit. Astra Museum Sibiu și Învierea Timișoara, 2018, p. 224-234, ISBN 978-606-733258-2; ISBN 978-973-8970-45-8; *Contribuții ale Sfântului Ierarh Antim Ivireanul la dăinuirea neamului românesc*, în vol. „Sfântul Ierarh Antim Ivireanul-ctitor de cultură și spiritualitate românească”, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 2018, p. 107-114; ISBN 978-606-731-049-8.

Participări la Simpozioane: 11 decembrie 2017, am participat la Simpozionul „Credință și Mărturisire. Modele de teologi în Ortodoxia românească din a doua jumătate a secolului al XX-lea”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, cu lucrarea *Mărturisitori ai dreptei credințe – icoane ale Ortodoxiei Românești*; 7-9 mai 2018, Drobeta-Turnu-Severin, am participat la Simpozionul Internațional „Mehedinți – istorie, cultură și spiritualitate”, organizat de Episcopia Severinului și Strehaiei în colaborare cu Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova și Mitropolia Olteniei, cu lucrarea *Părintele Ioan Moța și publicațiile sale - lucrând pentru realizarea unității de neam*; 16-17 aprilie 2018, Reșița, am participat la Simpozionul internațional „Unitate și dăinuire. Centenar România Mare 1918-2018”, organizat de Episcopia Caransebeșului în colaboare cu Universitatea „Eftimie Murgu” din Reșița, cu lucrarea *Mijloace de afirmare a spiritualității și identității românești din ținutul Hunedoarei – gazetele românești din Orăștie*; 17-20 mai 2018, Arad, am participat la International Symposium ”Research and Education in an Inovation Era”(ISREIE - 2018), organizat de Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad, cu lucrarea *Premise ale realizării Marii Uniri prin slujirea la altarul Bisericii și a neamului românesc*; 22 mai 2018, Sibiu, am participat la Simpozionul Internațional „Unirea din 1918 – Marea împlinire”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna” din Sibiu, cu lucrarea *„Libertatea” din Orăștie – militant constant pentru realizarea*

unității naționale; 24-25 octombrie 2018, Craiova, am participat la conferința internațională „State&Society in Europe – The Centenary of the Great Union”, orănată de Facultatea de Teologie Ortodoxă în colaborare cu Mitropolia Olteniei, cu lucrarea *Slujind la altarul neamului românesc – contribuții hunedorene la realizarea Marii Uniri*; 19-20 octombrie 2018, Deva, am participat la Simpozionul Internațional „Credință - Unitate - Națiune”, orănat de Episcopia Devei și Hunedoarei, cu lucrarea *Intellectualitatea din Orăștie și publicațiile românești ale zonei militând pentru realizarea unității de neam*; 30-31 octombrie 2018, Arad, am participat la Simpozionul național, „Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1918 - Contribuția teologiei arădene”, cu lucrarea *Biserica și Școala, împreună cu redactorii săi - în slujba unui ideal împlinit - Marea Unire de la 1918*; 12 noiembrie 2018, Timișoara, mănăstirea Șag-Timișeni, am participat la Simpozionul național „Anul centenar al Marii Uniri. Considerații teologice și istorice”, orănat de Mitropolia Banatului, cu lucrarea „*Biserica și Școala*”- factor de cultură și viață a neamului românesc; 20-21 noiembrie 2018, Arad, am participat la conferința națională științifică „Arad-capitala politică a Marii Uniri”, cu lucrarea *Biserica arădeană, aspecte din lucrarea pentru ridicarea neamului românesc și realizarea unității naționale*.

Protos. Lect. Univ. Dr. Iustin Popovici

Studii: *The Struggle to Maintain the Publication Biserica si Scoala at the Establishment of Communism in Romania. A Chronology of the Facts (1944-1950)*, în rev. „Teologia”, nr. 4/2017, p. 64-74, ISSN 2247-4382; *Lupta pentru menținerea publicației Biserica și Școala la instaurarea comunismului în România. O cronologie a faptelor (1944-1950)*, în rev. „Altarul Banatului”, nr. 1-3, ianuarie-martie 2018, p. 145-153, ISSN 1220-8388; *Triodul – timp de pregătire duhovnicească spre Înviere. Aspecte ascetice și liturgice*, în vol. „Conferințele Serile Duhovnicești de la Catedrala veche”, Editura Arhiepiscopiei Aradului, p. 182-195.

Participări la Simpozioane: 11 decembrie 2017, participant la Simpozionul „Credință și Mărurisire. Modele de teologi în Ortodoxia românească din a doua jumătate a secolului al XX-lea”, orănat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, cu lucrarea *Lupta pentru*

menținerea publicației „Biserica și Școala” la instaurarea comunismului în România.

Protos. Lect. Univ. Dr. Nicolae M. Tang

Cărți: *Catedrala Ortodoxă Veche – centru spiritual-liturgic și misionar-cultural al Aradului*, coautor împreună cu Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, Editura Arhiepiscopiei Aradului, Arad, 2018, ISBN: 978-606-94110-8-7, 387 p.

Studii: *Biblioteca Facultății de Teologie - istorie și actualitate*, în „Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad”, Editura Universității „Aurel Vlaicu” Arad, 2017, p. 250-268, ISSN: 2558-8605, ISSN-L: 2558-8605; *Monks-Confessors of the Arad Diocese during the Communist Regime*, în rev. „Teologia”, anul XXI (2017), vol. 73, nr. 4, p. 88-102; *Obedience as Dialogue - The Basic Principle of Monastic Life*, în rev. „Teologia”, anul XXII (2018), vol. 75, nr. 2, p. 105-111; *Sfânta Scriptură și importanța ei în viața credincioșilor*, în vol. „Conferințele Serile Duhovnicești de la Catedrala veche”, Editura Arhiepiscopiei Aradului, p. 195-201.

Participări la Simpozioane: 11 decembrie 2017, Arad, am participat la Simpozionul „Credință și Măririsire. Modele de teologi în Ortodoxia românească din a doua jumătate a secolului al XX-lea”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, cu lucrarea *Monahi mărturisitori din Eparhia Aradului în perioada regimului communist*; 17-20 mai 2018, Arad, am participat la Simpozionul internațional „Research and Education in an Innovation Era”, organizat de Universitatea „Aurel Vlaicu”, Arad, cu lucrarea *Mănăstirea Hodoș-Bodrog – bastion al identității naționale*; 30-31 octombrie 2018, Arad, am participat la Simpozionul național „Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1918. Contribuția teologiei arădene”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, cu lucrarea *Miron Romanul – militant de seamă al mișcării de emancipare națională din a doua jumătate a sec. XIX*; 20-21 noiembrie 2018, Arad, am participat la Conferința națională „Aradul – capitala politică a Marii Uniri”, organizată de Primăria Municipiului Arad și Centrul Municipal de Cultură Arad, cu lucrarea *Eparhia Aradului în veacul al XIX-lea și susținerea luptei de emancipare națională. Momente, personalități, concepte*.

Conferințe teologice și duhovnicești: 26 ianuarie 2018, am susținut conferința *Importanța Sfintei Scripturi în viața credinciosului*, în cadrul Asociației „Calea Mântuirii”, seria „Serile duhovnicești de la Catedrala Veche”; 17 octombrie 2018, am susținut în cadrul Conferinței preoțești de toamnă, organizată de Arhiepiscopia Aradului, Protopopiatul Arad, lucrarea *Preoțimea arădeană și Marea Unire – accente din istoria ecleziastică a veacului XIX*.

Arhid. Asist. Univ. Dr. Tiberiu Ardelean

Participări la Simpozioane: 30-31 octombrie 2018, Arad, am participat la Simpozionul național „Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1918. Contribuția teologiei arădene”, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, cu lucrarea *Dezvoltarea cântării bisericești locale în timpul episcopului Ioan-Ignatie Papp*.

Editări volume studii: *Teologia icoanei în contextul mediatic actual*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2018, ISBN 978-973-752-777-6, coordonatori: Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, Arhid. Asist. Univ. Drd. Tiberiu Ardelean;

Organizări și susțineri de Concerte: 13 decembrie 2017, Concert tradițional de colinde, Sala Teatrului de Stat „Ioan Slavici” din Arad; 13 noiembrie 2018, Concert dedicat Centenarului Marii Uniri „*Nu uita că ești român!*”, Sala Palatului Cultural din Arad; 11 decembrie 2018, Concert tradițional de colinde, Sala Palatului Cultural din Arad.

Pr. Asist. Univ. Dr. Lazăr Ioan

Studii: „Confessors of Orthodox Theology Faculty of Arad, Confessors of Faith during the Communist Era”, în rev. *Teologia* nr. 4, 2017, p. 103-117; „Icoana și viața duhovnicească”, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad*, Editura Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, Arad, 2018, p. 287-297; *Importanța cunoașterii lui Dumnezeu după iconografia Pentecostarului*,

în vol. „Conferințele Serile Duhovnicești de la Catedrala veche”, Editura Arhiepiscopiei Aradului, p. 110-124.

Participări la Simpozioane: 16-17 aprilie 2018, am participat la Simpozionul internațional „Unitate și dăruire. Centenar România Mare 1918-2018”, organizat de Episcopia Caransebeșului, cu lucrarea *Episcopul Roman Ciorogariu și contribuția lui la realizarea statului național unitar roman*; 17-20 mai 2018, Arad, am participat la International Symposium „Research and Education in an Inovation Era” (ISREIE - 2018), cu lucrarea *The Bishop Roman Ciorogariu and His Contribution to the Achievement of the Romanian Unitary National State*; 30-31 octombrie 2018, am participat la Simpozionul național „Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1918. Contribuția teologiei arădene”, cu lucrarea *Acțiunile Armatei Române în timpul Marii Adunări de la Alba Iulia și în perioada imediat următoare*.

Pr. Conf. Univ. Dr. Lucian Farcașiu

Anuar - Serie nouă

ISSN 2558 - 8605

An III (2018)/3/ pp. 290 - 298

STUDENȚII FACULTĂȚII DE TEOLOGIE ORTODOXĂ "ILARION V. FELEA" DIN ARAD ANUL UNIVERSITAR 2017 - 2018

Nivel studii doctorale

(Drept Bisericesc, Teologie Dogmatică, Teologie Morală și spiritualitate ortodoxă)

Anul 1

Nr. crt.	Numele	Prenumele	Locul nașterii	Eparhia
1	Avram	Florin-Ioan	Lugoj	Caransebeș
2	Blaj	Mihai-Octavian	Arad	Arad
3	Bolea	Marius-Virgil	Alba Iulia	Alba Iulia
4	Botoș	Remus-Emilian	Timișoara	Timișoara
5	Budeanu	Tudor	Arad	Arad
6	Gui-Borz	Florin-Ovidiu	Arad	Arad
7	Hanganu	Marius-Dumitru	Iași	Deva
8	Mirișan	Cătălin-Nicolae	Satu Mare	Alba Iulia
9	Petcuț	Axente Flavius	Gurahonț	Arad
10	Rada	Sorin	Drobeta Turnu Severin	Severin
11	Scânteie	Ionel	Hunedoara	Deva
12	Scânteie	Radu	Ghelari	Deva
13	Suciu	Petru-Marcel	Reghin	Deva
14	Ursulescu	Petru-Marcel	Timișoara	Arad

Anul 2

Nr. crt.	Numele	Prenumele	Locul nașterii	Eparhia
1	Faur	Silviu-Nicolae	Brad	Deva
2	Sandu	Vlad-Sergiu	Petroșani	Deva
3	Îonescu	Rareș	Bucuresti	Bucuresti
4	Săplăcan	Sorin	Arad	Arad
5	Succurro	Sergiu Nicolae	Deva	Deva

Anul 3

Nr. crt.	Numele	Prenumele	Locul nașterii	Eparhia
1	Nojea	Traian	Aleșd	Oradea
2	Vardianu	Cătălin	Bucuresti	Bucuresti
3	Chilibaru	Laurențiu	Timișoara	Timișoara
4	Georgescu	Stelian	Orșova	Severin
5	Suciu	Vasile	Lipova	Arad

Prelungirea studiilor

Nr. crt.	Numele	Prenumele	Locul nașterii	Eparhia
1	Arvai	Iulian Nicolae	Petroșani	Deva
2	Drăghici	Cătălin Constantin	Țirgu Jiu	Craiova
3	Stoinescu	Teodor	Hațeg	Deva
4	Vid	Lucian	Craiva	Arad
5	Pătaș	Sorinel	Dorna	Oradea
6	Marcov	Marinco	Timișoara	Timișoara

Nivel studii masterale

Anul 1 DCC (Doctrină și Cultură Creștină)

Nr. crt.	Numele	Prenumele	Locul nașterii	Eparhia
1	Bisorca	Liviu-Adrian	Arad	Arad
2	Brahariu	Mihăiță-Dănuț	Curtea De Argeș	Suceava
3	Ciuciuc	Grațian-Gheroghe	Arad	Arad
4	Janeș	Sorin	Pancevo	Serbia
5	Mîlcomete	Ovidiu-Ionuț	Drobeta-Turnu Severin	Arad
6	Muntean	Ioan-Răzvan	Întorsura Buzăului	Timișoara
7	Neamțu	Romel-Ion	Făget	Timișoara
8	Olteanu	Harald-Adrian	Orăștie	Deva
9	Păsconi	Cosmin-Tiberiu-Petrică	Hațeg	Deva

10	Rus	Ioan	Băile Herculane	Timișoara
11	Stepan	Alin-Vasile	Timișoara	Timișoara

Anul 1 PVL (Pastorație și Viață Liturgică)

Nr. crt.	Numele	Prenumele	Locul nașterii	Eparhia
1	Avram	Florin-Ioan	Arad	Arad
2	Belei	Adrian-Ionuț	Arad	Arad
3	Bodea	Constantin	Vatra Dornei	Suceava
4	Brad	Tiberiu	Arad	Arad
5	Buda	Silviu-Ionuț	Gurahonț	Arad
6	Chivulescu	Răzvan-Nistor	Slătioara	Arad
7	Cojocariu	Adrian	Satu Mare	Timișoara
8	Coman	Ioan	Vișeu de Sus	Arad
9	Crișan-Pantea	Adrian-Iulian	Ineu	Arad
10	Drăgan	Sebastian-Petru	Făget	Timișoara
11	Gaiță	Dan-Alexandru	Cîmpeni	Arad
12	Iordache	Ioan-Ciprian	Arad	Arad
13	Leahu	Cristian-Dănuț	Brad	Deva
14	Stan	Ioan	Sighetu Marmatei	Arad
15	Streulea	Sorin-Gheorghe	Arad	Arad
16	Taşcă	Elena	Galați	Alexandria
17	Trofin	Dumitru	Petroșani	Covasna
18	Vand	Gheorghe-Cătălin	Brad	Arad

Anul 2 DCC (Doctrină și Cultură Creștină)

Nr. crt.	Numele	Prenumele	Locul nașterii	Eparhia
1	Baluș	Adriana	Răuseni	Deva
2	Dărăban	Marius	Sântana	Arad
3	Farcău	Denis	Arad	Arad
4	Gașpar	Florin-Ioan	Sebiș	Arad
5	Golea	Marius	Țîrnăveni	Arad
6	Heler	Cătălin-Marius	Sebiș	Arad
7	Jitea	Anamaria	Cîmpina	Arad
8	Risti	Bogdan - Daniel	Lipova	Arad
9	Sabău	Angelica	Arad	Arad
10	Sas	Emanuel- Flavian	Arad	Arad
11	Timiș	Gabriel	Borșa	Arad
12	Vitelar	Gheorghe-Eugen	Lipova	Arad
13	Vladu	Gabriel - Ioan	Arad	Arad

Anul 2 PVL (Pastorație și Viață Liturgică)

Nr. crt.	Numele	Prenumele	Locul nașterii	Eparhia
1	Bălana	Dragoș-Laurențiu-Rudolf	Balș	Arad
2	Ban	Ovidiu-Cosmin	Arad	Arad
3	Blaga	Casian	Arad	Arad
4	Blaga	Gavrilă	Vișeu De Sus	Arad
5	Bulea	Mihai	Halmagiu	Arad
6	Dănilă	Cătălin - Mircea	Arad	Arad
7	David	Adrian-Darius	Lipova	Arad
8	Gligor	Gabriel-Dacian	Arad	Arad
9	Ile	Gheorghe	Arad	Arad
10	Ionescu	Doru- Eugen	Arad	Arad
11	Iosif	Silviu - Alin	Arad	Europa de Nord
12	Ispas	Florin-Sorin	Corabia	Severin
13	Lazea	Flavius - Gheorghe	Arad	Arad
14	Lugoj	Ionuț-Remus	Drobeta-Turnu Severin	Severin
15	Meltiș	Cristian-Cornel	Brad	Deva
16	Mischie	Claudiu - Andrei	Petroșani	Deva
17	Mureșan	Octavian-Horațiu	Cluj-Napoca	Europa de Nord
18	Pruiu-Lupan	Iulian-Eduard	Drobeta-Turnu Severin	Severin
19	Șirian	Mircea - Silviu	Lipova	Arad
20	Stepan	Ionuț-Gabriel	Ineu	Arad

Nivel studii de licență

Anul 1 (Teologie Ortodoxă Pastorală)

Nr. crt.	Numele	Prenumele	Locul nașterii	Eparhia
1	Bizău-Chindriș	Ioan	Cluj-Napoca	Caransebeș
2	Cristurean	Mircea-Ștefan	Arad	Arad
3	Curtuțiu	Viorel-Gheorghe	Arad	Arad
4	Dărăștean	Flavius-Mădălin	Arad	Arad
5	Dașcău	Gheorghe-Ioan	Sebiș	Arad
6	Furtună	Dumitru	Borca	Suceava
7	Gama	Constantin	Drobeta-Turnu Severin	Severin
8	Gligor	Raul-Vasile	Lipova	Arad
9	Grădinariu	Inocențiu-Claudiu	Deta	Arad
10	Guzan	Ștefan	Arad	Arad
11	Hobincu	Constantin-Răzvan	Vaslui	Arad
12	Jurgiu	Emanuel-Cristian	Arad	Arad
13	Lipovan	Ciprian-Bogdan	Arad	Arad
14	Moțco	Pavel	Lipova	Arad

15	Oancea	Cornel-Teodor	Gurahonț	Arad
16	Păran	Flavius	Hațeg	Deva
17	Pasc	Gheorghe-Liviu	Hălmagiu	Arad
18	Raduc	Daniel	Vrsac	Serbia
19	Roșu-Drăgan	Denis-Alexandru	Ineu	Arad
20	Ștefan	Nadia-Parmena	Alba Iulia	Arad
21	Stroe	Mihaela	Simeria	Deva
22	Tripa	Alexandru-Mihai	Arad	Arad

Anul 2 (Teologie Ortodoxă Pastorală)

Nr. crt.	Numele	Prenumele	Locul nașterii	Eparhia
1	Andra	Sorin-Denis	Ineu	Arad
2	Antoce	Vasile	Piatra-Neamț	Iași
3	Banciu	Claudiu - Cornel	Deva	Deva
4	Baniciu	Anton-Alexandru	Arad	Arad
5	Bele	Ioan -Raul	Ineu	Arad
6	Biro	Ioan	Chișineu-Criș	Arad
7	Borteș	Nicolae	Arieșeni	Arad
8	Ceteraș	Claudiu	Bistrița	Europa Centrală
9	Drăgan	Cătălin -Iulian	Ineu	Arad
10	Igreț	Petru	Arad	Arad
11	Incicaș	Marian	Arad	Arad
12	Neag	Alin	Deva	Deva
13	Negrea	Ioachim- Cătălin	Arad	Arad
14	Oprea	Andrei - Gheorghe	Ineu	Arad
15	Pantea	Adelin-Sebastian	Arad	Arad
16	Pavlovici- Pătruț	Bogdan	Moldova-Nouă	Timișoara
17	Rău	Mădălin - Florentin	Ineu	Arad
18	Rus	Denis - Vasile	Arad	Arad
19	Săcui	Răzvan -Ionuț	Arad	Arad
20	Simedrea	Răzvan - Dragoș	Brad	Deva
21	Suciu	Vasile-Eugen	Lipova	Arad
22	Țița	Alex-Nicolae	Curtea De Argeș	Arad
23	Toma	Paul- Abel	Ineu	Arad
24	Ulici	Mihai-Evalentin	Rădăuți	Arad
25	Vladu	Gabriel Ioan	Arad	Arad

Anul 3 (Teologie Ortodoxă Pastorală)

Nr. crt.	Numele	Prenumele	Locul nașterii	Eparhia
1	Avram	Marius	Cîmpeni	Alba Iulia
2	Bliorțu	Gheorghe	Suceava	Europa Centrală

3	Brad	Tiberiu	Arad	Arad
4	Breda Lucaci	Ioan Mircea	Îneu	Arad
5	Budea	Ciprian Horia	Îneu	Arad
6	Cerb	Marian Alecsandru	Deva	Arad
7	Chiș	Sabin	Arad	Arad
8	Cîrneci	Eugen Laurențiu	Timișoara	Timișoara
9	Crai	Daniel Gigel	Lipova	Arad
10	Crucean	Adrian Claudiu	Arad	Arad
11	Cruceanu	Cătălin	Arad	Arad
12	Dărăștean	Mirel Laurențiu	Arad	Arad
13	Farcaș	Florin Codrin	Arad	Arad
14	Heteș	Andrei Paul	Arad	Arad
15	Juc	Gheorghe Gabriel	Îneu	Arad
16	June	Vlad Adrian	Arad	Arad
17	Lazăr Blaga	Alin	Orăștie	Deva
18	Loghin	Vlad	Hunedoara	Deva
19	Marc	Maria Romina	Arad	Arad
20	Micu	Mădălin Ioan	Abrud	Alba Iulia
21	Mihoată	Flavius Daniel	Deva	Deva
22	Muț	Ștefan Ioan	Arad	Arad
23	Păcurar	Alexandru Vlad	Arad	Arad
24	Petrețchi	Ioan	Arad	Arad
25	Petrișor	Doru Józef	Arad	Arad
26	Savu	David	Arad	Arad
27	Tepeș-Onea	Mihai-Florin	Lipova	Arad
28	Virtei	Răzvan Gheorghe	Brad	Deva

Anul 4 (Teologie Ortodoxă Pastorală)

Nr. crt.	Numele	Prenumele	Locul nașterii	Eparhia
1	Angheluță	Cristina Mihaela	Birlad	Severin
2	Ardeu	Andrei Ionuț	Brad	Deva
3	Bărbuță	Cristina	Timișoara	Severin
4	Bolea	Alina Ionela	Hațeg	Severin
5	Boroianu	Vasile	Crăcăoani	Arad
6	Bugnariu	Răzvan Lucian	Hunedoara	Deva
7	Cioară	Darius Lucian	Arad	Arad
8	Ciotea	Alin Florin	Arad	Arad
9	Cosma	Teodor Cristian	Arad	Arad
10	Coșofreț Blaga	Vasile	Țirgu-Neamț	Timișoara
11	Coza Brumă	Mirel Constantin	Brad	Hunedoara
12	Damian	Laurențiu	Tulcea	Arad
13	David	Cosmin Ioan	Arad	Arad
14	Dimitriu	Andrei	Petroșani	Hunedoara

15	Filip	Nicolae Bogdan	Brad	Hunedoara
16	Gagea	Lucreția	Ilva Mică	Cluj
17	Ghiran	Vasile Florin	Șimleu Silvaniei	Oradea
18	Incicău	Raul Ioan	Chișineu Criș	Arad
19	Ioja	Bogdan Ionuț	Arad	Arad
20	Itt	Nicolae Ioan	Ponor	Arad
21	Lăbău	Gabriel Cosmin	Arad	Arad
22	Lerinti	Andrei Răzvan	Lugoj	Arad
23	Lupașcu	Anamaria	Hunedoara	Hunedoara
24	Muntean	Silvestru Toma	Arad	Arad
25	Noghiu	Bogdan Gheorghe	Arad	Arad
26	Păcurar	Raul Mădălin	Arad	Arad
27	Panatie	Ionuț-Marius	Hațeg	Hunedoara
28	Pop	Ștefan Sorin	Arad	Arad
29	Pricope	Mihai Silviu	Arad	Arad
30	Rotar	Mirel	Ilia	Hunedoara
31	Roz	Marinel-Ionuț	Arad	Arad
32	Sfetcu	Sebastian-Silviu	Petroșani	Hunedoara
33	Stanciu	Mihai	Hațeg	Hunedoara
34	Tărsan	Ciprian Mircea	Ineu	Arad
35	Timiș	Toader	Borșa	Oradea
36	Tudorică	Petrică	Filiași	Arad
37	Ursu	Iuliu Mihail	Timișoara	Timișoara
38	Vidican	Ionuț Cătălin	Ineu	Arad

Absolvenți licență 2018

Nr. crt.	Numele	Prenumele	Locul nașterii	Eparhia
1	Angheluță	Cristina-Mihaela	Birlad	Severin
2	Bărbuță	Cristina	Timișoara	Severin
3	Bolea	Alina-Ionela	Hațeg	Severin
4	Bugnariu	Răzvan	Hunedoara	Deva
5	Cioară	Darius -Lucian	Arad	Arad
6	Ciotea	Alin-Florin	Arad	Arad
7	Cosma	Teodor-Cristian	Arad	Arad
8	Cucu	Mihai	Jariștea	Arad
9	Dimitriu	Andrei	Petroșani	Deva
10	Filimon	Alexandru-Nicolae	Lipova	Arad
11	Gagea	Lucreția	Ilva-Mică	Cluj
12	Incicău	Raul-Ioan	Chișineu-Criș	Arad
13	Lerinti	Andrei-Răzvan	Lugoj	Arad
14	Păcurar	Raul-Mădălin	Arad	Arad

15	Timiș	Toader	Borșa	Oradea
16	Ursu	Iuliu Mihail	Timișoara	Timișoara

Absolvenți disertație 2018

Nr. crt.	Numele	Prenumele	Locul nașterii	Eparhia
1	Bălana	Dragoș-Laurențiu-Rudolf	Balș	Arad
2	Bulea	Mihai	Hălmagiu	Arad
3	Dănilă	Cătălin Mircea	Arad	Arad
4	Gășpar	Florin Ioan	Sebiș	Arad
5	Golea	Marius	Tîrnăveni	Arad
6	Lazea	Flavius-Gheorghe	Arad	Arad
7	Meltiș	Cristian-Cornel	Brad	Deva
8	Mischie	Claudiu-Andrei	Petroșani	Deva
9	Sas	Emanuel Flavian	Arad	Arad
10	Timiș	Gabriel	Borșa	Arad
11	Vițelar	Gheorghe-Eugen	Lipova	Arad

CRONICA

CRONICA

Facultății de Teologia Ortodoxă „Ilarion V. Felea”

din cadrul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad

în anul 2018

Programul evenimentelor academice și culturale pentru anul 2018

În cadrul consiliului Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, ce s-a desfășurat azi, 29 ianuarie 2018, în sediul facultății și cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Dr. Timotei Sevcicu, Arhiepiscopul Aradului, s-a discutat și aprobat programul evenimentelor academice și culturale pentru anul Centenarului Marii Uniri, astfel:

Simpozion Național cu participarea Facultăților de Teologie Ortodoxă din Patriarhia Română sub genericul: *Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1918. Contribuția teologiei arădene – 30-31 octombrie 2018.*

Editare volum de Studii Teologice-Istorice sub egida Centrului de Studii Teologice-Istorice și de Prognoză pastoral-misionară al Facultății de Teolo-

gie Ortodoxă. Titlul volumului: ***Teologia Ortodoxă Română în slujirea Bisericii și a ideilor naționale*** – editat până în 1 noiembrie 2018.

Concert de cântece patriotice și folclorice sub genericul: ***Nu uita că ești român***, susținut de cele două Coruri ale Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad în contextul Centenarului Marii Uniri – Sala Palatului Cultural Arad, **13 noiembrie 2018**.

Simpozion Național Studentesc și Masteral: ***Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la făurirea unității de neam și de credință***. Participă studenți și masteranzi din cadrul Facultăților de Teologie Ortodoxă din Patriarhia Română – **14 mai 2018**.

Simpozion Național al Doctoranzilor: ***Unitatea de credință în Biserica Ortodoxă. Aspecte dogmatice, religios-morale și canonice***. Participă doctoranzi din cadrul Facultăților de Teologie Ortodoxă din Patriarhia Română – **15 mai 2018**.

Concert de Colinde susținut de cele două Coruri ale Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad – Sala Palatului Cultural Arad, **12 decembrie 2018**.

La acestea se vor adăuga articolele și studiile care vor fi publicate pe tema Centenarului 1918-2018 în publicațiile Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad: revista **Teologia**, **Anuarul** și publicația pastoral-misionară **Calea Mântuirii**.

Consiliul profesoral a fost prezidat de Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, Decanul Facultății de Teologie, în cadrul acestuia discutându-se și problemele curente ale acestei instituții.

<http://www.teologiearad.ro/2018/01/31/programul-evenimentelor-academice-si-culturale-pentru-anul-2018/>

Sfinții Trei Ierarhi sărbătoriți de școlile teologice arădene

Pomenirea Sfinților Ierarhi Vasile, Grigorie și Ioan, a constituit și anul acesta prilej de sărbătoare pentru școlile teologice din eparhia Aradului, ca de altfel pentru toate școlile teologice din cuprinsul Patriarhiei Române.

Dumnezeiasca Liturghie a fost săvârșită de către Înaltpreasfințitul Arhiepiscop Timotei al Aradului, în Catedrala Veche, fiind precedată de slujba Utreniei. Din soborul slujitorilor au făcut parte: Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, decanul Facultății de Teologie, Pr. Prof. Pompiliu Gavra, directorul Seminarului Teologic din Arad, Pr. Conf. Univ. Dr. Teofan Mada, vicar admi-

nistrativ, Protos. Lect. Univ. Dr. Iustin Popovici, consilier cultural, Arhid. Asist. Univ. Drd. Tiberiu Ardelean, inspector eparhial, precum și ceilalți profesori ai facultății și seminarului.

În cuvântul de învățătură, Înaltpreasfinția Sa a vorbit despre „Biserica și școala în viața și scrierile Sfinților Trei Ierarhi”, cu referire la școlile teologice al Bisericii Ortodoxe Române, în general și în special a celor arădene.

În cadrul Sfintei Liturghii, tânărul teolog Florin Avram, a fost hirotonit întru preot, pe seama parohiei Prunișor, Protopopiatul Sebiș, iar la sfârșitul sfintei slujbe, Înaltpreasfințitul Părinte Timotei l-a hirotosit duhovnic.

Răspunsurile liturgice au fost date de către studenții teologi și elevii seminariști conduși de Conf. Univ. Dr. Mircea Buta, Prof. Adrian Bugyi și Prof. Marius Lăscoiu-Martin.

În cadrul aceleiași slujbe, Chiriarhul arădean a hirotosit întru protosinghel pe Preacuviosul Părinte Dr. Nicolae Tang, lector universitar și întru iconom stavrofor pe Părintele Vlad-Sergiu Sandu, profesor la Seminarul Teologic arădean.

După acest moment, Înaltpreasfinția Sa, înconjurat de soborul de preoți și diaconi, a săvârșit slujba de pomenire pentru ierarhii, dascălii, studenții și ostenitorii școlilor teologice arădene.

La finalul Sfintei Liturghii, Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, decanul Facultății de Teologie a adresat cuvânt de mulțumire Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop Timotei pentru purtarea de grijă și atenția deosebită, acordate celor două școli de teologie din eparhia pe care o conduce.

După aceasta au urmat activitățile academice și artistice care s-au desfășurat în Aula Facultății de Teologie. La prezidiul manifestării s-au aflat: Înaltpreasfințitul Dr. Timotei, Arhiepiscopul Aradului, Prof. Univ. Dr. Ramona Lile, rectorul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, decanul facultății și Pr. Prof. Pompiliu Gavra, directorul seminarului.

Programul religios-cultural a continuat cu susținerea unei disertații susținută de către Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin Rus, directorul Școlii doctorale.

A urmat un scurt moment artistic în care au fost recitate, de către elevii seminariști, trei texte emblematice din cei trei mari părinți sărbătoriți, intercalate de trei piese corale interpretate de corala bărbătească a facultății, condusă de Arhid. Asist. Univ. Drd. Tiberiu Ardelean.

În cadrul aceleași manifestări a fost lansat și Anuarul Facultății de Teologie, care cuprinde valoroase studii și contribuții științifice ale cadrelor didactice din Facultatea de Teologie arădeană, precum și o cronică a evenimentelor care au avut loc în anul universitar 2016-2017.

<http://www.teologiearad.ro/2018/01/31/sfintii-trei-ierarhi-sarbatoriti-de-scolile-teologice-aradene/>

Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop Dr. Timotei Seviciu la slujba Canonului celui Mare de la capela Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad

Urmând tradiția consacrată deja la Facultatea de Teologie „Ilarion V. Felea”, prima săptămână din Postul cel Mare este săptămâna duhovnicească a studenților teologi și a dascălilor acestei instituții teologice. În acest sens, în Paraclisul studenților din curtea Facultății, în fiecare dintre serile acestei săptămâni a fost săvârșită rânduiala Pavcerniței celei Mari împreună cu cât o parte a Canonului celui Mare de pocăință al Sfântului Andrei Criteanul, așa cum prevede rânduiala liturgică a Triodului.

Joi seara, ultima parte a Canonului celui Mare al Sfântului Andrei Criteanul, urmată în mod obișnuit de rânduiala Pavcerniței Mari a fost săvârșită de către Întâistătătorul Eparhiei noastre, Înaltpreasfințitul Părinte Dr. Timotei Sevcicu, înconjurat de soborul părinților profesori ai Facultății, în frunte cu părintele Decan, Prof. univ. Dr. Cristinel Ioja. La sfârșitul slujbei, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop Timotei a rostit și un bogat cuvânt de învățătură, referindu-se la semnificația teologică și duhovnicească a rânduielilor liturgice ale primei săptămâni, dar și din întreaga perioadă a Postului celui Mare, care au rolul de sfinți viața noastră, susținându-ne în întregul parcurs al nevoițelor duhovnicești pe drumul Postului celui Mare, arătând că în această perioadă slujbele obișnuite ale fiecărei Biserici urmează îndeaproape tipicul monahal, pentru că și ostenelele duhovnicești la care îi provoacă pe creștini Postul cel Mare sunt comune cu idealurile vieții monahului, și anume sfințirea vieții și mântuirea sufletului. Înaltpreasfinția Sa s-a referit mai apoi la Canonul cel Mare ca normă, ca măsură pentru viețuirea duhovnicească a creștinului în vremea Postului celui Mare, dezvoltând conținuturile sale teologic-pedagogice, dar și istoria formării sale și impunerii în rânduiala liturgică a Bisericii. La finalul slujbei, Părintele Decan al Facultății a mulțumit în mod deosebit Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop Timotei pentru că a poposit în mijlocul profesorilor și studenților Facultății de Teologie arădene, încununând săptămâna duhovnicească de la începutul Postului celui Mare, prin rugăciunea și cuvântul profund duhov-

nicesc al Înaltpreasfinției Sale. Episcopul, a arătat Părintele Decan, reprezintă pentru teologie și pentru teologi, dar și pentru toți credincioșii Bisericii măsura unității lor cu Hristos, în ascultare și smerenie, pentru împlinirea trebuințelor lor duhovnicești. Nădărdum într-o întărire duhovnicească pe calea postirii care va rodi în bucuria Sfintei Învieri a Mântuitorului, atât a profesorilor, cât și a studenților Facultății noastre de Teologie, prin împărțirea de harul slujbelor săvârșite acum la început de Post, dar și din bogăția cuvintelor duhovnicești adresate celor din biserică în aceste seri binecuvântate.

<http://www.teologiearad.ro/2018/02/24/inaltpreasfintitul-parinte-arhiepiscop-dr-timotei-seviciu-la-slujba-canonului-celui-mare-de-la-capela-facultatii-de-teologie-ortodoxa-din-arad/>

Săptămâna duhovnicească a începutului Postului Mare, la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad

Urmând tradiția consacrată deja la Facultatea de Teologie „Ilarion V. Felea”, prima săptămână din Postul cel Mare este săptămâna duhovnicească a studenților teologi și a dascălilor acestei instituții teologice. În acest sens, în Paraclisul studenților din curtea Facultății, pe lângă programul liturgic obișnuit al dimineților din Postul Mare, care cuprinde săvârșirea miercurea și vinerea a Liturghiei Darurilor Înaintesfințite, în fiecare dintre serile acestei săptămâni a fost săvârșită rânduiala Pavecerniței celei Mari împreună cu cât o parte a Canonului celui Mare de pocăință al Sfântului Andrei Criteanul, așa cum prevede rânduiala liturgică a Triodului.

Pavecernița cu Canonul cel Mare a fost slujită de părinții profesori slujitori la Paraclisul „Sfântul Maxim Mărturisitorul și Sfântul Mare Mucenic Mina” din curtea Facultății de Teologie, urmând mai apoi în fiecare seară, la sfârșitul slujbei, cuvântul de zidire duhovnicească și de călăuzire pe calea Postului Mare rostit de către unul dintre părinții profesori ai Facultății, adresat studenților și credincioșilor care au participat la această slujbă specială, specifică Postului celui Mare.

Astfel, luni seara, părintele Arhim. Conf. Univ. Dr. Teofan Mada, Vicarul Arhiepiscopiei Aradului, a rostit un frumos cuvânt duhovnicesc sub genericul: File de înnoire spirituală: cartea profetului Ioil și Epistola a II-a către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel.

Martți seara, după slujba Pavecerniței cu cea de-a doua parte a doua a Canonului celui Mare, părintele Asist. Univ. Dr. Ioan Lazăr, duhovnicul studenților Facultății de Teologie a vorbit despre pildele de pocăință vechi și nou testamentare din cuprinsul Canonului celui Mare. Pocăință și roadele acesteia în viața duhovnicească a creștinului, potrivit textelor liturgice ale Canonului celui Mare și a învățăturii Sfinților Părinți ai Bisericii.

Miercuri seara, după săvârșirea celei de-a treia părți a Canonului celui Mare și a slujbei Pavecerniței Mari, părintele Conf. Univ. Dr. Lucian Farcașiu a vorbit studenților și credincioșilor despre Darul lacrimilor ca rod al pocăinței adevărate, potrivit literaturii duhovnicești și imnografiei Triodului. Joi seara, ultima parte a Canonului celui Mare al Sfântului Andrei Criteanul, urmată în mod obișnuit de rânduiala Pavecerniței Mari a fost săvârșită de către Întâistătătorul Eparhiei noastre, Înaltpreasfințitul Părinte Dr. Timotei Sevciciu, înconjurat de soborul părinților profesori ai Facultății, în frunte cu părintele Decan, Prof. univ. Dr. Cristinel Ioja. La sfârșitul slujbei, Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop Timotei a rostit și un bogat cuvânt de învățătură, referindu-se la semnificația teologică și duhovnicească a rânduielilor liturgice ale primei săptămâni, dar și din întreaga perioadă a Postului celui Mare, care au rolul de sfinți viața noastră, susținându-ne în întregul parcurs al nevoițelor duhovnicești pe drumul Postului celui Mare, arătând că în această perioadă slujbele obișnuite ale fiecărei Biserici urmează îndeaproape tipicul monahal, pentru că și ostenelele duhovnicești la care îi provoacă pe creștini Postul cel Mare sunt comune cu idealurile vieții monahului, și anume sfințirea vieții și mântuirea sufletului. Înaltpreasfinția Sa s-a referit mai apoi, la Canonul cel Mare ca normă, ca măsură pentru viețuirea duhovnicească a creștinului în vremea Postului celui Mare, dezvoltând conținuturile sale teologic-pedagogice, dar și istoria formării sale și impunerii în rânduiala liturgică a Bisericii.

La finalul slujbei, Părintele Decan al Facultății a mulțumit în mod deosebit Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop Timotei pentru că a poposit în mijlocul profesorilor și studenților Facultății de Teologie arădene, încununând săptămâna duhovnicească de la începutul Postului celui Mare, prin rugăciunea și cuvântul profund duhovnicesc al Înaltpreasfinției Sale. Episcopul, a arătat Părintele Decan, reprezintă pentru teologie și pentru teologi, dar și pentru toți credincioșii Bisericii măsura unității lor cu Hristos, în ascultare și smerenie, pentru împlinirea trebuințelor lor duhovnicești.

La toate slujbele amintite, răspunsurile alternative din cele două străni ale Bisericii au fost date de către studenții teologi sub directa călăuzire a profesorului de muzică al Facultății, conf. dr. Mircea Buta. În seara zilei de vineri a fost săvârșită slujba Pavecerniței Mari cu prima parte a Acatistului Bunei-vestiri, fiind împărtășit studenților și credincioșilor prezenți în biserică și un cuvânt duhovnicesc, rostit de către părintele Lect. Univ. Dr. Ștefan Negreanu.

Nădăjduim într-o întărire duhovnicească pe calea postirii care va rodi în bucuria Sfintei Învieri a Mântuitorului, atât a profesorilor, cât și a studenților Facultății noastre de Teologie, prin împărtășirea de harul slujbelor săvârșite acum la început de Post, dar și din bogăția cuvintelor duhovnicești adresate celor din biserică în aceste seri binecuvântate.

<http://www.teologiearad.ro/2018/02/24/saptamana-duhovniceasca-a-inceputului-postului-mare-la-facultatea-de-teologie-ortodoxa-ilarion-v-felea-din-arad/>

Prezență a Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad la săptămâna duhovnicească din parohia Șilindia

Un grup de studenți ai Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, însoțiți de Părintele Conf. Univ. Dr. Lucian Farcașiu au participat vineri seara, 9 martie, a.c., în cadrul săptămânii duhovnicești oraganizată în parohia Șilindia, Protopopiatul Ineu, în fiecare seară, începând de luni, 5 martie, la invitația părintelui paroh Gabriel Streulea, un fost student și masterand merituos al Facultății noastre de Teologie.

A fost săvârșită Liturghia Darurilor Înaintesfințite, răspunsurile la strană fiind date de studenții Facultății de Teologie, aceștia bucurându-i pe credincioșii parohiei prin frumusețea cântărilor interpretate.

La sfârșitul slujbei, Părintele Conf. Univ. Dr. Lucian Farcașiu a rostit un bogat cuvânt de învățătură în care s-a referit la rostul înmulțirii rugăciunii în această vreme a Postului Mare și la semnificația duhovnicească atât de bogată a slujbelor din această perioadă a anului liturgic, la sfârșitul cuvântului tâlcuind în scurte cuvinte și cea mai frumoasă rugăciune din vremea postului, și anume rugăciunea Sfântului Efreem Sirul. Sfinția Sa, a concluzionat la sfârșitul cuvântului său că rugăciunea nu este altceva decât o repetiție pe care o facem neîncetat pentru sălășluirea noastră la sfârșitul vieții acesteia

pământești în Împărăția lui Dumnezeu, acolo unde sfinții îngeri și arhangheli aduc pururi laudă neîncetată lui Dumnezeu.

La finalul slujbei, toți credincioșii au fost miruiți, primind fiecare din partea Părintelui Lucian Farcașiu câte o icoană și o cârtică de rugăciuni.

La sfârșitul acestei seri duhovnicești, Părintele paroh Gabriel Streulea le-a mulțumit tuturor celor prezenți pentru osteneala participării la slujbă, precum și invitaților pentru efortul pe care l-au făcut de a veni în parohia Șilindia, deopotrivă Părintelui Conf. Univ. Dr. Lucian Farcașiu și studenților Facultății de Teologie, pentru frumusețea slujirii și a cântării, precum și pentru cuvântul duhovnicesc rostit.

<http://www.teologiearad.ro/2018/03/12/prezenta-a-facultatii-de-teologie-ortodoxa-din-arad-la-saptamana-duhovniceasca-din-parohia-silindia/>

Seară duhovnicească în Parohia Crocna cu Părintele Ștefan Negreanu de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad

Perioada Postului Mare este și trebuie să fie pentru fiecare creștin un urcuș duhovnicesc, o perioadă de despovărare a sufletului de păcate, o perioadă de trăire mai intensă a credinței și de înmulțire a faptelor bune. Cu binecuvântarea Î.P.S. Părinte Arhiepiscop Timotei, la inițiativa Preotului paroh Bej Florin, în Parohia Crocna din Protopopiatul Sebiș, serile de vineri din perioada Postului Mare au fost pentru a doua oară seri duhovnicești, seri de slujire și zidire sufletească.

În cea de a treia seara duhovnicească, la Pomenirea Sfinților 40 de Mucenici a fost invitat Părintele Lect. Univ. Dr. Ștefan Negreanu de la Facultatea de Teologie din Arad care a slujit și a ținut un bogat cuvânt de învățătură. Părintele Ștefan Negreanu a vorbit credincioșilor prezenți despre caracteristicile vremurilor pe care le trăim, iar în cea de a doua parte a cuvântului de învățătură a vorbit despre crucile vieții omenești și mai ales despre crucea ispășirii păcatelor pe care trebuie să o ridicăm sus și să o purtăm pentru mântuirea sufletului, în contextul în care peste câteva zile sărbătorim Duminica a III-a a Postului, închinată cinstirii Sfintei Cruci.

Părintele Profesor a fost însoțit de un grup de studenți și masteranzi care au dat răspunsurile la strană, bucurând totodată prin glasurile lor credincioșii parohiei. Așadar, serile duhovnicești continuă pentru întărirea credincioșilor în urcușul duhovnicesc al pocăinței, că *"Iată Mirele vine în miezul nopții și fericită e sluga pe care o va afla priveghind..."*

<http://www.teologiearad.ro/2018/03/14/seara-duhovniceasca-in-parohia-crocna-cu-parintele-stefan-negreanu-de-la-facultatea-de-teologie-ortodoxa-din-arad/>

Pr. Conf. Univ. Dr. Lucian Farcașiu a conferențiat în cadrul ASCOR Arad

Conferința ASCOR Arad: „Slujbele bisericești ale Postului Mare și importanța lor pentru viața duhovnicească”

Cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Dr. Timotei Sevciciu, Arhiepiscop al Aradului, Pr. Conf. Univ. Dr. Lucian Farcașiu, Profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, a susținut marți, 20 martie 2018, în sala festivă a Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, conferința cu tema „Slujbele bisericești ale Postului Mare și importanța lor pentru viața duhovnicească”.

Ca de obicei, la astfel de manifestări, în aula Facultății s-au adunat „tineri de toate vârstele”, umplând sala.

În prima parte a întâlnirii, Preacucernicul Părinte a dat citire capitolului 3 din Epistola către Coloseni a Sfântului Apostol Pavel care cuprinde esența rodului duhovnicesc pe care Slujbele Bisericii în general, și în mod specific Slujbele Bisericii din Postul Mare, îl au în viața creștinului care este „ascuns cu Hristos în Dumnezeu”, anume, trecerea de la omul cel vechi cu trăsăturile și faptele lui de care să ne ferim, la omul cel nou cu trăsăturile și faptele lui întru care să mergem.

Slujbele Postului Mare prin numărul, structura și caracteristicile lor formale cu un caracter mai accentuat monahicesc inclusiv pentru mireni (lun-

gimea, repetițiile, metaniile, lecturile biblice, imnele de pocăință etc.), aduc în viața creștinului o mai adâncă comuniune cu Dumnezeu și ușurează prin aceasta dobândirea și întărirea virtuților, și gustarea roadelor Duhului Sfânt, având o importanță practică fundamentală în viața creștinului.

Au urmat apoi numeroase întrebări, legate de cântarea de la strană, câștigarea atenției la slujbe, redobândirea stăruinței în rugăciune și altele care au primit răspuns din partea Părintelui și au fost întâmpinate cu bucurie de către participanți.

La finalul conferinței Părintele Lucian Farcașiu, părintele de suflet al tinerilor ascoriști, a primit în semn de prețuire din partea acestora, o icoană cu Sfântul Mucenic Pantelimon.

Moderatorii conferinței au fost: Cătălin-Iulian Drăgan, Președintele A.S.C.O.R. Arad și Maria Antonia Nan, membru ASCOR Arad.

<http://www.teologiearad.ro/2018/03/21/pr-conf-univ-dr-lucian-farcasiu-a-conferentiat-in-cadrul-ascor-arad/>

Misiune în Italia a Pr. Lect. Univ. Dr. Ștefan Negreanu, cadru didactic al Facultății de Teologie din Arad

În săptămâna a patra a Postului Mare, Pr. Lect. Univ. Dr. Ștefan Negreanu, cadru didactic al Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, a participat la o serie de evenimente duhovnicești în Italia, pentru întărirea în credință a românilor aflați pe aceste meleaguri, învățându-i, sfătuindu-i și rugându-se împreună cu ei.

Vineri, 16 martie 2018, părintele a ținut în Parohia Ortodoxă Română „Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan” Chianciano Terme, un cuvânt-conferință cu tema „Postul – trepte către cer”, cu binecuvântarea Preasfințitului Episcop Siluan Șpan al Episcopiei Ortodoxe Române a Italiei. Evenimentul, precedat de Taina Sfântului Maslu, săvârșită în sobor de 5 preoți, a fost organizat de către preotul paroh Ioan Horbaniuc, fost student al Facultății de Teologie din Arad. Părintele Ștefan a vorbit despre cele 3 mari trepte spre cer: credința, nădejdea și dragostea, corespunzătoare celor 3 etape ale vieții duhovnicești: curăția, luminarea și îndumnezeirea, chemând credincioșii să urce pe aceste trepte, subliniind că cei care nu se află bine ancorați măcar pe prima treaptă, nu vor avea parte de Hristos.

În duminica ce a urmat, a patra din Post, a Sfântului Ioan Scăraru, în aceeași parohie, Părintele Ștefan a săvârșit Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie și a ținut un cuvânt de învățătură despre cele 30 de trepte ale Scării Sfântului Ioan Scăraru, îndemnând credincioșii să se roage la Dumnezeu, să îi ajute să urce aceste trepte, care duc la El.

Duminică seara, răspunzând invitației preotului Gabriel Apopei, Părintele Ștefan s-a aflat la Roma, în parohia ortodoxă română cu hramul Sfântul Ierarh Grigorie cel Mare Dialogul, papă al Romei. Aici a ținut un cuvânt de învățătură despre „Trăirea cu Dumnezeu înlăuntru și cu oamenii în afara” și a oferit răspunsuri la multe întrebări venite din partea celor prezenți. Atmosfera a fost una specială, credincioșii bucurându-se de cuvintele și dragostea părintelui.

<http://www.teologiearad.ro/2018/03/27/misiune-in-italia-a-pr-lect-univ-dr-stefan-ne-greanu-cadru-didactic-al-facultatii-de-teologie-din-arad/>

Premisele unor parteneriate academice internaționale

la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad

Cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte dr. Timotei Sevciciu, Arhiepiscopul Aradului, în ziua de 29 Martie 2018, cadrele didactice și studenții Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din cadrul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad au avut bucuria de a avea ca oaspeți doi teologi din străinătate: Prof. Univ. Dr. Jerzy Ostapczuk, decanul Facultății de Teologie din Varșovia (Polonia) și Prof. Univ. Dr. Martin Illert, Universitatea Halle (Germania).

În Aula Magna a Facultății a avut loc întâlnirea cu membrii comunității academice teologice arădene.

În deschidere, Părintele decan, Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, a adresat cuvânt de bun venit distinșilor oaspeți, evidențiind câteva repere importante ale devenirii instituționale a Teologiei arădene, în trecut și prezent.

Prof. Univ. Dr. Jerzy Ostapczuk a mulțumit pentru primirea călduroasă și și-a exprimat dorința stabilirii unui parteneriat între Facultatea de Teologie din Varșovia și Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad, mobilități Erasmus, publicații, conferințe.

În cadrul acestei întruniri Prof. Univ. Dr. Martin Illert a susținut o conferință intitulată: Misiunea creștină și dezvoltarea societății astăzi în viața Bisericii Evanghelice din Germania, conferință apreciată de studenții și profesorii facultății.

După susținerea acesteia a fost lansat Dicționarul dialogurilor teologice dintre Biserica Evanghelică din Germania și Bisericele Ortodoxe (1959-2013), elaborat de: Reinhard Thöle, Martin Illert și Ioan Tulcan și tradus în limba română de Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Tulcan.

După încheierea conferinței a urmat o sesiune interesantă de întrebări și răspunsuri, precum și prezentarea oportunităților academice în vederea realizării unui parteneriat între Facultatea de Teologie din Halle și Facultatea de Teologie din Arad.

La final, Părintele decan a mulțumit oaspeților pentru prezență și pentru deschiderea dialogică în vederea realizării unor parteneriate academice, oferindu-le în dar câteva dintre volumele editate de către facultatea arădeană.

<http://www.teologiearad.ro/2018/03/30/premisele-unor-parteneriate-academice-internationale-la-facultatea-de-teologie-ortodoxa-din-arad/>

Doi profesori de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad au conferențiat la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sofia

La invitația Facultății de Teologie Ortodoxă *Sfântul Clement de Ohrida* a Universității din Sofia, două cadre didactice de la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” a Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, Pr. Lect. Univ. Dr. Adrian Murg și Pr. Lect. Univ. Dr. Filip Albu au susținut două conferințe în perioada 17-19 aprilie 2018.

Părintele Adrian Murg a prezentat conferința cu tema *Canonul Noului Testament. Istorie și teologie*. În cadrul expunerii sale, conferențiarul a descris procesul formării canonului Noului Testament, insistând asupra împrejurărilor istorice și teologice care au contribuit la acesta, precizând principalele sale etape și personalitățile bisericești care s-au remarcat în cadrul acestuia. Legat de această temă, s-a vorbit și despre problema inspirației și a autorității dogmatice în Biserica Ortodoxă.

La rândul său, părintele Filip Albu a prezentat conferința cu tema *Predica-act liturgic*, evidențiind rolul și implicațiile actului predicatorial care, prin desfășurarea acestuia în contextul slujbei bisericești, comportă nu numai o dimensiune didactic-raționalistă ci și una duhovnicească și sfințitoare.

Cele două conferințe au fost animate de discuții interesante cu participanții, care au dorit să afle mai multe despre spiritualitatea ortodoxă românească.

Alături de aceste conferințe, părinții profesori arădeni au susținut și două sesiuni de cursuri în cadrul programului de predare Erasmus+. Prin aceste platforme, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad caută să intensifice relațiile internaționale cu instituții de profil, prin care să fie facilitate schimburi de bune practici în predare și cercetarea științifică.

<http://www.teologiearad.ro/2018/04/24/doi-profesori-de-la-facultatea-de-teologie-ortodoxa-din-arad-au-conferentiat-la-facultatea-de-teologie-ortodoxa-din-sofia/>

Prezența Facultății de Teologie Ortodoxă “Ilarion V. Felea” din cadrul Universității “Aurel Vlaicu” din Arad la Ziua porților deschise

În ziua de 2 mai 2018, Universitatea “Aurel Vlaicu” din Arad a fost gazda îndătinatului eveniment de promovare a ofertei educaționale pentru sesiunea de admitere 2018-2019, denumit generic: *Ziua porților deschise*.

La această acțiune a luat parte și Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad, printr-un stand frumos amenajat, unde părinții profesori și studenții prezenți au oferit informații și detalii despre istoricul acestei venerabile școli de teologie din vestul țării, cât și despre programul de admitere.

Amintim aici faptul că Facultatea de Teologie din Arad este continuatoarea Preparandiei, de la 1822, fiind astfel îmbogățită cu o încărcătură duhovnicească și academică prin personalitățile ce i-au slujit în timp, precum și prin eforturile corpului profesoral contemporan, în care această istorie se actualizează permanent prin cercetarea științifică, materializată în cărțile, studiile, conferințele, simpozioanele și platformele de cercetare inițiate aici.

Astfel, și anul acesta, instituția organizează două sesiuni de admitere, în lunile iulie și septembrie, pentru programul de studii la nivel de licență, *Teologie Ortodoxă Pastorală*, precum și o sesiune în luna septembrie la nivelul de studii masterale, cu două programe: *Doctrină și cultură creștină* și

Pastorație și viață liturgică, respectiv, la Școala Doctorală, în disciplinele-
Teologie Dogmatică și Teologie Morală. Pentru mai multe detalii se poate ac-
cesa site-ul Facultății: www.teologiearad.ro

<http://www.teologiearad.ro/2018/05/03/prezenta-facultatii-de-teologie-ortodoxa-ilarion-v-felea-din-cadrul-universitatii-aurel-vlaicu-din-arad-la-ziua-portilor-deschise/>

Corul Facultății de Teologie Ortodoxă „Iarion V. Felea” din Arad a participat la Festivalul coral „Timotei Popovici” de la Marga, județul Caraș-Severin

Sâmbătă, 12 mai, în sala de spectacole a Casei de Cultură „Dumbrăvița” din Marga s-a desfășurat festivalul închinat celui mai prolific compozitor de muzică corală pentru copii și tineret, Timotei Popovici.

Primul festival coral pentru copii și tineret din România, care a debutat în comuna Marga – județul Caraș-Severin, în anul 1982, a ajuns anul acesta la cea de-a 36-a ediție.

La eveniment a fost prezent și Preasfințitul Părinte Lucian, Episcopul Caransebeșului care a subliniat că această ediție a festivalului în anul centenar al Marii Uniri a fost o reușită din toate punctele de vedere. *„Am fost în Betleemul unde în urmă cu 36 de ani s-a născut acest festival și ne bucurăm că au venit coruri din întreg Banatul, din Arhiepiscopia Timișoarei, din Arhiepiscopia Aradului și din Episcopia noastră, coruri de copii, de tineret, co-*

ruri mixte și coruri bărbătești, astfel încât am avut o ediție reușită din toate punctele de vedere. Credem că cei care au ascultat aceste cântări religioase și patriotice au plecat mulțumiți la casele lor, cu gândul ca pe mai departe să păstrăm unitatea de credință și de neam, unitatea dintre noi românii creștini ortodocși.”

Cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Dr. Timotei, Arhiepiscopul Aradului, Corul bărbătesc „Atanasie Lipovan” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad, condus de Arhid. Asist. Univ. Drd. Tiberiu Ardelean, a prezentat publicului prezent un mănunchi de piese religioase, patriotice și folclorice, care au reliefat simțămintele de credință și de neam în acord cu anul centenar, a celor prezenți.

Deși a activat cea mai mare parte a vieții la Sibiu, Timotei Popovici este bănățean, cu origini în localitatea Tincova, județul Caraș-Severin. El s-a născut la 20 august 1870, a fost preot, pedagog și compozitor român, alcătuind numeroase compoziții laice și religioase, pentru cor de copii, coruri școlare, coruri pe trei voci și bărbătești.

<http://www.teologiearad.ro/2018/05/14/corul-facultatii-de-teologie-ortodoxa-ilarion-v-felea-din-arad-a-participat-la-festivalul-coral-timotei-popovici-de-la-marga-judetul-caras-severin/>

Simpozionul Școlii doctorale de Teologie din Arad

În zilele de 14-16 mai 2018, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, a fost organizatoarea Simpozionului național al Școlii doctorale de Teologie, cu tema „Unitatea de credință în Biserica Ortodoxă. Aspecte dogmatice, religios-morale și canonice”. Această manifestare academică se desfășoară sub egida Arhiepiscopiei Aradului și a Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, printr-un proiect finanțat de Ministerul Educației Naționale.

Lucrările simpozionului s-au deschis în data de 15 mai, la ora 9.30, în Aula Facultății de Teologie. La deschiderea festivă au luat parte: Înaltpreasfințitul Părinte Dr. Timotei Seviciu, Arhiepiscopul Aradului, Preasfințitul Părinte Dr. Emilian Crișanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Aradului, d-l Dan Codre, consilier al Președintelui Consiliului Județean, Preacucernicul Părinte Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, Decanul Facultății de

Teologie, Preacucernicul Părinte Prof. Univ. Dr. Constantin Rus, Directorul Școlii doctorale, profesori și doctoranzi din cadrul Școlii doctorale arădene și de la celelalte școli doctorale de teologie din țară.

În deschiderea manifestării, Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, Decanul Facultății de Teologie, a adresat cuvânt de salut invitaților de la prezidiu și din sală, precum și tuturor participanților, subliniind în cuvântul său, rolul major pe care l-a avut Aradul în sec. al – XIX – lea, ca centru al luptei pentru emanciparea națională. A urmat mesajul Președintelui Consiliului Județean Arad, d-l Dr. Iustin Cionca, apoi cuvântul Preasfințitului Episcop vicar Emilian Crișanul care a făcut o scurtă incursiune în istoria Bisericii Ortodoxe Române, evidențiind nume de ierarhi cărturari și luptări pentru ființa și unitatea neamului românesc. Cuvânt de salut a adresat și Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin Rus, Directorul Școlii doctorale de Teologie din Arad. Din partea doctoranzilor a vorbit Pr. Drd. Vlad-Sergiu Sandu, profesor la Seminarul Teologic din Arad. În încheierea festivității Înaltpreasfințitul Arhiepiscop Timotei a adresat cuvânt celor prezenți subliniind unitatea păstrată în Biserica Ortodoxă Română prin școlile de teologie, ierarhi, preoți, prin schimburile de profesori de la școlile de teologie, mai ales în Transilvania și prin cooptarea de către Academia Română a unor membri de dincolo de Carpați.

După deschiderea festivă s-au desfășurat secțiunile simpozionului, care vor dura până miercuri, 16 mai, la orele prânzului, incluzând dezbateri, sesiuni de întrebări și concluziile simpozionului.

Manifestarea s-a bucurat de participarea studenților doctoranzi de la Școlile doctorale de teologie din București, Cluj-Napoca, Iași, Sibiu, Craiova,

Alba-Iulia, Oradea, și bineînțeles, ai facultății gazdă, înscriindu-se în manifestările *Anului Omagial al unității de credință și de neam și al Anului comemorativ al Făuritorilor Marii Uniri din 1918*.

<http://www.teologiearad.ro/2018/05/16/simpozionul-scolii-doctorale-de-teologie-din-arad/>

Simpozion național studentesc și masteral, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad

În zilele de 14, 15 și 16 mai 2018, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, a organizat Simpozionul național studentesc și masteral, cu tema „Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la făurirea unității de neam și de credință”. Această manifestare academică și culturală se desfășoară sub egida Arhiepiscopiei Aradului și a Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, printr-un proiect finanțat de Ministerul Educației Naționale.

Lucrările simpozionului s-au deschis în data de 15 mai, la ora 9.30, în Aula Facultății de Teologie. La deschiderea festivă au luat parte Înaltpreasfințitul Părinte Dr. Timotei Sevcicu, Arhiepiscopul Aradului, Preasfințitul Părinte Dr. Emilian Crișanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Aradului, d-l Dan Codre, consilier al Președintelui Consiliului Județean, Preacucernicul Părinte Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, Decanul Facultății de

Teologie, profesorii, studenții și masteranzii teologi arădeni, precum și studenții și masteranzii de la celelalte Facultăți de Teologie din țară.

În deschiderea manifestării, Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, Decanul Facultății de Teologie, a adresat cuvânt de salut invitaților de la prezidiu și din sală, precum și tuturor participanților, subliniind în cuvântul său rolul major pe care l-a avut Aradul în sec. al – XIX – lea, ca centru al luptei pentru emanciparea națională. A urmat mesajul Președintelui Consiliului Județean Arad, d-l Dr. Iustin Cionca, apoi cuvântul Preasfințitului Episcop-vicar Emilian Crișanul care a făcut o scurtă incursiune în istoria Bisericii Ortodoxe Române, evidențiind nume de ierarhi cărturari și luptători pentru ființa și unitatea neamului românesc. Din partea studenților a vorbit d-l student Cătălin-Iulian Drăgan, anul II de studii, specializarea Teologie Pastorală. În încheierea festivității Înaltpreasfințitul Arhiepiscop Timotei a adresat cuvânt celor prezenți subliniind unitatea păstrată în Biserica Ortodoxă Română prin școlile de teologie, ierarhi, preoți, prin schimburile de profesori de la școlile de teologie, mai ales în Transilvania și prin cooptarea de către Academia Română a unor membri de dincolo de Carpați.

După deschiderea festivă s-au desfășurat secțiunile simpozionului, care vor dura până miercuri, 16 mai, la orele prânzului, incluzând dezbateri, sesiuni de întrebări și concluziile simpozionului.

Manifestarea s-a bucurat de participarea studenților și masteranzilor Facultăților de teologie din București, Cluj-Napoca, Iași, Craiova, Alba-

Julia, Oradea, Timișoara, Caransebeș și bineînțeles, ai facultății gazdă, înscriindu-se în manifestările *Anului Omagial al unității de credință și de neam și al Anului comemorativ al Făuritorilor Marii Uniri din 1918*.

Totodată, simpozionul se dorește a fi un omagiu adus de tinerimea teologică arădeană, numeroaselor personalități eclesiastice și laice din Arad, care au avut un rol covârșitor în lupta pentru emancipare națională și pentru înfăptuirea Marii Uniri.

<http://www.teologiearad.ro/2018/05/16/simpozion-national-studentesc-si-masteral-la-facultatea-de-teologie-ortodoxa-din-arad/>

Concluziile simpozioanelor desfășurate la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad

Cele două simpozioane care s-au desfășurat zilele acestea la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea”, din Arad, au ajuns la final. Manifestarea academică derulată în aceste zile s-a încheiat printr-o sesiune comună a studenților, masteranzilor și doctoranzilor, în care s-a prezentat concluziile celor două simpozioane, precum și ample discuții generate cadrul tematicilor abordate, în care s-au angajat participanții și profesorii facultății.

Temele prezentate și dezbătute în cadrul sesiunilor celor două simpozioane se pot încadra în trei mari direcții: dimensiunea istorică, centrată pe relatările evenimentelor istorice și etapele luptei de emancipare și unitate națională; evocarea personalităților angajate în acest amplu proces al unificării, atât mireni, cât și clerici, studenți și profesori de teologie, monahi, preoți și episcopi. Unitatea de credință ortodoxă a constituit cea de-a treia direcție a temelor prezentate, subliniindu-se prin aceasta dimensiunea teologică a manifestării, pe lângă cea istorică. Unitatea de credință a constituit premisa fundamentală a unității de neam și o constantă a ființei neamului românesc.

Toate discuțiile și tematicile abordate au avut drept finalitate rememorarea cadrului istoric în care s-a desfășurat Marea Unire și constituirea unui cadru adecvat și mobilizator pentru generația de azi, menită să răspundă exigențelor istorice, culturale și spirituale contemporane și prin care să se păstreze și să se cultive unitatea de neam și credința a românilor de pretutindeni.

<http://www.teologiearad.ro/2018/05/16/concluziile-simpozioanelor-desfasurate-la-facultatea-de-teologie-ortodoxa-din-arad/>

Lucrările simpozionului ISREIE la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad

În zilele de 17-19 mai 2018 cadrele didactice ale Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din cadrul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad au participat la simpozionul internațional *Cercetare și Educație în Era Inovării*, care se află la cea de-a 7-a ediție. La ediția din acest an participă reprezentanți din 44 de universități din 20 de țări.

În cadrul acestei manifestări științifice sunt prezentate referate de specialitate, reunite sub genericul: *Teologia Ortodoxă Română în slujba unității Bisericii și a națiunii*.

În cuvântul de deschidere, Părintele decan Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja a evocat implicarea Facultății de Teologie din Arad în activitățile inițiate sub egida Universității. Totodată, prin aceste activități, „Facultatea arădeană promovează valorificarea cercetării științifice în slujirea Bisericii. Ne bucurăm pentru faptul că temele referatelor colegilor evidențiază aspecte interesante legate de contribuția adusă de teologia ortodoxă românească în slujba unității de credință și de neam”, a precizat Părintele decan.

<http://www.teologiearad.ro/2018/05/19/lucrarile-simpozionului-isreie-la-facultatea-de-teologie-ortodoxa-din-arad/>

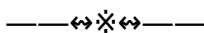
Premiu obținut de un student al Facultății de Teologie din Arad

Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patirarhul” din București, împreună cu Asociația Studenților Teologi Ortodocși, au organizat, în perioada 17-20 mai 2018, a cincea ediție a Sesiunii de Comunicări Științifice pentru studenți și masteranzi *Teologie și identitate*, cu tema *Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la realizarea statului român unitar modern. Implicațiile istorice și teologice ale Unirii din 1918*. Evenimentul s-a desfășurat la Centrul Social-Pastoral *Sfânta Cruce* al Mănăstirii Caraiman. Din partea Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, a participat studentul Cătălin-Iulian Drăgan, anul II de studii, specializarea Teologie Pastorală, care a obținut Premiul al II – lea , în urma susținerii referatului cu tema *Școala arădeană și mișcarea național-politică în perioada dualistă (1867-1918)*. Referatul a fost elaborat sub coordonarea Protos. Lect. Univ. Dr. Nicolae M. Tang.

Conținutul referatului, precum și expunerea acestuia au fost analizate de către o comisie de trei cadre universitare de la Facultatea de Teologie din București, premiarea va avea loc la data de 20 mai 2018. Premiile au constat în bani și cărți de teologie.

<http://www.teologiearad.ro/2018/05/21/premiu-obtinut-de-un-student-al-facultatii-de-teologie-din-arad/>

Decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad a fost premiat de către Preafericitul Părinte Patriarh Daniel

Conferențiarilor și moderatorii Congresului Național de Teologie intitulat „Unitate Eclesială și Unitate Națională” au primit miercuri diploma omagială și medalia comemorativă a anului 2018. Între participanți, din partea Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, a fost premiat Părintele Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, decanul facultății.

Anul 2018 a fost proclamat drept An omagial al unității de credință și de neam și An comemorativ al făuritorilor Marii Uniri din 1918 în Patriarhia Română.

Distincțiile au fost oferite în sala Europa Christiana a Palatului Patriarhiei de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel care a apreciat activitatea desfășurată în cadrul congresului pe tema unității eclesiale și naționale despre care a spus că este „o temă foarte frumoasă, actuală”.

Părintele Patriarh a menționat faptul că textele comunicărilor din cadrul întrunirii va fi publicat într-un volum în perioada următoare.

Comuniune, conlucrare și coresponsabilitate

În acest context, Preafericirea Sa a evidențiat importanța comuniunii, a conlucrării și coresponsabilității:

„Nu doar întâlnirea între invitați deosebiți este marcată aici, ci întâlnirea și conlucrarea între oameni ai Bisericii care sunt nu numai clerici, ci și profesori de teologie, cercetători, specialiști în diferite domenii ale vieții sociale”.

„Important este faptul că această întâlnire creează și comuniune, conlucrare și coresponsabilitate”, a subliniat Patriarhul Daniel.

Congresul de la Patriarhie a reunit în perioada 20-24 mai la București reprezentanți ai instituțiilor de stat, academicieni, ierarhi, preoți, profesori și specialiști din țară și din diaspora.

Congresul Național de Teologie a fost organizat în contextul Anului Centenar 2018, declarat în Patriarhia Română drept An omagial al unității de credință și de neam și An comemorativ al făuritorilor Marii Uniri din 1918.

<http://www.teologiearad.ro/2018/05/25/decanul-facultatii-de-teologie-ortodoxa-din-arad-a-fost-premiat-de-catre-preafericitul-parinte-patriarh-daniel/>

<http://basilica.ro/participantii-la-congresul-national-de-teologie-au-fost-premiati-de-preafericitul-parinte-patriarh-daniel/>

Înaltpreasfințitul Arhiepiscop Timotei a fost prezent la festivitatea de absolvire a studenților teologi arădeni, promoția 2018

Absolvenții celei de-a 24-a promoție a Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din cadrul Universității „Aurel Vlaicu” Arad, și-au încheiat parcursul studiilor universitare de licență, prin festivitatea emoționantă a îndătinatului *curs festiv*, desfășurat cu binecuvântarea și în prezența Înaltpreasfințitului Arhiepiscop dr. Timotei Sevcicu, în ziua de 29 mai 2018.

Deschiderea manifestărilor a început cu oficierea Sfintei Liturghii în capela facultății, soborul slujitor fiind format din preoții profesori ai Facultății, iar răspunsurile liturgice au fost date de către absolvenți.

Programul a continuat în Aula Magna, în prezența invitaților, a absolvenților, a studenților facultății, precum și a unei asistențe formate din părinți, prieteni și apropiați ai absolvenților.

În prezidiul manifestării s-au aflat: Înaltpreasfințitul Părinte dr. Timotei Sevcicu, Arhiepiscop al Aradului, Prof. Dr. Ramona Lile, Rectorul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, Decanul Facultății de Teologie, Pr. Conf. Univ. Dr. Caius Cuțaru, Direc-

torul Departamentului de Discipline Teologice al Facultății, precum și Pr. Pompiliu Gavra, Directorul Seminarului Teologic Ortodox din Arad. Fiecare dintre invitați au prezentat, apoi, câteva cuvinte de salut și scurte îndemnuri adresate absolvenților.

Festivitatea a fost deschisă de Părintele decan Cristinel Ioja, care a salutat prezidiul și audiența. În cuvântul său, acesta a arătat că: „prilejul oferit de aniversarea Centenarului Marii Uniri de la 1918 ne pune într-o dublă ipostază, una retrospectivă, de a evoca lupta și străduințele înaintașilor pentru mărețul eveniment de la Alba-Iulia, dar și una prospectivă, de a creiona acțiunile, proiectele și angajamentele noastre față de provocările contemporaneității, adresate atât Bisericii cât și țării. Tocmai de aceea, am putea să vă numim generația *Centenar*. Suntem convinși că amprenta lăsată de acești ani de școală nu o va putea șterge nimeni de la voi. De aceea, să nu uitați matricea spirituală în care v-ați format”.

Totodată, sfinția sa le-a adresat și un cuvânt părinților absolvenților, răspunzând la întrebarea: Ce școală absolvă fiii dumneavoastră?, „Cu toate argumentele, cea mai bună din vestul țării, cu o istorie de aproape două veacuri în spate, cu programe, astăzi, de masterat și doctorat, unde studenții noștri excelează prin rezultatele obținute la concursurile orga-

nizate la nivel de Patriarhie. Desigur, acestea se datorează și efortului și implicării Părinților profesori colegi, cărora le mulțumesc, pe această cale”.

Cursul festiv a fost susținut de Pr. Conf. Univ. Dr. Lucian Farcașiu, îndrumătorul de an al absolvenților, tema aleasă de sfinția sa fiind: *Unitatea de credință și de neam din perspectiva Sfintei Liturghii*, reliefând aici câteva dintre coordonatele teologice și liturgice prin care slujirea preoțească, care se hrănește din Dumnezeiasca Liturghie, contribuie la manifestarea unității credinței dar și a unității neamului românesc. La finalul disertației sale, acesta i-a îndemnat pe absolvenți să rămână fideli tezaurului învățaturii de credință a Bisericii, în ascultare fiiască față de conducerea bisericească, devenind, pentru comunitățile parohiale unde vor activa, factori și promotori ai unității, spre care îndemână întotdeauna Sfânta Liturghie.

Rectorul universității arădene i-a felicitat pe absolvenți și pe părinții acestora pentru faptul că au ales să urmeze cursurile Facultății de Teologie Ortodoxă, urându-le spor în munca lor viitoare.

Părintele Director al Seminarului a evocat, la rândul-i, bucuria și emoția acestui eveniment, arătând că cele două instituții de învățământ

teologic arădene, nu numai că funcționează în aceeași locație dar se și află într-un spirit de unitate și de conlucrare, modelul acesta fiindu-le transmis ca îndemn și acestei promoții.

Directorul Departamentului, Pr. Conf. Univ. Dr. Caius Cuțaru a dat citire catalogului cu cei 36 de absolvenți ai acestei promoții, fiecare dintre aceștia primind câte un trandafir și o diplomă de onoare.

Din partea absolvenților a vorbit studentul Alin Ciotea, arătând în cuvântul său că: „ziua aceasta este una specială pentru parcursul existenței noastre, din moment ce toată experiența, cunoștințele și tăria sufletească primite aici devin fundamentul pe care se va clădi preoția noastră viitoare. Tocmai de aceea mulțumim lui Dumnezeu care ne-a îndrumat pașii spre cercetarea teologică în această școală; apoi, părinților și bunicilor noștri care ne-au susținut în devenirea noastră de până aici. De asemenea, se cuvine a aduce cuvânt de gratitudine adresat ÎPS Arhiepiscop Timotei, doamnei Rector și cadrelor didactice pentru întregul suport științific și spiritual, care ne-au îmbogățit mințile și inimile noastre cu știința și dragostea lor”.

Studentul Ștefan Muț, din anul III, i-a felicitat din partea studenților Facultății, pe absolvenți, îndemnându-i să urmeze, în viața lor, învățăturile primite aici.

A urmat momentul festiv al predării cheii simbolice a Facultății.

Festivitatea s-a încheiat prin cuvântul de binecuvântare și felicitare a absolvenților, adresat de către Chiriarhul locului, ÎPS Arhiepiscop Dr. Timotei, care a arătat că „astăzi purtați în mâini, ca semn de apreciere, trandafiri. Aceste flori sunt și simbolul Rusaliilor întrucât bisericile au fost împodobite la acest praznic cu flori și verdeață, sărbătoare în duhul căreia ne aflăm încă. Acestea evocă, simbolizează mulțimea darurilor Duhului Sfânt. Așa și voi acum, la acest ceas de sărbătoare, purtați aceste minunate flori ca semne ale harurilor și darurilor cu care v-ați împodobit în anii de școală petrecuți aici. De aceea, întocmai ca și Sfinții Apostoli, cei îmbrăcați cu putere de Sus la Cincizecime, care au propovăduit pe Cuvântul, Logosul întrupat, până la marginile pământului, așa și voi sunteți chemați a-L mărturisi pe Acesta în viața voastră, în slujirea voastră de la altar, de la catedră și în orice altă ipostază de ascultare și lucrare vă veți găsi, în duhul unității de credință și de neam, ca unii ce purtați acest acoperământ al Centenarului”.

Armoniile cântului de „La mulți ani!” și a intonării imnului arhieresc, însoțite de aplauzele audienței, au încheiat festivitatea.

<http://www.teologiearad.ro/2018/05/30/inaltpreasfintitul-arhiepiscop-timotei-a-fost-prezent-la-festivitatea-de-absolvire-a-studentilor-teologi-aradeni-promotia-2018/>

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad prezintă la cel de-al 6-lea Simpozion al IAODT, Balamand (Liban)

În zilele de 7-10 iunie 2018, cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Timotei Seviciu, Arhiepiscopul Aradului, o delegație a Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad, a participat la lucrările celui de-al 6-lea Simpozion al Asociației Internaționale a Dogmațiștilor Ortodocși (IAODT), care s-a desfășurat la Balamand, în Liban. Din delegație au făcut parte: Pr. Prof. Univ.

Dr. Cristinel Ioja, Decanul Facultății, Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Tulcan, Vicepreședinte al Asociației și Pr. Lect. Univ. Dr. Filip Albu, în calitate de Secretar al acestei Asociații Internaționale.

Această manifestare s-a desfășurat sub înalta binecuvântare a Preafericitului Părinte Ioan al X-lea, Patriarhul Antiohiei și al întregului Orient, în organizarea Facultății de Teologie Ortodoxă *Sfântul Ioan Damaschinul* din cadrul Universității din Balamand și a Asociației Internaționale a Dogmaștilor Ortodocși. Tema acestei întâlniri a fost înscrisă sub genericul *Eshatologia în viziunea Teologiei Ortodoxe*.

Amintim faptul că Asociația Internațională a Dogmaștilor Ortodocși a luat ființă în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad în anul 2007, fiind o platformă de dezbateri și promovare a învățaturii dogmatice a Bisericii Ortodoxe, reunind profesori și cercetători din Bulgaria, Franța, Grecia, Germania, Anglia, Serbia, Liban, Statele Unite ale Americii, Rusia și România. Precedentele întâlniri au avut loc la Arad (2009), Tesalonic (2011), Sofia (2013) și Mănăstirea Caraiman-București (2016).

În cadrul acestui Simpozion Părintele profesor Ioan Tulcan a prezentat un referat intitulat *Biserica, manifestarea Împărăției lui Dumnezeu pe pământ – o temă majoră pentru Teologia Ortodoxă*. Părintele profesor Cristinel Ioja a prezentat referatul *Eshatologia în sinteza neo-patristică. Coordonate și tendințe*. Ambientul academic de la Universitatea din Bala-

mand și pregătirea solidă a celor implicați în dezbateri a creat un eveniment remarcabil al Teologiei Ortodoxe.

În ultima sesiune a manifestării academice a avut loc Adunarea Generală a Asociației, unde a fost apreciată laudativ, de către toți participanții, contribuția Părinților profesori Ioan Tulcan și Cristinel Ioja la înființarea acestei Asociații, precum și la devenirea ei în plan internațional. Cu această ocazie a fost prezentat și volumul editat la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad, în acesta fiind reunite studiile precedentului Simpozion Teologic de la București-Caraiman.

Mai multe detalii pot fi observate pe site-ul:

<http://theology.balamand.edu.lb/index.php/local-events/1411-the-international-orthodox-symposium-on-dogmatics-in-balamand>

<http://www.teologiearad.ro/2018/06/12/facultatea-de-teologie-ortodoxa-din-arad-prezenta-la-cel-de-al-6-lea-simpozion-al-iaodt-balamand-liban/>

Teologii arădeni au participat la Parada absolvenților Universității „Aurel Vlaicu” din Arad

În seara zilei de 15 iunie 2018, dascălii și absolvenții Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea”, în frunte cu Părintele decan Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, au participat la *Parada absolvenților promoției Centenar* a

Universității „Aurel Vlaicu” din Arad. Inițiativa și organizarea a aparținut conducerii UAV pentru a demonstra arădenilor că Aradul este un centru universitar puternic.

La această Paradă a absolvenților UAV au participat mii de persoane, absolvenți, studenți, membri ai familiilor acestora, cadre didactice universitare dar și reprezentanți ai autorităților centrale și locale, care au ținut să ia parte la eveniment. Alături de conducerea UAV, în frunte cu Prof. Univ. Dr. Ramona Lile, rectorul Universității, pe scenă au urcat Ministrul Apărării Naționale domnul Mihai Fifor, doamna Prefect Florentina Horgea, deputații Adrian Todor, membru al Comisiei de Învățământ din Camera Deputaților

și Florin Tripa, doamna Claudia Boghicevici, vicepreședinte al Consiliului Județean Arad și Călin Bibarț, viceprimarul Aradului.

Parada absolvenților UAV s-a desfășurat în centrul Aradului, în fața Palatului administrativ dar și a Rectoratului Universității de stat arădene. Absolvenții au defilat, facultate după facultate, în centrul Aradului, în sunet de fanfară militară, care a acompaniat întregul marș. Această paradă se află la prima ediție în Municipiul Arad.

Examenul de licență la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad

Pentru fiecare absolvent, finalizarea studiilor universitare, din ciclul I, se încununează cu susținerea examenului de licență. Acest moment reprezintă o dublă bucurie, atât pentru cei care absolvă, cât și pentru instituția academică. Din perspectiva studentului, acest examen certifică, în fața propriei conștiințe cât și a societății, că și-a impropriat toate acele cunoștințe necesare în domeniul calificării sale. Din perspectiva Facultății, încă o promoție de absolvenți, adică încă o serie de specialiști pregătiți pentru

piața muncii. Tradus în domeniul nostru teologic, acest moment aduce cu sine întărirea acțiunii misionar-pastorale a Bisericii, printr-o nouă generație de teologi.

Aceste sentimente le-au trăit absolvenții și cadrele didactice ale Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea”, din cadrul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, în zilele de 11 și 12 iulie 2018, când promoția 2018 și-a susținut examenul de licență.

La această sesiune s-au înscris absolvenți din promoția curentă și din promoția anterioară. Aceștia au susținut, conform Metodologiei de examen, două probe orale, una la disciplina Teologie Dogmatică și o probă de specialitate. Acestora le-a urmat susținerea lucrării de licență în fața Comisiei, precum și depunerea jurământului în Capela Facultății de Teologie, de față fiind Înaltpreasfințitul Părinte Dr. Timotei Seviciu, Arhiepiscopul Aradului.

În cuvântul său, Părintele decan Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, a mulțumit Înaltpreasfinției Sale pentru prezența la acest eveniment important și special, evidențiind faptul că „absolvenții de față poartă pe umeri o mare cinste, dată de faptul că fac parte din generația *Centenarului Marii Uniri*. Prin aceasta, se deschid perspective interesante care pun în valoare faptul că absolvenții de teologie sunt chemați să fie misionari ai unității de credință și de neam, pentru noi cei care trăim acum într-o epocă a marilor provocări polarizante, autarhice. În acest sens, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad încearcă și reușește să imprime studenților și absolvenților acest duh.”

Totodată, sfinția sa a mulțumit colegilor profesori pentru întreaga osteneală depusă în devenirea științifică și spirituală a acestor absolvenți, invitându-i pe noii licențiați să-și desăvârșească studiile, la cursurile de masterat oferite de Facultatea arădeană.

Înaltpreasfinția Sa a felicitat Facultatea și pe absolvenții ei pentru frumoasele rezultate obținute la acest examen de licență, exprimându-și nădejdea că Biserica se va putea folosi, pe viitor, de întreaga lor capacitate de muncă, pentru promovarea valorilor credinței, încredințându-i, prin binecuvântarea arhierească, împărtășirii harului lui Dumnezeu, Cel de la care vine toată *darea cea bună și tot darul cel desăvârșit*.

<http://www.teologiearad.ro/2018/07/12/examenul-de-licenta-la-facultatea-de-teologie-ortodoxa-din-arad-2/>

Examenul de disertație la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad

În ziua de 13 iulie 2018 a avut loc susținerea examenului de disertație pentru cele două programe masterale ale Facultății de Teologie Ortodoxă

„Ilarion V. Felea” din Arad: *Pastorație și viață liturgică, respectiv Doctrină și cultură creștină.*

Conform Metodologiei de examen, absolvenții acestor cursuri masterale au întocmit și prezentat în fața Comisiilor, instituite prin Hotărârea Senatului Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, lucrări științifice în care au abordat diverse teme teologice de actualitate, rod al cercetărilor întreprinse de-a lungul celor doi ani de studii. După încheierea examenului, comisia a comunicat acestora rezultatele obținute, depunându-se mai apoi și jurământul îndătinat în capela Facultății de Teologie din Arad.

Cu această ocazie, în prezența Înaltpreasfințitului Părinte Dr. Timotei Sevițiu, Arhiepiscopul Aradului, Părintele decan, Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, a adresat un cuvânt de mulțumire Înaltpreasfinției Sale pentru prezență și pentru susținerea activităților ce se desfășoară în Facultatea de Teologie din Arad. Totodată, sfinția sa i-a felicitat pe absolvenți pentru munca de cercetare depusă în cadrul studiilor masterale precum și în elaborarea lucrărilor de disertație prezentate, toate acestea constituindu-se într-un bun fundament pentru continuarea studiilor la nivelul școlii doctorale din facultatea arădeană.

În încheiere, Înaltpreasfinția Sa i-a felicitat, la rândul-i, pe absolvenți, subliniind că prezența și lucrarea lor academică aduc un plus de valoare prestigioasei Facultăți de Teologie din Arad, confirmându-se astfel între-

gul efort al conducerii Facultății și al cadrelor didactice de aici pentru un învățământ academic valoros, pus în slujba misiunii Bisericii.

<http://www.teologiearad.ro/2018/07/13/examenul-de-disertatie-la-facultatea-de-teologie-ortodoxa-din-arad/>

Suștineri de teze de doctorat în Teologie Dogmatică la Arad

Începutul noului an bisericesc a adus, pentru Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, o seamă de evenimente academice de o reală importanță pentru teologia românească.

Astfel, în zilele de luni și marți, respectiv 3 și 4 septembrie ac. au fost susținute trei teze de doctorat la disciplina Teologia Dogmatică.

Primul candidat, Teodor Daniil Stoenescu, a prezentat lucrarea „Problematika eshatologică în gândirea Sfântului Maxim Mărturisitorul”, cercetare realizată sub coordonarea Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja. Din comisia prezidată de Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin Rus au mai făcut parte Pr. Prof. Univ. Dr. Ștefan Buchiu de la Facultatea de Teologie Ortodoxă

Justinian Patriarhul din București; Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Megheșan de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Oradea și Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Tulcan de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad.

Din referatul coordonatorului s-au reținut următoarele aprecieri: „lucrarea elaborată de Drd. Teodor Daniil Stoenescu răspunde exigențelor științifice actuale, specifice domeniului Teologie. Tema lucrării este inedită atât în structura, cât și prin implicațiile și perspectivele ei. În ceea ce privește caracterul științific, lucrarea se integrează în exigențele formale ale stadiului formativ, de pregătire pe care îl reprezintă, fiind fundamentată pe izvoare și pe o bibliografie actuală, în concordanță cu tema și cu aprofundarea conceptelor din aria pe care o cercetează. Lucrarea are 286 de pagini, fiind fundamentată pe 1018 note de subsol și pe o bibliografie extinsă însumând 76 de izvoare biblice, liturgice, patristice și istorice, 111 lucrări de specialitate și 126 articole și studii conexe temei. Prezenta lucrare, pune în evidență gândirea teologică a unuia dintre cei mai mari Părinți ai Bisericii, exprimând o temă complexă și puțin explorată în cercetarea teologică, o temă actuală în contextul diverselor tendințe, concepții și manifestări apocaliptice.”

În aceeași zi, în fața aceleiași comisii amintite mai sus, a fost susținută o a doua teză de doctorat intitulată: *Contribuția contextuală a Părintelui*

Profesor Petru Rezuș la dezvoltarea Dogmaticii în Teologia Ortodoxă Română. Aceasta a fost elaborată de Pr. Drd. Stelian-Laurențiu Georgescu, sub îndrumarea științifică a Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja.

Din aprecierile coordonatorului s-au desprins următoarele concluzii: „lucrarea aduce o contribuție importantă la înțelegerea gândirii teologice a părintelui Petru Rezuș, precum și la contextul teologic complex al secolului al XX-lea. Tema elaborată vizează, parcursul teologic și biografic al teologului român, sursele gândirii sale teologice, etapele teologhisirii și ale constituirii operei sale, pozițiile doctrinare, interconfesionale și polemice, precum și elementele ce țin de receptarea operei sale, critica metodei și a unor concepte pe care acesta le creditează. Meritul autorului constă în faptul că interpretează contribuțiile teologice ale lui Petru Rezuș în contextul epocii și cu capacitățile de reflecție ale diverselor perioade istorice, politice și culturale pe care acesta le-a traversat. De asemenea, autorul identifică direcțiile gândirii teologice a Părintelui Rezuș și limitele metodologice și conceptuale ale teologiei sale.”

A doua zi, în prezența Înaltpreasfințitului Părinte Dr. Timotei Sevcicu, Arhiepiscopul Aradului, a fost susținută altă teză de doctorat a candidatului Laurențiu-Victor Chilibaru intitulată *Aspecte dogmatice ale preacinstitii Maicii Domnului, reflectate în teologia ortodoxă română din a doua jumătate a veacului al XX-lea*, elaborată sub îndrumarea științifică a Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Tulcan. Comisiei amintite s-a adăugat Pr. Prof. Univ. Dr. Valer Bel, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

Din referatul coordonatorului s-au putut reține următoarele: „autorul ne-a demonstrat, că teologia ortodoxă românească are o mare bogăție de mărturii, nu numai cu privire la alte teme dogmatice, cum ar fi, de pildă, Hristologia, Gnoseologia, Soteriologia, ci și cu privire la Maica Domnului, ea însăși, integrată, într-un anumit fel, în marile teme ale Teologiei dogmatice. Lucrarea se distinge printr-un stil sobru, coerent și logic, specific lucrărilor științifice valoroase. Autorul face dovada unei pasiuni reale pentru o asemenea temă, ne convinge, că stăpânește metodele de cercetare, că are o bogăție de cunoștințe și că are viziune asupra ei pe care o analizează în mod adecvat unei lucrări de acest gen. Dincolo de aceasta, am remarcat la acest proiect de cercetare, că pe lângă caracterul lui științific, el este și foarte interesant, care captivează cititorul de la primele pagini ale lecturii. Remarcăm bibliografia bogată, aproape exhaus-

tivă, actuală și de specialitate ce stă la baza lucrării, precum și cele 1037 note de subsol, pe care se sprijină întreaga lucrare.”

În urma deliberării Comisiilor candidații au fost declarați *doctori în teologie*.

La final, Părintele decan, Cristinel Ioja, a mulțumit ÎPS Timotei pentru prezență și sprijinul constant arătat față de Facultatea de Teologie din Arad, felicitându-i totodată pe candidați pentru efortul de cercetare depus.

ÎPS Arhiepiscop Timotei a felicitat Facultatea cât și pe noii doctori în teologie pentru aceste frumoase realizări, evidențiind faptul că toate acestea evenimente încununează și înnobilează școala teologică arădeană, acestea constituindu-se într-un frumos și încurajator preambul al noului an universitar.

<http://www.teologiearad.ro/2018/09/05/sustineri-de-teze-de-doctorat-in-teologie-dogmatica-la-arad/>

Doi noi doctori în Drept bisericesc la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad

În ziua de 5 septembrie a.c. au fost programate pentru susținere publică două teze de doctorat în domeniul Dreptului bisericesc.

Astfel, Pr. Traian Nojea a elaborat și susținut în fața comisiei lucrarea cu titlul: *Primatul papal în perioada secolelor XII-XV: de la „honoris” la „jurisdictionis”*, o cercetare întreprinsă sub îndrumarea științifică a Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin Rus. Din comisie au făcut parte Părinții profesori: Georgică Grigoriță de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din București; Marius Țepelea de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Oradea și Irimie Marga de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu, sub președinția Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja.

Din referatul coordonatorului s-au reținut următoarele: „Abordarea unei teme puțin cercetate în teologia ortodoxă contemporană a impus candidatului un volum impresionant de muncă asiduă în descoperirea tuturor aspectelor referitoare la această temă. Corecta evaluare a primatului papal în perioada secolelor XII-XV a necesitat un efort considerabil de inițiere în cele mai nuanțate aspecte ale problematicii, o cunoaștere aprofundată a docu-

mentelor, de cele mai multe ori inedite, în domeniu și o delimitare exactă a perioadelor istorice, teologice și culturale. Pregătirea canonică și teologică remarcabilă, gândirea juridică și canonică nuanțată și echilibrată, discernământul matur în selectarea și interpretarea izvoarelor bibliografice au concurat la elaborarea unei lucrări foarte valoroase, care va constitui, cu siguranță, după publicarea și receptarea ei teologică, un reper necesar oricăror cercetări ulterioare în domeniu. Investigația serioasă și izvoarele bibliografice de primă mărime, i-au permis candidatului să nuanțeze limbajul canonic și teologic utilizat și să transmită un volum impresionant de informații într-o formă concisă, sistematizată și fluentă. Considerațiile sau aprecierile făcute asupra primatului papal și a principiilor lui de interpretare sunt extrem de pertinente, consistente și oneste”.

În cea de-a doua parte a zilei, în prezența a trei arhierei: Înaltpreasfințitul Părinte Dr. Timotei Sevcicu, Arhiepiscopul Aradului, a Preasfințiților Părinți Dr. Timotei Prahoveanu, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor și Dr. Emilian Crișanu, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Aradului, Preacuviosul ieromonah Iachint-Cătălin Vardianu, și-a prezentat teza de doctorat intitulată: *Administrarea bunurilor Bisericii Ortodoxe Române potrivit reglementărilor*

ecleziiale și legislației de Stat din secolul al XV-lea până în prezent, cercetare efectuată sub coordonarea Părintelui profesor Constantin Rus.

În componența comisiei amintite mai sus s-a numărat și Părintele Conf. Univ. Dr. Lucian Farcașiu, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad.

După prezentarea tezei de către candidat, din referatul coordonatorului s-au reținut următoarele: „Lucrarea de față se prezintă drept o analiză științifică din punct de vedere canonic, juridic și teologic a acestor dispoziții privind administrarea bunurilor bisericești și a principiilor de interpretare a lor în Dreptul canonic ortodox. Ea reprezintă un interes major pentru teologia românească, în special datorită unicității și complexității subiectului abordat, putând fi considerată o monografie completă referitoare la această temă. Subiectul, de o deosebită profunzime și actualitate, tratează importanța interpretării acestor norme în cadrul tradiției canonice a Răsăritului creștin, iar aprofundarea sa a necesitat o susținută activitate de cercetare în țară și în străinătate. Autorul, pe parcursul lucrării, a dat dovadă de o bună orientare în tematică, parcurgând literatura de specialitate și argumentând pe baza izvoarelor canonice recentrarea înțelegerii tradiției canonice ortodoxe pe viața complexă a Bisericii, iar nu pe forme sociale, organizatorice sau juridice determinate”.

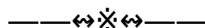
În urma deliberării Comisiei, celor doi candidați le-a fost conferit titlul de doctor, aceștia depunând apoi jurământul.

Părintele decan Cristinel Ioja le-a mulțumit ierarhilor pentru cinstea arătată școlii teologice arădene, prin prezența lor, felicitându-i pe noii doctori pentru munca de cercetare depusă în elaborarea acestor lucrări de specialitate.

ÎPS Arhiepiscop Timotei și-a exprimat bucuria resimțită prin prezența PS Episcop-vicar Timotei Prahoveanul, cât și pentru frumoasa prezentare realizată de candidat.

La rândul-i, PS Timotei Prahoveanul a apreciat laudativ bogata activitate a Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad, felicitându-l pe candidat, acesta fiind un fiu duhovnicesc al Arhiepiscopiei Bucureștilor, viețuitor al Mănăstirii Radu-Vodă din capitala țării.

<http://www.teologiearad.ro/2018/09/06/doi-noi-doctori-in-drept-bisericesc-la-facultatea-de-teologie-ortodoxa-din-arad/>

Primul doctor din Biserica Ortodoxă Sârbă al Școlii doctorale din Arad

În ziua de 6 septembrie 2018, în prezența Înaltpreasfințitul Părinte Dr. Timotei, Arhiepiscopul Aradului, a Preasfințitului Părinte Dr. Lukian, Episcop sârb de Budapesta și administrator de Timișoara, a Preasfințitului Părinte Dr. Emilian Crișanul, Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Aradului, precum și a Consulului sârb din Timișoara, a altor demnitari și a unei audiențe numeroase, Vicarul-administrativ al Episcopiei Ortodoxe Sârbe de Timișoara, preotul Marinco Marcov și-a susținut teza de doctorat în domeniul Dreptului Bisericesc. Cercetarea sa a fost pusă sub titlul: „Originile Dreptului scris în Biserica Ortodoxă Sârbă. Studiu istoric-canonice”, fiind astfel prima teză de doctorat a școlii teologice arădene elaborată de un etnic sârb.

Comisia a fost formată din următorii Părinți profesori: Dr. Cristinel Ioja, președinte, Dr. Constantin Rus, coordonatorul lucrării, iar ca membri: Dr. Marius Țepelea, de la Facultatea de Teologie din Oradea, Dr. Irimie Marga, de la Facultatea de Teologie din Sibiu și Dr. Georgică Grigoriță, de la Facultatea de Teologie *Justinian Patriarhul* din București.

Din referatul coordonatorului s-au reținut următoarele: „Valoarea teoretică a lucrării constă în faptul că ne familiarizează cu metodele și principiile de interpretare a Dreptului scris în Biserica Ortodoxă Sârbă. Pe de altă parte, lucrarea ne familiarizează cu aplicarea practică a principiilor fundamentale canonice de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe în contextul provocărilor actuale, așa cum reies acestea din tratarea subiectului. Valoarea

aplicativă a lucrării se descoperă prin raportarea rezultatelor cercetării la evaluarea contextului istoric actual, întrucât reprezintă un ghid al înțelegerii acestei opere, deschisă dialogului dar în același timp consecventă în a-și afirma apostolicitatea și integritatea învățaturii dogmatice, canonice și liturgice cu Biserica Ecumenică a Răsăritului”.

În urma deliberării Comisiei, candidatul a fost declarat doctor în teologie, acesta depunând apoi și jurământul.

Părintele decan, Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, a mulțumit ierarhilor pentru prezență, adresând un cuvânt special PS Lukian, prin care s-a evidențiat faptul că și prin această fericită ocazie se dă mărturie de faptul că cele două Biserici surori au o istorie comună care ne leagă dar care ne și responsabilizează în mărturisirea Evangheliei lui Hristos în fața lumii polarizate de astăzi.

ÎPS Timotei a mulțumit PS Lukian pentru prezență, manifestându-și bucuria de a fi împreună în această zi specială, felicitându-l și pe Părintele Marinco Marcov pentru contribuția științifică prezentată, pentru care a și primit titlul academic de doctor în teologie.

La final, PS Lukian a adresat câteva cuvinte de mulțumire și felicitare ÎPS Timotei, cât și Facultății de Teologie din Arad, pentru acest frumos eveniment academic, apreciind contribuția noului doctor în teologie, ca una ce aruncă încă o punte de înțelegere și cunoaștere în ceea ce privește viața Bisericii Ortodoxe sârbești.

<http://www.teologiearad.ro/2018/09/06/primul-doctor-din-biserica-ortodoxa-sarba-alscolii-doctorale-din-arad/>

Un nou Doctor în Teologie în rândul clericilor arădeni

În data de 25 septembrie 2018, în cadrul Școlii doctorale de Teologie „Isidor Todoran” a Facultății de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Părintele Arhid. Asist. Univ. Drd. Paul-Tiberiu Ardelean, inspector eparhial în cadrul Arhiepiscopiei Aradului și membru al corpului academic din cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, și-a susținut teza de doctorat.

Bun cunoscător și susținător al muzicii bisericești locale, Înaltpreasfințitul Părinte Dr. Timotei Sevcicu, Arhiepiscop al Aradului, a fost cel care i-a acordat candidatului binecuvântarea arhierescă pentru a se înscrie la cursurile doctorale, susținându-l pe tot parcursul acestora.

Sub coordonarea Părintelui Prof. Univ. Dr. Vasile Stanciu, decanul Facultății de Teologie clujene, candidatul a elaborat și susținut teza de doctorat cu titlul: *„Relevanța tradiției dirijorale în muzica bisericească din spațiul românesc. Exigențe metodologice, vocaționale și spirituale ale dirijorului de cor bisericesc”*.

După rostirea rugăciunii, Părintele decan a adresat un cuvânt de bun venit tuturor celor prezenți, exprimându-și bucuria pentru faptul că are prilejul de a fi gazda unui asemenea eveniment.

În continuare, respectând reglementările în vigoare, Părintele Conf. Univ. Dr. Cristian Sonea, în calitate de președinte al comisiei de specialitate, a prezentat componența acesteia, după cum urmează: Conf. Univ. Dr. Mircea-Remus Buta (Universitatea „Aurel Vlaicu”, Arad); Conf. Univ. Dr. Ciprian Para (Academia de Muzică „Gheorghe Dima”, Cluj-Napoca); Conf. Univ. Dr. Péter Éva (Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca) și coordonatorul lucrării, Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Stanciu (Universitatea Babeș Bolyai, Cluj-Napoca).

După aceasta, Părintele candidat a prezentat teza de doctorat, în cadrul căreia, în primul rând, a subliniat importanța Teologiei în cântarea eclezială, etapele evoluției muzicii bisericești, provocările și perspectivele acesteia în baza și contextul Tradiției Bisericii, iar în al doilea rând, a prezentat câteva

dintre direcțiile pe care trebuie să le urmeze dirijorul de cor bisericesc în devenirea lui, precum și perspectivele privind rolul dirijorului de cor în dezvoltarea cântării corale bisericești, cu toate implicațiile, tendințele și provocările existente.

În concluziile prezentării, Părintele candidat a subliniat faptul că „lucrarea de față reprezintă un mănunchi de căutări interioare, de sentimente de bucurie sufletească”, pentru ceea ce înseamnă muzica bisericească în viața sa, atât ca slujitor al Altarului din treapta diaconiei, cât și ca dirijor de cor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad. În continuare, Părintele afirma că: „Teologia și Muzica bisericească m-au însoțit duhovnicește, deschizându-mi noi direcții de interpretare, atât muzicală, cât și spirituală. Nu aș fi înțeles multe sensuri ale *interpretării corale* dacă nu mi-ar fi fost Teologia reazem. Aceste două mari deziderate, Muzica eclezială și Teologia reprezintă realitatea și expresia cea mai frumoasă pentru fiecare creștin, care îl caută pe Dumnezeu și care Îl lasă pe Acesta să Se sălășluiască în inima lui”.

După terminarea prezentării, a urmat citirea referatelor membrilor comisiei, iar apoi sesiunea de întrebări și răspunsuri, în urma căreia comisia a constatat că au fost îndeplinite toate normele legale și academice pentru a i se conferi candidatului titlul de Doctor în Teologie.

Pe lângă membrii familiei Părintelui candidat, la acest eveniment au luat parte mai mulți reprezentanți ai Arhiepiscopiei Aradului, dintre care amintim: Protos. Dr. Iustin Popovici, consilier cultural, Pr. Drd. Silviu-Nicolae Faur, consilier administrativ-bisericesc, Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, de-

canul Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, care alături de Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Tulcan și Pr. Drd. Flavius Petcuț, Protopopul Aradului, au rostit câte un *laudatio*, Protos. Lect. Dr. Nicolae Tang, Pr. Prof. Pompiliu Gavra, directorul Seminarului Teologic Ortodox din Arad, Pr. Dr. Sebastian-Paul Orădan, secretar în cadrul Protopopiatului Arad, colegii de la Catedrala Veche și de la Facultatea de Teologie din Arad, precum și alți preoți și credincioși apropiați Părintelui.

La final, în Paraclisul din incinta facultății, Părintele candidat a depus jurământul, după care a adresat un cuvânt de mulțumire tuturor celor care l-au susținut în acest demers academic.

<http://www.teologiearad.ro/2018/09/26/un-nou-doctor-in-teologie-in-randul-clericilor-aradeni/>

Deschiderea festivă a noului an universitar la Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad

Sâmbătă, 29 septembrie 2018, în sala festivă din Complexul M a avut loc festivitatea de deschidere a noului an universitar 2018-2019 la Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad. La ceremonie au fost prezenți profesori, studenți, autorități locale și centrale, directori de școli, părinți ai studenților.

În debutul ceremoniei corul bărbătesc al Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, condus de Conf. Univ. Dr. Mircea Buta și Arhid. Asist. Univ. Dr. Tiberiu Ardelean, a intonat: Imnul național, cel academic și rugăciunea „Tatăl nostru”.

După acest moment, doamna Prof. Univ. Dr. Ramona Lile, rectorul Universității „Aurel Vlaicu”, i-a salutat pe cei prezenți mulțumindu-le, totodată, pentru buna colaborare și pentru faptul că sunt mereu alături de universitatea arădeană.

Mesaje de felicitare la acest început de an au adresat Protos. Lect. Univ. Dr. Iustin Popovici, consilier cultural al Arhiepiscopiei Aradului și delegat al Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop Timotei; domnul ing. Petru Andea, Secretar de stat în Ministerul Educației; doamna Florina Vasilescu, directorul Căminului Prefectului, domnul Iustin Cionca, Președintele Consiliului Județean Arad, domnul deputat Dorel Căprar, Președintele PSD Arad, doamna Prof. Univ. Dr. Coralia Cotoraci, Rectorul Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, precum și noul președinte al Ligii Studenților UAV, Emilian Mănciu.

Părintele Iustin Popovici a transmis cadrelor universitare și studenților mesajul de binecuvântare al Înaltpreasfințitului Părinte Timotei, Arhiepiscopul Aradului și îndemnul de a participa la Referendumul ce se va organiza în zilele de 6 și 7 octombrie.

Din partea Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad au fost prezenți întreg corpul profesoral și studenții teologi, în frunte cu Părintele Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, decanul instituției amintite.

Festivitatea s-a încheiat cu intonarea imnului academic de către corul bărbătesc al Facultății de Teologie Ortodoxă.

Deschiderea noului an universitar la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad

Ca în fiecare an, ziua de 1 octombrie reprezintă deschiderea noului an în învățământul universitar din România. Cu acest prilej și Universitatea *Aurel Vlaicu* din Arad și-a deschis porțile pentru studenții ei.

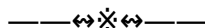
Așadar, luni, 1 octombrie anul curent, în prezența Înaltpreasfințitului Timotei, cadrele didactice și studenții Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad au participat la Sfânta Liturghie oficiată în capela facultății. La finalul acestei slujbe au fost transmise mesajele de binecuvântare din partea Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, cât și apelul făcut de Adunare Națională Bisericească pentru participarea la referendumul din zilele de 6 și 7 octombrie.

Părintele decan, preot profesor Cristinel Ioja, a mulțumit Înaltpreasfinției Sale pentru prezență și pentru susținerea permanentă și concretă a Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad. În același timp, părintele decan a subliniat importanța cinstirii Acoperământul Maicii Domnului întrucât, prin mijlocirea ei, suntem păziți, ocrotiți și luminați de Fiul ei, Domnul nostru Iisus Hristos. Tot acum, precucernicia sa a mulțumit și colegilor de la Seminarul Teologic, care s-au alăturat acestei sărbători, prin aceasta promovându-se unitatea dintre cele două școli teologice arădene, ca fundament al unei mărturii comune în anul dedicat unității naționale.

În cuvântul său, Înaltpreasfințitul Părinte Timotei a invocat harul lui Dumnezeu pentru profesorii, studenții și elevii școlilor teologie arădene întru desăvârșirea cunoștințelor teologice, pentru a da mărturie despre valorile în care au crezut înaintașii noștri și pe care suntem chemați să le promovăm și noi, pentru păstrarea unității de credință și de neam. Părintele Arhiepiscop a invitat pe toți să urmeze apelul Bisericii pentru promovare valorilor familiei în cadrul referendumului ce va avea loc.

După încheierea slujbei din paraclis, părintele decan, împreună cu părinții profesori au avut o întâlnire informală cu studenții, în aula facultății.

Simpozion național la Facultatea de Teologie din Arad, dedicat Centenarului Marii Uniri de la 1918

Centenarul Marii Uniri de la 1918 a fost marcat de către Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, în zilele de 30-31 octombrie 2018, printr-un Simpozion Național, cu tema „Biserica Ortodoxă Română și Marea Unire de la 1918. Contribuția teologiei arădene”. Această manifestare academică se desfășoară sub egida Arhiepiscopiei Aradului și a Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, printr-un proiect sprijinit de către Centrul Municipal de Cultură Arad.

Lucrările simpozionului au debutat cu Slujba de Tedeum, oficiată în Capela Facultății de Teologie și în prezența Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop Dr. Timotei al Aradului, precum și a participanților la lucrările simpozionului și a studenților teologi.

În deschiderea manifestării, Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, Decanul Facultății de Teologie, a adresat un cuvânt de salut invitaților de la prezidiu și din sală, precum și tuturor participanților, subliniind rolul instituțiilor de învățământ din secolul al XIX-lea, Preparandia și Institutul Teologic, aflate sub egida Bisericii, în afirmarea ideilor naționale, idei care vor produce mutații majore în gândirea și evoluția unității naționale. Câteva puncte urmărite în lupta pentru emanciparea națională, au fost evidențiate de către părintele decan: episcop de neam român la Arad; limba română în cult; folosirea grafiei latine; înființarea de școli pentru culturalizarea poporului; răspândirea credinței și a culturii române prin tipărituri; cultivarea și afirmarea unității de credință și de neam la nivelul fiecărei parohii.

A urmat cuvântul de salut al doamnei Prof. Univ. Dr. Ramona Lile, Rectorul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, apoi mesajul domnului Ing. Dr. Gheorghe Falcă, Primarul Municipiului Arad, mesajul cancelariei Instituției Prefectului Județului Arad, transmis de domnul consilier Flavius Morar, precum și mesajul Președintelui Consiliului Județean Arad, prezentat de domnul consilier Dan Codre.

În încheierea festivității Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop Dr. Timotei a rostit o alocuțiune, evidențiind unitatea națională și bisericească a românilor de pretutindeni, dar și locul central al Aradului în făurirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918. Totodată, Înaltpreasfinția Sa a subliniat conștiința Bisericii din Transilvania care dintotdeauna a sărbătorit data de 1 Decembrie, punându-o în legătură cu pomenirea mitropolitului Andrei Șaguna din data de 30 noiembrie. Faptele și realizările marelui mitropolit Andrei Șaguna au

netezit și consolidat drumul spre împlinirea idealului de unitate. Trei personalități marcante, cu rol hotărâtor în împlinirea actului de la Alba Iulia, au fost amintite de Înaltpreasfințitul Arhiepiscop Dr. Timotei, personalități din viața culturală a Aradului: Vasile Goldiș, Ștefan Cicio-Pop și Ioan Suciu.

După deschiderea festivă au urmat lucrările simpozionului, care se vor desfășura până miercuri, 31 octombrie, la orele prânzului, incluzând dezbateri și concluziile simpozionului.

Manifestarea s-a bucurat de participarea decanilor și profesorilor de teologie din București, Cluj-Napoca, Sibiu, Craiova, Alba-Iulia, Oradea, Târgoviște, Timișoara, Caransebeș, profesori și istorici din țară și din muni-

cipiul Arad, și bineînțeles, profesorii facultății gazdă, înscriindu-se în manifestările *Anului Omagial al unității de credință și de neam și al Anului comemorativ al făuritorilor Marii Uniri din 1918*.

<http://www.teologiearad.ro/2018/10/31/simpozion-national-la-facultatea-de-teologie-din-arad-dedicat-centenarului-marii-uniri-de-la-1918/>

Lansarea monografiei-album despre Catedrala Veche din Arad

În cadrul manifestărilor dedicate Centenarului Marii Uniri din 1918, organizate de către Parohia Arad-Centru, astăzi, 9 noiembrie 2018, la ora 18:30, în sala „Vasile Goldiș” a Consiliului Județean Arad, a avut loc lansarea monografiei-album intitulată *Catedrala Ortodoxă Veche – centru spiritual-liturgic și misionar-cultural al Aradului*. Evenimentul s-a situat în prelungirea Vecerniei și a Tedeum-ului oficiate în Catedrala Veche și care a deschis seria de manifestări dedicate Centenarului Marii Uniri. La această manifestare au fost prezenți Înaltpreasfințitul Arhiepiscop Dr. Timotei al Aradului, Preasfințitul Episcop-Vicar Emilian Crișanul, Dr. Iustin Cionca, Președintele Consiliului Județean Arad, Prof. Univ. Dr. Coralia Cotoraci, Rectorul Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, membrii Permanenței Consiliului Eparhial, preoții slujitori din municipiul Arad, membrii Consiliului

parohial Arad-Centru, distinși invitați și oficialitățile locale, precum și credincioșii parohiei.

Manifestarea s-a deschis prin cuvântul Parohului Catedralei Vechi, Pr. Traian Micoroi, urmând cuvântul de salut al celor aflați în prezidiu.

Prezentarea volumului a fost făcută de Înaltpreasfințitul Arhiepiscop Dr. Timotei, care în cuvântul său a subliniat că prezentul volum reprezintă o

trăirea aievea a istoriei Catedralei Vechi, mai ales prin pozele și documentele cuprinse în monografie, o concretizare a icoanei celor care au fost. Istoria parohiei nu se rezumă doar la o înșiruire de date, ci este plasată în contextul social și cultural al vremii, ceea ce oferă o integrare a acestei parohii în contextul general al istoriei locului și al țării, a apreciat Înaltpreasfinția Sa.

Lucrarea aparține autorilor: Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, și Protos. Lect. Univ. Dr. Nicolae M. Tang. Este o lucrare inedită, cu caracter monografic, dedicată Catedralei Vechi din Arad, instituție ecleziastică cu rol major în viața Eparhiei Aradului.

A urmat, apoi, cuvântul autorilor, intervențiile din sală, între care amintim pe Pr. Dr. Vasile Pop și Pr. Dr. Ionel Popescu, vicar-administrativ al Arhiepiscopiei Timișoarei.

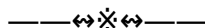
Monografia cuprinde texte, imagini și documente prin care este ilustrată istoria Catedralei Vechi din Arad, precum și contribuțiile de excepție ale ierarhilor, preoților slujitori și intelectualilor vremii la păstrarea și afirmarea identității de neam și credință a românilor din aceste părți de țară.

Editarea și publicarea acestei lucrări la sărbătorirea Centenarului Marii Uniri din 1918, reprezintă un omagiu față de făuritorii Unirii de la 1 Decembrie 1918, precum și a tuturor înaintașilor noștri care au trăit și s-au jertfit pentru idealul unității naționale.

Cu acest prilej, Părintele Traian Micoroi a primit din partea Președintelui Consiliului Județean Distincția Centenar a Județului Arad.

Întregul eveniment s-a bucurat și de un moment artistic prin interpreta-rea *Baladei pentru vioară*, de Ciprian Porumbescu, de către Ilinca Sîrbu și recitarea poeziei *Doina*, de Mihai Eminescu, de către Prof. Drd. Sorin Săplăcan, precum și interpretarea a trei cântece patriotice: *Nu uita că ești român*; *Noi suntem români*, solist stud. Ștefan Muț și *Treceți batalioane române Carpații*, de către Corul bărbătesc al Facultății de Teologie din Arad, condus de Arhid. Asist. Univ. Dr. Tiberiu Ardelean.

<http://www.teologiearad.ro/2018/11/14/lansarea-monografiei-album-despre-catedrala-veche-din-arad/>

Lansarea unei noi cărți a PS Părinte Emilian Crișanul, în anul centenar

În seara zilei de luni, 12 noiembrie 2018, sala Regele Ferdinand din sediul Primăriei Municipiului Arad a devenit neîncăpătoare, întrucât a găzduit lan-sarea unei noi lucrări a Preasfințitului Părinte Dr. Emilian Crișanul, Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Aradului, intitulată: **„Unitatea dragostei între cer și pământ”**, apărută la Editura Reîntregirea din Alba Iulia. Această lansare deschide seria evenimentelor organizate de Primăria Municipiului Arad prin Centrul Municipal de Cultură, în perioada 12 – 30 noiembrie, având drept scop manifestarea credinței, a respectului, a admirației și a recunoștinței față de cei care, în urmă cu 100 de ani, au făcut posibilă crearea Statului Național Unitar Român, transformând Aradul în Capitala Politică a Marii Uniri. Evenimentul din această seară s-a desfășurat cu binecuvântarea și în prezența Înaltpreasfințitului Părinte Dr. Timotei, Arhiepiscopul Aradului, care a rostit pentru început un cuvânt de apreciere și felicitare pentru noua lucrare semnată de către Preasfințitului Părinte Emilian Crișanul. De ase-menea, Chiriarhul arădean în cuvântul său a făcut referire și la alte lucrări semnate de Preasfințitul Părinte Emilian.

Moderatorul evenimentului a fost Părintele Arhim. Dr. Teofan Mada, vi-carul eparhial al Arhiepiscopiei Aradului.

În continuarea evenimentului, a luat cuvântul Părintele Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, Decanul Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, care a vorbit despre conceptul de *operă deschisă* și despre domi-nanta operei PS Părinte Emilian. Orice operă are o dominantă: aici domi-

nanta este Teologia care organizează cartea în perspectivă pastorală, misionară și apologetică.

Doar titlul descoperă o veritabilă Teologie a iubirii. Această Teologie a iubirii o descoperim centrată în Evanghelia Sfântului Ioan, Teologul iubirii și în toată Tradiția și spiritualitatea Răsăritului creștin de la Părinții Apostolici, trecând prin alexandrinii (Origen), capadocieni, Dionisie, Ioan Scărarul care pun ca ultimă treaptă a Scării (30) iubirea, Maxim (capete despre dragoste) și până la Imnele iubirii dumnezeiești ale Sfântului Simeon Noul Teolog și iubirea unirii cu Dumnezeu în lumină, a Sfântului Grigorie Palama. Pentru un necredincios, titlul contrariază prin spațialitatea pe care autorul o acordă unității dragostei. *Între Cer și Pământ*, adică nici în cer, nici pe pământ! Dar autorul prin imaginea pe care o așează ca fundal al titlului explică tacit adâncimea teologică la care s-a gândit:

Unitatea Dragostei – Dumnezeu și Omul – s-a realizat pe Cruce, între Cer și Pământ

Unitatea Dragostei s-a realizat nu simplu la nivel conceptual sau de sistem filosofic și metafizic, ci într-o Persoană, care a asumat în iubire umanitatea, atâta iubire până la jertfă și a împărtășit iubirea dumnezeiască umanității.

Fundamentul reflecțiilor din această carte, a acestor texte „scrise din suflet și cu sufletul, în atitudine de rugă” este Sfânta Scriptură.

Este o carte scrisă despre om și pentru om, PS Părinte Emilian amintind prin conținutul textelor publicate că premisa oricărei antropologii este Hristologia, iar locul realizării și desăvârșirii omului este Biserica.

Concizia ideilor, sistematizarea unei problematice vaste, cu implicații variate și profunde pentru transmiterea ethosului Bisericii în contemporaneitate, îndemnul pentru asumarea și cultivarea valorilor spiritualității ortodoxe, îl mențin și confirmă pe autor în congenialitate cu gândirea biblică, patristică și cu marii teologi ai neopatristicii secolului XX. Șirul temelor cu implicații imediate în viața personală și socială continuă cu analiza complexă a contextului actual al lumii, autorul accentuând, într-o lume a dezbinărilor și disoluției spiritual-umane, importanța prieteniei și a solidarității umane dintr-o perspectivă hristologică și eclesiologică. Astfel, lucrarea Preasfinției Sale se prezintă ca un veritabil reper teologic-istoric și misionar-pastoral, indispensabil celor ce doresc să aprofundeze temele centrale ale teologiei și spiritualității ortodoxe din perspectiva celor mai actuale provocări și interogații ale lumii.

autorul radiografiază contextul actual al lumii căreia se adresează

autorul identifică realitatea perenă a Evangheliei

autorul identifică valorile tradiționale, spirituale ale neamului românesc

autorul dovedește o excepțională cunoaștere a teologiei

Ca și o concluzie, Părintele Decan a subliniat faptul că aceasta este o carte scrisă în compania sfinților pe care i-a însoțit în țară sau i-a întâmpinat în

diverse biserici; este o carte care descoperă responsabilitatea ierarhului pentru actul cultural, pentru școală, pentru patrimoniul cultural al poporului român.

Părintele Teofan Mada a dat citire unei aprecieri pentru carte, transmisă de domnul Dr. Dumitru-Ion Steflea, Directorul general al Tipografiei Conphis din Râmnicu Vâlcea, apropiat colaborator al Preasfințitului Părinte Dr. Emilian și care a tipărit toate cărțile Preasfinției Sale.

La final, Preasfințitul Părinte Dr. Emilian Crișanul a mulțumit ÎPS Părinte Timotei pentru susținerea duhovnicească, tuturor oficialităților, auditoriului, preoților, profesorilor, studenților și elevilor pentru participarea la acest eveniment important din viața eparhiei și a oferit tuturor noua sa lucrare, amintind totodată că prezenta carte nu se va pune în vânzare, dar orice sumă oferită pentru carte, ca donație benevolă, va intra în contul unei fetei cuminți și bune la învățătură, care a rămas fără părinți, este crescută de o bunică grav bolnavă și cu foarte mari probleme financiare. Fetița a fost prezentă în sală alături de bunica sa și a fost prezentată de către Preasfinția Sa tuturor celor de față.

Grupul psaltic „Sfântul Ioan Damaschin” a susținut în cadrul evenimentului un moment muzical religios – patriotic.

<http://www.teologiearad.ro/2018/11/14/lansarea-unei-noi-carti-a-ps-parinte-emilian-crisanul-in-anul-centenar/>

Misiunea Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad în parohia Aluniș

Grupul psaltic „Sfântul Ioan Damaschinul”, alcătuit din preoți, absolvenți și studenți ai Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad, însoțiți de Părintele Lect. Univ. Dr. Ștefan Negreanu și de Părintele Conf. Univ. Dr. Lucian Farcașiu, au participat luni seara, 12 noiembrie, în ajunul sărbătorii Sfântului Ioan Gură de Aur la slujba Vecerniei cu Litie în parohia Aluniș, din Protopopiatul Arad, la invitația Părintelui paroh Sorin-Ioan Ilota, un fost student și masterand merituos al Facultății noastre de Teologie.

A fost săvârșită slujba Vecerniei cu Litie, răspunsurile la strană fiind date de grupul psaltic, aceștia bucurându-i pe credincioșii parohiei prin frumusețea cântărilor interpretate.

La sfârșitul slujbei, Părintele paroh Sorin-Ioan Ilota le-a mulțumit celor prezenți pentru participarea la slujba Vecerniei cu Litie, deopotrivă Părinților profesori și membrilor grupului psaltic „Sfântul Ioan Damaschinul”, pentru frumusețea slujirii și a cântării.

Misiunea aceasta se înscrie în cadrul multiplelor misiuni pe care Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad le organizează în parohiile eparhiei arădene, cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Arhiepiscop Dr. Timotei Seviciu.

<http://www.teologiearad.ro/2018/11/14/misiunea-facultatii-de-teologie-ortodoxa-din-arad-in-parohia-alunis-2/>

Concertul Centenar „Nu uita că ești român !” al corurilor Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad

Seara zilei de 13.11.2018, pentru Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad, a fost una deosebită, cu încărcătură istorică și patriotică pe de-o parte, iar pe de altă parte, una plină de emoție și de simțăminte românești autentice.

În sala Palatului Cultural din Arad, cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Dr. Timotei Seviciu, Arhiepiscopul Aradului a avut loc concertul coral, sub genericul NU UITA CĂ EȘTI ROMÂN!, susținut de cele două coruri ale Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad.

Această manifestare cultural-muzicală se înscrie în șirul manifestărilor culturale organizate de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad, cu prilejul Centenarului Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, bucurându-se de prezența Înaltpreasfințitului Părinte Dr. Timotei Sevcicu, Arhiepiscopul Aradului, dimpreună cu Preasfințitului Părinte Dr. Emilian Crișanul, Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Aradului, acestora alăturându-se oficialitățile centrale și locale, reprezentanții Armatei Române, ai structurilor M.A.I., și bineînțeles publicul meloman, iubitor de muzică și frumos, cu rădăcini patriotice bine definite.

Concertul reprezintă un omagiu închinat făuritorilor Marii Uniri, care au pregătit în Aradul secolului al XIX – lea, Marea Unire și care au realizat și participat la Măritul eveniment. Este un prinos de recunoștință adus înaintașilor dar și o afirmare în actualitate a acelor valori naționale și spirituale care au însoțit și susținut devenirea neamului românesc în istorie.

Evenimentul cultural artistic a fost prezentat de Pr. Drd. Petru Ursulescu de la parohia Arad-Micalaca Nouă și doamna Camelia Circa, profesor la catedra de Limba română a Colegiului Național „Moise Nicoară” din Arad.

Deschiderea concertului coral s-a făcut de către corul mixt „Sfântul Maxim Mărturisitorul”, dirijat de Conf. Univ. Dr. Mircea Buta, care a intonat Imnul de Stat, muzica de Anton Pann, versuri de Andrei Mureșianu. În continuare, corul a interpretat următoarele cântece patriotice și folclo-

rice: *Se-aude glas peste Carpați*, muzica: Lt.-colonel Florian Mihai, versuri: Emilia Dorobanțu; *Frați români din lumea-ntreagă*, melodie tradițională, armonizare prof. Ghe. Bercea; *Polieleul* românilor, armonizare și prelucrare Mircea Buta; *La fântână*, prelucrare de Augustin Bena; *Chindia* – de Alexandru Pașcanu; *Omul când e necăjit* de Nicolae Oancea; *Nu mă călca, mândro, pe picior* de Nicolae Ursu. Ultimele două piese au fost acompaniate de către cvartetul „Debussy” de la Colegiul de Arte „Sabin Drăgoi” din Arad, condus de d-l profesor Dan Boar.

În partea a doua a concertului, a urmat repertoriul corului bărbătesc „Atanasie Lipovan”, dirijat de Arhid. Asist. Univ. Dr. Tiberiu Ardelean, compus din următoarele piese patriotice și folclorice: *Du-te dor*, muzica Nicodim Ganea, solist Prof. Marius Lăscoiu; *Dorulețul*, muzica I.D. Chirescu; *Sârba în căruță*, muzica Gheorghe Danga; Ana Lugojana, muzica de Ion Vidu, *Sus inima români*, muzica Nicolae Oancea; *Du-te dor*, muzica Timotei Popovici și *Nu uita că ești român !*, din repertoriul tradițional patriotic.

Invitatul de onoare la acest concert a fost Orchestra *Rapsodia* din Arad, condusă de maestrul Vasile Rus. În acompaniamentul acestei prestigioase orchestre, corurile reunite ale Facultății de Teologie, au interpretat următoarele piese tradiționale patriotice: *Treceți batalioane române Carpații*, *Noi suntem români și Hai să-ntindem hora mare*, piese armonizate pentru cor de Mircea Buta, iar pentru orchestră, de Vasile Rus, la primele două piese fiind solist Ștefan Muț, student în anul IV.

Concertul s-a încheiat cu tradiționalul *La mulți ani !*

<http://www.teologiearad.ro/2018/11/14/concertul-centenar-nu-uita-ca-esti-roman-al-corurilor-facultatii-de-teologie-ortodoxa-ilarion-v-felea-din-arad/>

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Arad prezintă la marele eveniment al târnosirii Catedralei naționale

Unicul și extraordinarul eveniment al târnosirii Catedralei Naționale a cuprins prin anvergura sa, națională și bisericească, întreaga țară și o bună parte din lumea ortodoxă. La acest eveniment istoric a luat parte și Arhiepiscopia Aradului, prin întâi stătătorul ei, Înaltpreasfințitul Arhiepiscop Dr. Timotei care a făcut parte din soborul arhierilor slujitori, alături de membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Preafericitul Părinte Patriarh Daniel și de delegația Patriarhiei Ecumenice, în frunte cu Sanctitatea Sa Bartolomeu, Patriarhul Ecumenic. Tot din acest sobor a făcut parte și Preasfinția Sa Dr. Emilian Crișanul, Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Aradului.

Ca reprezentat al preoțimii arădene și al școlilor teologice din Arhiepiscopia Aradului, din soborul slujitorilor a făcut parte Preacucernicul Părinte Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, Decanul Facultății de Teologie din Arad.

Cei doi ierarhi arădeni au fost însoțiți de către Arhid. Mircea Proteasa, Consilier economic al Arhiepiscopiei Aradului și de către Arhid. Asist. Univ. Dr. Tiberiu Ardelean, inspector eparhial.

<http://www.teologiearad.ro/2018/12/03/facultatea-de-teologie-ortodoxa-din-arad-prezenta-la-marele-eveniment-al-tarnosirii-catedralei-nationale/>

Arhiepiscopul Aradului a participat la manifestările dedicate Centenarului Marii Uniri, în Arad

Împlinirea celor 100 de ani de la înfăptuirea României Unite și Mari a fost un prilej deosebit pentru arădeni să se întâlnească, dis-de-diminează, în fața Palatului Administrativ din Municipiu, pentru a sărbători împreună Ziua Națională a României și Centenarul Marii Uniri.

Momentele solemne au debutat cu o Ceremonie militară și religioasă, desfășurată la „Crucea Martirilor Unirii” din Parcul Eminescu, din Municipiu. După primirea primăriei oficialităților, prezentarea Onorului, salutul Drapelului de Luptă și Intonarea Imnului Național al României a urmat serviciul religios, oficiat de Înaltpreasfinția Sa Părintele Timotei Sevciciu, Arhiepiscopul Aradului, împreună cu un sobor de preoți din Arhiepiscopia Aradului. Ulterior, la Crucea Martirilor Unirii au fost depuse coroane de flori.

Manifestările au continuat în fața Palatului Administrativ al Municipiului Arad, unde, de asemenea, după prezentarea Onorului, salutul Drapelului și intonarea Imnului Național al României, de către corul bărbătesc „Atanasie Lipovan”, al Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion Felea” din Arad, dirijat de Arhid. Asist. Univ. Dr. Tiberiu Ardelean, au urmat o serie de alocuțiuni ale oficialităților prezente, urmate de un program artistic susținut de corul bărbătesc „Atanasie Lipovan”, al Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion Felea” din Arad, de elevi ai Liceului de Artă „Sabin Drăgoi”, ai Liceului Tehnologic „Regele Mihai” din Săvârșin, respectiv de o reprezentație patriotică, în ton cu evenimentul, a interpreților Lucian Drăgan, Lucian Drăgan jr. și Alexandra Drăgan. Punctul de maxim interes pentru toți cei prezenți în Piață l-a constituit defilarea gărzii comune – detașamentele Batalionului 191 Infanterie „Col. Radu Golescu”, ale Inspectoratului de Jandarmi Județean Arad, ale Inspectoratului pentru Situații de Urgență „Vasile Goldiș” Arad, Inspectoratului de Poliție Județean Arad, ale Serviciului Teritorial al Poliției de Frontieră, respectiv ale Serviciului de Ambulanță Județean Arad.

În ciuda temperaturii autentice de decembrie, 100 de copii au defilat, de asemenea, purtând cu mândrie un drapel al României, lung de 100 de metri. Suita de evenimente dedicate Zilei Naționale a României și a Centenarului Marii Uniri au continuat la mormintele „Corifeilor Marii Uniri”, Vasile Goldiș, Ștefan Cicio Pop și Ioan Suciu, din Cimitirul Eternitatea. Și aici, după primirea oficialităților, salutul Drapelului de Luptă și intonarea Imnului Național al României, a fost oficiat serviciul religios, de Înaltpreasfinția Sa

Părintele Timotei Sevcicu, Arhiepiscopul Aradului, împreună cu un sobor de preoți din Arhiepiscopia Aradului.

<http://www.teologiearad.ro/2018/12/03/arhiepiscopul-aradului-a-participat-la-manifestarile-dedicate-centenarului-marii-uniri-in-arad/>

Diploma și Crucea Centenară pentru Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din Arad

În cadrul Manifestărilor dedicate Centenarului Marii Uniri de la 1918, Consiliul Județean Arad și Primăria Municipiului Arad au organizat un moment festiv de apreciere a contribuției pe care Universitatea „Aurel Vlaicu” și Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” le-au avut la dezvoltarea cetății Aradului.

Astfel, în ziua de pomenire a Sfântului Ierarh Nicolae, Aula Regele Ferdinand a Primăriei arădene a fost gazda decernării distincțiilor conferite de către Comisia Centenar, instituită în acest sens, pentru conducerile celor două instituții academice precum și facultăților care le compun.

În mesajele adresate aici de oficiali, dl. Iustin Cionca, Președintele Consiliului Județean Arad și dl. Dr. Gheorghe Falcă, Primarul Municipiului Arad, s-a evocat aportul deosebit pe care cadrele didactice și studenții acestor universități le-au adus pentru progresul arădean, momentul Centenar fiind bunul prilej de a arăta recunoașterea urbei.

Cu acest prilej, Părintele Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, Decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Arad a primit ca distincție pentru instituția pe care o conduce, diploma și crucea Centenară, ca semn de cinstire, atât pentru ceea ce a însemnat această școală teologică în trecutul istoric al Aradului, dar și pentru prezentul în care, profesorii și

studenții teologi de aici sunt implicați în activități creatoare și generatoare de cercetare și cunoaștere teologică.

<http://www.teologiearad.ro/2018/12/10/diploma-si-crucea-centenara-pentru-facultatea-de-teologie-ortodoxa-ilarion-v-felea-din-arad/>

Profesori și studenți teologi premiați în cadrul Galei Excelenței UAV Arad

În seara zilei de 10 decembrie 2018, în cadrul Universității „Aurel Vlaicu” Arad a avut loc premiarea profesorilor, instituțiilor și studenților arădeni. Din partea Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” Arad s-au remarcat Preacucernicii Părinți Profesori: Pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, decanul Facultății de Teologie, Pr. Conf. Univ. Dr. Lucian Farcașiu, Pr. Conf. Univ. Dr. Caius Cuțaru, Pr. Lect. Univ. Dr. Adrian Murg, Pr. Lect. Univ. Dr. Filip Albu, Arhid. Asist. Univ. Dr. Tiberiu Ardelean și domnul Conf. Univ. Dr. Mircea Buta. Din rândul studenților au fost premiați: Cătălin-Iulian Drăgan în semn de distinsă apreciere pentru performanțele deosebite obținute

pe plan academic, Alexandru Tița, Lucian Gaidoș, Alin Neag, Alexandru Obrad și Sergiu Cimil pentru voluntariat în cadrul facultății. Evenimentul din această seară a promovat valorile în educația arădeană la 100 de ani de la Marea Unire.

<http://www.teologiearad.ro/2018/12/13/profesori-si-studenti-teologi-premiati-in-cadrul-galei-excelentei-uav-arad/>

Concertul tradițional de colinde al corurilor Facultății de Teologie din Arad

Măști, 11 decembrie 2018, în sala de concerte a Filarmonicii de Stat din Arad, a avut loc tradiționalul concert de colinde susținut de cele două coruri ale Facultății de Teologie „Iarion V. Felea” din Arad: Corul bărbătesc „Atanasie Lipovan” instruit și condus de Arhid. Asist. Univ. Dr. Tiberiu Ardelean și Corul mixt, instruit și dirijat de domnul Conf. Univ. Dr. Mircea Buta. Ediția din anul acesta, cu numărul XXVIII, s-a desfășurat sub genericul Centenarului Marii Uniri, fiind prezentată de Protos. Lect. Univ. Dr. Nicolae M. Tang, cadru didactic al Facultății de Teologie din Arad.

La manifestare au participat Înaltpreasfinția Sa Dr. Timotei Sevicu, Arhiepiscopul Aradului, Preasfinția Sa Dr. Emilian Crișanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Aradului, ostenitorii Centrului Eparhial, conducerea Universității „Aurel Vlaicu”, în frunte cu doamna Rector Prof. Univ. Dr. Ramona Lile, reprezentanți ai Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, reprezentanți ai autorităților locale, conducerea Facultății de Teologie, cadre universitare, studenți și un numeros public. Repertoriu concertului a cuprins colinde tradiționale, colinde de factură folclorică și colinde prelucrate de conf. dr. Mircea-Remus Buta. Adăugăm și numele câtorva compozitori consacrați: Filaret Barbu, Gheorghe Danga, Dumitru Georgescu-Kiriace, Maxim Vasiliu, Ciprian Cucu, Pr. Iulian Cârstoiu, dar și compozitori locali, cum ar fi Trifon Lugoian.

Corul bărbătesc a avut ca soliști pe domnul prof. Marius Lăscoiu-Martin și pe domnul student Ștefan Muș, anul IV, iar una din colindele interpretate a fost dirijată de domnul student Denis Rus, anul III. Cei trei protagoniști sunt și studenți la Academia de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca.

În cadrul prezentării concertului, Părintele prezentator a adus în atenția publicului atmosfera și simțămintele românilor de la Crăciunul anului 1918, desprinse din scrisoarea pastorală, adresată fiilor eparhiei de către episcopul Ioan Ignatie Papp, dar și contribuțiile studenților teologi arădeni la istoria și devenirea Facultății de Teologie din Arad, de la momentul înființării acesteia și până în prezent.

În încheierea concertului cele două coruri reunite sub bagheta Părintelui Arhid. Asist. Univ. Dr. Tiberiu Ardelean, au interpretat binecunoscutele colinde: *O, ce veste minunată!*, *Moș Crăciun și Sus boieri nu mai dormiți*, în prelucrarea pentru cele două coruri a maestrului Mircea Buta, acompaniate de cvartetul de coarde condus de doamna prof. Georgiana Maria.

Atmosfera a fost cu totul deosebită menită să pregătească sufletele celor care au participat, pentru marele praznic al Nașterii Domnului.

<http://www.teologiearad.ro/2018/12/13/concertul-traditional-de-colinde-al-corurilor-facultatii-de-teologie-din-arad/>

Prezența corului mixt al Facultății de Teologie din Arad la Festivalul de colinde de la Vârșeț (Serbia)

Fundația „Protopop Traian Oprea din Vârșeț (Serbia) a organizat, în ziua de sâmbătă 15 decembrie 2018, a doua ediție a Festivalului intitulat: „Colindele neamului românesc”, reunind mai multe formații și grupuri corale ale românilor din Serbia și din România.

La invitația organizatorilor, la această ediție a fost prezent și corul mixt „Sfântul Maxim Mărturisitorul” al Facultății de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea” din cadrul Universității „Aurel Vlaicu” din Arad, condus de dl. Conf. Univ. Dr. Mircea Buta, și însoțit de Pr. Lect. Univ. Dr. Filip Albu.

În deschiderea reprezentației coralei arădene, Părintele Filip Albu a adresat audienței un cuvânt de salut din partea conducerii Facultății și a Universității, apreciind bunele colaborări avute de aceste două instituții academice arădene cu românii din Banatul sârbesc, fiind transmise, orga-

nizatorilor și participanților, urările îndătinat pentru Praznicele care se apropie și pentru noul an.

În repertoriul prezentat de corul mixt s-au regăsit colindele: *Colindăm sub cer; Sfânt locaș; Din an în an; Troparul Nașterii Domnului și La mulți ani*, fiind răsplătiți cu multe aplauze din partea auditoriului.

<http://www.teologiearad.ro/2018/12/18/prezenta-corului-mixt-al-facultatii-de-teologie-din-arad-la-festivalul-de-colinde-de-la-varset-serbia/>

